

KANTAR

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021

Lõpparuanne

2022

Norway
grants

SOTSIAALMINISTEERIUM

Uuring viidi läbi Sotsiaalministeeriumi tellimusel. Uuringu läbiviimist rahastati Norra Toetused 2014–2021 projektist.

Uuringu eri etappides osalesid:

Tellijapoolsed koordinaatorid:	Age Viira, Lee Maripuu, Eva Liina Kliiman, Tiina Linno, Sotsiaalministeerium
Aruande autorid	Jaanika Hämmal (Kantar Emor), Marianne Meiorg, Anu Varblane (Kantar Emor)
Valimi koostamine	Alise Udam
Küsitlustöö juhid	Anu Ilves, Kaja Nebel
Küsitlusprogramm ja andmetöötlus	Alje Roopärg, Triinu Ojala
Joonised	Maire Nõmmik
Infograafilised kokkuvõtted ja keeleteoimetus	Anne Tedder

Kontaktinfo:

AS Emor
Maakri 21
10145 Tallinn
www.kantaremor.ee

tel: 626 8500
emor@emor.ee

Sisukord

Jooniste sisukord	5
Sissejuhatus	11
Tulemuste arutelu	15
1. Võrdsuse väärtustamine ühiskonnas	21
1.1. Võrdsuse väärtustamine ühiskonnas	21
1.2. Meeste ja naiste positsioon ühiskonnas	23
2. Sooline võrdsus hariduses ja kasvatuses	26
2.1. Lastes arendatavad oskused ja omadused	27
2.2. Tüdrukute ja poiste kohtlemine haridusasutustes	30
2.3. Ebavõrdne kohtlemine koolis ja ülikoolis: õppuri vaade	31
2.4. Meedia mõju	34
3. Sooline võrdsus pereelus	36
3.1. Üldised hoiakud rollijaotuse osas	37
3.2. Otsustamine peres	45
3.3. Rollijaotus perekonnas	47
3.4. Tajutud kodutööde koormus ja hoolduskoormus	55
3.5. Sissetulek, majanduslik iseseisvus ja toimetulek	58
4. Sooline võrdsus tööelus	69
4.1. Võrdsuse väärtustamine tööelus	71
4.2. Tajutud võimalused tööelus	78
4.3. Diskrimineerimine tööle kandideerimisel	83
4.4. Ebavõrdne kohtlemine töökohal	84
4.5. Töökoha sooline mitmekesisus	86
4.6. Palgakõrgenduse küsimine	89
5. Sooline võrdsus töö ja pereelu ühitamisel	93
5.1. Võrdsuse väärtustamine töö ja pereelu ühitamisel	94
5.2. Lapsehooldus-, isa- ning rasedus- ja sünnituspuhkusele jäämine ja sealt naasmine	96
5.3. Osaajaga töö ja kaugtöö tegemine laste tõttu	98

5.4	Töölt koju jäämine lapse haigestumise korral	99
5.5	Tööga seotud (lisa)kohustuste täitmine perekonna kõrvalt	101
5.6	Eelistatud töökoormus	104
6.	Koroonaviiruse leviku mõju soolisele võrdsusele	107
6.1	Mõju kodusele tööjaotusele	108
6.2	Mõju töö- ja pereelu ühitamisele	109
7.	Võrdsuse väärtustamine ühiskondlike otsuste tegemisel	112
7.1	Üldised hoiakud naiste suurema osakaalu vajalikkuse suhtes ühiskondlikus elus	113
7.2	Hoiakud soolise tasakaalu osas avaliku ja erasektori otsustajate seas	115
7.3	Hääletamine vastassoost kandidaadi poolt	117
7.4	Naiste osakaalu suurendamine tipp-poliitikas: kes ja mida peaks tegema?	117
8.	Füüsiline vägivald peres ja valesüüdistused ahistamise osas	120
8.1	Hoiakud füüsilise vägivalla kasutamise kohta peres	121
8.2	Naiste esitatavad süüdistused ahistamise ja vägivalla kohta	123
9.	Hoiakud seksuaal- ja soovähemuste suhtes	125
9.1	Hinnang Eesti ühiskonna sallivusele	126
9.2	Isiklikud hoiakud	127
10.	Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik	133
10.1	Teadlikkus institutsiooni olemasolust	133
10.2	Voliniku poole pöördumise valmidus	134
10.3	Infoallikad ebavõrdse kohtlemise kohta	134
	Kokkuvõte	136
	Summary	140
	Резюме	144
	Kasutatud kirjandus	149
	Lisa 1: uuringu metoodika	157
	Lisa 2: uuringu tulemused soo lõikes	163

Jooniste sisukord

Joonis 1. Vastajate sotsiaaldemograafiline profiil (kaalutud % ja kaalumata n).....	13
Joonis 2. Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	22
Joonis 3. Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	23
Joonis 4. Kuidas Te hindate naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	24
Joonis 5. Mis Te arvate, milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks poiste ja tüdrukute kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama? <i>Nimekirja alusel valiti kolm kõige olulisemat oskust eraldi poistele ja tüdrukutele</i> (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	28
Joonis 6. Kuivõrd Te olete nõus järgmiste väidetega, mis puudutavad poiste ja tüdrukute haridust? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	31
Joonis 7. Kas Teie koolis/ülikoolis on ette tulnud olukordi, kus õpetaja/õppejõud...? (% viimase 12 kuu jooksul tasemeõppes õppijatest, n=363; 2021. aastal 15+, varem 15–74).....	33
Joonis 8. Televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	34
Joonis 9. Reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	35
Joonis 10. Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	38
Joonis 11. Mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	39
Joonis 12. Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	40
Joonis 13. Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	41
Joonis 14. Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	42
Joonis 15. Ema ja isa peaksid jagama vanemahüvitist võrdselt (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	43

Joonis 16. Lapse kasvatamine lahkumineku järel (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	44
Joonis 17. Kes otsustab Teie peres järgnevate asjade üle? (% abielus/vabas kooselus elavatest inimestest, kes elavad samas leibkonnas, n=1220)	46
Joonis 18. Kes otsustab Teie peres järgnevate asjade üle? (vastuse „alati mina“ või „sageli mina“ andnute osakaal abielus/vabas kooselus elavatest inimestest, kes elavad samas leibkonnas; n=1220; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	47
Joonis 19. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Majapidamistööd, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	48
Joonis 20. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Remont ja hooldustööd, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	49
Joonis 21. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Aiatööd ja loomade eest hoolitsemine, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	50
Joonis 22. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Lastega tegelemine, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	51
Joonis 23. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Korralduslikud ülesanded, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	52
Joonis 24. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Meeste hinnangute ajaline võrdlus: vastuse „enamasti mina“ andnud vastajate %, (n=enam kui üheliikmelistes leibkondades elavad mehed, kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	54
Joonis 25. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Naiste hinnangute ajaline võrdlus: vastuse „enamasti mina“ andnud vastajate % (n=enam kui üheliikmelistes leibkondades elavad naised, kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	55
Joonis 26. Kas Teile on mõnikord tundunud, et Teie peal on liiga suur osa kodutöödest? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	56
Joonis 27. Kas Te hooldate kedagi oma leibkonnast või mõnd lähedast väljaspool leibkonda? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	57
Joonis 28. Kas hooldamine piirab Teie igapäevaelu? (% neist, kes kedagi hooldavad, leibkonnaliiget või lähedast inimest, n=278)	58
Joonis 29. Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	59
Joonis 30. Mees peaks olema pere peamine toitja (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	60

Joonis 31. Kelle ülesanne peaks Teie arvates olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine? Ajaline võrdlus ning võrdlus soo ja rahvuse lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	61
Joonis 32. Kui suur on Teie leibkonna tavaline netosissetulek ühes kuus ühe inimese kohta? Sooline võrdlus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	62
Joonis 33. Kuidas Te tulete toime, mõeldes oma leibkonna keskmisele kuu netosissetulekule? Ajaline ja sooline võrdlus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74) 63	
Joonis 34. Kellest Te materiaalselt sõltute? Sooline võrdlus (% neist, kes sõltuvad mõnest pereliikmest materiaalselt, n=200; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	64
Joonis 35. Kes on Teie leibkonnas suurima sissetulekuga isik? Võrdlus soo ja rahvuse lõikes (% neist, kellel on leibkonnas rohkem kui üks liige ning partner ja/või lapsed, n=1434).....	65
Joonis 36. Kas ja kuidas erineb Teie sissetulek Teie abikaasa/elukaaslase omast? Sooline võrdlus (% neist, kes elavad abikaasa/elukaaslasega samas leibkonnas, n=1220)	65
Joonis 37. Kui suur osa oma isiklikust sissetulekust hoitakse leibkonna ühisest rahast eraldi? Sooline võrdlus (% neist, kes elab koos abikaasa/elukaaslasega ja omab isiklikku sissetulekut, n=1187).....	66
Joonis 38. Kas Te tunnete, et võite teistelt leibkonnaliikmetelt küsimata raha enda peale kulutada (oma hobidele, vabale ajale, tarbimisele)? Sooline võrdlus (% neist, kelle leibkonnas on rohkem kui üks liige, n=1605)	67
Joonis 39. Kes panustab rahaliselt Teie peres kõige rohkem pere ühiste kulutuste ja väljaminekute katmiseks? Sooline võrdlus (% neist, kellel on leibkonnas rohkem kui üks liige ja partner ja/või lapsed, n=1434)	68
Joonis 40. Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	71
Joonis 41. Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	72
Joonis 42. Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	73
Joonis 43. Info ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi (% kõigist vastajatest, n=2147)	73
Joonis 44. Kui suur probleem on sooline palgalõhe Teie arvates Eestis? (% vastajatest, kes on kuulnud soolisest palgalõhest, n=1820; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	75
Joonis 45. Sugu ja töötasu võrdsus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	76
Joonis 46. Kas Te oleksite nõus, et Eestis oleksid palgad avalikud (ka erasektoris), selleks et tagada võrdne palk võrdse töö eest? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	77
Joonis 47. Kas töökuulutustes peaks olema märgitud palganumbrid/palgavahemikud? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	78
Joonis 48. Kuidas Teile tundub, kas naistel ja meestel on tööelus võrdsed võimalused? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	79

Joonis 49. Hoiakud naiste ja meeste võimaluste suhtes tööturul seoses töötasuga (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	80
Joonis 50. Hoiakud naiste ja meeste hoiakute suhtes tööturul seoses karjäärile pühendumise ja juhtimisega (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	82
Joonis 51. Kas tööle kandideerimise on Teie käest küsitud...? (% vastajatest, töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	83
Joonis 52. Mõeldes oma praegusele või viimasele töökohale, kas Te olete viimase NELJA aasta jooksul kogunud põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist teiste töötajatega võrreldes, kuna olete naine/mees (% vastajatest, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)	85
Joonis 53. Kui suures organisatsioonis Te töotate/töötasite? (% vastajatest, kes töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	87
Joonis 54. Töökollektiivi ja organisatsiooni juhtkonna sooline tasakaal (% vastajatest, kes töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	88
Joonis 55. Kas Te olete viimase nelja aasta jooksul palka juurde küsinud või saanud? (% vastajatest, kes teevad palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul, n=1352).....	90
Joonis 56. Miks Te ei küsinud palgakõrgendust? (% vastajatest, kes teevad palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul ning ei küsinud viimase 4 aasta jooksul palgakõrgendust, n=835)	91
Joonis 57. Kuidas kujunes palk põhiametikohal, kus Te hetkel töötate/viimati töötasite? (% vastajatest, kes teevad praegu palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul, n=1352)	92
Joonis 58. Pereelu ja laste mõju karjäärivõimalustele (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	95
Joonis 59. Kui peres on/oleks koolieelikust (st alla 7 a) lapsi, siis milline järgnevaist oleks Teie arvates sobivaim elukorraldus? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	96
Joonis 60. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ... (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)	97
Joonis 61. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ... (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)	99
Joonis 62. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske jääda koju hoidma haigestunud alla 12-aastast last? (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)	100
Joonis 63. Kas Te olete viimase KAHE aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud, töötamist vähendanud või töökohustusi edasi lükanud? (% neist, kellel on vähemalt üks alla 12-aastane laps, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=366)	101
Joonis 64. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ... (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)	102
Joonis 65. Kas Teil on lastega seotud perekondlike kohustuste tõttu raske ... (% neist, kes töötavad praegu, kellel on alla 18-aastaseid lapsi ja kellel on partner ja/või lapsed, n=481)	103

Joonis 66. Mida Te teeksite, kui Teie abikaasa (elukaaslane) teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja Teil ei oleks otsest vajadust töötada. Kas Te ... (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	105
Joonis 67. Mida Te teeksite, kui Teil ei oleks otsest vajadust töötada ja Te saaksite sissetuleku muul moel (v.a abikaasa ülalpeetav olemine)? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	106
Joonis 68. Kui mõtlete koroonaviiruse algusest alates kõige rohkem Teie elukorraldust muutnud perioodile, siis kuidas muutus Teie ja Teie abikaasa/elukaaslase vaheline vastutus kodutööde ja perega seotud toimetuste eest võrreldes koroonaviiruse leviku eelse perioodiga? (% neist, kelle abikaasa või elukaaslane elab samas leibkonnas, n=1220)	108
Joonis 69. Kellele langes Teie peres lisandunud täiendavate kodutööde ja toimetuste koormus, mille on põhjustanud koroonaviiruse levik ja piirangud (nt pereliikmete kodus püsimisega lisandunud söögikordadel söögitegemine, laste distantsõppel toetamine, koristamine ja desinfitseerimine)? (% neist, kes elavad rohkem kui üheliikmelises leibkonnas ja kellel on partner ja/või lapsed, n=1434) ..	109
Joonis 70. Kas Te olete seoses koroonaviiruse levikuga kehtestatud piirangute tõttu tundnud, et... (% vastajatest, kes elavad rohkem kui üheliikmelises leibkonnas ja töötavad või on viimase 12 kuu jooksul töötanud, n=1246)	110
Joonis 71. Kuivõrd Te nõustute järgnevate väidetega? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	114
Joonis 72. Kas erineva tasandi poliitikute ja juhtide seas peaks olema sooline tasakaal, st kummagi soo esindajaid vähemalt 40%? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	116
Joonis 73. Kas Te hääletasite viimastel valimistel mees- või naiskandidaadi poolt? (% neist, kes on 16-aastased ja vanemad, n=2145)	117
Joonis 74. Kes peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem? (% kõigist vastajatest, n=2147)	118
Joonis 75. Mida peaks riik tegema naiste osakaalu suurendamiseks tipp-poliitikas? (% neist, kes arvavad, et riik peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem; n=356)	119
Joonis 76. Hoiakud abikaasa või elukaaslaste füüsilise korralekutsumise suhtes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	121
Joonis 77. Lapse füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	122
Joonis 78. Vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või -kuulajad sekkuma (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	123
Joonis 79. Kokkuvõttes palun hinnake, kui sallivaks Te peate üldiselt Eesti ühiskonda ...(% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	126
Joonis 80. Vaatamata asjaolule, kas olete sellises olukorras varem olnud, palun öelge, kui mugavalt Te tunnete end järgmistes olukordades: ... Ajaline võrdlus ning soo lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	128
Joonis 81. Kuivõrd Te olete nõus järgnevate väidetega? Ajaline võrdlus ja soo lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	130

Joonis 82. Kas Te pöörduksite ebavõrdse kohtlemise kogemise korral soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74).....	134
Joonis 83. Millistest kanalitest Te eelistaksite saada infot selle kohta, kuidas riik saab Teid aidata, kui Teid on ebavõrdselt koheldud? <i>Valida sai kuni 3 eelistatud allikat</i> (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)	135

Sissejuhatus

Sooline võrdõiguslikkus tähendab soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaselt naiste ja meeste võrdseid õigusi, kohustusi, võimalusi ja vastutust tööl, hariduse omandamisel ning teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel.

Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu eesmärgiks on saada ülevaade Eestis elavate naiste ja meeste hoiakutest, kogemustest ja käitumisest erinevates eluvaldkondades nagu töö, pereelu, haridus ja võimalus osaleda ühiskondlike otsuste tegemisel ning jälgida nende kujunemist ajas. Neid tulemusi kasutatakse ühest küljest soolise võrdõiguslikkuse alaste otsuste tegemiseks ja poliitika kujundamiseks, kuid monitooringu tulemused on mõeldud kasutamiseks laiale ringile sihtrühmadele.

Käesolev monitooring on järjekorras kuues. Varasemalt on monitooringud läbi viidud aastatel 2003, 2005, 2009, 2013 ja 2016. Hoolimata sellest, et monitooringu sisu on osaliselt läbi nende aastate muutunud, võimaldab see põhiliste teemade ja küsimuste lõikes head võrreldavust ning annab võimaluse jälgida võrdõiguslikkust ja võrdseid võimalusi puudutavate hoiakute ja kogemuste muutusi. Näiteks kui 2009. aastal leidis pea kaks kolmandikku meestest ja tublisti üle poole naistest, et mees peaks olema pere peamine toitja, siis käesolev monitooring näitab nende osakaalu vähenemist kolmandikuni. Pere majandusliku toimetuleku kindlustamist nähakse mõlema partneri ülesandena ja see hoiak on viimase kolmeteistkümne aasta jooksul tugevnenud. Samas nähakse laste eest hoolitsemise põhikoormust lasuvat siiski veel naiste õlgadel, näiteks ei ole nende aastate jooksul vähenenud tööle kandideerimisel naistele küsimuste esitamine laste, nende vanuse ja lapse saamise soovi kohta. Selliste küsimuste esitamine näitab ka, et endiselt on tööandjaid, kes ei ole kursis soolise võrdõiguslikkuse seadusega. 2021. aasta monitooring vaatleb võimaluse korral ajalisi trende alates 2009. aastast, kuna siis töötati välja ja piloteeriti ankeet, mis on suuresti ka 2021. aasta monitooringu aluseks.

Monitooringu suuremad teemavaldkonnad on järgmised:

- võrdväärsus ühiskonnas (hõlmab hoiakuid meeste ja naiste rollide osas erinevates elusfäärides, hoiakuid seksuaal- ja soovähemuste suhtes);
- hariduselu ja oskused;
- töö, pereelu ning töö ja pereelu ühitamine;
- otsuste tegemine nii poliitikas kui ka majanduses;
- leibkonna ja isiklik majanduslik toimetulek ja ressursside jaotus;
- lähisuhtevägivald;
- soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku institutsiooni tuntus ja valmisolek pöörduda.

Uute teemadena kaardistati käesolevas monitooringus koroonaviiruse leviku mõju koduse koormuse jaotumisele ning töö ja pereelu tasakaalule, samuti hoolduskoormuse olemasolu ja mõju igapäevaelule.

Arusaamu soolisest võrdsusest ei mõjuta ainult inimese sugu, vaid ka rida teisi tunnuseid, nagu vanus, rahvus, haridustase, perekonnaseis ja muud sellised näitajad. Monitooringus on põhjalikult kaardistatud iga vastaja sotsiaalmajanduslikku tausta ning neid tunnuseid on võimalik kasutada hoiakute ja kogemuste analüüsimiseks. Monitooringu raportis keskendutakse tulemuste analüüsimisel sõltuvalt teemast peamiselt soo, rahvuse, hariduse, perekonnaseisu, laste olemasolu ning

sissetuleku/majandusliku toimetuleku näitajatele. Sugu on monitooringus käsitletud binaarse tunnusena.

2021. aasta monitooringu läbiviimisel muutus varasemaga võrreldes veel nii mõndagi. Kui varasemalt olid uuringu sihtrühmaks 15–74-aastased Eesti elanikud, siis 2021. aastast alates sihtrühm laienes ning lisaks kaasati uuringu valimisse 75-aastased ja vanemad elanikud. Andmeid analüüsid on oluliste muudatuste juures vaadeldud 2016. ja 2021. aasta tulemusi ka ainult 15–74-aastaste sihtrühmas. Kuigi 75-aastaste ja vanemate sihtrühma hoiakud peegeldavad sageli nende kogemust konservatiivsemate soorollidega, ei ole nende kaasamine monitooringu tulemuste võrreldavust oluliselt mõjutanud. Sihtrühmana moodustavad nad vaid 11% uuringu koguvalimist, mistõttu nende hoiakute koondmõju tulemustele on suhteliselt väike.

Teiseks viidi seekordne monitooring esimest korda läbi kombineeritult, kasutades veebi- ja telefoniküsitlust. Varasemad monitooringud on toimunud silmast silma intervjuudega vastajate kodudes. Kokku küsitleti **2147 Eesti elanikku vanuses 15 aastat ja enam**, neist 30% (601 inimest) vastas telefoni teel ja 70% (1546 inimest) veebis. Vastajate profiil on toodud Joonis 1. Monitooringu küsitlustöö viidi läbi **ajavahemikus 16.12.2021–27.01.2022**. Detailsem metoodika ülevaade on ära toodud aruande lisas 1.

Monitooringu raport koosneb põhitulemuste arutelust, põhitulemuste analüüsist erinevate taustatunnuste lõikes, tulemuste lühikokkuvõttest, metoodika kirjeldusest ning andmetabelitest soo lõikes. Põhitulemuste analüüs ei järgi täiel määral ankeedi ülesehitust, vaid lähtutud on sellest, et iga peatükk algaks hoiakutega antud teemavaldkonna suhtes ning kajastaks seejärel elanike endi kogemust (koolis, pereelus, tööl).

Peaaegu kõiki küsimusi on aruandes illustreeritud joonistega, mis aitavad esile tõsta ajalisi trende ning analüüsida tulemusi soo või soo-rahvusrühmade lõikes. Jooniste lugemisel tuleb silmas pidada, et protsendid on joonistel esitatud ümardatud kujul, mistõttu tulemus kokku ei pruugi alati olla 100%.

Uuringu tellijaks on Sotsiaalministeerium. Uuringu küsitlustöö viis läbi sotsiaal- ja turu-uuringufirma Kantar Emor. Uuringu raporti koostasid Jaanika Hämmal ja Anu Varblane Kantar Emorist ning soolise võrdõiguslikkuse ekspert Marianne Meiorg.

Joonis 1. Vastajate sotsiaaldemograafiline profiil 2021 (kaalutud %, kaalumata n; n=2147)

Sugu

Mees	n=981		47%
Naine	n=1 166		53%

Vanus

15 kuni 24	n=238		11%
25 kuni 34	n=339		16%
35 kuni 49	n=559		25%
50 kuni 64	n=495		23%
65 kuni 74	n=292		13%
75+	n=224		11%

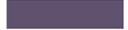
Sugu ja vanus

mees 15-24	n=89		6%
mees 25-34	n=163		8%
mees 35-49	n=278		13%
mees 50-64	n=238		11%
mees 65-74	n=132		5%
mees 75+	n=81		3%
naine 15-24	n=149		6%
naine 25-34	n=176		8%
naine 35-49	n=281		12%
naine 50-64	n=257		12%
naine 65-74	n=160		8%
naine 75+	n=143		8%

Rahvus

Eestlane	n=1 502		68%
Muu rahvus	n=645		32%

Sugu ja rahvus

Eesti mees	n=722		33%
Eesti naine	n=780		35%
Mitte-eesti mees	n=259		14%
Mitte-eesti naine	n=386		19%

Haridustase*

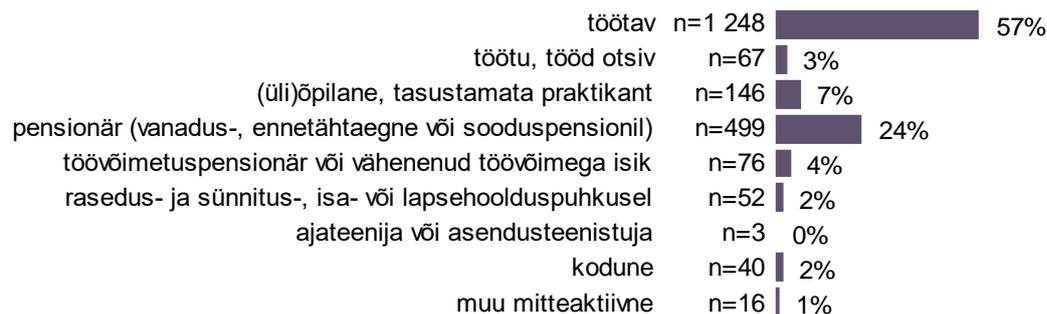
esimene tase	n=300		19%
teine tase	n=1 009		45%
kolmas tase	n=838		36%

Perekonnaseis

vallaline	n=803		39%
vabas kooselus	n=494		22%
abielus	n=832		38%
registreeritud kooselus	n=18		1%

* Monitooringus on kasutatud järgnevat haridustasemetete liigitust: esimene tase – alghariduseta, alg- või põhiharidus, kutseharidus põhihariduseta või põhihariduse baasil; teine tase – üldkeskharidus, kutsekeskharidus (sh keskeri- või tehnikumiharidus) põhihariduse baasil, kutseharidus või kutseõpe keskhariduse baasil; kolmas tase – keskeri- või tehnikumiharidus keskhariduse baasil, bakalaureus, magister, doktor või võrdsustatud haridus.

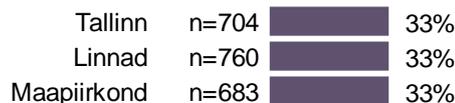
Peamine sotsiaalne staatus

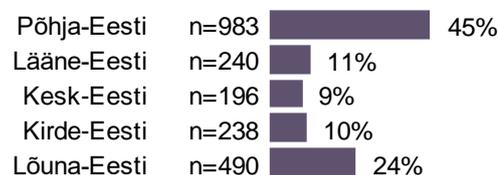
Leibkonnatüüp

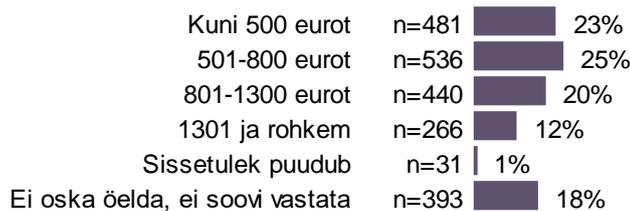
Asulatüüp

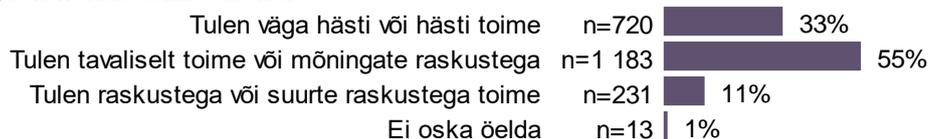
Piirkond

Netosissetulek leibkonnaliikme kohta ühes kuus

Hinnang leibkonna toimetulekule

Tulemuste arutelu

Soolise võrdõiguslikkuse väärtustamine

Uuringud on näidanud, et mida kõrgemad on ühe riigi soolise võrdõiguslikkuse näitajad, seda edukam on see riik majanduslikult ning ka elanike rahulolu oma eluga on nendes ühiskondades kõrgem (Villosio et al., 2017; Audette et al., 2019). Enamik Eesti elanikest üldjoontes jagab seda arusaama ning 82% neist peab ühiskonda, kus naised ja mehed on võrdsed, heaks ühiskonnaks. See hoiak on püsinud samas suurusjärgus alates 2009. aastast. Minnes sellest üldisest põhimõttest kaugemale ning küsides arvamusi igapäevaseimate olukordade kohta, siis on näha, et põhimõtteline positiivne hoiak ei kandu nendesse tingimata üle. Näiteks leiab 27% vastajatest endiselt, et mehed on paremad juhid kui naised (mehed leiavad seda sagedamini kui naised), ning kolmandik nii meestest kui ka naistest peab meest pere peamiseks toitjaks. Tõsi küll – need osakaalud on aasta-aastalt langenud ning nooremad, veel oma tööelu alguses olevad inimesed, toetavad neid seisukohti oluliselt vähem.

Kui enamik elanikest leiab, et ühiskond tervikuna oleks parem, kui see on võrdõiguslik, siis üksnes 61% usub, et naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed. 24% meestest arvab, et mehed sellest ei võidaks. Ometi näitavad uuringud, et sooliselt võrdõiguslikumates riikides on oma eluga rohkem rahul nii mehed kui ka naised ning nii pereelus, tööelus, poliitikas, ettevõtluses, kasvatuses kui ka hariduses võidavad võrdõiguslikkusest ka mehed (Audette et al., 2019; Kimmel et al., 2008; ILO, 2019; Wac, 2018; Bekaj, 2020; Brieger, 2019). Seega tegelikkuses ei tule naiste võrdsem positsioon võrreldes meestega viimaste arvelt, kuid vähemalt osa Eestis elavatest meestest kardab mingil määral, et see siiski on nii. Sagedamini ei näe võrdõiguslikkusest endale kasu mehed, kes majanduslikult tulevad toime raskustega kartes ehk, et suurem võrdõiguslikkus vähendab nende võimalusi tööturul ja ühiskonnas tervikuna.

Mehed näevad naiste olukorda sageli paremana kui naised ise: nad hindavad nende üldist positsiooni ühiskonnas ning võrdseid võimalusi tööturul paremateks kui meestel või nendega võrdseteks sagedamini kui naised. Vaid 57% meestest oskab märgata naiste topelt koormust ehk et erinevalt meestest töötavad naised nii kodus kui ka tööl. Samuti peavad mehed võrreldes naistega palgalõhet probleemiks kaks korda harvem. Naised näevad olukorda teisiti: veidi üle 70% neist peab meeste positsiooni ühiskonnas paremaks kui naiste oma, nende võimalusi tööturul paremateks ning palgalõhet sama suureks probleemiks kui viis aastat tagasi. See peegeldab uuringute tulemusi mujal maailmas (vt nt Horowitz & Fetterolf, 2020; Attila, 2019), mille kohaselt naised peavad meeste positsiooni kõrgemaks ja nende võimet otsuseid mõjutada suuremaks kui mehed ise. Nad peavad võrreldes meestega võrdset kohtlemist olulisemaks, kuid on pessimistlikumad soolise võrdõiguslikkuse saavutamise võimalikkuse suhtes. Üldiselt on meestel soolise võrdõiguslikkuse taseme osas optimistlikum vaade kui naistel ning seda näitab ka 2021. aastal läbi viidud monitooring Eesti elanikkonna seas.

See võib selgitada, miks arvab 56% naistest ja ainult 36% meestest, et ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi. Naiste seas on enam neid, kes peavad soolist tasakaalu oluliseks nii erinevate poliitiliste otsustajate kui ka ettevõtete tippjuhtide seas. Meeste hulgas on neid vähem ja kõige vähem peavad mehed võrreldes naistega vajalikuks soolist tasakaalu eraettevõtete tippjuhtide hulgas. Kui võtta arvesse, et meeste nägemuses on naiste olukord parem kui naiste endi arvates, siis ei üllata ka see, et meeste seas on vähem neid, kes peavad vajalikuks olukorda parandada. Kui probleemi ei ole või on see väike, siis ei ole vaja ka midagi muuta. Teisalt, nagu näitasid monitooringu tulemused, ei toeta osa meestest naiste suuremat osakaalu ettevõtete tippjuhtide seas ka seetõttu, et ei pea neid nii headeks juhtideks kui mehi.

Ka Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) soolise võrdõiguslikkuse indeks näitab, et võrreldes põhjanaabritega on Eestil võrdõiguslikuma ühiskonna poole veel pikk tee minna (EIGE, 2021a). Võimu kategoorias on Eesti hindeks poliitika valdkonnas 49,3 (Rootsil ja Soomel on üle 90 punkti), majandusvaldkonnas vaid 24,2 punkti (Rootsil üle 70 ja Soomel üle 60) ning sotsiaalses valdkonnas 37,8 (Rootsil pea 90 ning Soomel üle 70). Kõigis kolmes valdkonnas jäävad Eesti näitajad Euroopa Liidu keskmisele alla. Seega indeks näitab, et naiste positsioon eelkõige erinevatel otsustustasanditel on Eestis siiski märgatavalt tagasihoidlik.

Võrdsus pereelus

Üldised hoiakud, mis puudutavad kodust sfääri, näitavad samuti, et ideeliselt toetab suur osa elanikest võrdõiguslikkuse põhimõtteid. Nii nõustub vaid veidi alla viiendiku elanikest sellega, et kodused tööd peaksid peamiselt olema naise vastutada, enamik leiab, et mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised ning meeste roll laste kasvatamises ja hoidmises võiks olla suurem. Viimasega on mehed veidi vähem nõus kui naised (arvates ehk, et nende roll juba ongi piisav), kuid siiski kolm meest neljast toetab seda. Sellega võrreldes toetavad nii naised kui ka mehed vähem (60%) väikelapse ema ja isa rolli võrdsustamist ehk vanemahüvitise võrdset jaotamist isa ja ema vahel, kuigi otsene vastuseis on väike (u kümnendik). Kas uuel muutunud vanemahüvitise süsteemil on potentsiaali seda hoiakut vähehaaval murendama hakata, näitab aeg (vt muudatusi perehüvitise süsteemis infokastist ptk 5.2).

Tegelikkuses tunnevad naised sagedamini, et nende peal on liiga suur osa kodutöödest: 24% naistest vs. 7% meestest ütleb, et kogeb seda sageli. See peegeldab ka Soome kogemust, kus Eesti soolise võrdõiguslikkuse monitooringuga sarnase küsitluse tulemuste järgi tajuvad naised samuti enam kui mehed, et nende õlgadel on suurem osa kodutööde koormusest (Attila, 2019). Lisaks tunneb suurem osa Eesti naistest topelt koormust, töötades nii kodus kui ka tööl. Need naised, kes hooldavad mõnda oma lähedastest, tunnevad selle piiravat mõju oma igapäevaelule oluliselt enam võrreldes lähedast hooldavate meestega. Meestel võivad, lähtuvalt suuremast sissetulekust võrreldes naistega, olla ka paremad võimalused hooldusteenusete eest maksta.

Eesti peresisene rollijaotus peegeldab meie põhjanaabri, Soome, kogemust, kus küsitluse tulemused näitasid selget soolist jagunemist erinevate koduste ja peret puudutavate ülesannete osas (Attila, 2019). Nii Soomes kui ka Eestis on tegelik koduste tööde ja toimetuste jaotus endiselt üsna konservatiivne: naised vastutavad enamasti majapidamistöode eest (riiete korrashoid, koristamine, söögitegemine jne) ja tegelevad korralduslike ja planeerivate küsimustega (nt ühise vaba aja veetmise planeerimine, kooli ja lasteaiaga suhtluse ülevälhoidmine), samas kui mehed vastutavad koduste remonditööde ja auto korrashoiu eest ning teevad enam kiireid ja lihtsaid tegevusi, nagu prügi väljaviimine. Need rollid peegeldavad endiselt üsna konservatiivset nägemust sellest, mida Eestis peetakse poistele ja tüdrukutele vajalikeks oskusteks ja omadusteks.

Meeste hinnangul on nende vastutus koduste tööde tegemise eest aja jooksul suurenenud: alates 2009. aastast toovad nad aasta-aastalt üha enam välja enda peamist rolli auto korrashoiul, kodustes remonditöödes ning igapäevaostude tegemisel (viimase puhul näevad naised endal siiski suuremat rolli, mehed aga peamiselt ühist vastutust) ja võrreldes 2016. aastaga ka pere rahaasjade korraldamisel. Naiste hinnangute muutus enda peamiste vastutusala osas pole nii selgesuunaline, kui välja arvata, et pidevalt on süvenenud nende roll kooli/lasteaiaga suhtlemisel (aja jooksul on suhtlus haridusasutuste ja kodu vahel kindlasti ka suurenenud, näiteks peetakse arenguvestlusi juba lasteaias).

Monitooringus võib läbivalt täheldada, et nii mehed kui ka naised hindavad oma panust kodutööde tegemisse ja laste kasvatamisse sageli suuremaks kui partneri oma. See peegeldab üleüldist tendentsi küsitlustes, kus vastajad hindavad oma panust suuremaks kui teised ning tihti ei peegelda enda hinnang oma panuse tegelikkust (vt nt Brenner & DeLamater, 2016). See käib nii töökeskkonnas meeskonnas töö tegemise kohta (vt nt Schroeder et al., 2016) kui ka koduste ja lapsi puudutavate ülesannete täitmise kohta (vt nt Yavorsky et al., 2015). 2021. aasta monitooringus tuleb selgelt välja, et mehed on varasemaga võrreldes vähem nõus sellega, et naistel on topelt koormus (töötavad nii kodus kui ka tööl),

samas kui naised näevad oma koormust endiselt sama suurena. Kui töökeskkonnas oma panuse ülehindamist seletavad teadlased sellega, et inimesed keskenduvad endale ja lihtsalt ei näe teisi (Schroeder et al., 2016), siis koduste tööde puhul on arvatud, et meeste puhul mängib lisaks rolli ka just meeste osaks saav ühiskondlik heakskiit, kui nad teevad midagi, mis traditsiooniliselt ei ole olnud meeste roll (Massey, 2017).

EIGE võrdõiguslikkuse indeksi kohaselt ei ole Eesti võrreldes Euroopa Liidu keskmisega sugugi halvas seisus, kui vaadata indeksi "aja" alakategooriat (EIGE, 2021a). Hooldustegevust puudutavas kategoorias on Eestil 85,9 punkti (EL-is keskmiselt 69,1) ning selle hinde aluseks on aeg, mida mehed ja naised teiste pereliikmete kasvatamisele ja hooldamisele ning koduste tööde tegemisele kulutavad (andmed pärinevad 2016. aastast). Rootsi indeks on üle 90, Soomel üle 82,2 ning lõunanaaber Läti indeks samas kategoorias on 89,8. Kuigi võrreldes EL-i keskmisega on Eesti heal positsioonil, on siiski veel palju arenguruumi, kuna naistel on endiselt suurem koormus pereliikmete eest hoolitsemisel ja kodutööde tegemisel.

Majanduslik iseseisvus ja toimetulek

Ülemaailmne trend näitab, et üha enam väärtustatakse egalitaarset abielu, kus mõlemad osapooled panustavad nii pere rahalisse seisu kui ka kodutöösse (vt nt Horowitz & Fetterolf, 2020). Laias laastus võib öelda, et maailma kontekstis väärtustavad egalitaarset abielu enam nooremad ja haritumad. Uuringud on ka näidanud, et võrdne rahaline panus pere rahaasjadesse ja naiste suurem majanduslik iseseisvus on positiivne nii meestele, kelle tervisenäitajad paranevad, naistele, kellel suureneb otsustusõigus enda elu üle, kui ka lastele, kelle haridusse ja heaolu naised investeerivad enam (WHO, 2018; Scaricabarozzi, 2017; Elbrogh-Woytek et al., 2013).

Monitooringu tulemused näitavad, et hoiakute tasandil väärtustavad ka Eesti elanikud võrdsust kodutööde tegemisel, kuigi praktikas ei pruugi see veel alati välja tulla. Siiski on märke, et kõrgemalt haritud naiste peredes on tööjaotus nii mõnelgi juhul võrdsem. Samuti on näha, et võrdsuse suunas liiguvad ja eesti naistega sarnasemaks muutuvad vähehaaval muust rahvusest naiste hoiakud. Naiste majanduslikku iseseisvust väärtustab 2021. aasta monitooringu kohaselt suurem osa Eesti naistest ja meestest, pidades seda naise jaoks sama oluliseks kui mehe jaoks. Mehed siiski väärtustavad seda vähem (83%) kui naised (94%) ning naised on seda võrreldes 2009.–2016. aastaga hakanud veelgi olulisemaks pidama, samas kui meeste hoiakud pole muutunud. Monitooringu järgi sõltub mõnest pereliikmest 23% naistest ja 16% meestest; sealjuures 15% kõigist naistest ja vaid 4% meestest sõltub oma abikaasast või elukaaslasest. Väga vähesed naised soovivad sealjuures olla meeste ülalpeetavad ning ka hästi teeniva partneri puhul eelistab enamik naisi jätkata töötamist, sealjuures üha enam on neid naisi, kes soovivad töötada täiskohaga.

Endiselt on teatud hulk mehi, kes eelistavad, et naine on kodune, ning näevad, et mehed võiksid vastutada pere toimetuleku eest, samas kui naise majanduslik iseseisvus pole nii oluline. Neid on rohkem kui selliste hoiakutega naisi. Nii leiab 16% meestest, et kui peres on koolieelikust laps, siis võiks töötada ainult mees, naine aga hoolitseks kodu eest (sama leiab 8% naistest). 20% meestest (vs. 11% naistest) leiab, et pere majandusliku toimetuleku kindlustamine on peamiselt või ainult mehe ülesanne. Naiste jaoks on see sagedamini ühine ülesanne kui meeste jaoks (86% vs. 78%). Ajas on siiski suurenenud toetus sellele nii meeste kui ka naiste hulgas, et see peaks olema ühine ülesanne; kõige märkimisväärsem muutus on toimunud muust rahvusest naiste seas.

Vastuoluliselt on naised oluliselt sagedamini kui mehed nõus sellega, et kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel (33% vs. 17%). Eesti rahvusest mees (eriti vanuses 50–59) toetab naiste õigust töötada, kuid naised ise (eriti muust rahvusest, vanuses 60+) on nõus seda õigust meeste loovutama (meeste eelisõigusega nõus 14% eesti meestest vs. 50% muust rahvusest naistest). Need tulemused on eriti huvitavad vastajate põhimõtteliste hoiakute valguses, et kodutööde jaotus võiks olla võrdsem ja naiste majanduslik iseseisvus on väärtuslik. Paistab, et taaskord ei rakendu põhimõttelised hoiakud konkreetsetele situatsioonidele, mis näitab need hoiakud ei väljendu alati veel käitumises. Samasugune on pilt ka maailma kontekstis – kuigi põhimõtteliselt ollakse nõus, et abielus peaks

panused olema võrdsed, siis antud küsimuses arvavad ligi pooled, et meestel võiks tööle olla eesõigus (Horowitz & Fetterolf, 2020). Selles osas jagunevad arusaamad siiski regiooniti erinevalt: lääneriikide vastajad pigem ei arva nii.

EIGE soolise võrdõiguslikkuse indeksi kohaselt on Põhjamaad Eestist siiski kaugel ees, mis puudutab soolist võrdõiguslikkust rahalistes vahendites ja majanduslikus olukorras: Eesti indeks on 73,2, samas kui Taani, Rootsi ja Soome indeksid on üle 85 (EL-i keskmine on 82,4) (EIGE, 2021a). Seega on mõistetav, et naised oskavad majanduslikku iseseisvust väärtustada enam kui mehed, kelle olukord on raha valdkonnas naistest parem.

Võrdsus tööelus

Naiste võrdsem osalus tööelus tõstab uuringute kohaselt nii riigi kui ka sooliselt mitmekesise ettevõtte majandusnäitajaid (Woetzel et al., 2015; ILO, 2019). Eesti seisukohalt on naiste suurem ja pikema kestusega kaasamine tööturule oluline ka meie vananeva elanikkonna tõttu. Eestis on naiste tööhõive ja selle kestus üldiselt kõrge, EIGE soolise võrdõiguslikkuse indeksi kohaselt 90,8, mis ei jää maha ei meie lõuna- ega põhjanaabrite näitajatest (EIGE, 2021a). Küll aga on Eestil väga suur probleem tööturu segregatsiooni ja tööelu kvaliteediga (paindlikkus ja karjäärivõimalused). Monitooring näitab, et horisontaalse ehk tegevusalapõhise segregatsiooni säilimist toetavad elanike hoiakud: vaid veidi üle poole elanikest leiab, et mehi võiks olla enam sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas, ning pooled, et naisi võiks olla enam info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel (kuigi pea kaks kolmest elanikust usub, et mehed või naised saaksid seal sama hästi hakkama kui vastassugupool).

Naised kogevad ebavõrdset kohtlemist endiselt enam nii tööle kandideerimisel kui ka tööl. Aeg ei ole olukorda muutnud paremaks: võrreldes 2009. aastaga küsitakse neilt sama sageli küsimusi laste olemasolu või vanuse kohta (2021: 52%) ning kavatsust lähiajal lapsi saada (2021: 22%), ning neile küsimustele peavad nad vastama sagedamini kui tööle kandideerivad mehed. See näitab, et tööandjad ei ole endiselt kursis soolise võrdõiguslikkuse seadusega ning nende silmis on lapsed endiselt (peamiselt) naise vastutada.

Töökohal kogeb umbes viiendik naistest soopõhist ebavõrdsust seoses töötasuga, töökoormuse jagunemisega ning lisatasude ja preemiate saamisega. Mehed toovad neid aspekte samuti kõige sagedamini välja, kuid naistega võrreldes oluliselt harvem. Samuti on naised vahemikus ajavahemikus 2013–2021 üha enam tajunud ebavõrdsust seoses edutamise (9% → 18%) ning tööalaste soodustuste saamisega (8% → 13%). Kas tegemist on teadlikkuse kasvuga, mis lubab naistel ebavõrdseid olukordi varasemast enam märgata, või on tööandjate käitumine ka tegelikkuses muutunud ebavõrdsemaks, sellele monitooring ei vasta.

Ebavõrdsust töötasus näitab seegi, et naised saavad harvem palgakõrgendust. Ühelt poolt nad ise küsivad palgakõrgendust harvem kui mehed, teisalt aga ka saavad seda kas küsimise peale või tööandja initsiatiivil: 67% meestest vs. 58% naistest on nelja aasta jooksul saanud ise küsides või tööandja initsiatiivil. Võrreldes meestega toovad nad enam välja julguse puudumist palka küsida, samas kui mehed ei küsi palka juurde, kuna on sellega juba rahul. Kõige paremini tunneb ennast töökohal eesti rahvusest mees, kellest vähemalt 80% või enam ütleb, et pole ebavõrdset kohtlemist töökohal kogunud.

Töö ja pereelu ühitamine

Töö ja pereelu ühitamine, mis suurendaks ka isade panust koduses elus, on mitmete uuringute põhjal kasulik kõigile osapooltele. Isade suurem osalus mõjub positiivselt laste arengule ja meeste endi elukvaliteedile ning parandab pikas perspektiivis ka naiste positsiooni tööturul (Musumeci et al., 2018; Wac, 2018; Biin et al., 2013). Seda silmas pidades on nüüdseks uuendatud ka perehüvitiste ja -puhkuste süsteemi Eestis, mille eesmärk ongi julgustada mehi lapsega rohkem aega koos veetma, säilitades talle samal ajal arvestatava sissetuleku.

Lapse olemasolu ja pereelu peavad nii naised kui ka mehed üksmeelselt naiste karjääri piiravaks teguriks. Biin et al. (2013) viitavad uuringutele, mille kohaselt isade sissetulekutele on vanemapuhkuse

võtmine väikese mõjuga, erinevalt emade sissetulekutest, ning ka monitooringu andmetel vaid 22% meestest ja 13% naistest leidis, et laste olemasolu ja pereelu piiravad meeste karjääri. Mehed, kellel on alla 18-aastaseid lapsi, leiavad lastega naistest sagedamini, et nad saavad lastega seotud perekondlike kohustuste kõrvalt teha tavapärasest tööajast erinevat tööd (mõeldud on eripäraste tööaegadega ameteid), minna õebimisega tööreisile või koolitusele. Tavapärase ületundide tegemise või enesetäiendamise võimalusi laste kõrvalt hindavad mehed ja naised sarnaselt. Siiski peetakse naiste jaoks võrreldes meestega pere tõttu ületundidest keeldumist kergemaks ehk siis vaikumisi on perekohustused ikkagi naise kanda. Lisaks leitakse, et naistel on kergem kui meestel lapsehoolduspuhkust / isapuhkust / rasedus- ja sünnituspuhkust puudutavates aspektides koju jääda, töötada väikeste laste tõttu osajaga või teha kaugtööd või jääda haige lapsega töölt koju.

EIGE 2019. aasta soolise võrdõiguslikkuse indeksi kohaselt on soolised erinevused töö ja pereelu ühitamises üleeuroopalised (EIGE, 2020a). Viimased andmed 2015. aastast näitavad, et 57%-il naistest ei olnud võimalik muuta oma tööaegu (võrreldes 54%-ga meestest) ning ainult 14% naistest sai öelda, et nad kontrollivad oma tööaegu täielikult (võrreldes 19% meestega). Samas erinevad tööaja muutmise võimalused sektoriti, aga ka ametitepõhiselt ja sellel on otsene seos soolise segregatsiooniga tööturul: sektorites, kus on rohkem naisi tööl, on tööaja paindlikkus väiksem või võrdne meestega ning seetõttu mõjutab see paindumatus tegelikkuses naisi rohkem. Samuti juhupositsioonidel, kus protsentuaalselt on mehi rohkem, on tööaja paindlikkus suurem, soosides lõppkokkuvõttes samuti mehi. Soolise võrdõiguslikkuse indeks näitab selget seost paindlikuma tööaja ja kõrgema soolise võrdõiguslikkuse näitaja vahel, sest riik on siis ka muudes valdkondades soolist võrdõiguslikkust soosivad meetmed suurema tõenäosusega kasutusele võtnud.

Koroonaviiruse leviku mõju soolisele võrdsusele

Pandeemia alguses prognoositi selle suurt mõju naistele, kuna sektorid, milles töötasid enamuses naised, kas läksid kinni või olid, vastupidi, eesliinil, ning kuna koju jäänuna ja kodus töötamise tulemusena eeldati naiste koormuse tõusmist koduste tööde osas (Euroopa Komisjon, 2021; Eurofound, 2020; Kambouri, 2020; EIGE, 2021b). Uuringud tõdesid, et osade Eesti naiste koormus kodustel töödel tõesti tõusis ning see mõjutas ka nende töö- ja eraelu tasakaalu (Haugas & Sepper, 2021; Euroopa Parlament, 2022). Esines ka olukordi, kus naine pidi oma palgatöö koormust vähendama, sellest loobuma või töökohta vahetama.

Monitooring üldjoontes kinnitas eelnevaid uuringuid. Enamik suuri muutusi pere elukorralduses ei täheldanud. Siiski tundsid naised kolm korda sagedamini kui mehed, et täiendav kodutööde koormus lisandus just nende õlule, kuigi 54% meestest leidis, et lisandunud koormus jagunes võrdselt.

Monitooring kinnitas ka eelnevaid uuringuid selles osas, et tööelu enamikul kannatada ei saanud. Vastanud leidsid pigem, et raskem oli leida aega perekondlike kohustuste jaoks. Kui vastajad leidsid, et kannatada sai töö, siis oli tegemist eelkõige lastega peredega.

Seksuaal- ja soovähemused

Elanikud peavad Eesti ühiskonda sallivamaks seksuaalvähemuste (geid, lesbid, biseksuaalid) suhtes võrreldes soovähemustega (transsoolised) ja monitooring peegeldab seda ka läbi elanike isiklike hoiakute nende vähemuste suhtes: suhtumine seksuaalvähemustega koos töötamisse, nende tegutsemisse poliitikas, oma lapsesse või tema sõpra, kes nende hulka kuulub, on muutunud võrreldes 2013. aastaga sallivamaks, samas kui transsooliste suhtes on avatust juurde tulnud vähem. See peegeldab üldisi arenguid Euroopas, kus suhtumine seksuaalvähemustesse on samuti aastatega keskmiselt paranenud. Kuid võrreldes EL-i keskmisega on Eesti elanike hoiakud siiski vähem sallivad. Eesti on pigem skaala tagumises otsas koos Ida-Euroopa riikide, Kreeka ja Küprosega (Euroopa Komisjon, 2019a).

Kokkuvõtteks

Monitooring näitab, et aeglaselt, kuid siiski liigub Eesti õiges suunas. Kui võrrelda Eestit muu Euroopa Liiduga, siis on meil veel pikk tee minna. EIGE 2021. aasta võrdõiguslikkuse indeksi 61,6 punktiga jääme alla Euroopa Liidu keskmisele (68 punkti). Kui võtta võrdõiguslikkuse eeskujuks Põhjamaid, siis oleme veel kaugel nii Soomest (75,3) kui ka Rootsist (83,9) (EIGE, 2021a). Sellel teel tekkivad tagasilöögid (nt meeste vähenenud palgalõhe probleemi või naiste topelt koormuse mõistmine) on paratamatud. Samas näitab vähemalt hoiakuline arusaam sellest, et kodused tööd peaksid naise ja mehe vahel jagunema võrdselt, ning toetus naiste majanduslikule iseseisvusele seda, et võrdõiguslikkusest rääkimine tõstab teadlikkust, mis vähehaaval loodetavasti realiseerub ka käitumises. Lisaks sellele on oluline kasutada otseseid hoobasid käitumise mõjutamisel, rakendades neid lahendusi, mis mujal maailmas on toimunud ja mis analüüside kohaselt võivad sobida ka Eesti konteksti. Näiteks võib siin tuua vanemapuhkuste uue süsteemi, mis julgustab isasid laste kasvatamisest enam osa võtma, ning sellest saadud positiivne kogemus võtab maha nii isa enda kui ka teda ümbritsevate hirne ja kahtlusi.

1. Võrdsuse väärtustamine ühiskonnas

- Ülekaalukas osa naistest ja meestest (82%) peab ühiskonda, kus naised ja mehed on võrdsed, heaks ühiskonnaks. See hoiak on püsinud samal tasemel viimased 12 aastat ehk alates 2009. aasta monitooringust.
- 61% elanikest leiab, et naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed. Siiski leiab 24% meestest, et mehed sellest ei võida, ning seda on enam kui naiste seas (15%).
- Meeste positsiooni ühiskonnas peetakse paremaks kui naiste oma. Siiski on meeste seas pea võrdväärselt neid, kes peavad meeste positsiooni veidi paremaks (33%), ja neid, kes leiavad, et eri sugupoolte positsioonid on võrdsed (36%). Naiste positsiooni ühiskonnas peavad meeste omast sagedamini paremaks mehed ise (15%, naised 2%). Ajalise trendina paistab silma, et naiste hinnang oma positsioonile ühiskonnas on perioodil 2009–2021 langenud, samas kui mehed, vastupidiselt, näevad naiste positsiooni paremana kui kunagi varem ja enda oma on aasta-aastalt hinnanud üha kehvemaks.

Naiste ja meeste võrdõiguslikkus mõjub ühiskonnale tervikuna positiivselt, nii majanduslikult kui ka üleüldise heaolu vaatest. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE) viis 2015.–2016. aastal läbi ulatusliku uuringu, kus leiti, et soolisel võrdõiguslikkusel on majandusele positiivne mõju (Villosio et al., 2017). Muuhulgas näitas see uuring, et kõrgem sooline võrdõiguslikkus riigis tõstab sisemajanduse kogutoodangut (SKT) ühe inimese kohta. Näiteks hinnati, et üha paranev sooline võrdõiguslikkus tõstab SKT-d Euroopa Liidus 2050. aastaks kuni 9,6%.

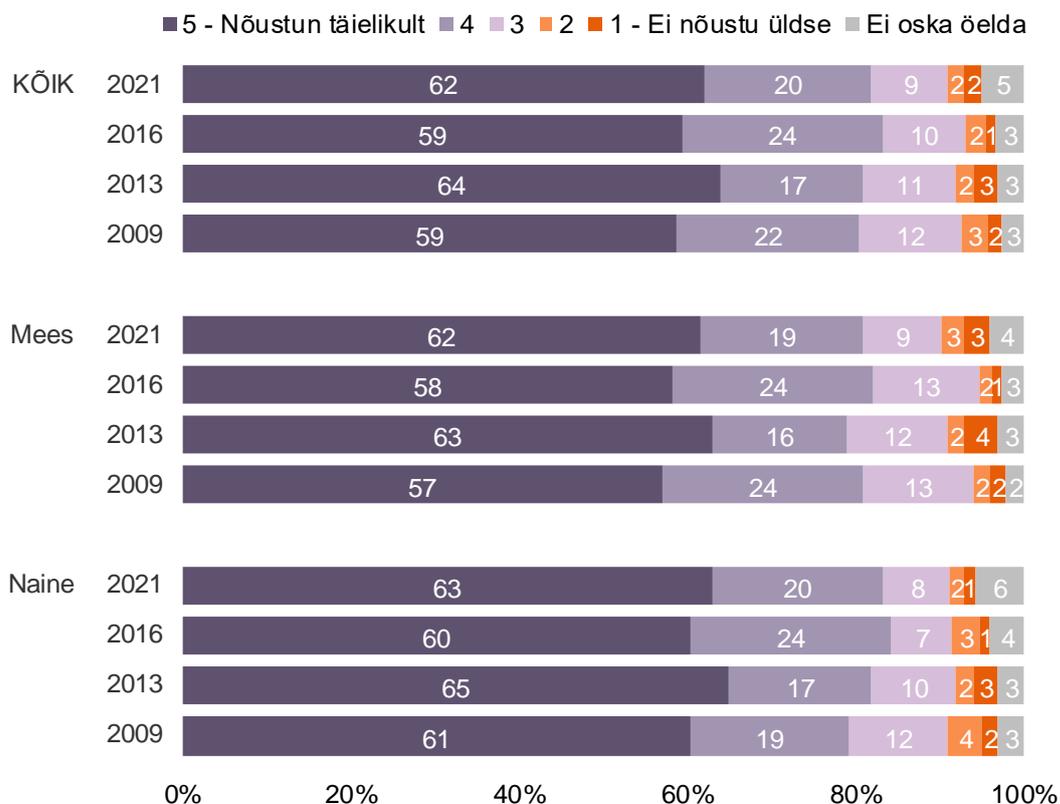
Seoseid on leitud ka soolise võrdõiguslikkuse taseme ja inimeste eluga rahulolu vahel (Audette et al., 2019). Mida kõrgem on riigi soolise võrdõiguslikkuse tase (sh naiste esindatus otsustus- ja juhtimisorganites, võrdne palk), seda kõrgem on kõikide ühiskonnaliikmete rahulolu oma eluga. Erinevus madala soolise võrdõiguslikkuse tasemega riikidega oli märkimisväärne. Mis veelgi olulisem, naiste rahulolu ei tule meeste arvelt – eluga rahulolu on kõrgema soolise võrdõiguslikkuse puhul mõlematel kõrge (*ibid.*).

Seega näitavad uuringud selgelt, et sooline võrdõiguslikkus on kasulik ühiskonnale tervikuna nii majanduslikus kui ka sotsiaalses mõttes. 2021. aasta monitooring keskendub detailselt Eesti 15-aastaste ja vanemate elanike hoiakutele võrdsuse suhtes nii hariduses, pere- kui ka tööelus. Esmalt aga analüüsitakse, kas Eesti elanikkond jagab uuringutega tõestatud arusaamu soolise võrdõiguslikkuse olulisusest ühiskonna heaolule.

1.1. Võrdsuse väärtustamine ühiskonnas

Veidi üle 60% elanikest, nii meestest kui ka naistest, nõustub täielikult, et ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond (Joonis 2). Koos nendega, kes pigem nõustuvad, on sellise hoiakuga elanikke 82%. Need näitajad on meeste ja naiste puhul alates 2009. aastast jäänud samale tasemele ning seda ei ole mõjutanud 75-aastaste ja vanemate rühma lisandumine 2021. aasta monitooringu valimisse. Samas ei ole mehed selle väitega kaks korda sagedamini nõus kui naised (pigem + üldse mitte: 6% vs. 3%). Muude näitajate osas hoiakud ei erine.

Joonis 2. Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

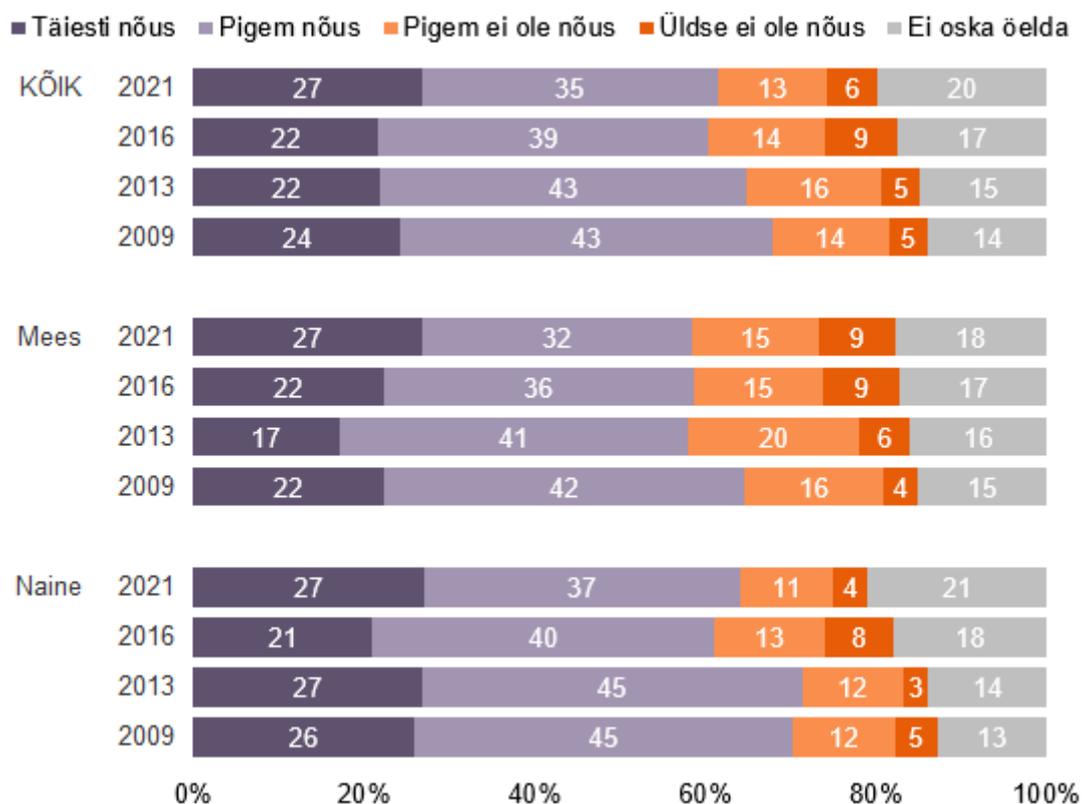

Enam kui veerand elanikest usub, et **naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad kindlasti ka mehed** ning koos pigem nõustujatega on selliste elanike osakaal 61% (Joonis 3). See näitaja on võrreldav 2016. aastaga ning madalam kui varasemates monitooringutes. Siiski on kasvanud nende osakaal, kes on väitega täiesti nõus (22% → 27%) ning just meeste seas on neid enam kui varasemalt ajavahemikus 2009–2016. Paistab silma, et naiste seas on viimase 12 aasta jooksul kasvanud nende osakaal, kes ei oska sellele küsimusele hinnangut anda.

Naised on võrdõiguslikkuse kasuga meestele enam nõus kui mehed ise (64% vs. 58%). Mehed leiavad sagedamini kui naised, et nad ei võida võrdõiguslikkusest (24% vs. 15%), ja seda leiavad ühtemoodi nii eesti kui ka muust rahvusest mehed. Neid mehi, kes ei ole nõus, et võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed, on enam teise taseme haridusega, madalama sissetulekuga (kuni 500 eurot leibkonnaliikme kohta) ning toimetulekuraskustega meeste seas.

Kõige enam usuvad mehi võrdõiguslikkusest võitvat eesti rahvusest naised, nii arvab neist kaks kolmandikku. Vanuse lõikes hoiakutes erinevusi ei ole. Küll aga peavad võrdõiguslikkust meestele kasulikuks sagedamini kolmanda taseme haridusega elanikud.

Joonis 3. Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

1.2. Meeste ja naiste positsioon ühiskonnas

Hinnates meeste ja naiste positsiooni ühiskonnas, leitakse, et see on meestel märgatavalt või veidi parem kui naistel: nii arvab 57% elanikest, sealhulgas naised leiavad seda sagedamini (71%) kui mehed (41%) (Joonis 4). Meeste seas on pea võrdselt neid, kes leiavad, et nad on naistega ühiskonnas võrdvärsel positsioonil või siis on meeste positsioon veidi parem. Naised leiavad kõige sagedamini, et meeste positsioon on veidi parem.

Veidi üle veerandi elanikest usub, et mehed ja naised on oma positsioonilt ühiskonnas võrdväärsed. Mehi, kes leiavad, et mõlemast soost inimesed on võrdsel positsioonil, on kaks korda enam kui naisi.

Vaid 8% elanikest leiab, et naiste positsioon on parem kui meestel, sh arvab nii 15% meestest ja 2% naistest.

Kokkuvõttes hindavad mehed naiste positsiooni ühiskonnas paremaks kui naised ise.

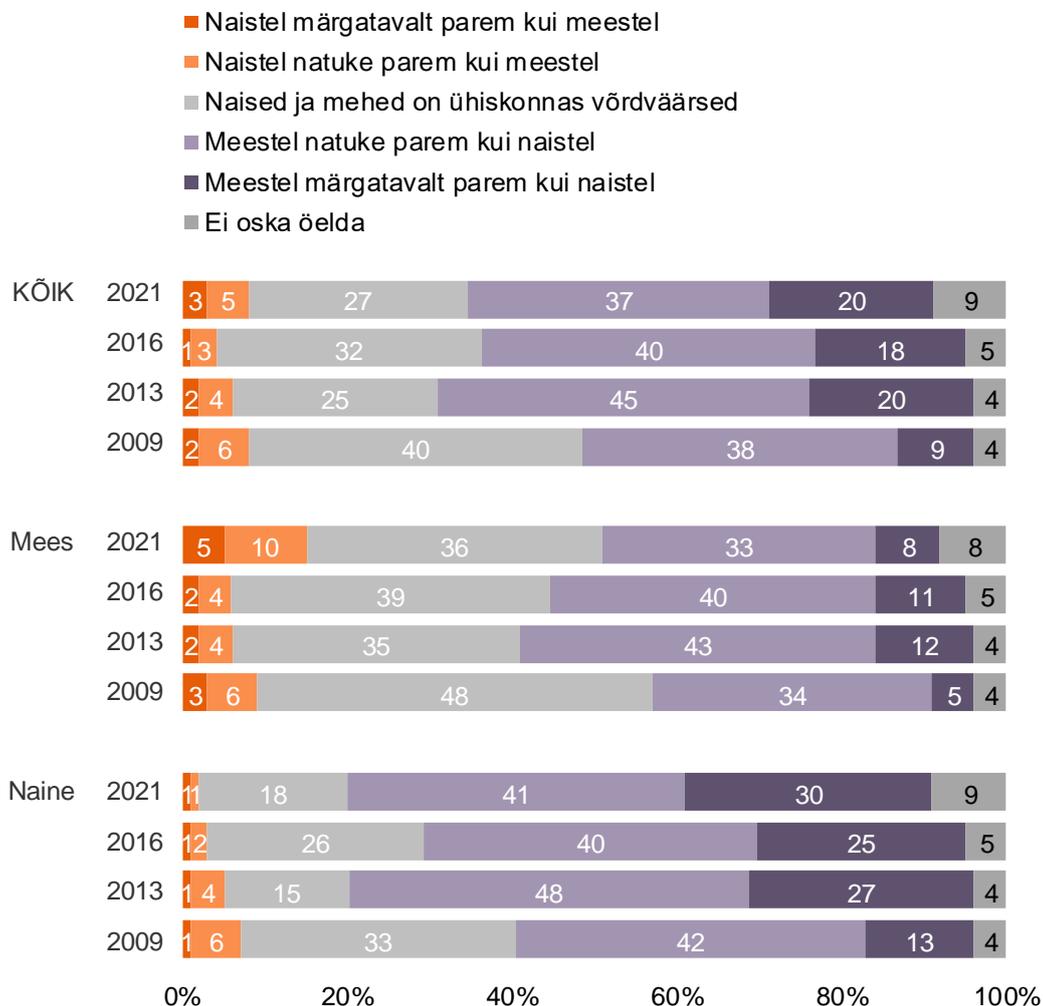
Sugu eristab selles küsimuses tugevamini kui rahvus: eesti ja muust rahvusest meeste hoiakud on omavahel sarnased, samuti saab seda öelda eesti ja muust rahvusest naiste hoiakute kohta.

Nooremad inimesed (15–24) peavad võrreldes ülejäänud vanuserühmadega sagedamini naiste positsiooni paremaks kui meestel (12%). Kõige eakamad (75+) erinevad ülejäänud elanikest selle poolest, et ei oska sagedamini meeste ja naiste positsiooni ühiskonnas hinnata (17% valisid variandi „ei oska öelda“); samuti on nad vähem pidanud naiste positsiooni paremaks kui meestel (4%).

Kolmanda taseme haridusega inimesed on sagedamini seda meelt, et meeste positsioon ühiskonnas on parem.

Elukoht eristab vähe: Kirde-Eesti elanikud peavad naiste ja meeste positsioone sagedamini võrdväärseteks (36%) kui muude regionide elanikud (nii oli see ka 2016. aastal) ning harvemini meeste positsiooni paremaks (42%).

Joonis 4. Kuidas Te hindate naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Ajalistest trendidest paistab silma, et naiste seas on vähenenud nii nende osakaal, kes peavad naiste positsioone paremaks kui meestel, kui ka nende võrdväärseks pidajate osakaal (viimaste osakaal on küll aastate lõikes suurel määral kõikunud). Sellega koos on võrreldes 2009. aastaga kasvanud naiste osakaal, kes peavad meeste positsioone paremaks (55 → 71%). Meeste seas seevastu on suure hülpe teinud nende hulk, kes peavad naiste positsioone paremaks (6% → 15%), ning läbi viimase kolme monitooringu on kahanenud nende osakaal, kes peavad meeste positsioone paremaks (55% → 41%). Üks selle põhjustest võib olla, et naised on Eestis vahepeal hõivanud olulisi silmatorkavaid positsioone: asunud nii peaministri kui ka presidendi ametisse. Sellised üksikud tähelepanuväärsed näited tekitavad mulje, nagu oleks olukord laialdaselt muutunud, kuid tegelikkuses on naised endiselt vähemuses nii

Riigikogus, kohalike omavalitsuste volikogudes (Biin, 2021) kui ka ettevõtete juhtkondades ja nõukogudes¹.

Heaolu arengukava

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine sai valitsuse poliitilise eesmärgina kirja 2016. aastal osana heaolu arengukavast 2016–2023 (Sotsiaalministeerium, 2016). See oli esimene kord, kui soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks koostati ka täitmist hindavate mõõdikutega tegevuskava.

Ka 2022. aastal vastu võetava uue heaolu arengukava 2023–2030 üheks sihiks on sooline võrdsus ja vähemusrühmade võrdsed võimalused (Sotsiaalministeerium, 2021). Arengukava seab eesmärgiks, et Eestis on naistel ja meestel kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus ning vähemusgruppidele on tagatud võrdsed võimalused eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks.

Selleks kavandatakse tegevusi, mis aitavad kaasa palgalõhe vähendamisele ning naiste ja meeste majandusliku võrdsuse suurendamisele, soolise tasakaalu suurenemisele otsustus- ja juhtimistasanditel ning ühiskondlike hoiakute muutmisele soolist võrdsust väärtustavaks ja toetavaks. Samuti on oluline parandada töandjate ning riigi- ja kohalike omavalitsuste asutuste motivatsiooni, teadmisi ja oskusi soolise võrdsuse edendamisega sisukalt ja mõjusalt tegeleda. Lisaks kavandatakse sihi raames tegevusi, mis aitavad kujundada toetavaid hoiakuid, väärtusi ja praktikaid, et vähendada eelarvamusi ja diskrimineerimist ning tõhustada õiguskaitset.

¹ Eestis on naisi börsiettevõtete tippjuhtide seas 31% ning naiste osakaal organisatsioonide nõukogudes on vaid 9% (Eurostat, 2022a; tabel SDG_05_60; 2021. aasta andmed).

2. Sooline võrdsus hariduses ja kasvatuses

- Universaalsed oskused, mida peetakse vajalikeks nii tüdrukutele kui ka poistele, on viimase 12 aasta jooksul jäänud suuresti samaks. Universaalsetest oskustest on lisaks rahaga ümberkäimise oskusele (tüdrukud 46%, poisid 49%) palju enam hakatud väärtustama eneseväljendus- ja suhtlemisoskust (tüdrukud 48%, poisid 45%) ning teistega arvestamist (tüdrukud 43%, poisid 46%).
- Siiski on ajas püsima jäänud konservatiivsed hoiakud, mille kohaselt pigem poisid võiksid osata tehnikaga ümber käia (poisid 27%, tüdrukud 4%) ja autot juhtida (poisid 19%, tüdrukud 6%) ning olla ettevõtlikud ja riskialtid (poisid 20%, tüdrukud 13%; poisid 4%, tüdrukud 2%). Pigem tüdrukutele vajalikeks oskusteks peetakse aga oskust süüa teha (tüdrukud 29%, poisid 11%), koristada (tüdrukud 17%, poisid 7%) ja oma välimuse eest hoolitseda (tüdrukud 23%, poisid 8%).
- Vaid veidi üle poole (54%) elanikest nõustub sellega, et poistel ja tüdrukutel ei peaks olema lasteaias erinevad mängualad ja tegevused, ning samuti veidi üle poole (59%) leiab, et tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid ühesugusel viisil. Viimaste osakaal on nelja monitooringu lõikes perioodil 2009–2021 pidevalt kasvanud.
- Elanikkonnast vaid vähesed (4–7%) on nõus tüdrukute ja poiste õpetamisega eri klassides või poistele/noormeestele leebemate nõuete kehtestamisega esimesse klassi või ülikooli astudes.
- Tasemeõppes õppijatest 68% on märganud, et kiusatakse neid õpilasi, kes ei käitu nagu tavaliselt tema soo esindajalt eeldatakse, ning 56% on märganud oma koolis kasutatavates õppematerjalides soolisi stereotüüpe.
- Tasemeõppes õppijatele tundub, et samasuguse korrarikumise eest teeb õpetaja/õppejõud poistele/meestele sagedamini märkusi kui tüdrukutele/naistele. Samas ei tajuta eriti, et õpetajad/õppejõud eristaksid tüdrukuid/naisi ja poisse/mehi, pannes samade teadmiste eest ühtedele paremaid hindeid, kiites ühte sugupoolt enam iseseisvate või koduste tööde tegemise eest või lastes kellelgi neist enam arutelus domineerida.
- Naised (79%) nõustuvad sagedamini kui mehed (68%) sellega, et televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest. Viimase kolme monitooringu lõikes perioodil 2013–2021 on meedia ja meelelahutuse liigse mõju tunnistamine nii naiste kui ka meeste seas aga vähenenud.
- Naised toetavad oluliselt sagedamini (72%) kui mehed (40%) seda, et reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist. Võrreldes 2016. aasta monitooringuga on sellega nõustuvate naiste osakaal jäänud samale tasemele, meeste osakaal aga oluliselt vähenenud (2016: 55%).

Sooline segregatsioon hariduses ja tööturul saab alguse varasest lapsepõlvest, mil laps peamiselt läbi teiste inimeste vaatlemise, jäljendamise, oma tegevustele tagasiside saamise ja otsese õppimise kaudu kujundab oma soolist identiteeti. Sooline identiteet on seega sotsiaalselt õpitud, mitte bioloogiliselt

määratud (Bussey & Bandura, 1999). Beebieast peale pakutakse lastele erinevaid mänguasju ning riietatakse neid erinevalt „poiste ja tüdrukute“ värvidesse, õpetades neile nii teadlikult kui ka mitteteadlikult, millised on poisid ja millised tüdrukud (Yeung & Wong, 2018). Viiendaks eluaastaks on lapsel välja kujunenud soostereotüübid ja seitsmendaks eluaastaks on need stereotüübid juba tugevalt kinnistunud (Jones, 2020). Sooline sotsialiseerumine toimub läbi terve elu, tuginedes saadavatele erinevatele kogemustele, kuid alus pannakse sellele lapsepõlves ehk see on kõige suurema mõjuga periood (Grusec & Hastings, 2015). Olulised sotsialiseerijad on perekond, sõbrad, haridusasutused ja meedia, kelle kaudu lapsed ja noored omandavad hoiakuid ja käitumisviise, mis suunavad neid elus tegema erinevaid valikuid, nagu näiteks haridus- ja karjäärivalikud.

Selles peatükis on vaadatud, milliseid hoiakuid suunavad Eestis elavate laste sotsialiseerumist maast madalast, kuidas neid peaks kohtlema haridussüsteemis ning millised on õppurite tegelikud kogemused võrdse kohtlemisega koolis. Viimane alapeatükk käsitleb elanike hinnanguid sellele, kuidas meedia noori mõjutab.

2.1 Lastes arendatavad oskused ja omadused

Esmalt uuriti, milliste oskuste ja omaduste arendamisele peavad Eesti elanikud oluliseks tüdrukute ja poiste kasvatuses käigus tähelepanu pöörata (Joonis 5).

Elanike hoiakute alusel jagunevad need oskused ja omadused kolme gruppi: 1) universaalsed oskused, mis on võrdselt vajalikud nii poistele kui ka tüdrukutele, 2) pigem poistele vajalikud oskused ja 3) pigem tüdrukutele vajalikud oskused.

Võrdväärselt oluliseks peetakse tüdrukutele ja poistele järgmisi oskusi:

- rahaga ümberkäimine (poisid 49%, tüdrukud 46%);
- eneseväljendus- ja suhtlemisoskus (poisid 45%, tüdrukud 48%);
- teistega arvestamine (poisid 46%, tüdrukud 43%);
- käitumisoskused ja etikett (poisid 40%, tüdrukud 43%);
- oskus ennast kehtestada (poisid 10%, tüdrukud 13%);
- läbilöögivõime (poisid 6%, tüdrukud 5%).

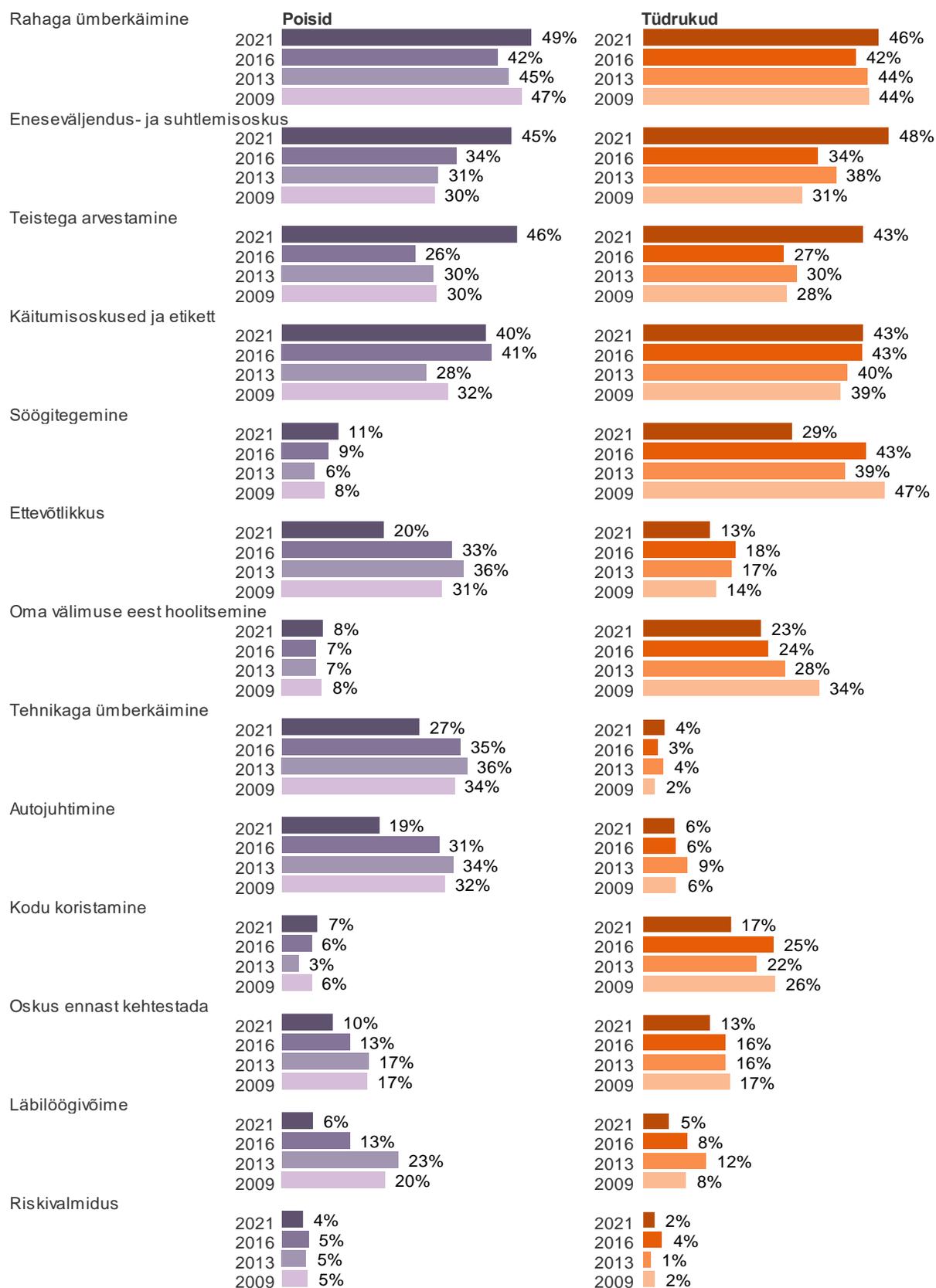
Poiste puhul peetakse vajalikuks arendada järgmisi oskusi ja omadusi:

- tehnikaga ümberkäimine (poisid 27%, tüdrukud 4%);
- ettevõtlikkus (poisid 20%, tüdrukud 13%);
- autojuhtimine (poisid 19%, tüdrukud 6%);
- riskivalmidus (poisid 4%, tüdrukud 2%).

Tüdrukute puhul peetakse vajalikuks arendada järgmisi oskusi ja omadusi:

- söögitegemine (tüdrukud 29%, poisid 11%);
- oma välimuse eest hoolitsemine (tüdrukud 23%, poisid 8%);
- kodu koristamine (tüdrukud 17%, poisid 7%).

Joonis 5. Mis Te arvate, milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks poiste ja tüdrukute kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama? Nimekirja alusel valiti kolm kõige olulisemat oskust eraldi poistele ja tüdrukutele (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Sugude lõikes on hoiakutes vaid üksikud erinevused. Mehed peavad võrreldes naistega veidi olulisemaks arendada poistes tehnikaga ümberkäimist (29% vs. 24%) ning riskivalmidust (5% vs. 2%). Naised peavad tüdrukutes võrreldes meestega olulisemaks arendada rahaga ümberkäimise oskust (51% vs. 41%) ning veidi vähem tehnikaga ümberkäimist (3% vs. 5%).

Muu rahvuse esindajad on lastes ja noortes arendatavate oskuste ja omaduste osas mõnevõrra konservatiivsemad kui eestlased. Poistele peavad nad võrreldes eestlastega vähem oluliseks eneseväljendus- ja suhtlemisoskust (36% vs. 50%), käitumisoskust ja etiketti (33% vs. 45%) ning välimuse eest hoolitsemist (5% vs. 10%); poistele olulisemaks peavad nad tehnikaga ümberkäimist (37% vs. 22%), autojuhtimisoskust (23% vs. 16%), enesekehtestamise oskust (13% vs. 9%) ning läbilöögivõimet (9% vs. 5%). Tüdrukute puhul väärtustavad nad võrreldes eestlastega vähem eneseväljendus- ja suhtlemisoskust (40% vs. 52%) ning ettevõtlikkust (10% vs. 15%) ning enam söögitegemisoskust (37% vs. 25%).

Lisades **rahvusele juurde soo tunnuse**, siis eesti naised väärtustavad poiste puhul võrreldes muust rahvusest elanikega enam eneseväljendus- ja suhtlemisoskust (50%) ning võrreldes nii eesti mehe kui ka muust rahvusest elanikega söögitegemisoskust (13%), oma välimuse eest hoolitsemist (11%) ning kodu koristamise oskust (9%). Tüdrukute puhul toovad nad võrreldes muu rahvuse esindajatega enam välja eneseväljendus- ja suhtlusoskust (51%) ning võrreldes eesti meeste ja muu rahvuse esindajatega enesekehtestamise oskust (17%). Muust rahvusest naised toovad poistele oluliste oskustena võrreldes eestlastega välja sagedamini tehnikaga ümberkäimist (33%) ja võrreldes nii muust rahvusest meeste kui ka eestlastega autojuhtimist (26%). Tüdrukute puhul peavad nad olulisemaks rahaga ümberkäimist (55%) ja võrreldes eestlastega söögitegemist (38%). Eesti mehe hoiakud keskmisest palju ei erine: nad peavad poistele võrreldes muu rahvuse esindajatega olulisemaks eneseväljendus- ja suhtlusoskust (50%) ning käitumisoskusi ja etiketti (45%) ning tüdrukutele olulisemaks eneseväljendus- ja suhtlusoskust (52%). Muust rahvusest mehed peavad teistest olulisemaks poistele õpetada tehnikaga ümberkäimist (41%) ja läbilöögivõimet (10%) ning tüdrukutele söögitegemist (36%) ja tehnikaga ümberkäimist (8%).

Vanuserühmade vaates on 2021. aastal uuringusse lisandunud 75-aastaste ja vanemate elanike sihtrühm selgelt konservatiivsem: nad peavad poistele olulisemaks tehnikaga ümberkäimist (36% vs. 25% 15–74-aastastest) ja autojuhtimist (33% vs. 17%), aga ka oma välimuse eest hoolitsemist (14% vs. 7%). Tüdrukute puhul toovad nad võrreldes noorematega enam välja söögitegemisoskust (37% vs. 28%), oma välimuse eest hoolitsemist (35% vs. 22%) ja kodu koristamist (31% vs. 15%) ning vähem eneseväljendus- ja käitumisoskusi (32–33% vs. 45–50%). 15–24-aastased noored ise peavad kõige olulisemaks nii poiste kui ka tüdrukute puhul eneseväljendus- ja suhtlemisoskuste arendamist (poiste puhul 65%, tüdrukute puhul 60%). Poiste puhul toovad nad võrreldes vanemate elanikega enam välja käitumisoskusi ja etiketti (48%) ning söögitegemise oskust (19%), tüdrukute puhul aga enesekehtestamise oskust (17%) ja riskivalmidust (6%). 24–44-aastased on samuti soorollide osas pigem avatumate vaadetega. 45–64-aastaste vaated kattuvad Eesti keskmisega, kuid nad rõhutavad nii poiste kui ka tüdrukute puhul enam teistega arvestamise oskust (53% poiste puhul ja 47% tüdrukute puhul). 65-aastaste ja vanemate elanike hoiakud on pigem konservatiivsemad.

Ajalises võrdluses perioodil 2016–2021 on oskuste ja omaduste jaotumine universaalseteks, meheliikeks ja naiseliikeks jäänud samaks. Mõlemale soole oluliste oskustena on palju enam hakatud väärtustama eneseväljendus- ja suhtlemisoskust ning teistega arvestamist (viimane on koroonapandeemia ajastul seoses piirangute järgimise ja vaktsineerimisega olnud sageli rõhutatud väärtus). Selle võrra on poistele oluliste oskuste ja omadustena vähem mainitud ettevõtlikkust, tehnikaga ümberkäimist, autojuhtimist, enesekehtestamisoskust ja läbilöögivõimet. Tüdrukute puhul on vähem välja toodud söögitegemisoskust, ettevõtlikkust, kodu koristamise oskust, pikema trendina perioodil 2009–2021 vaadates ka välimuse eest hoolitsemist ja läbilöögivõimet.

Segregatsioon hariduses

Õpetajate vaated tüdrukutele ja poistele vajalike oskuste osas peegeldavad vaateid ühiskonnast. Veel kuus aastat tagasi läbi viidud uuringud näitasid õpetajate soostereotüüpseid vaateid nii naistele-meestele sobilike tööde kui ka nende loomuomaduste osas (Papp, 2021). Õpilased omakorda tunnetavad, et õpetajad peavad tüdrukuid tugevamaks humanitaarainetes ning poisse reaalarainetes (Hämmal et al, 2021; Valk, 2016). Paremad hinded ja õpetaja ning vanemate toetus ühes või teises valdkonnas julgustavad tüdrukuid ja poisse jätkama erialaga, kus nad on edu ja julgustust kogunud.

Eestis ongi õppevaldkonnad sooliselt tugevalt segregeeritud. Suurim sooline lõhe kutsehariduse tasemel on IKT, kalanduse, metsanduse ja tehnika valdkondades, kus 88% õppijatest on poisid ning heaolu ja veterinaaria valdkondades, kus üle 95% õppijatest on tüdrukud (Eesti Hariduse Infosüsteem, 2021). Sarnane segregatsioon on ka ülikoolides, kus tehnilistel erialadel õpivad enamasti mehed (üle 70%) ning hariduse, tervise ja heaolu, humanitaaria ja kunstide valdkondades õpivad enamasti naised (üle 60%) (*ibid*).

2.2 Tüdrukute ja poiste kohtlemine haridusasutustes

Lisaks sellele, milliseid oskusi ja omadusi tuleb poistes ja tüdrukutes arendada, mõõtis monitooring elanike hoiakuid selle suhtes, **kas poisse/mehi ja tüdrukuid/naisi tuleks lasteaias, koolis ja ülikoolis kohelda sarnaselt või erinevalt**² (Joonis 6).

Kõige enam nõustutakse sellega, et tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid ühesugusel viisil (59%) ning poistel ja tüdrukutel ei peaks olema lasteaias erinevad mängualad ja tegevused, nt tüdrukutel nukunurk ja poistel auto- ja klotsinurk (54%).

Poiste ja tüdrukute õpetamist ühesugusel viisil pooldavad naised enam kui mehed (64% vs. 54%). 15–44-aastased arvavad nii keskmisest enam ning 45-aastased ja vanemad elanikud veidi vähem või jäävad hoiakud keskmisele tasemele. Muust rahvusest inimesed toetavad poiste ja tüdrukute õpetamist ühesugusel viisil enam kui eestlased (64% vs. 57%); kõige vähem pooldavad ühesugust õpetamisviisi eesti mehed (49%). Alates 2013. aastast on toetus sellele, et poisse ja tüdrukuid tuleks õpetada ühesugusel viisil, üha kasvanud.

Seda, et poistel ja tüdrukutel ei peaks lasteaias olema erinevad mängualad ja tegevused, toetab ühtemoodi veidi üle poole nii meestest kui ka naistest. Tugevam on toetus 20–29-aastaste elanike (63%) ja eesti naiste seas (60%).

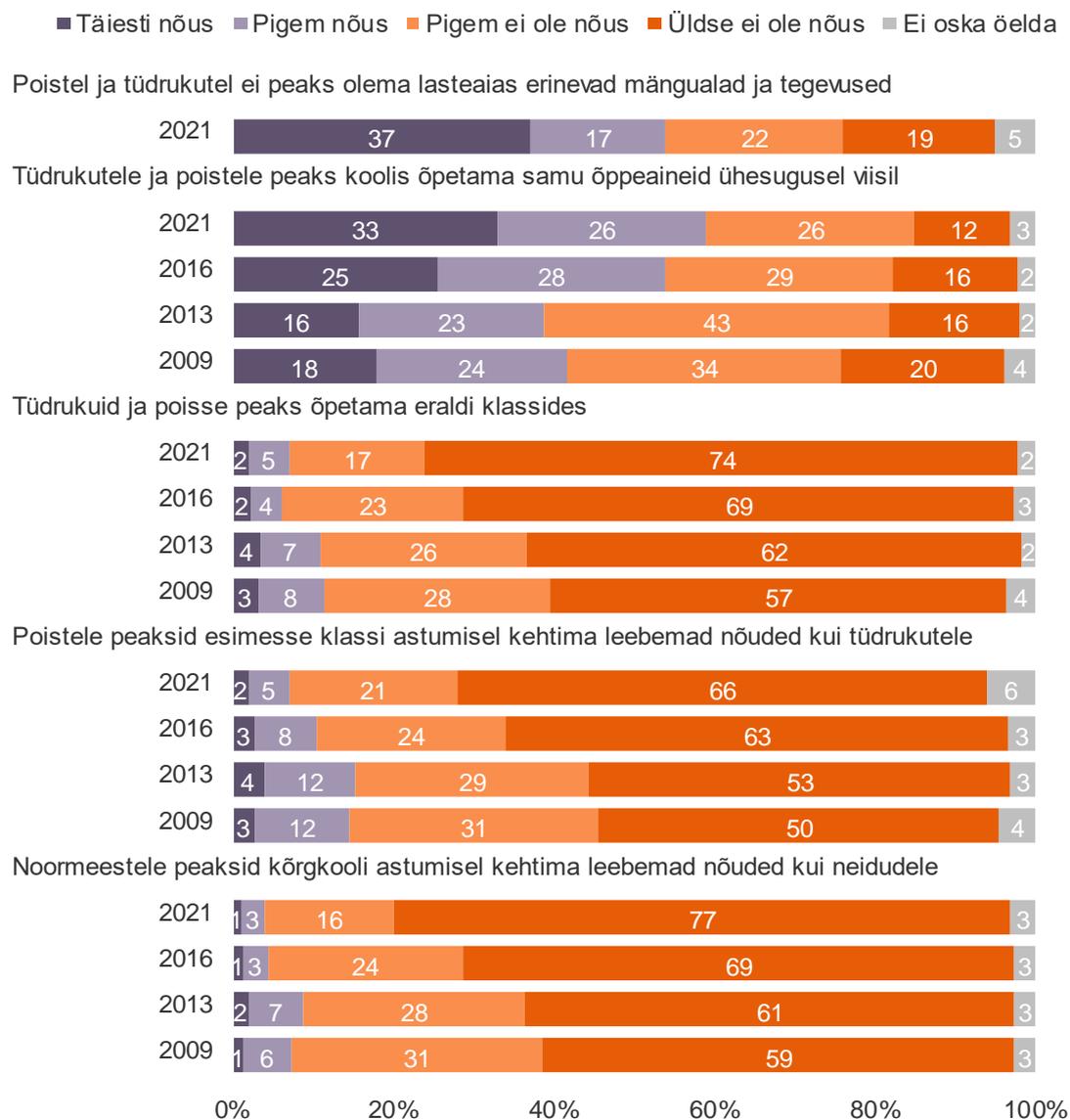
Tüdrukute ja poiste õpetamist eraldi klassides ning poistele esimesse klassi astumisel leebemate nõuete kehtestamist võrreldes tüdrukutega toetab vaid 7% elanikest. Esimeste seas on veidi enam 65–74-aastasi (10%) ja muust rahvusest naisi (10%) ning viimaste hulgas 65-aastaseid ja vanemaid elanikke (12%). Kõige vähem leiab tuge noormeestele võrreldes neidudega leebemate nõuete kehtestamine kõrgkooli astumisel (4%). Poistele ja noormeestele leebemate reeglite kehtestamise vastu on enam nooremad, ennekõike 20.–30ndates olevad inimesed (vastu ligikaudu 95%), ning vähem on selle vastu 75-aastased ja vanemad elanikud (vastu 81–87%).

Ajavahemikul 2009–2021 on vähenenud toetus sellele, et poistel võiksid olla esimesse klassi sisseastumiseks leebemad nõuded ja seda hoolimata 75-aastaste ja vanemate elanike suuremast

² 2021. aasta monitooringus on varasemalt selles küsimuses olnud väljendid “noormees” ja “tütarlaps” asendatud väljenditega “poisid/mehed” ja “tüdrukud/naised”. Küsimuste mõte on jäänud samaks.

poolehoiust sellele (12%). Samas on pidevalt kasvanud toetus sellele, et poistele ja tüdrukutele peaks koolis õpetatama samu õppeaineid ühesugusel viisi (2009: 42% → 2021: 59%).

Joonis 6. Kuivõrd Te olete nõus järgmiste väidetega, mis puudutavad poiste ja tüdrukute haridust? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

2.3 Ebavõrdne kohtlemine koolis ja ülikoolis: õppuri vaade

Neilt, kes olid viimase 12 kuu jooksul õppinud üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis, uuriti nende hinnangulisi kogemusi ebavõrdse kohtlemise kohta nendes õppeasutustes (Joonis 7).

Kõige sagedamini pandi tähele, et **kiusatakse neid tüdrukuid/naisi ja poisse/mehi, kes ei käitu nagu tavaliselt tema soo esindajalt eeldatakse**: seda on märganud 68% õppuritest (sh 26% küllaltki sageli). Küllaltki tihti on seda sagedamini märganud 15–24-aastased (30%) ning muust rahvusest elanikud (37% vs. 23% eestlastest).

Veidi üle poole õppuritest – 56% – on märganud, et **tema koolis kasutatavates õppematerjalides on soolisi stereotüüpe**, st eeldusi, et tüdrukud/naised ja poisid/mehed peaksid olema ja käituma teatud

viisil (sh 22% on seda märganud tihti). Mehed oskavad kooli õppematerjalides soostereotüüpe märgata vähem: 20% ei osanud seda hinnata (naistest 9%).

Seda, et õpetaja (õppejõud) **teeb samasuguse korrarikumise eest poistele/meestele sagedamini märkuseid kui tüdrukutele/naistele**, on tähele pannud 46% (sh 20% küllaltki tihti). Samas on 27% märganud, et samasuguse korrarikumise eest tehakse sagedamini märkusi hoopis tüdrukutele/naistele (sh vaid 4% küllaltki tihti).

Muid ebavõrdse kohtlemise olukordi on märgatud vähem.

Pea võrdväärselt on märgatud olukorda, kus õpetaja (õppejõud) paneb **samade teadmiste eest paremaid hindeid tüdrukutele/naistele** (30%) või siis hoopis poistele/meestele (27%). Siiski hinnatakse, et tüdrukud/naised saavad samade teadmiste eest paremaid hindeid sagedamini („küllaltki tihti“ hinnangu andis 9%) kui poisid/mehed („küllaltki tihti“ hinnangu andis 2%).

Iseseisvate või koduste tööde täitmise eest kiidetakse tüdrukuid/naisi ja poisse/mehi pea võrdselt: 27% vs. 23%, kuigi küllaltki tihti on seda enam märgatud tüdrukute/naiste puhul (9% vs. 5%).

Samuti on võrdselt märgatud seda, et õpetaja (õppejõud) laseb **tüdrukutel/naistel arutelu domineerida** (24%) või laseb ta seda domineerida poistel/meestel (26%). Küllaltki tihti on sellist olukorda nähtud tüdrukute/naiste puhul isegi enam (9% vs. 3%).

Eri soost vastajad hindasid umbes pooli eespool kirjeldatud olukordi erinevalt, mis puudutab hinnangu „küllaltki tihti“ andmist. Mehed leiavad naistest sagedamini, et küllaltki tihti tehakse poistele/meestele sama korrarikumise eest sagedamini märkusi, tüdrukutele/naistele pannakse samade teadmiste eest paremaid hindeid, õpetajad (õppejõud) kiidavad iseseisvate või koduste tööde eest sagedamini tüdrukuid/naisi ning lasevad neil sagedamini arutelu domineerida.

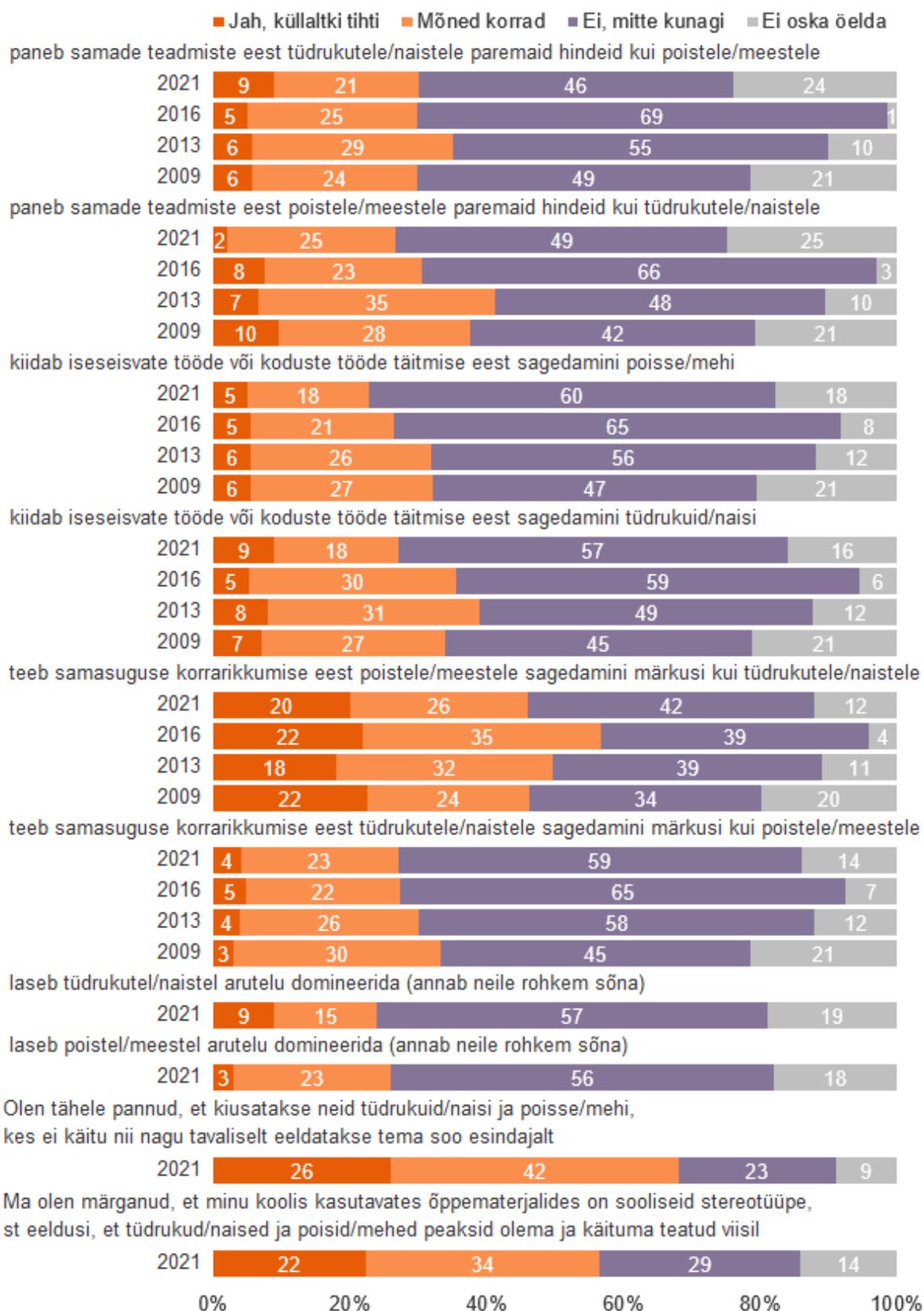
Ajalisi trende vaadates paistab silma, et mitmeid olukordi osatakse hinnata vähem kui 2013.–2016. aastal: ennekõike paistab see silma seoses hinnete panemisega samade teadmiste eest. See võib tuleneda nii sellest, et koroonapandeemia ajal distantsoõppel olles oli õpilastel keerulisem end teistega võrrelda, aga ka sellest, et hindamine ja tagasiside õpilasele on e-koolis valdavalt ja üha individuaalsem ning teiste õpilaste eest varjatam. Võrreldes varasemaga on vähem kogetud seda, et õpetaja (õppejõud) kiidab iseseisvate või koduste tööde eest sagedamini poisse/mehi või tüdrukuid/naisi.

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine hariduses

Sooline võrdõiguslikkus on Eesti hariduspoliitikas tunnustatud olulise põhimõttena. Siiski vajab selle edendamine senisest veelgi süstemaatilisemat lähenemist. Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 näeb soolist hariduslõhet küll ühe kitsaskohana haridusmaastikul, kuid ei näe ette ühtegi seda probleemi adresseerivat eesmärki ega tegevussuunda (Haridus- ja Teadusministeerium, 2020). Samal ajal on 2023. aastani kehtiv heaolu arengukava 2016–2023 selgesõnaliselt ühe tegevusena määratlenud soolise võrdõiguslikkuse edendamise läbi õppekavade ja -materjalide ning õpetajahariduse ja täiendkoolituse (Sotsiaalministeerium, 2021).

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse § 10 nõuab, et õppekavad ja -materjalid edendaksid soolist võrdõiguslikkust (Riigi Teataja, 2019). 2011. aastast on nii gümnaasiumi kui ka põhikooli riiklikes õppekavades hariduse ühe alusväärtusena ära märgitud ka sooline võrdõiguslikkus (Riigi Teataja, 2021). Sotsiaalne nähtakse võimalusena kujundada “õpilastes valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele” (Riigi Teataja lisa 5, 2021). Samas õppekirjandust reguleerivast määrusest võeti viide soolisele võrdõiguslikkusele 2016. aastal välja (Riigi Teataja, 2016). Viimaste aastate uuringud on näidanud, et ka õppeprotsesside ja teiste hariduslike tegevuste tasandil ei ole soolise võrdõiguslikkuse edendamisele rohkem tähelepanu pööratud ning õpetajate teadlikkus üleüldiselt on selles osas madal (Papp, 2021; Sepper et al., 2020; Käger et al., 2017).

Joonis 7. Kas Teie koolis/ülikoolis on ette tulnud olukordi, kus õpetaja/õppejõud...? (% viimase 12 kuu jooksul tasemeõppes õppijatest, n=363; 2021. aastal 15+, varem 15–74)

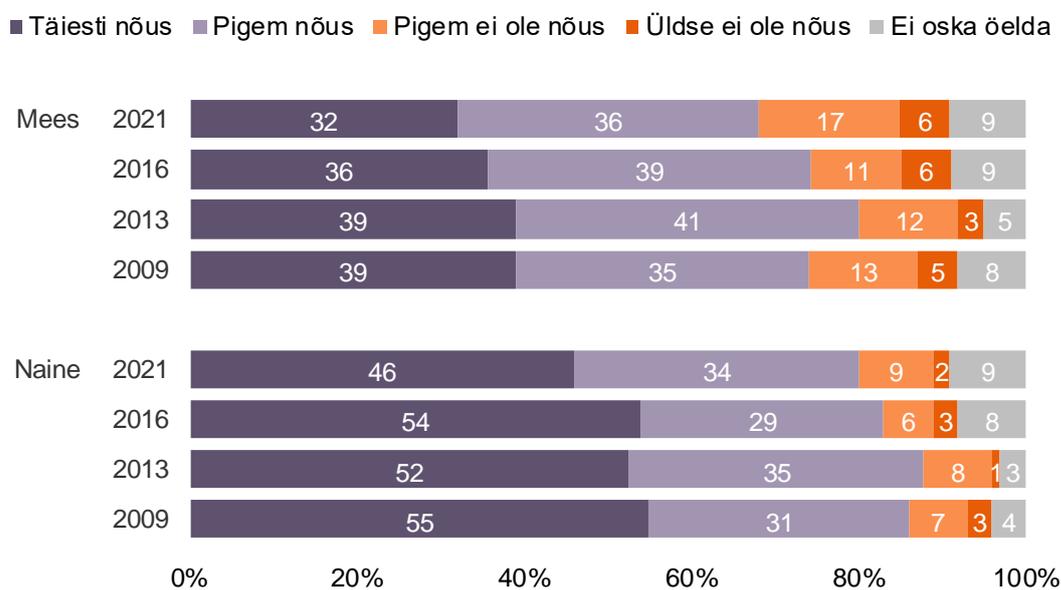
2.4 Meedia mõju

Seksi ja seksuaalsuse kujutamine meedias on endiselt levinud. Uuringud näitavad, et see mõjutab olulisel määral inimeste seksuaalset arengut ja sotsialiseerumist (Dillman Carpentier & Stevens, 2018). Seega noorte ja täiskasvanute hoiakud seksi ja seksuaalsuse osas tulevad märkimisväärses osas meediast. Meedias on seksi ja seksuaalsuse kujutamine mitmekesisustunud ja see laiendab ka noorte arusaama seksuaalse käitumise mitmekesisusest. Samas, erinevalt lapsevanemate hirmudest, ei ole uuringud kinnitanud, et meedias näidatav seksuaalne sisu muudab noorte seksikäitumise riskantseks (*ibid*). See pigem laiendab ja avardab noorte arusaama seksist ja seksuaalsusest. Lapsevanemad on siiski tihti mures meedias näidatava seksuaalse sisu mõju pärast ja seda näitab nii praegune monitooring kui ka eelnevate aastate omad.

Naised (79%) nõustuvad sagedamini kui mehed (68%) sellega, et **televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest** (Joonis 8). Kõige enam on sellega nõus muust rahvusest naised (85%), samas kui eesti naiste hinnangud ei erine keskmisest. Meeste hoiakuid rahvus ei mõjuta. Vanusest hoiakud praktiliselt ei sõltu, vaid 15–24-aastased sagedamini ei nõustu (27% vs. 17% keskmiselt), et meelelahutus sel moel lastele ja noortele mõjub.

Võrreldes 2016. aasta monitooringuga on vähenenud nende osakaal, kelle arvates meedia noorte arusaamu seksuaalsusest mõjutab: meeste osakaal, kes nõustuvad, on madalam (2016 oli see 75%) ning väitega täiesti nõustuvate naiste osakaal on samuti langenud (2016: 55% → 2021: 46%).

Joonis 8. Televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

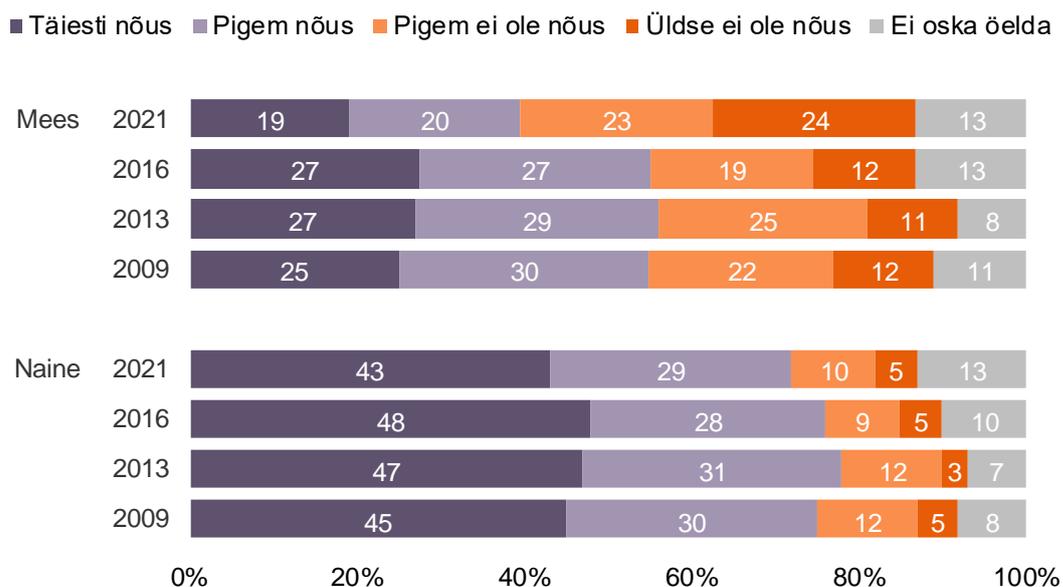
Naised toetavad oluliselt sagedamini (72%) kui mehed (40%) seda, et **reklaamides peaaegu alasti kehade näitamist** (Joonis 9). Võrreldes eelmise monitooringuga on nõustuvate naiste osakaal jäänud samale tasemele, kuid meeste osakaal oluliselt vähenenud (2016: 55%).

Oluline mõju on lisaks ka **rahvusel**: muu rahvuse esindajad toetavad reklaamides peaaegu alasti kehade näitamise vähendamist enam kui eestlased (67% vs. 52%). Kõige enam peavad alasti kehade näitamise vähendamist vajalikuks muust rahvusest naised (81%) ja kõige vähem eesti mehed (36%).

Eesti naised toetavad seda samuti keskmisest enam (67%), kuid nende seas on kõige rohkem ka neid, kes ei oska seisukohta võtta (16%).

15–24-aastaste seas domineerib seisukoht, et peaaegu alasti kehade näitamist ei peaks vähendama (45% ei nõustu vähendamise vajadusega vs. 39% nõustub) ning 25–44-aastaste seas on samuti enam neid, kes sellega ei nõustu (35%), kuigi pooled peavad seda siiski vajalikuks. 65-aastased ja vanemad leiavad ülekaalukalt, et peaaegu alasti kehade näitamist reklaamides peaks vähendama (ligi kolm vastajat neljast).

Joonis 9. Reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

3. Sooline võrdsus pereelus

- Nooremad inimesed pooldavad koduste tööde jaotuses enam võrdsust: ligi kolmveerand 15–24-aastastest ei arva, et naine peaks vastutama koduste tööde tegemise eest.
- Kuigi üldine arvamus, et koduste tööde eest peaks peamiselt vastutama naine, on vähenenud, ei ole samas suurenenud usk sellesse, et mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised.
- Valdav osa elanikest ei arva, et suurem sissetulek peaks tähendama suuremat otsustusõigust või väiksemat koormust kodutööde tegemisel. Koduses tööjaotuses jäävad majapidamistööd (riiete korrashoid, koristamine, söögitegemine jne) tavaliselt naiste teha. Meeste vastutada on enamasti kodused remonditööd ja auto korrashoid. Naiste kanda jäävad enamasti ülesanded, mis ei ole kiiresti ja lihtsasti tehtavad (nt prügi väljaviimine), vaid seotud korraldava ja planeeriva rolliga ning suhtlemisega (nt ühise vaba aja veetmise planeerimine, kooli ja lasteaiaga suhtluse ülevälhoidmine), mille tegelik maht on sageli partnerile nähtamatu. Naised tajuvad sagedamini, et nende koormus koduste tööde tegemisel on liiga suur.
- Suurem osa elanikest leiab, et mehed peaksid laste kasvatamises ja hoidmises osalema praegusest rohkem.
- Järjest levinum on ka arvamus, et vanemate lahkumineku korral peaks laps saama ise otsustada, kumma vanemaga ta soovib jääda, mitte ei jää laps n-ö vaikimisi valikuna emaga.
- Ühise vaba aja veetmise, pere juurdekasvu ja suuremate ostude tegemise üle otsustavad abikaasad/elukaaslased enamasti võrdselt. Selle üle, kui palju aega veeta tööl, otsustab enamikus peredes naine või mees ise.
- Kui üldiselt on nii meeste kui ka naiste hinnangul naise majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe oma, siis arvamused selles suhtes, kas mees peaks olema pere peamine toitja, varieeruvad märksa rohkem. Väitega nõustub umbes kolmandik meestest ja naistest ning nende osakaal on uuringute perioodil järjepidevalt kahanenud.
- Meeste sissetulekud on hinnanguliselt suuremad kui naistel: 58% naistest peab oma sissetulekut abikaasa/elukaaslase omast väiksemaks ja 21% kaaslase omast suuremaks. Meeste arvamus kattub naiste omaga: 57% meestest peab oma sissetulekut abikaasa/elukaaslase omast suuremaks. Samuti kuuluvad naised veidi sagedamini madalama sissetulekuga rühmadesse. Lisaks on naiste hulgas vähem neid, kes peavad oma toimetulekut heaks või väga heaks, ning rohkem neid, kes tulevad toime mõningaste raskustega.
- Nii nagu 2016. aastal, on ka 2021. aastal naiste hulgas rohkem neid, kes enda hinnangul mõnest pereliikmest materiaalselt sõltuvad (23% naistest vs. 16% meestest). Seejuures saavad materiaalselt sõltuvad naised enamasti rahalist tuge oma abikaasalt või elukaaslaselt (65%), materiaalselt sõltuvad mehed aga oma emalt (50%) või isalt (45%) ning vaid 27% oma abikaasalt/elukaaslaselt.

3.1 Üldised hoiakud rollijaotuse osas

Peresisene rollijaotus mõjutab kõiki pereliikmeid ja suhteid pere sees. Uuringud on järjekindlalt näidanud, et naiste suurem kodutööde koormus, sh laste hooldamine, toob endaga kaasa naiste madalama rahulolu suhtega ning kõrgema depressiooni taseme (Ruppanner et al., 2018; Schieman et al., 2018; Kimmel et al., 2008). Rootsi ja Austraalia uuringud on analüüsinud koduste tööde jaotuse mõju paarisuhte stabiilsusele: mida võrdsem tööde jaotus, seda väiksem tõenäosus lahkumiseks (Ruppanner et al., 2018; Schieman et al., 2018). Meeste puhul võib samuti täheldada võrdsema vanemliku rolli jaotuse positiivset mõju. Nendel meestel, kellel on oma lastega lähedased suhted, on kõrgem rahuolu abieluga ja paremad tervisenäitajad (Kimmel et al., 2008). Neil on madalam stressitase ja väiksem surve olla edukas, mõjukas ja võistluslik ning selle tulemusel on nende eluiga pikem. Kui mehed kasutavad tööl pigem lisasissetuleku võimalusi, mis tähendab pikemaid töötunde ning eelnevalt kirjeldatud negatiivset mõju mehe tervisele ja elueale, siis naised, kelle kanda on traditsiooniliselt suurem hoolduskohustus, valivad pigem lühemad töötunnid või töötunnid, mis ei anna lisasissetulekut (Bolotnyy & Emanuel, 2018). See avaldab aga negatiivset mõju naiste sissetulekule ja tööhõivele, millest on rohkem juttu edasistes peatükkides.

Sooline võrdõiguslikkus mõjub positiivselt ka peres kasvavatele lastele. Euroopa ja Põhja-Ameerika andmete põhjal tehtud analüüs näitas, et riikides, kus on suhteliselt kõrged soolise võrdõiguslikkuse näitajad, on murdealiste laste rahulolu eluga kõrgem (de Looze, 2018). Seda näitajat ei mõjutanud ka rahvatervise ega sissetuleku näitajad. Murdealiste laste rahulolu oli samaväärne olenemata nende soost. Seega, toetav sotsiaalne õhkkond, mille üks väljendusvorm on vanemate võrdne osalus lastega seotud kohustustes, mõjub hästi kõigile pereliikmetele.

Järgnevates alapeatükkides on vaadatud üldiseid hoiakuid, kuidas rollid peres võiksid jaotatud olla, otsuste tegemise ja rollide jaotamise tegelikku argipäeva, samuti tajutud kodutööde koormust ning sissetuleku ja majandusliku iseseisvusega seotud hoiakuid ja tegelikkust.

3.1.1 Kodused tööd: kas meestele või naistele?

17% elanikest nõustub (4 või 5 palli) ning 59% ei nõustu (1 või 2 palli) sellega, et **koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine**. Naiste ja meeste hoiakud selles osas ei erine.

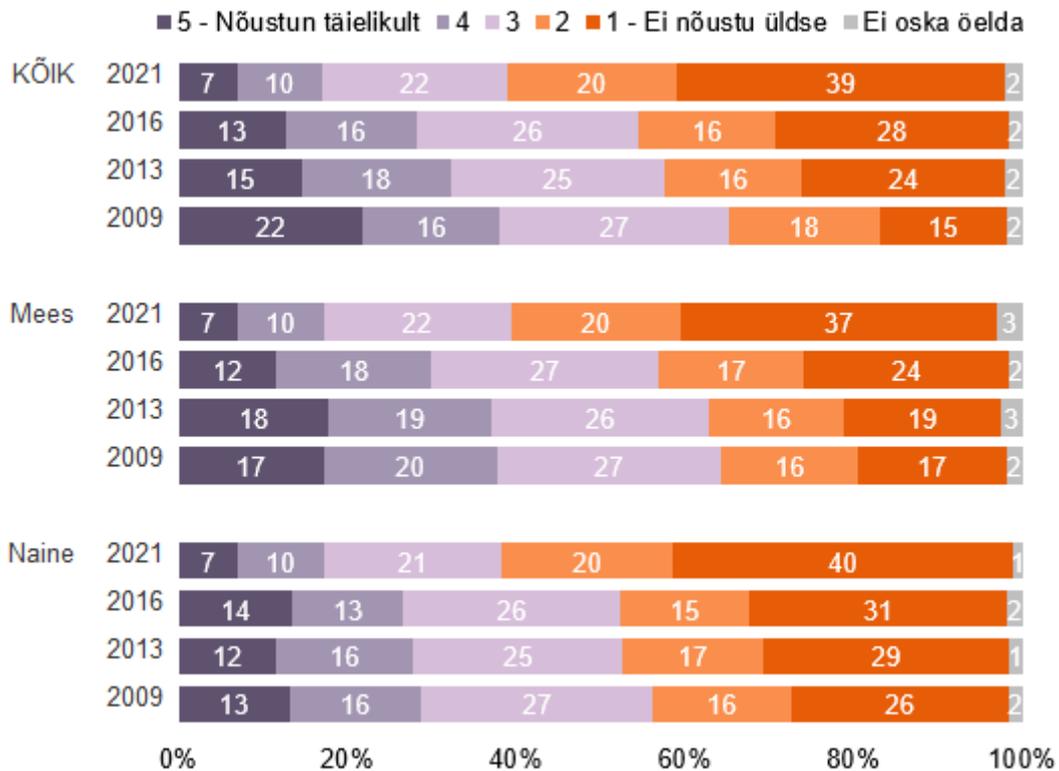
Nende elanike osakaal, kelle hinnangul on kodused tööd peamiselt naiste vastutada, on alates 2009. aastast pidevalt kahanenud ja seda nii meeste kui ka naiste hulgas (Joonis 10). 2009. aastal nõustus selle väitega 38% elanikest ja 2021. aastal vaid 17% (16% 15–74-aastastest) ehk langus on olnud enam kui kahekordne.

Üldjuhul pooldavad nooremad vastajad selles küsimuses sagedamini võrdsust: 71% 15–24-aastastest ei ole väitega nõus vs. 43% 65–74-aastastest. Lisaks eristuvad konservatiivsemate vaadete poolest 75+ vanuses vastajad, kes arvavad keskmisest märksa enam, et koduste tööde tegemise eest peaks vastutama naine.

Rahvuse lõikes on suhtumine küllaltki erinev: väitega ei nõustu 66% eestlastest ja 43% muu rahvuse esindajatest. Kõige rohkem erinevad eesti naiste ja muust rahvusest naiste vastused – kui esimestest ei nõustu 69%, et koduste tööde tegemise eest peaks vastutama naine, ning vaid 11% nõustub selle väitega, siis muust rahvusest naiste puhul on vastavad näitajad 43% ja 30%. Seega ligi kolmandik muust rahvusest naistest leiab, et koduste tööde tegemine peaks olema peamiselt naiste kanda.

Mida suurem on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta, seda harvem peetakse koduste tööde tegemist naise vastutusalaaks. Samuti ilmneb, et materiaalselt sõltuvate ja iseseisvalt toime tulevate naiste vastused on antud küsimuses sarnased: 41% majanduslikult sõltuvatest naistest ja 40% mittesõltuvatest naistest ei nõustu üldse, et koduste tööde tegemise eest peaks valdavalt vastutama naine.

Joonis 10. Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

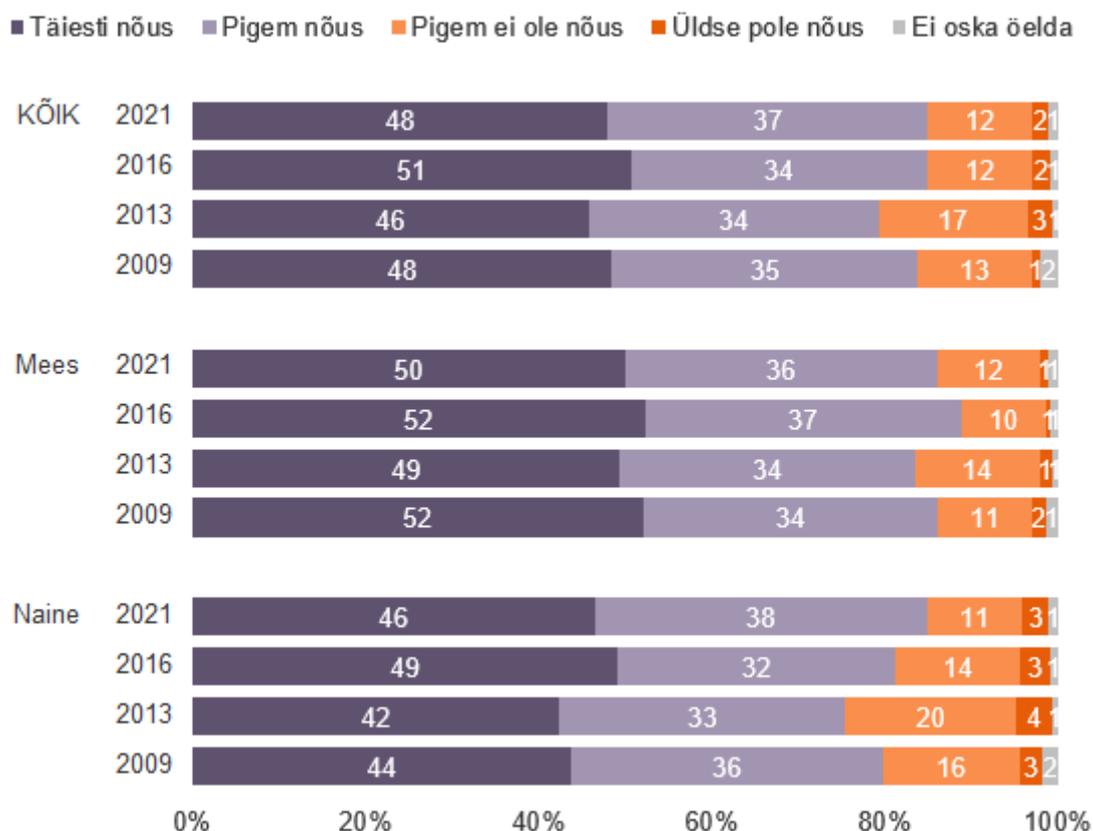

Kuigi nõustumine sellega, et koduste tööde eest peaks peamiselt vastutama naine, on vähenenud, ei ole samas suurenenud usk sellesse, et **mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised**: sellega on nõus 85% elanikest, sealhulgas mehed ja naised võrdselt (85% ja 84%) (Joonis 11). 15–74-aastaste seas on nõustumine samal tasemel (85%).

Vanusegrupiti usuvad meeste võrdsesse võimekusse majapidamistöde tegemisel kõige vähem 60-aastased ja vanemad. Hariduse lõikes kasvab usk meeste võimekusse haridustaseme kasvades (81% esimese vs. 88% kolmanda taseme haridusega vastajatest nõustub, et mehed on majapidamistöodes sama head kui naised).

Rahvus antud küsimuses hoiakuid ei määra.

Joonis 11. Mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

3.1.2 Sissetuleku seos kodutööde jaotuse ja otsustusõigusega

Elanikel paluti hinnata kodutööde ja otsustusõiguse jaotust perekonnas. Suur osa vastajatest (86%) ei nõustu sellega, et **suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa/elukaaslane, kellel on teisega võrreldes väiksem palk** (Joonis 12). See näitaja on võrreldes 2016. aasta monitooringuga püsinud samal tasemel (2016. a ei nõustunud 85%) ja seda ka võrreldes 15–74-aastaste sihtrühmaga.

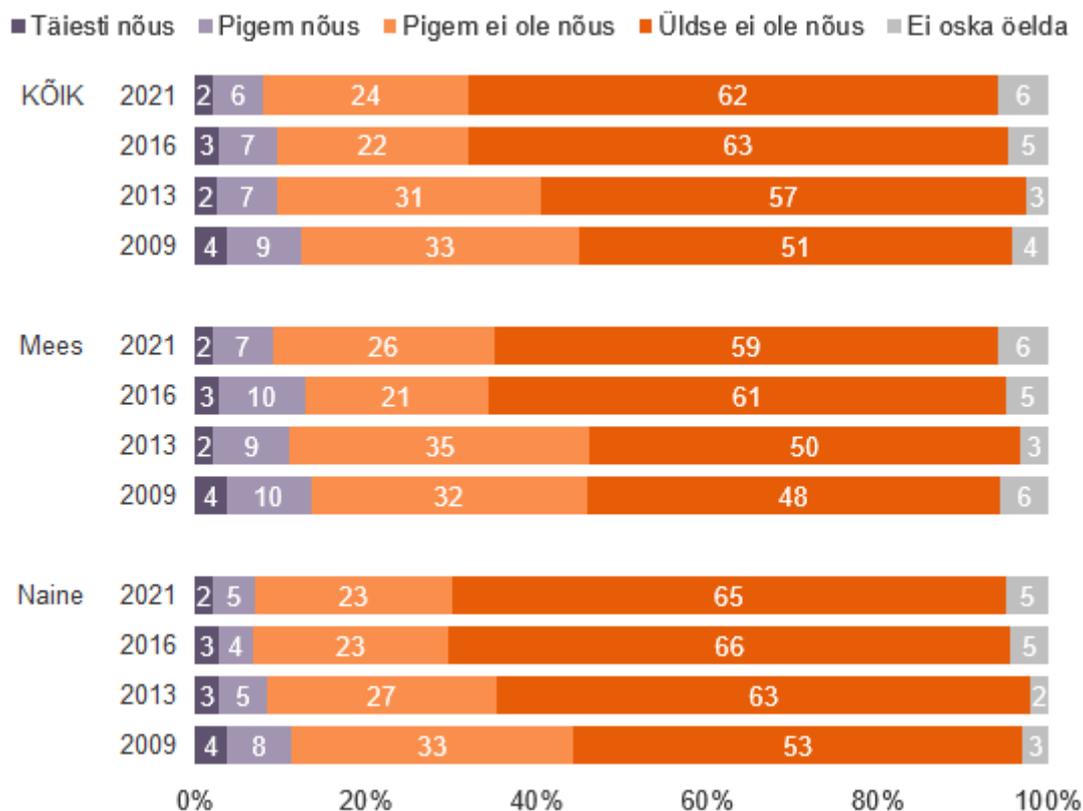
Meeste ja naiste hinnangud on sarnased: väitega ei nõustu 85% meestest ja 88% naistest. Ajalises võrdluses ei ole naiste arvamus 2016. aastaga võrreldes märkimisväärselt muutunud, kuid meeste hulgas on väitega nõustujate osakaal veidi vähenenud (13% → 9%).

Vanuserühmadest eristuvad 15–24-aastased, kelle hulgas on keskmisest rohkem neid, kes ei oska antud küsimuses seisukohta võtta. Kuigi noored on kodutööde jaotamisega enamasti kokku puutunud oma vanema/vanematega koos elades, on nad ehk vähem mõeldud, millised tegurid seda jaotust võivad kujundada.

Keskmisest veidi harvem ei nõustunud väitega ka **esimese taseme haridusega inimesed** (82%) ja need, kellel on raskusi majanduslikult toime tulemisel (80% neist ei olnud nõus ja 14% nõustus väitega, et väiksema sissetulekuga partner peaks tegema suurema osa kodutöödest).

Erinevused tulevad esile ka **rahvuste** lõikes: kui eestlastest ei ole 90% nõus, et suurema osa kodutöödest peaks tegema väiksema sissetulekuga abikaasa/elukaaslane, siis muu rahvuse esindajate puhul ei nõustu väitega 79%. Seejuures on eesti meeste ja eesti naiste arvamus suhteliselt sarnased: 89% eesti meestest ja eesti 92% naistest ei nõustu väitega. Samamoodi on küllaltki sarnased ka muust rahvusest meeste ja muust rahvusest naiste hinnangud: nende puhul ei nõustu väitega 76% muust rahvusest meestest ja 80% naistest.

Joonis 12. Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

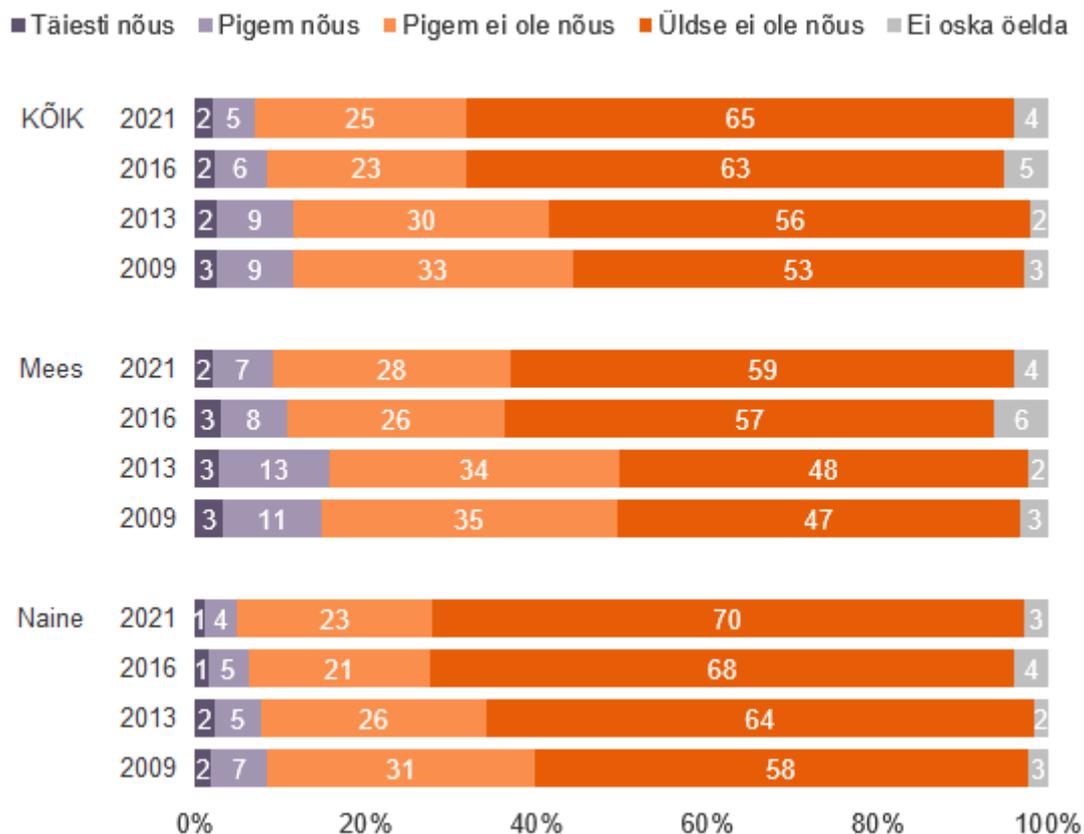

Koduse otsustusõiguse osas paluti vastajatel hinnata, kuivõrd nad nõustuvad, et **suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus**. Nii nagu valdavalt ei olda nõus sellega, et kodutööde jaotus abikaasade/elukaaslaste vahel peaks sõltuma nende sissetulekute suuruselt, ei nõustuta ka sellega, et suurem sissetulek peaks tähendama suuremat otsustusõigust peres. Küsitletud meestest 87% ja naistest 93% ei nõustu, et suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres suurem otsustusõigus (Joonis 13).

Taaskord eristuvad **esimese taseme haridusega** vastajad, kelle hulgas on keskmisest vähem väitega mittenõustujaid (86% vs. 91% kesk- ja kõrgharidusega vastajate puhul). Samuti on sellega, et suurema sissetulekuga inimesel peaks olema peres suurem otsustusõigus, keskmisest sagedamini nõus **muust rahvusest mehed** (väitega ei nõustu 84% ja nõustub 11%).

Ajaline võrdlus perioodil 2009–2021 näitab, et ennekõike on nii naiste kui ka meeste seas kasvanud nende osakaal, kes ei ole üldse nõus sellega, et sissetulek määrab peres otsustusõiguse: meeste puhul 47% → 59% ning naiste puhul 58% → 70%. Meeste puhul on mittenõustujate hulk ka tervikuna sel perioodil veidi kasvanud 82% → 87%.

Joonis 13. Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

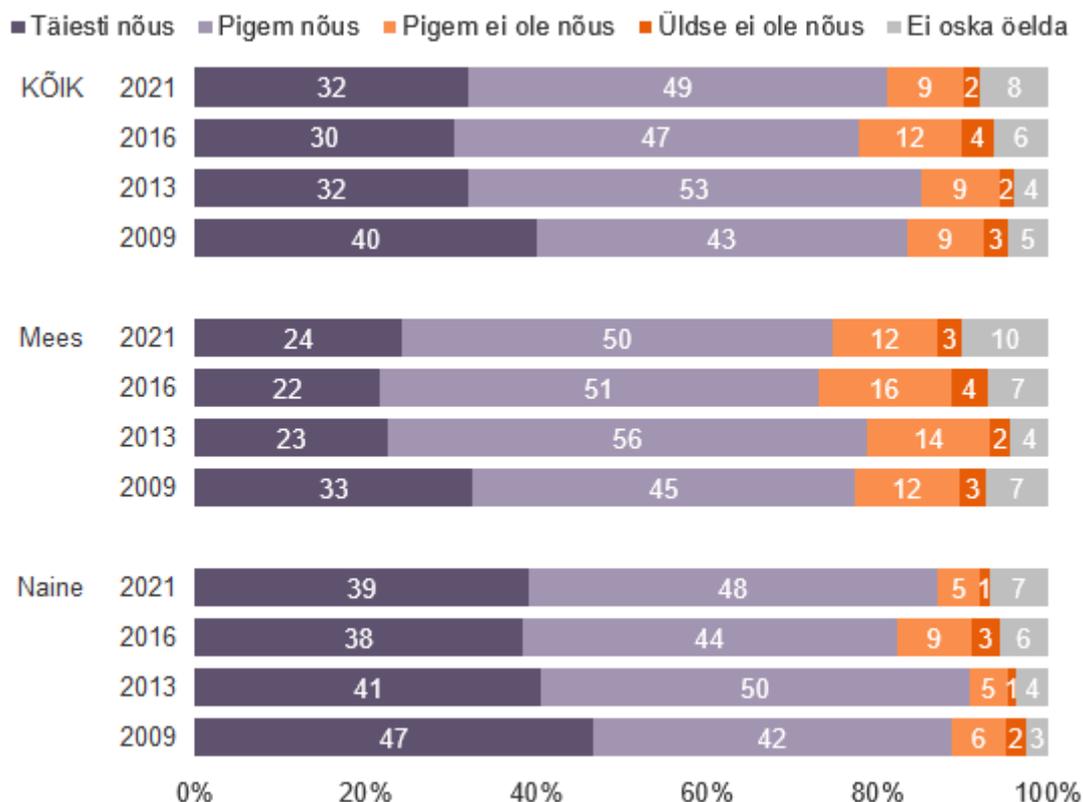
3.1.3 Laste hoidmine ja kasvatamine

81% Eesti elanikest nõustub sellega, et **mehed peaksid laste kasvatamises ja hoidmises osalema praegusest rohkem**, sealhulgas mehed harvem (74%) kui naised (87%) (Joonis 14). Võrreldes 2016. aasta monitooringuga on antud seisukohta pooldavate meeste osatähtsus jäänud samaks (2016. aastal arvas nii 73% meestest) ja naiste osakaal veidi kasvanud (82% → 87%).

Vanusegruppide lõikes olulisi erinevusi ei ole. **Rahvuse** lõikes ilmneb, et eestlaste hulgas on vähem neid, kes arvavad, et meeste osalus laste kasvatamisel peaks olema suurem (79% eestlastest vs. 86% muu rahvuse puhul). Kui eesti meestest arvab 72%, et mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises, siis muust rahvusest meeste puhul on vastav näitaja 80%. Eesti ja muust rahvusest naiste puhul on samad näitajad vastavalt 86% ja 90%.

Leibkonna majandusliku toimetuleku lõikes eristuvad need, kes tulevad majanduslikult hästi või väga hästi toime. Nende hulgas on keskmisest rohkem neid, kes ei arva, et meeste osalus laste kasvatamisel peaks olema suurem (13% vs. 7% nende hulgas, kes tulevad toime raskuste või suurte raskustega). Arvestades vastamist monitooringu teistele küsimustele, mis näitavad pigem egalitaarseid hoiakuid selles ühiskonnagrupis, on võimalik, et sellistes peredes isad juba osalevadki laste kasvatamises enam.

Joonis 14. Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

3.1.4 Vanemahüvitise jagunemine vanemate vahel

Soolist võrdsust pereelus (eriti väikelapse kasvatamise perioodil) kirjeldab ka see, kuidas suhtutakse väitega, et **ema ja isa peaksid jagama vanemahüvitist võrdselt**. Võrdse jagamise vajadusega on nõus 60% elanikest (4–5 palli), selle vastu 9% (1–2 palli).

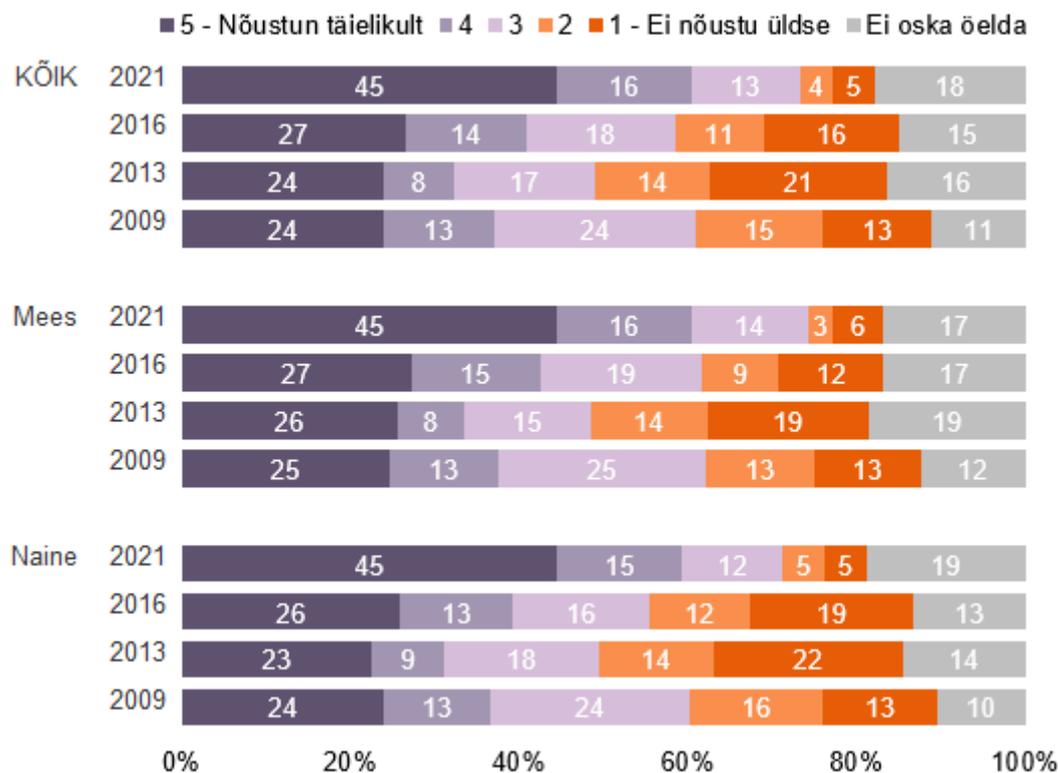
Võrreldes 2016. aasta monitooringuga on märkimisväärselt kasvanud nende vastajate osakaal, kes väitega nõustuvad (Joonis 15). Meeste ja naiste vastustes ei ole selles küsimuses märkimisväärselt erinevust: 61% meestest ja 60% naistest on väitega nõus (4–5 palli). Tähele tuleb panna, et 18% vastajatest ei oska antud küsimuses seisukohta võtta: rohkem on neid vanuserühmas 45+, kus umbes viiendik vastajatest ei oska öelda, kas ema ja isa peaksid vanemahüvitist jagama võrdselt. Ilmselt on põhjus selles, et vanemates eagruppides on vähem neid, kelle jaoks vanemahüvitise jagamine on aktuaalne.

Keskmisest enam pooldavad vanemahüvitise võrdset jagamist **15–24-aastased**. Kõige vähem on väitega nõustujaid 45–64-aastaste seas. Samuti on abielus olevate vastajate seas keskmisest vähem neid, kelle arvates peaks vanemahüvitist võrdselt jagama (nõustub 55% vs. 62% vallalistest ja 65% vabas kooselus olijatest).

Rahvuste võrdluses ilmnevad samuti erinevused: väitega nõustub 65% eestlastest ja 50% muu rahvuse esindajatest. Seejuures on eesti meeste ja naiste ning muust rahvusest meeste ja naiste arvamused omavahel sarnased.

Lasteta leibkonnad nõustuvad väitega märksa sagedamini kui lastega leibkonnad (63% vs. 54%).

Joonis 15. Ema ja isa peaksid jagama vanemahüvitist võrdset (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)³

3.1.5 Laste kasvatamine vanemate lahkumineku järel

Olukorras, kus lapse vanemad lähevad lahku, leiab 45% küsitletutest, et laps peaks jääma selle vanema juurde, kelle juurde ta soovib (Joonis 16). Populaarsuselt järgmine variant on see, et laps peaks olema osa aega ema, osa isa juures (pooldab 25%). 16% küsitletutest leiab, et laps peaks jääma emaga, ja 1% arvab, et laps peaks jääma isaga. Valikuvariant „sõltuvalt olukorrast“ on moodustatud vastajate avatud kommentaaride põhjal ning see koondab enda alla variandid „selle vanema juurde, kes suudab vastutada, on hoolivam, korralikum“, „oleneb lapse vanusest“ ja „laps jääb koju, vanemad käivad vahetustega“. Viimase variandi puhul on mõeldud nn linnupesa-hooldust, kus laps elab kogu aeg ühes ja samas kodus, kuid tema juures elavad kordamööda mõlemad vanemad.

Võrreldes eelnevate monitooringutega perioodil 2009–2013 on ühiskonnas pidevalt vähenenud arvamus, et vanemate lahkumineku korral peaks laps jääma elama pigem emaga. Selle arvelt on enam toetust leidnud seisukohad, et laps peaks saama ise otsustada, kelle juures ta elab, või siis elama osa aega kummagi vanema juures või kummagi vanemaga (nn linnupesa-hooldus).

Naised toetavad meestest sagedamini seda, et laps peaks vanemate lahkumineku järel elama pigem emaga. Eriti levinud on see arvamus **muust rahvusest naiste** seas, kellest 30% toetab antud seisukohta. **Mehed** pooldavad naistest sagedamini seda, et laps peaks saama ise otsustada, kelle juures ta elada soovib.

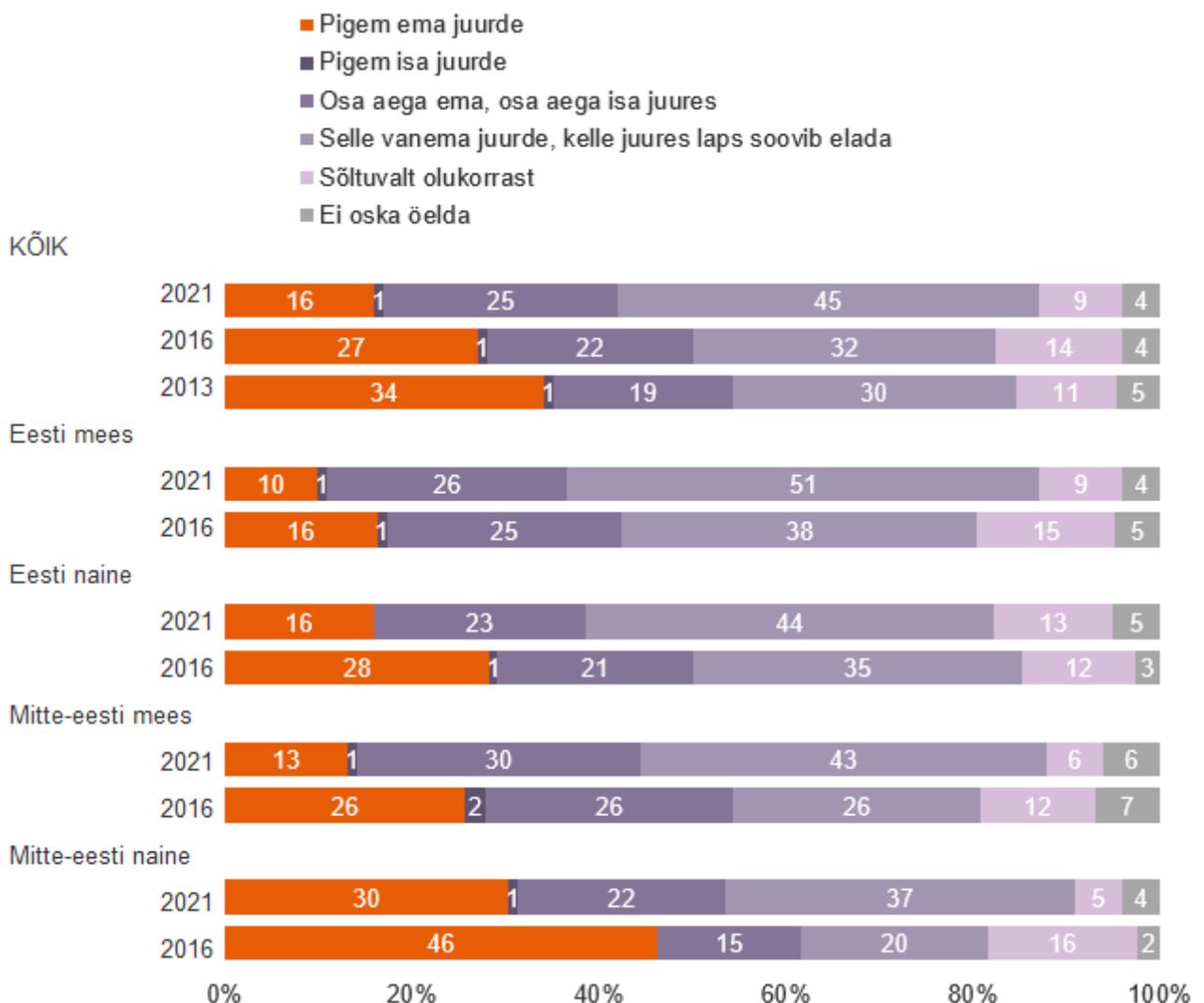
³ Enne 2021. a küsiti nõustumist väitega “Ema ja isa peaksid vanemapuhkust (vanemahüvitist lapse 1,5-aastaseks saamiseni) võrdset jagama”. Küsimuse sõnastust on muudetud, sest vanemahüvitise võtmine on muutunud paindlikumaks ning alates 1. juulist 2020 saab vanemahüvitise maksmist peatada ja jätkata vastavalt vanema soovile kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Seega ei ole see piiritletud lapse 1,5-aastaseks saamisega.

15–24-aastased vastajad toetavad keskmisest sagedamini seda, et laps peaks ise otsustama, kumma vanema juurde elama jääda. Nii leiavad enam kui pooled (54%) antud vanusegrupi esindajatest. Samas 25–44-aastaste hulgas leiab see variant keskmisest vähem toetust (pooldab 38%) ning 32% leiab, et laps peaks olema osa aega ema, osa isaga. Seda, et laps peaks jääma pigem ema juurde, soosivad keskmisest sagedamini 75-aastased ja vanemad (26%).

Võrreldes eestlastega toetavad **muu rahvuse esindajad** sagedamini lapse jäämist emaga (eestlastest 13% ja muust rahvusest vastajad 23%), samas kui eestlased pooldavad pigem seda, et laps otsustab ise, kumma vanema juurde jääb (eestlastest 48%, muust rahvustest vastajad 39%). Toetus antud seisukohale on ka eelmise monitoringuga võrreldes kõige rohkem kasvanud ja seda nii eesti kui ka muust rahvusest vastajate seas.

Neist, kes arvavad, et laps peaks olema osa aega ema ja osa isa juures, leiab 86%, et laps peaks olema võrdselt mõlema vanema juures, ja 13%, et suurema osa ajast ema juures. Valdavalt ema juures olemist toetavad keskmisest sagedamini naised (16%, sh muust rahvusest naised 23%), 75-aastased ja vanemad (26%) ning põhiharidusega inimesed (27%).

Joonis 16. Lapse kasvatamine lahkumineku järel (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

3.2 Otsustamine peres

Abielus või kooselus elavatel vastajatel paluti uuringus hinnata, kuidas toimub paarisuhtes otsuste vastuvõtmine. Küsimused puudutasid ostude tegemist, tööl veedetavat aega, vaba aja veetmist ning laste saamist.

Ilmneb, et nendes peredes, kus vaadeldav teema on aktuaalne (st kes ei valinud vastusevarianti „ei käi meie pere kohta“), **otsustavad abikaasad/elukaaslased enamasti võrdselt ühise vaba aja veetmise, pere juurdekasvu ja suuremate ostude tegemise üle** (Joonis 17). Enam kui pooltes peredes otsustatakse võrdselt ka **raha kasutamise** (st säästmise, investeerimise, laenude võtmise) üle. Kui antud küsimustes jääb otsus pigem ühe pereliikme teha, siis vaba aja veetmise ja pere juurdekasvu puhul on otsustajaks sagedamini naine, raha kasutamise ja suuremate ostude tegemise puhul aga pigem mees.

Igapäevaste ostude tegemise osas arvab 58% meestest, et sellekohased otsused tehakse peres partnerite poolt võrdselt. Naistest aga peab 46% ennast igapäevaostude puhul peamiseks otsustajaks. Sama palju on ka neid naisi, kes arvavad, et nad teevad vastavad otsused võrdselt abikaasa/elukaaslasega.

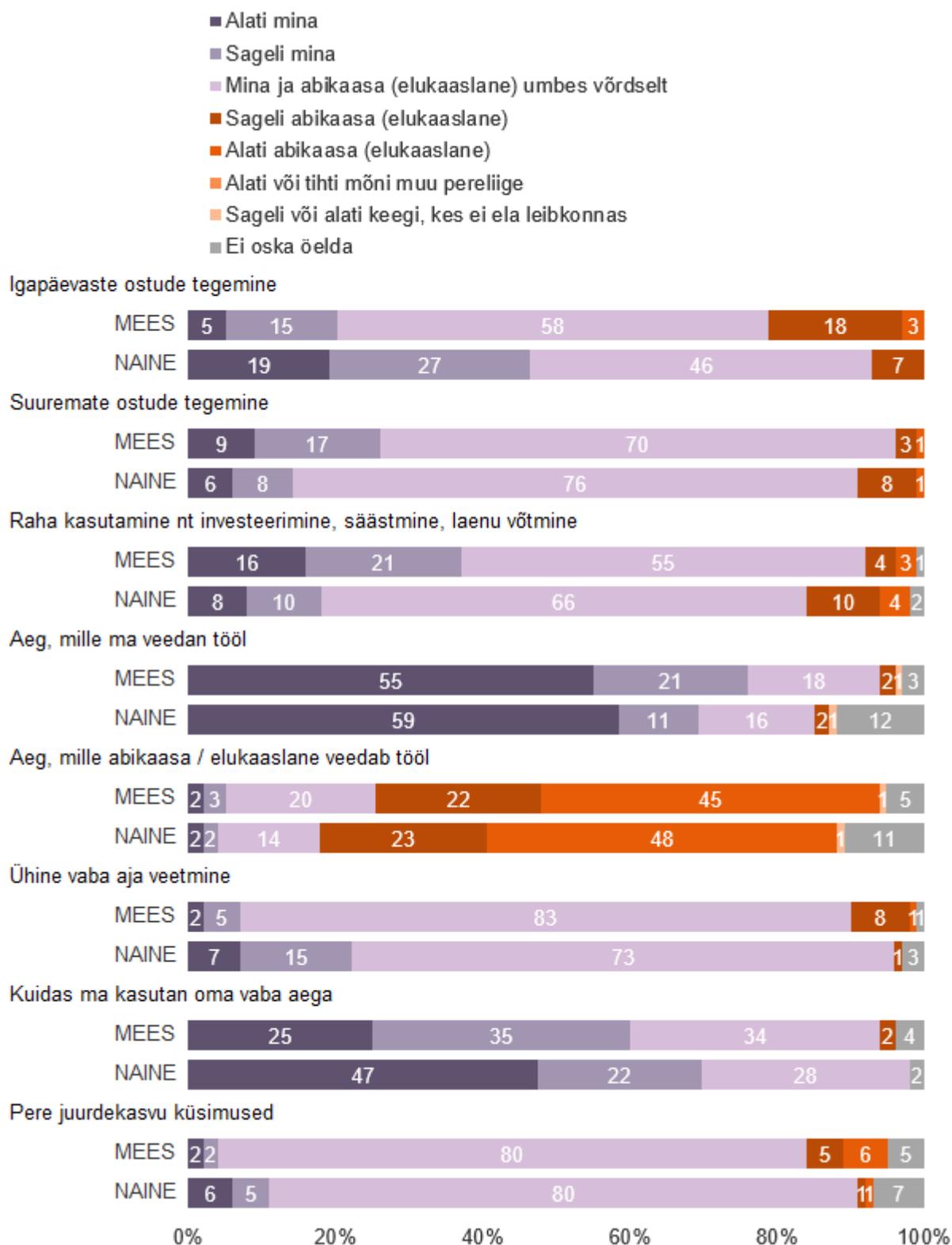
Enamikus peredes otsustab nii mees kui ka naine ise selle üle, **kui palju aega veedetakse tööl**. Mehed leiavad siiski veidi sagedamini kui naised, et nad otsustavad ühiselt aja üle, mis naine veedab tööl. Ka oma **vaba aega** puudutavad otsused teevad mehed ja naised enamasti ise. Küll aga on naistel oma vaba aja kasutamise üle otsustamisel suurem otsustusõigus kui meestel: kui naistest arvab 47%, et otsustab alati ise oma vaba aja kasutamise üle, siis meeste puhul on vastav osakaal vaid 25%. Võimalik, et naised peavad siin silmas perega vaba aja veetmise üle otsustamist, mehed aga ainult oma privaatset aega.

Vabas kooselus ja abielus paaride otsustusõiguse jagunemises märkimisväärsed erinevusi ei ole. Vaid igapäevaste ostude tegemise ning tööl veedetava aja puhul langetavad vabaabielus olevad paarid abielupaaridega võrreldes sagedamini otsused võrdselt. Vastupidiselt ostustavad aga abielupaarid sagedamini ühiselt isikliku vaba aja kasutamise üle.

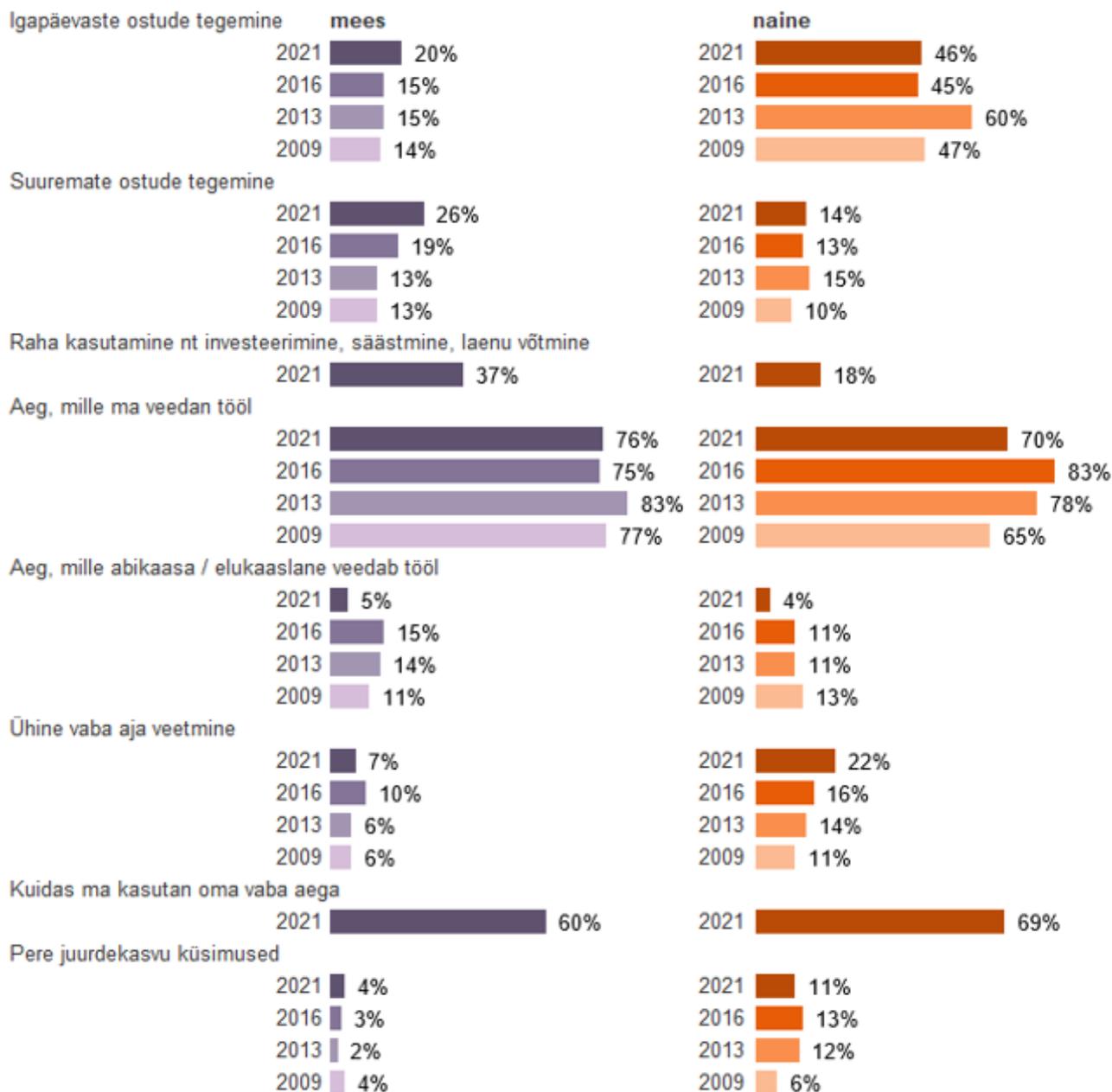
Rahvuse lõikes on eesti peredes tavaprasem see, et igapäevaste ostude tegemise ja pere juurdekasvu üle otsustatakse ühiselt. Muust rahvusest peredes on nii meeste kui ka naiste hinnangul mehe roll suurem raha kasutamist puudutavate ja suurte ostuotsuste tegemise juures.

2016. aasta monitooringuga võrreldes on suurim muutus see, et vähenenud on nii meeste kui ka naiste osakaal, kes otsustavad aja üle, mille nende partner tööl veedab (Joonis 18). Samas on aga naiste puhul vähenenud ka nende osakaal, kes langetavad ise otsuse selle kohta, kui palju aega tööl veedavad (83% → 70). Meeste puhul on kasvanud nende osakaal, kes otsustavad suurte ostude tegemise üle (19% → 26%).

Joonis 17. Kes otsustab Teie peres järgnevate asjade üle? (% abielus/vabas kooselus elavatest inimestest, kes elavad samas leibkonnas, n=1220)

Joonis 18. Kes otsustab Teie peres järgnevate asjade üle? (vastuse „alati mina“ või „sageli mina“ andnute osakaal abielus/vabas kooselus elavatest inimestest, kes elavad samas leibkonnas; n=1220; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

3.3 Rollijaotus perekonnas

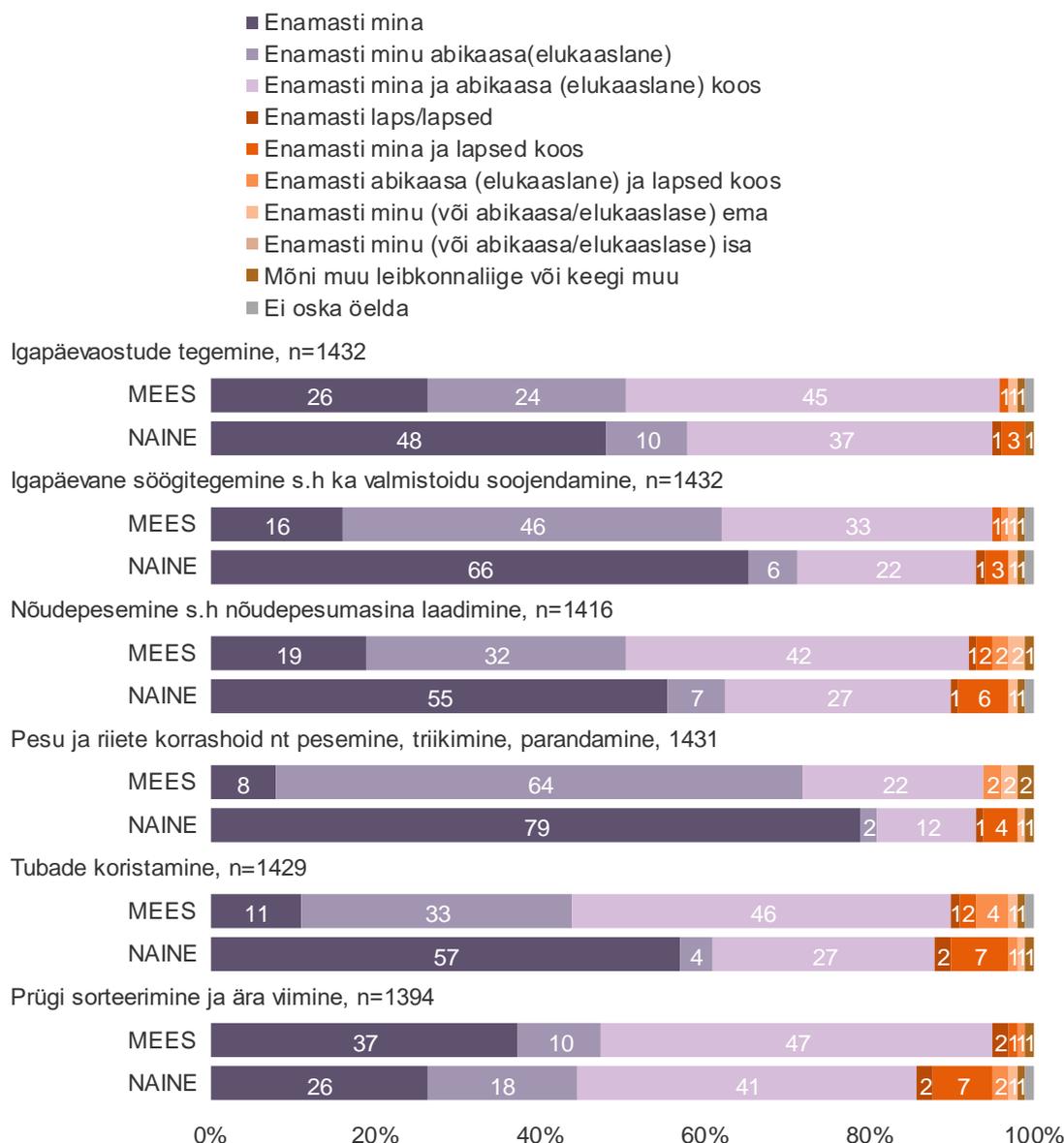
Varasemad monitooringud on näidanud, et suurem koormus koduste tööde tegemisel langeb Eesti peredes naisele. Järgnevalt on vaadatud, kuidas Eesti peredes on jaotatud vastutus eri kodutööde ja toimetuste tegemise eest meeste ja naiste vahel. Kodutööd on jagatud viide kategooriasse: 1) majapidamistööd; 2) remont ja hooldus; 3) aiatööd ja loomade eest hoolitsemine; 4) lastega tegelemine; 5) korralduslikud ülesanded. Analüüsitud on vastutuse jaotumist nendes peredes, kus vastav kodutöö või toimeetus on olemas.

3.3.1 Majapidamistööd

Majapidamistööde all on käsitletud erinevaid toiduvalmistamise, koristamise ja muu taolisega seonduvaid töid. Enamasti on naiste vastutada (st vähemalt pooled naistest ütlevad, et vastutavad antud töö eest enamasti ise) pesu ja riide korrashoid (vastutab 79% naistest; Joonis 19), igapäevane söögitegemine (66%), tubade koristamine (57%) ja nõudepesemine (55%). Seejuures tajuvad mehed võrreldes naistega nimetatud tööde puhul naiste vastutust väiksemana ja enda või ühist (st mees ja naine koos) panust suuremana.

Joonis 19. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Majapidamistööd, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas, 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Majapidamistööd

Majapidamistööd, mille suhtes jaguneb vastutus enam-vähem võrdselt nii meeste kui ka naiste vahel (st kas vastutatakse koos või siis on erinevates peredes vastutajateks enam-vähem võrdselt sageli nii mehed kui ka naised), on igapäevaostude tegemine ja prügi sorteerimine ning äraviimine.

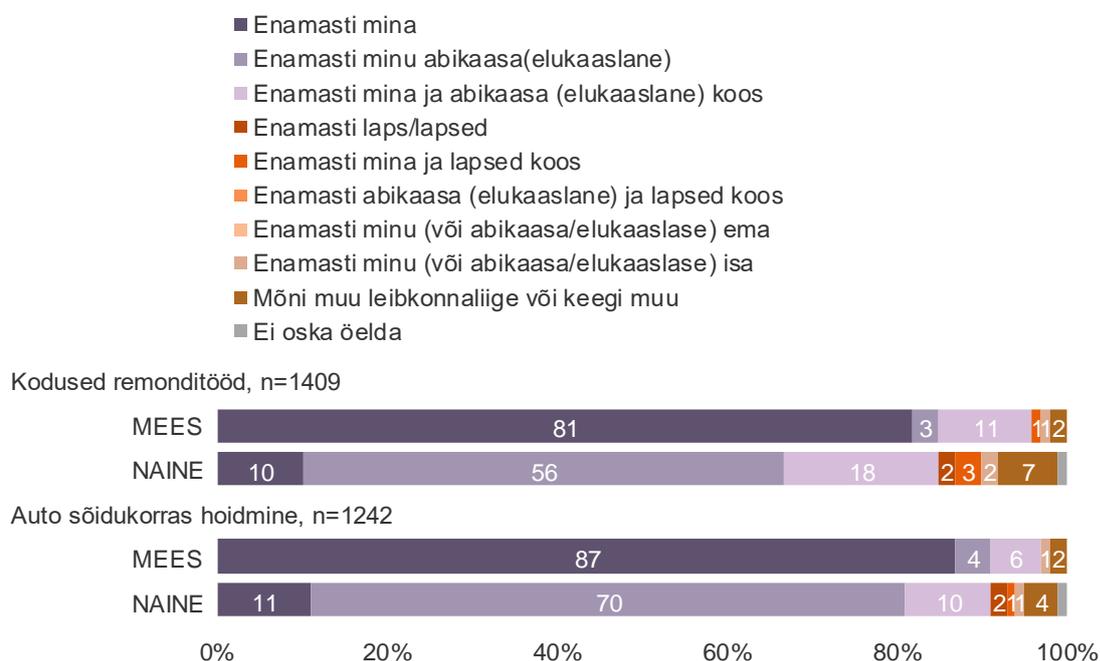
Erinevaid vanusegrupe võrreldes ilmneb, et 35–49-aastased naised tajuvad keskmisest sagedamini, et erinevad majapidamistööd on peamiselt nende vastutada.

3.3.2 Remont ja hooldustööd

Remondi ja auto sõidukorras hoidmise puhul hindavad enamasti nii mehed kui ka naised, et nende tööde eest vastutab peres mees (Joonis 20). Samas võrreldes meeste tajuvad naised ise ennast veidi sagedamini vastutajana ning koduste remonditööde puhul näevad tööd sagedamini ühise vastutusosalana.

Joonis 20. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Remont ja hooldustööd, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Remont ja hooldus

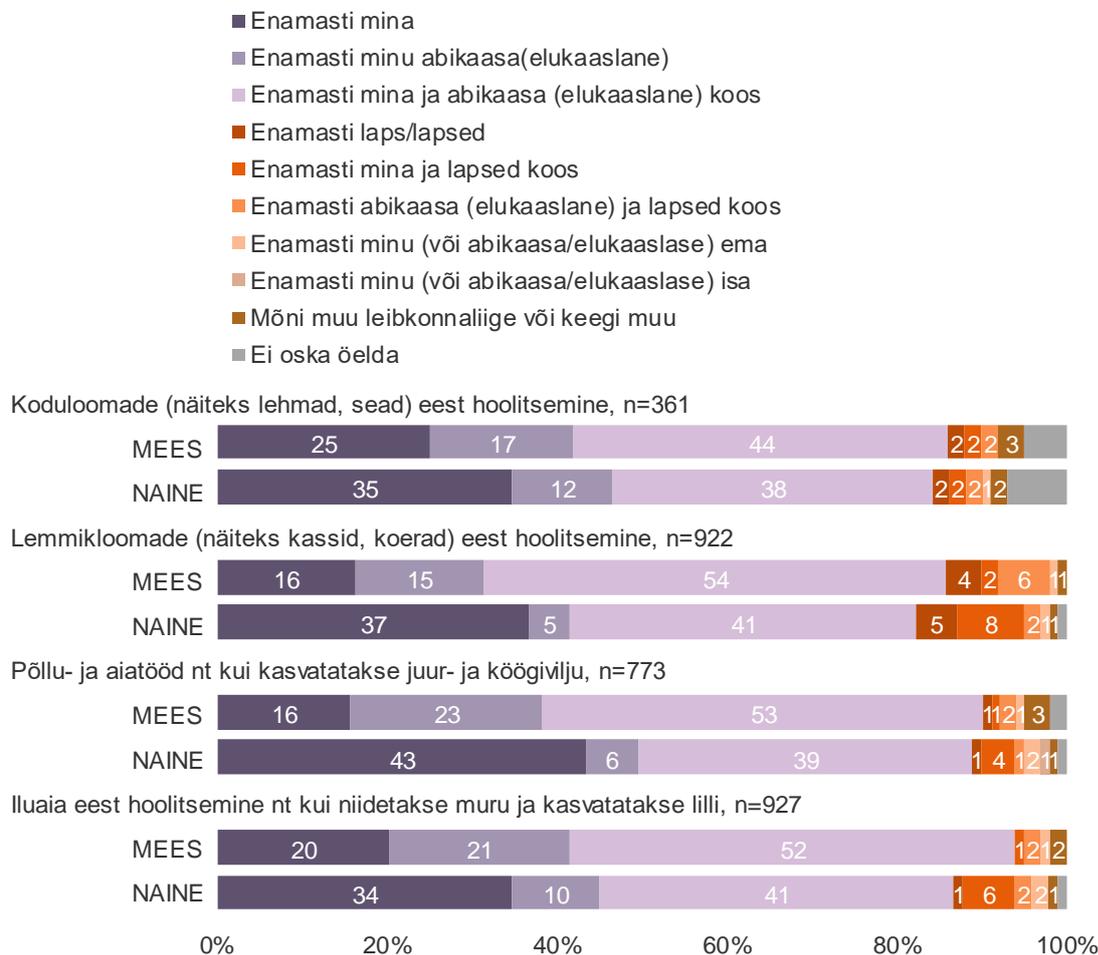

3.3.3 Aiatööd ja loomade eest hoolitsemine

Nendes peredes, kus aiatööd ja kodu- või lemmikloomade eest hoolitsemine on aktuaalne, tegeletakse nendega enamasti kas ühiselt või on suurem roll naisel (Joonis 21). Mehed tajuvad oma panust siiski suuremana kui naised seda näevad või siis hindavad töid sagedamini ühiselt tehtavateks. Kõige sarnasemalt hindavad naised ja mehed koduloomade eest hoolitsemist, mida ühtemoodi sageli nähakse ühise vastutusosalana või siis peetakse oma partneri vastutuseks. Siiski ka selle tegevuse puhul tunnetavad naised suuremat vastutuskoormat kui mehed.

Joonis 21. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Aiatööd ja loomade eest hoolitsemine, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Aiatööd ja loomade eest hoolitsemine

3.3.4 Lastega tegelemine

Laste koolitöodes abistamise kohta küsiti peredelt, kus on 7–17-aastaseid lapsi; lastega mängimise ja lugemise kohta peredelt, kus on alla 7-aastaseid lapsi; laste lasteaeda, kooli, huviringidesse jms viimise ja toomise kohta ning asjaajamise kohta kooliga, lasteaiaaga, suhtlemise kohta õpetajatega peredelt, kus on alla 18-aastaseid lapsi.

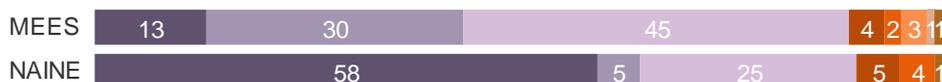
Lapsi puudutavates tegevustes on väga selgelt naiste vastutusala kooli ja lasteaiaaga asjaajamine – seda peab enamasti enda ülesandeks 80% naistest ja vaid 16% meestest (Joonis 22). Ka laste abistamine koolitöodes on naiste hinnangul peamiselt nende kanda (58%). Lastega mängimist ja lugemist peavad nii naised kui ka mehed kõige sagedamini ühiseks tegevuseks, kuigi naised näevad ka siin sagedamini põhilist rolli endal (35%), mida tunnistab ka 15% meestest. Laste sõidutamist kooli, trenni jm peavad naised sagedamini enda ülesandeks (43%), mehed aga näevad seda ennekõike ühise vastutusala (42%).

Joonis 22. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Lastega tegelemine, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Lastega tegelemine

- Enamasti mina
- Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)
- Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos
- Enamasti laps/lapsed
- Enamasti mina ja lapsed koos
- Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos
- Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema
- Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa
- Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu
- Ei oska öelda

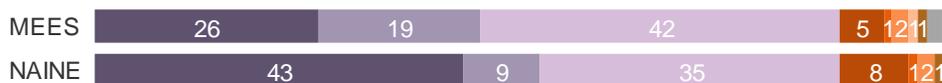
Laste koolitöodes abistamine, n=425

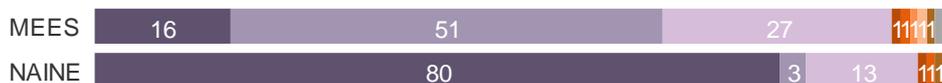
Lastega mängimine, lugemine, n=258

Laste lasteaeda, kooli, huviringidesse jmt viimine ja toomine, n=382

Asjaajamine kooliga ja lasteaiaga, suhtlemine õpetajatega, n=436

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Kui üldiselt on **abielus ja vabaabielus** olevate naiste vastused kodutööde tegemise jaotusele suhteliselt sarnased, siis laste sõidutamise ja kooli/lasteaiaga asjaajamise puhul tajuvad abielus olevad naised keskmisest sagedamini, et nemad on peamiseks vastutajaks.

2016. aastaga võrreldes on kasvanud nende naiste osakaal, kes enamasti vastutavad kooli/lasteaiaga asjaajamise eest (71% → 80%) ning vähenenud nende osakaal, kes vastutavad lastega mängimise/lugemise eest (42% → 35%).

3.3.5 Korralduslikud ülesanded

Pere rahaasjade korraldamise puhul hindavad nii mehed kui ka naised oma rolli olulisemaks kui vastaspool seda näeb (Joonis 23). Samas leiab enam kui kolmandik meestest ja naistest, et rahaasjade eest vastutatakse ühiselt.

Vaba aja korraldamist peab mehe ja naise ühiseks vastutusalaaks kaks kolmandikku meestest ja enam kui pooled naised. Samas ligi kolmandik naistest arvab siiski, et peamiseks vastutajaks on ta ise, st naine.

Joonis 23. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Korralduslikud ülesanded, sooline võrdlus (% neist, kellel on partner ja/või laps(ed) ja kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

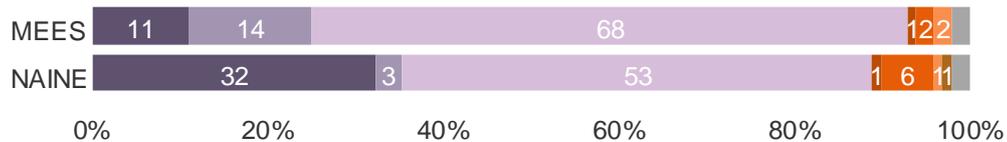
Korralduslikud ülesanded

- Enamasti mina
- Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)
- Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos
- Enamasti laps/lapsed
- Enamasti mina ja lapsed koos
- Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos
- Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema
- Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa
- Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu
- Ei oska öelda

Pere rahaasjade korraldamine (nt maksude maksmine/laenukandmine/kindlustuslepingud), n=1422

Ühise vabaaja veetmise korraldamine, n=1382

3.3.6 Kokkuvõtte peresisese rollijaotuse mõjutajatest

Kokkuvõttes saab öelda, et **15–19-aastaste meeste ja naiste** puhul on tavaline, et erinevate koduste tööde eest vastutavad vanemad leibkonnaliikmed (nt ema või isa). **20–29-aastaste vanusegrupis** toovad nii mehed kui ka naised osade koduste tööde (igapäevane söögitegemine, nõudepesemine, pesu ja riie korrashoid) puhul sagedamini välja, et neid tehakse partneriga koos. Võrreldes muus vanuses naistega korraldatakse 20–29-aastaste naiste hinnangul sagedamini koos ka pere rahaasju ja tehakse igapäevaosade; selles vanuses meeste hinnangud ei erine muus vanuses meeste omadest. **60-aastaste ja vanemate meeste** vastused näitavad, et igapäevane söögitegu, nõudepesu ja riie korrashoid jääb sagedamini nende partneri kanda ning ka naiste hinnangud näitavad, et nemad vastutavad peamiselt söögitegemise ja nõudepesu eest.

75-aastaste ja vanemate sihtrühma lisandumine uuringusse ei ole mõjutanud kodust rollijaotust puudutavate küsimuste vastuseid koguväljundi tasandil.

Abielus ja vabaabielus naiste antud vastustes kodutööde jaotuse kohta suuri erinevusi ei olnud. Mõne tegevuse puhul (nt söögitegemine, pesu ja riie korrashoid, auto sõidukorras hoidmine) on siiski jätkuvalt näha, et abielus naiste hinnangul on nende kodus tööjaotus pisut konservatiivsem kui vabaabielus olevates peredes. Samas nt laste koolitöodes abistamise puhul on vastutus abielus olevate naiste puhul sagedamini partneriga jagatud kui vabaabielus olevate naiste puhul.

Ka **meeste** puhul ilmneb, et ametlik abielustaatus kodutööde jaotusele üldjuhul olulist mõju ei avalda. Küll aga peavad abielus olevad mehed võrreldes vabaabielus olevate meestega ennast keskmisest sagedamini pere rahaasjade eest vastutavaks. Laste sõidutamine kooli vm on abielus olevates peredes sagedamini mehe ja naise ühine vastutusala.

Eesti ja muust **rahvusest** perede võrdluses ilmneb, et eesti peredes on nii meeste kui ka naiste hinnangul keskmisest sagedamini vastutus pere rahaasjade eest võrdselt jagunenud. **Eesti ja muust rahvusest naiste** arvamused koduste tööde vastutuse jagunemise osas on suhteliselt sarnased. Erandiks on nt igapäevane toiduvalmistamine, laste abistamine koolitöös ja lastega mängimine, mida muust rahvusest naised peavad eesti naistega võrreldes keskmisest sagedamini ainuisikuliselt enda vastutusel olevaks. Samas jälle on eesti naised sagedamini vastutavad prügi sorteerimise ja väljaviimise eest.

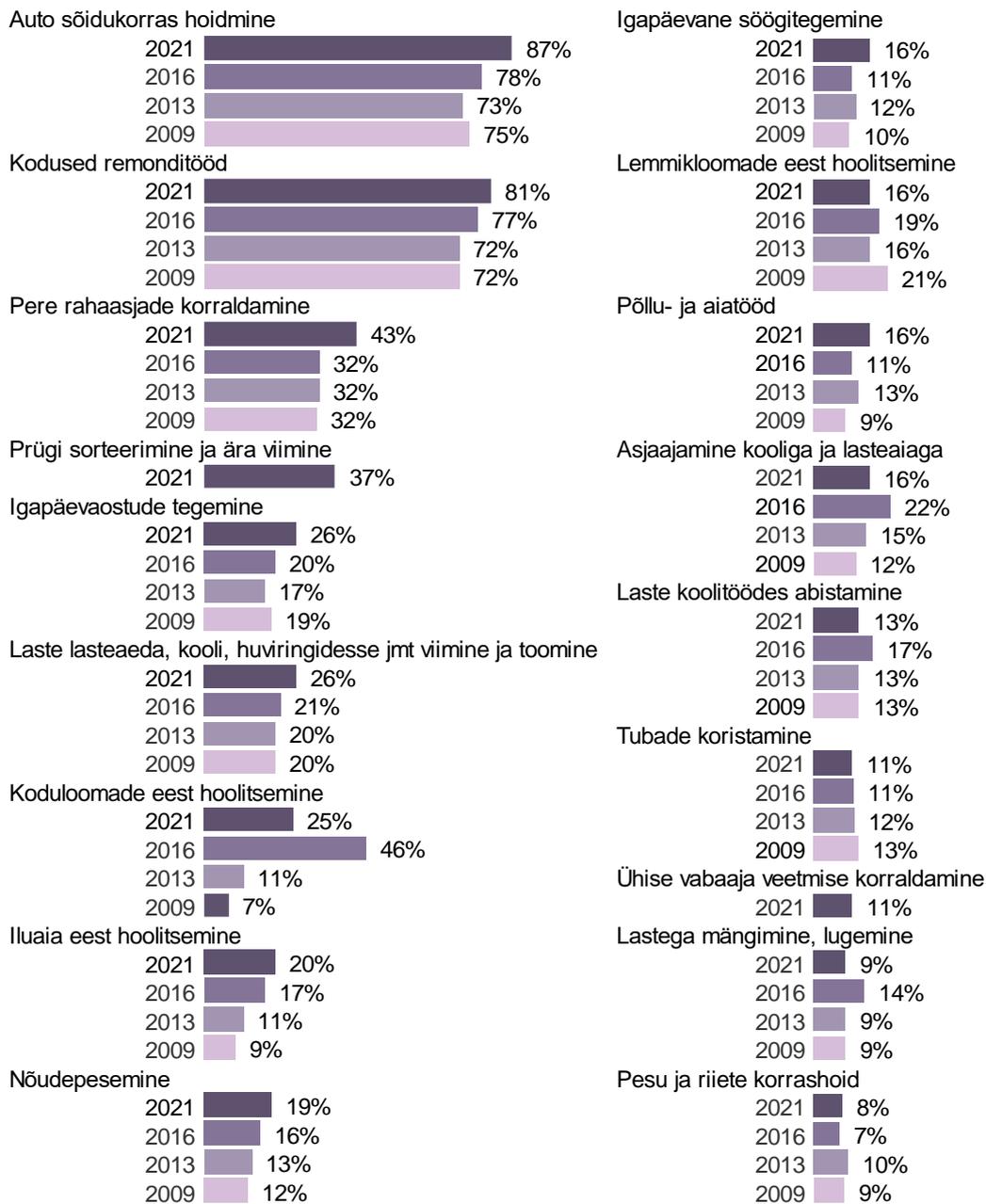
Eesti ja muust rahvusest meeste hinnangud koduste tööde jagunemisele on samuti suhteliselt sarnased. Eristub see, et nõudepesemist ja tubade koristamist peavad muust rahvusest mehed veidi sagedamini oma vastutuseks kui eesti mehed. Eesti mehed jällegi peavad ennast pisut sagedamini ainuisikuliselt vastutavaks auto korrashoiu eest.

Järgnevalt on välja toodud ajalises võrdluses (2009–2021) nii meeste kui ka naiste löikes nende vastajate osakaal, kes ütlesid, et vastutavad antud töö eest enamasti ise (Joonis 24 ja Joonis 25).

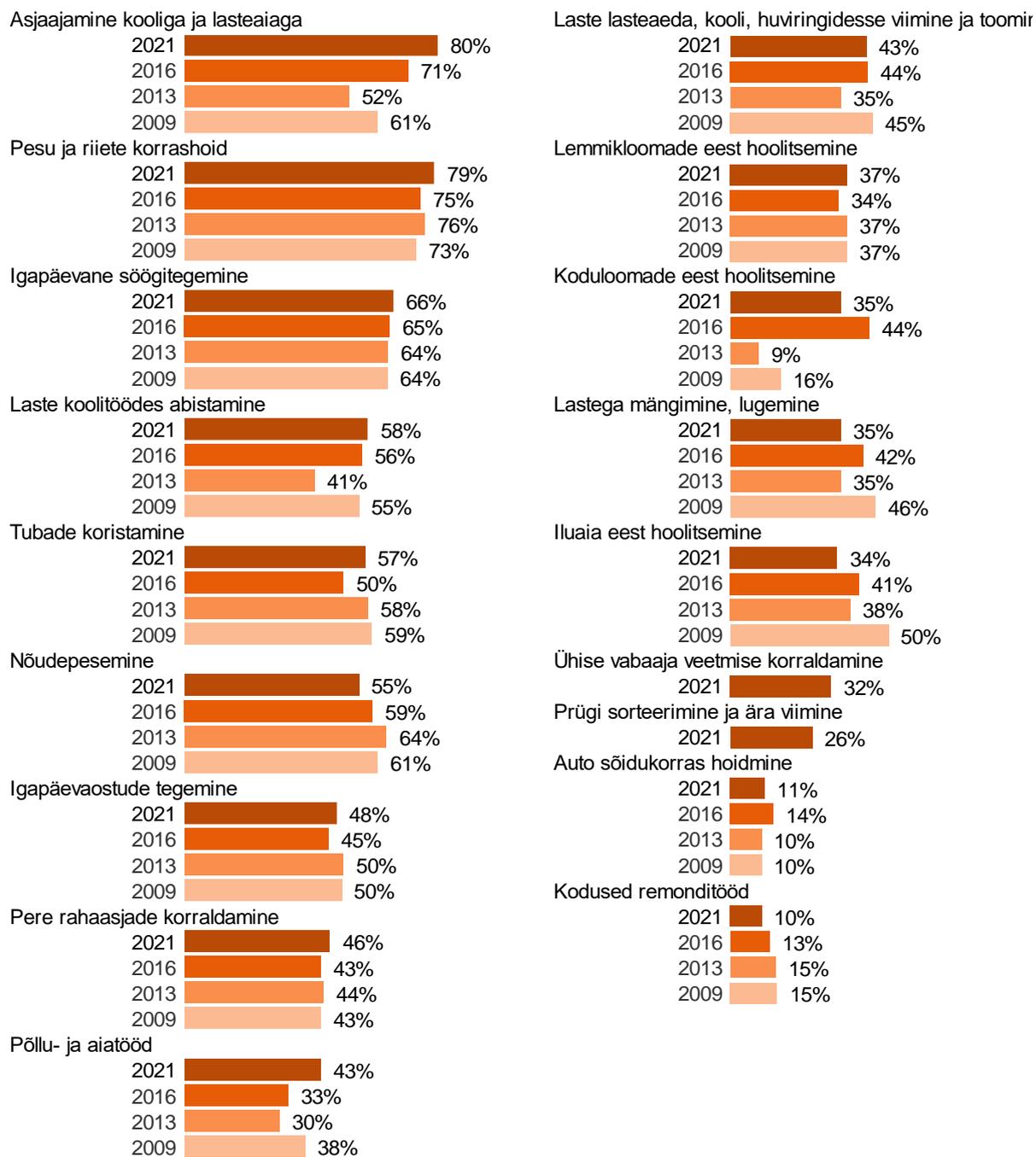
Ajalises võrdluses on meeste arvates nende vastutus koduste tööde tegemisel aja jooksul suurenenud. Võrreldes 2016. aastaga on meeste hinnangul nende vastutus kõige rohkem kasvanud pere rahaasjade korraldamisel ja auto sõidukorras hoidmisel (Joonis 24).

Naiste hinnangutes peresisesele rollijaotusele ei ole viimase nelja uuringuetapi võrdluses toimunud kuigi selgesuunalisi muutusi (Joonis 25). Laste eest hoolitsemisega seotud kohustuste osas on väga selgelt kooli/lasteaiaga suhtlemine naiste ülesanne ning see hoiak on aastatega oluliselt süvenenud. Samas on lastega mängimise ja laste kooli vm sõidutamise juures jäänud naiste hinnangud samaks. Võrreldes eelmise monitooringuga ei ole naiste hoiakutes olulisi muutusi aset leidnud.

Joonis 24. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Meeste hinnangute ajaline võrdlus: vastuse „enamasti mina“ andnud vastajate %, (n=enam kui üheliikmelistes leibkondades elavad mehed, kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Joonis 25. Kes Teie peres enamasti vastutab või muretseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? Naiste hinnangute ajaline võrdlus: vastuse „enamasti mina“ andnud vastajate % (n=enam kui üheliikmelistes leibkondades elavad naised, kelle peres on vastav töö olemas; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

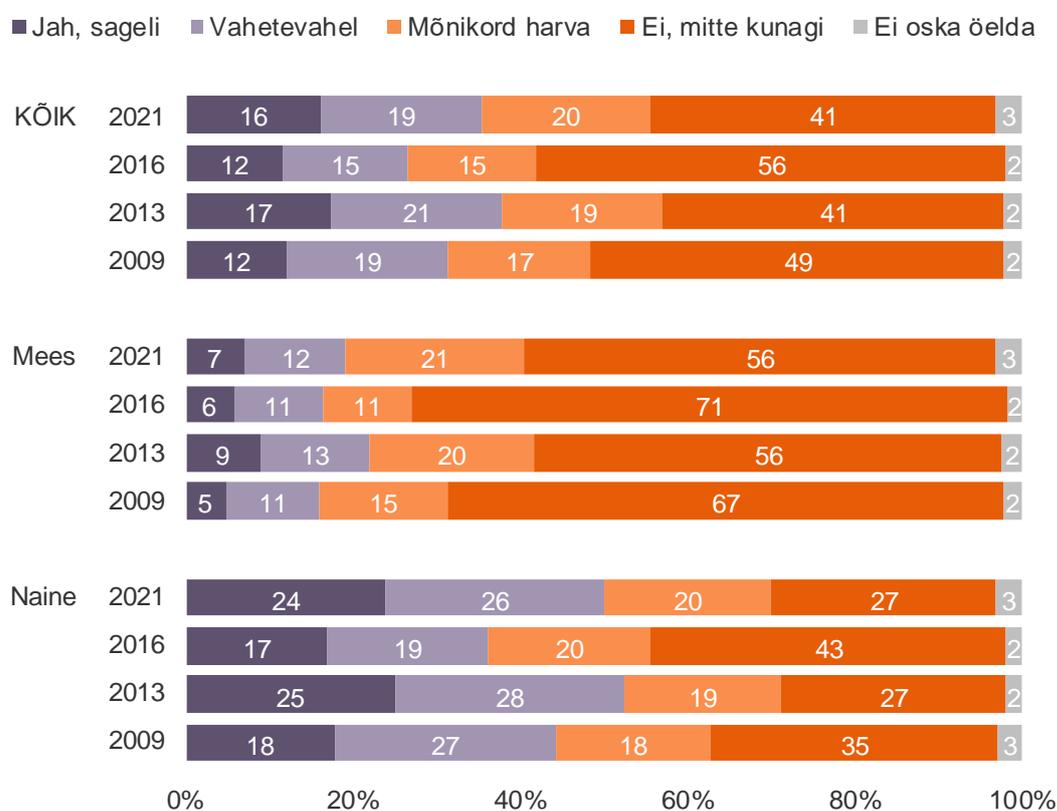
3.4 Tajatud kodutööde koormus ja hoolduskoormus

Selgitamaks välja, kui rahul on mehed ja naised kodutööde jagunemisega pereliikmete vahel, küsiti vastajatelt, kas nad on kunagi tundnud, et nende peal on liiga suur osa kodutöödest. 7% meestest ja 24% naistest tunnistab, et on sageli tundnud, et tema kanda on koduste tööde tegemisel liiga suur osa (vt Joonis 26). 33% meestest ja 46% naistest on liiga suurt koduste tööde koormust tunnetanud vahetevahel või mõnikord harva.

Seega on **naised**, eriti muust rahvusest naised, koduste tööde jaotusega märksa vähem rahul. Kui **eesti rahvusest naistest** tajub sageli liigset koormust 20%, siis muust rahvusest naistest 30%. Hinnangud kodusele rollijaotusele näitasid, et kuigi paljudes kodustes töödes hindavad eesti ja muust rahvusest naised rollijaotust sarnaselt, tunnetavad muust rahvusest naised suuremat ainuisikulist vastutust igapäevaselt küllaltki palju aega võtvates tegevustes, nagu näiteks toiduvalmistamine, laste abistamine koolitöös ja nendega mängimine. Meeste puhul rahvus olulist rolli ei mängi: eesti meestest tajub liiga suurt kodutööde koormust 7% ja muust rahvusest meestest 8%.

Kõige suurem on rahulolematus naiste hulgas vanuserühmas 25–49, kõige väiksem aga 75+ vanuses naiste hulgas. Need naised, kellel on vähemalt üks alaealine laps ja/või kellel on kõrgharidus, tajuvad keskmisest sagedamini liiga suurt koormust kodutööde tegemisel (nt 53% kõrgharidusega naistest on seda tundnud sageli või vahetevahel). Monitooringu tulemused näitavad, et nooremate vanuserühmade ja (haritumate) naiste hoiakud on egalitaarsemad ning see tähendab ka suuremaid ootusi selle osas, milline on vastuvõetav kodutööde koormus. Ootuspäraselt suurendab (tajutud) kodutööde koormust laste olemasolu.

Joonis 26. Kas Teile on mõnikord tundunud, et Teie peal on liiga suur osa kodutöödest? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

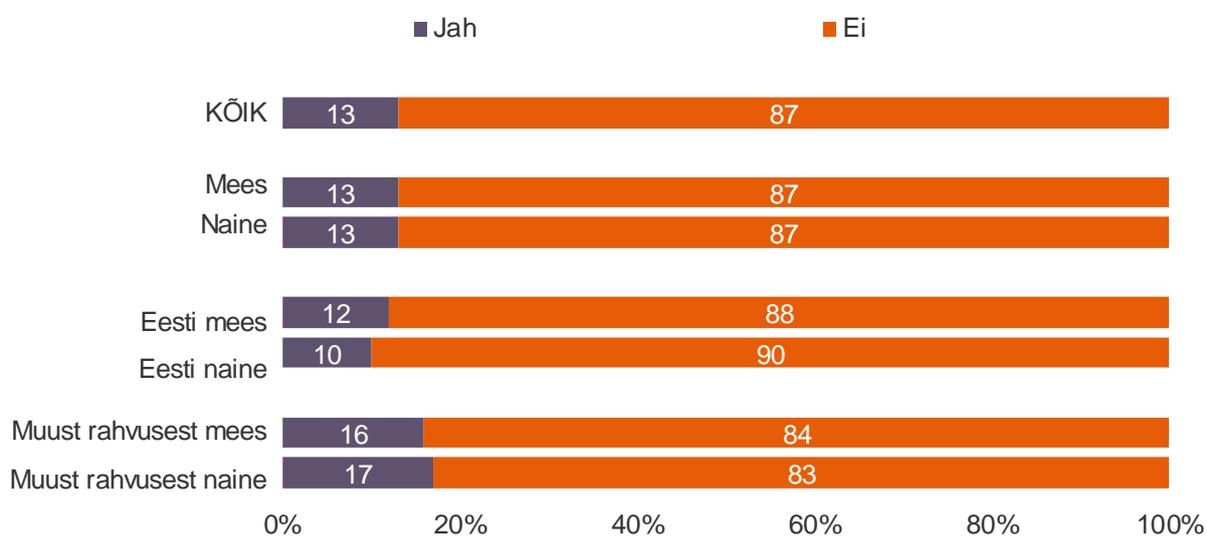
Rahvuse lõikes on eesti ja muust rahvusest meeste vastused üsna sarnased. Kui naiste puhul tajuvad kõrgharidusega naised keskmisest sagedamini liigset koormust, siis meeste puhul kehtib see **teise taseme haridusega** meeste kohta: 24% neist tunneb vahetevahel või sageli, et nende kanda on liiga suur osa kodutöödest (vs. 15% esimese ja 16% kolmanda taseme haridusega meestest). Naiste puhul ei tule välja selget seost tajutud kodutööde koormuse ja perekonnaseisu vahel: võrdselt tunnevad kodutööde suuremat koormust nii vallalised, vabas kooselus kui ka abielus olevad naised (vallaliste seas on siiski enam neid, kes seda kunagi ei tunne: 31%). **Abielus mehed** tunnevad keskmisest harvem, et neil on kodutöös liiga suur koormus: 13% abielumeestest tunneb vahetevahel või sageli, et neil on liiga suur koormus, samas kui vallaliste meeste puhul on see 27% ja vabas kooselus olevate

meeste puhul 20%. Vallalistest meestest 71% elab omaette leibkonnas ning 29% vanemate või vanavanematega. Seega enamik vallalistest meestest peab ise tegema ka kõik vajalikud kodutööd ning enam kui veerand neist peab seda koormust liiga suureks. Oma vanemate või vanavanematega elavad mehed peavad tõenäoliselt samuti kodutöödega abistama. Abielumeestest 61% on vanuses 50+ ehk siis nendes peredes kehtib suurema tõenäosusega konservatiivsem tööjaotus, kus naisel on enam vastutust kodutööde ja toimetuste tegemisel.

Ajalises võrdluses vähenes 2016. aastaks nii meeste kui ka naiste seas tajutud ebavõrdsus kodutööde tegemisel. 2021. aastal on aga ebavõrdsustunne uuesti kasvanud mõlema soo esindajate hulgas.

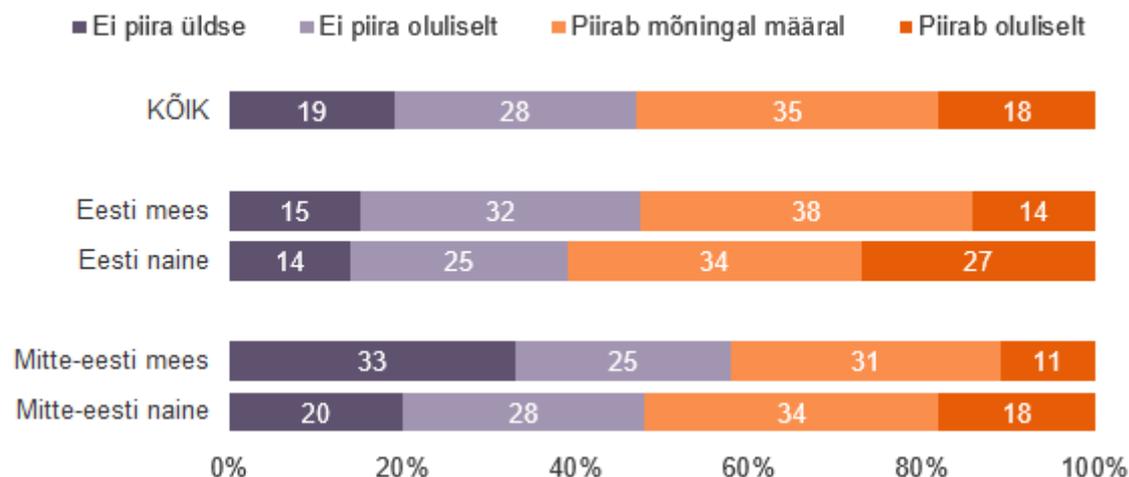
Lisaks tavapärasele kodutöödele võib peres olla ka **vajadus kellegi hooldamise järele**. Monitooringust selgus, et 2021. aastal hooldas 13% vastajatest mõnd lähedast (vt järgnev joonis). Kõige sagedamini on hooldatavaid 45–64-aastastel inimestel – 17% neist on kellegi hooldajaks. Kõige vähem puudutab hooldusküsimus 15–24-aastaseid, kellest 7% ülesandeks on mõne lähedase hooldamine. Hoolduskoormus on sagedamini muust rahvusest naistel ja meestel.

Joonis 27. Kas Te hooldate kedagi oma leibkonnast või mõnd lähedast väljaspool leibkonda? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Hooldamine toob kaasa märkimisväärsed kohustused. Neist, kes on kellegi hooldajad, leiavad enam kui pooled ehk 53%, et see piirab neid kas mõningal määral või oluliselt (sealhulgas 18%, et oluliselt). Naised tajuvad hoolduskoormuse piiravat mõju enam kui mehed: oluliselt piirab kellegi hooldamine 23% naiste ja 13% meeste igapäevaelu.

Joonis 28. Kas hooldamine piirab Teie igapäevaelu? (% neist, kes kedagi hooldavad leibkonnaliiget või lähedast inimest, n=278)

Kõige enam piirab kellegi hooldamine **65–74-aastaseid**: 65% neist leiab, et hooldamine piirab neid kas mõningal määral või oluliselt.

Rahvuse lõikes suuri erinevusi ei ole. Siiski toovad eesti naised võrreldes teistega veidi enam välja, et kellegi hooldamine piirab nende igapäevaelu olulisel määral (27%).

Enam piirab kellegi hooldamine **esimese taseme haridusega** elanike igapäevaelu: olulisi piiranguid tunneb 33%. Madalam haridustase on sageli seotud ka madalama sissetulekuga, mis võimaldab vähem hooldusteenuste eest maksta. Samuti võib olla, et madalama haridustasemega elanikud jäävad kergemini kellegi hooldamise tõttu tööturult kõrvale (näiteks ei ole võimalik paindlikult tööd ja hooldamist ühendada kodukontoris töötades).

3.5 Sissetulek, majanduslik iseseisvus ja toimetulek

Peresisesed majandussuhted mõjutavad nii peresiseid suhteid, suhtes olijaid kui ka ühiskonda tervikuna. Näiteks Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) uuring toob välja seose mehe kui pere toitja rolli ning suurema infarkti ja kroonilise seljavalu ohu vahel (WHO, 2018). WHO täheldab, et sooliselt võrdõiguslikumas ühiskonnas on nende tervisehädade prognoos sugude lõikes praktiliselt sama. Pikad päevad ja surve teenida põhjustab meestel ka kõrgemat vererõhku, unepuudust, suuremat suitsetamis- ja väiksemat liikumisharjumust.

Samal ajal mõjuvad naiste paremad teenimisvõimalused ja kontroll oma sissetuleku üle positiivselt nii naisele endale kui ka kogu ühiskonnale. Isiklikul tasandil on naiste jaoks nende majanduslik iseseisvus oluline, et tagada nende turvalisus. Lähisuhtevägivalla ohvrite jaoks on suhtest väljumise takistuseks tihti just majanduslik sõltuvus (Scaricabarozzi, 2017). Ühiskondlikul tasemel näeb Rahvusvaheline Valuutafond (IMF), et naised investeerivad suurema tõenäosusega oma laste haridusse, mis parandab tõenäoliselt pikas perspektiivis laste võimalusi ja aitab kaasa majandusarengule tervikuna (Elborgh-Woytek et al., 2013). Kokkuvõttes on majandussuhetel partnerite vahel laiem mõju kui üksnes see, kes parajasti arveid maksab.

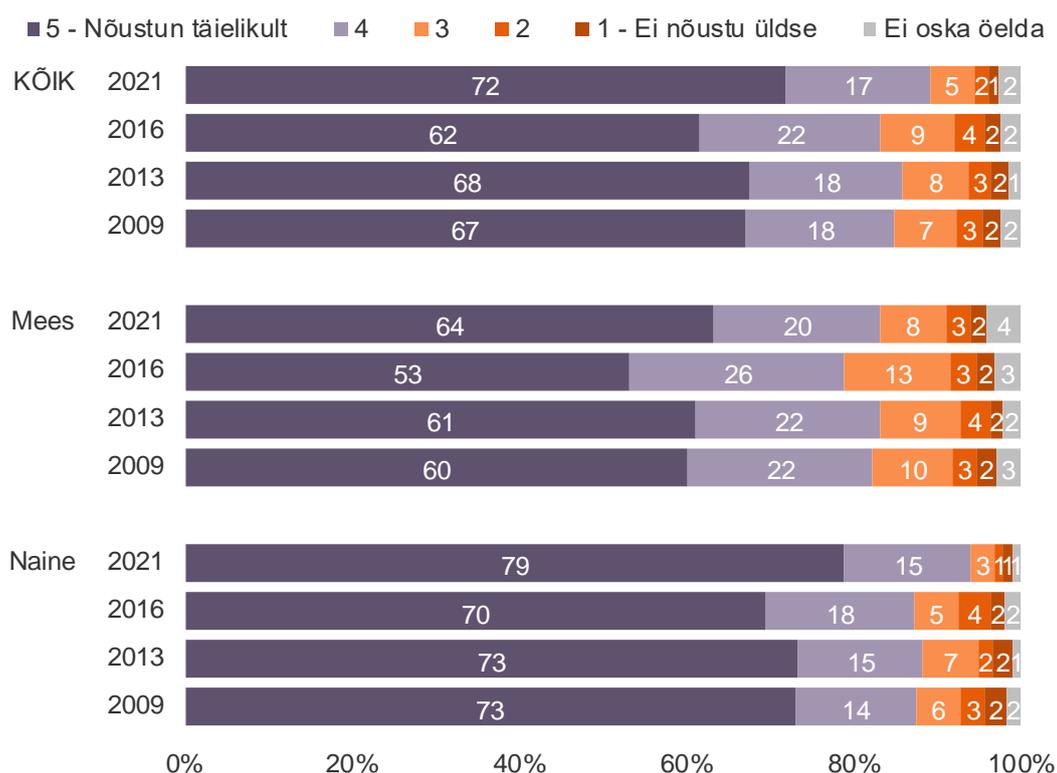
Järgnevates alapeatükkides on vaadeldud üldisi hoiakud majandusliku iseseisvuse ja vastutuse osas, elanike hinnanguid pere sissetulekule ja toimetulekule ning isiklikule majanduslikule sõltumatusele.

3.5.1 Üldised hoiakud majandusliku iseseisvuse ja vastutuse osas

Kui vaadata hoiakuid meeste ja naiste majandusliku iseseisvuse suhtes, siis ilmneb, et mehed on vähem nõus (83%) kui naised (94%) sellega, et **naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks**.

Ajalises võrdluses leidis meeste hinnangutes 2016. aastal aset väike tagasilangus, kuid üldiselt on meeste hoiakud püsinud suhteliselt stabiilsed ning naiste majanduslikku iseseisvust väärtustavad. Naiste hulgas on seevastu väitega nõustujate osakaal perioodil 2009–2016 püsinud suhteliselt stabiilsena, kuid on eelmise monitooringuga võrreldes kasvanud (88% → 94%) (Joonis 29).

Joonis 29. Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

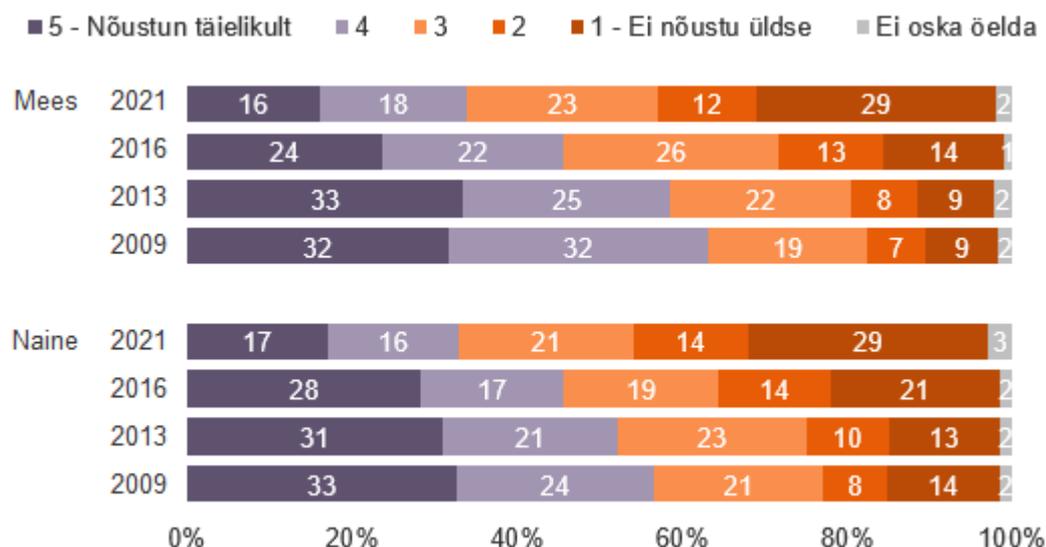
Vanuse ja hariduse lõikes ei ole antud küsimuses olulisi erinevusi. **Rahvuse ja soo** lõikes tähtsustavad naised (eriti eesti naised) naise majanduslikku iseseisvust enam kui mehed: väitega nõustub 96% eesti ja 91% muust rahvusest naistest ning 84% eesti ja 81% muust rahvusest meestest.

Kui üldiselt on nii meeste kui ka naise hinnangul naise majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe oma, siis arvamused selles suhtes, **kas mees peaks olema pere peamine toitja**, varieeruvad inimese taustast lähtuvalt märksa rohkem. 2021. aastal nõustub väitega 34% meestest ja 33% naistest (Joonis 30). Eelmiste monitooringutega võrreldes on väitega nõustujate osakaal pidevalt vähenenud ehk seega järjest enam levib suhtumine, et pere peamiseks toitjaks ei pea olema mees.

Meeste ja naiste vastused antud küsimusele on väga sarnased. **Vanuserühmade** võrdluses ilmneb aga selge seos, et mida noorem inimene, seda harvem peab ta pere toitmist mehe ülesandeks. Kui 15–24-aastastest ei nõustu väitega 63%, siis 75+ vanusegrupis 23%. Erinevus tuleb esile ka **hariduse lõikes**: kolmanda taseme haridusega vastajate hulgas on rohkem neid, kes ei pea pere toitmist mehe ülesandeks (46% vs. 37% esimese taseme hariduse puhul). Samuti on **vabas kooselus** elavate inimeste hulgas väitega mittenõustujate osakaal suurem kui abielus olijate puhul (vastavalt 49% vs.

38%). Viimane on seotud abielus olevate inimeste kõrgema keskmise vanusega: 58% neist on 50-aastased või vanemad.

Joonis 30. Mees peaks olema pere peamine toitja (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

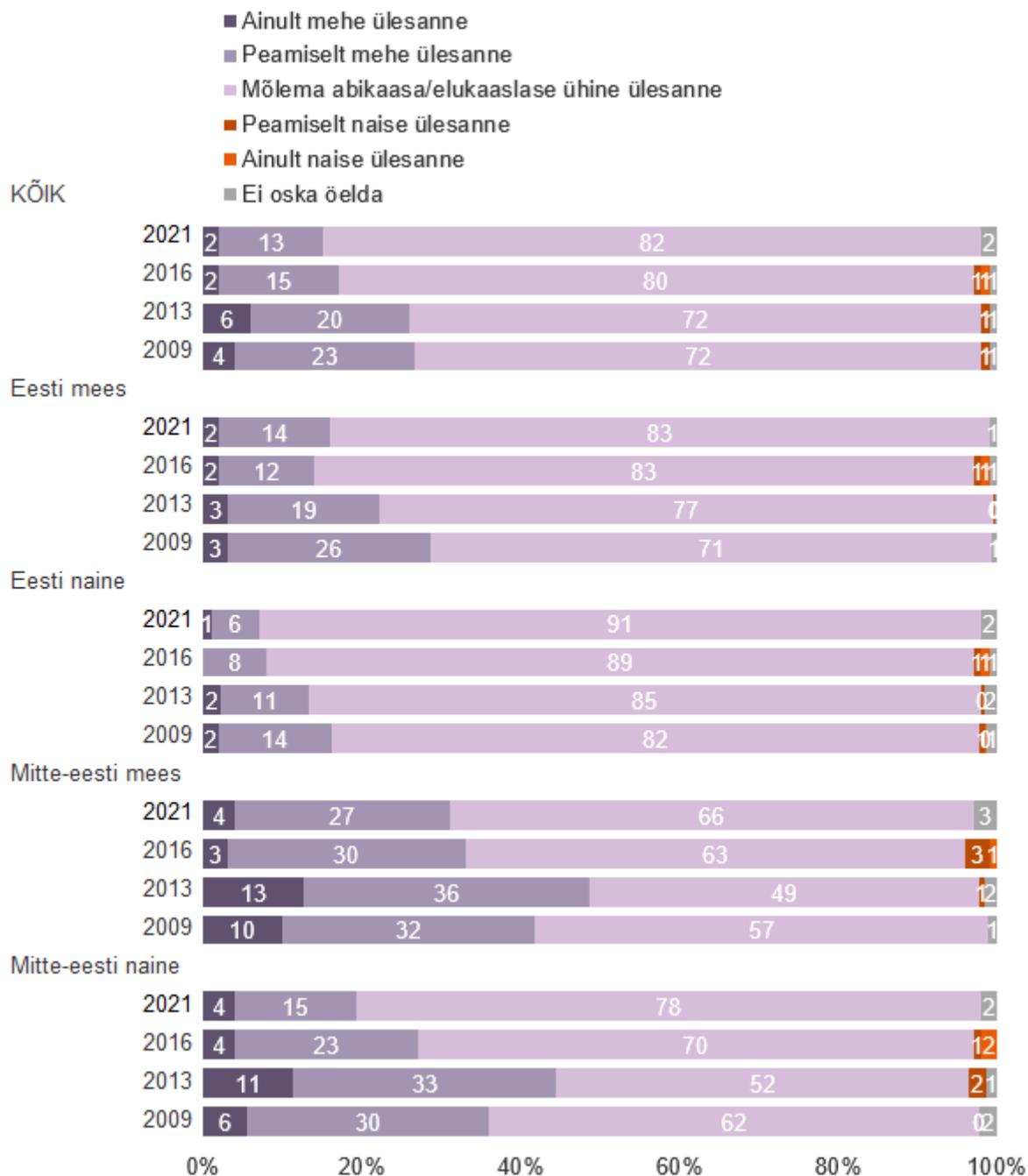
Rahvuse lõikes on muust rahvusest vastajad antud küsimuses konservatiivsemate vaadetega: 51% neist leiab, et mees peaks olema pere peamine toitja (võrdluseks, 25% eestlastest). Eesti meeste ja eesti naiste ning muust rahvusest meeste ja muust rahvusest naiste hoiakud on omavahel suhteliselt sarnased: meest peavad pere peamiseks toitjaks 28% eesti meestest ja 22% eesti naistest ning 49% muust rahvusest meestest ja 52% muust rahvusest naistest.

Kehtib ka seos **sissetuleku** ja antud väitesse suhtumise vahel: mida suurem sissetulek leibkonnaliikme kohta, seda harvem peetakse meest peamiseks pere toitjaks. Kuni 500 eurot leibkonnaliikme kohta teenivates peredes leiab 30%, et mees ei pea olema peamine leiva lauale tooja. Üle 1300 euro leibkonnaliikme kohta teenivates peredes on vastav näitaja 60%.

Järgnevalt on välja toodud hinnang sellele, **kelle ülesanne peaks olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine** (Joonis 31). 82% vastajatest peab pere majandusliku toimetuleku kindlustamist mõlema abikaasa/elukaaslase ühiseks ülesandeks. Ainult või peamiselt mehe ülesandeks peab seda 15% ning ainult/peamiselt naise ülesandeks ei pea seda keegi. Kuigi vajaks edasist uurimist, kuidas vastajad tajuvad väite „Mees peaks olema pere peamine toitja“ ja küsimuse „Kelle ülesanne peaks olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine?“ sisu, võib mõlema küsimuse vastuseid vaadates oletada, et suurem osa elanikest ei arva, et mees peaks vastutama ainuisikuliselt, vaid ka naisel on pere toimetuleku tagamisel suurem või väiksem roll.

Meeste hulgas on rohkem neid, kes peavad pere majandusliku toimetuleku tagamist peamiselt või ainult mehe ülesandeks (20% vs. 11% naistest). **Naised** jällegi arvavad sagedamini, et tegemist on ühise ülesandega (86% vs. 78% meestest). Suuremad erinevused ilmnevad **eestlaste ja muust rahvusest elanike** hinnangutes. Mehe rolli pere peamise leivateenijana peavad sagedamini loomulikuks muu rahvuse esindajad, seejuures nii naised (19%) kui ka mehed (31%). Võrdluseks, eesti naiste ja meeste puhul olid antud näitajad vastavalt 7% ja 16%. Eesti rahvusest inimesed arvavad muust rahvusest elanikega võrreldes sagedamini, et pere majandusliku toimetuleku kindlustamine on mõlema abikaasa/elukaaslase ühine ülesanne (eestlastest 87%, muu rahvuse esindajatest 73%).

Joonis 31. Kelle ülesanne peaks Teie arvates olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine? Ajaline võrdlus ning võrdlus soo ja rahvuse lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

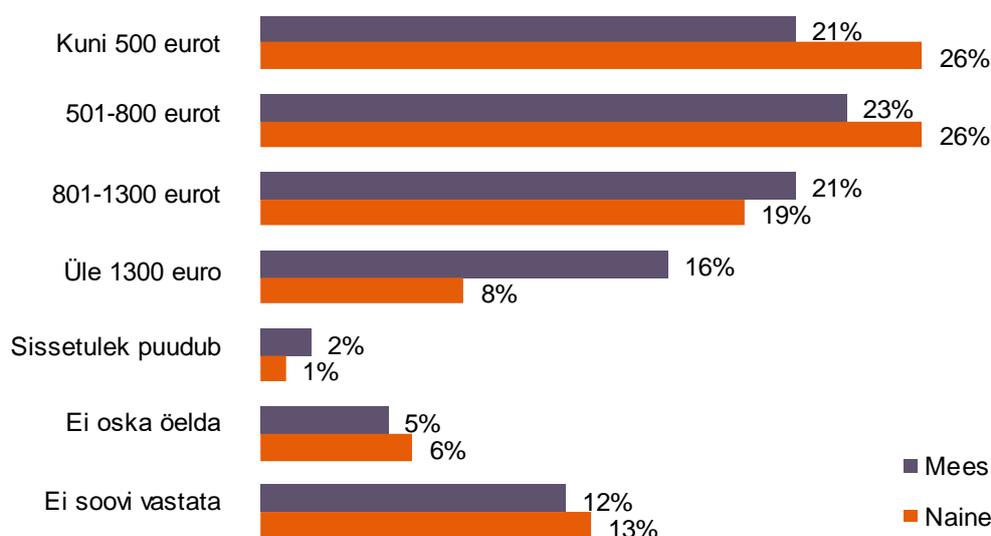
Perekonnaseis ja haridustase ei oma hoiakule antud küsimuse suhtes erilist mõju. Ka vanuse lõikes ei ole ühest seost. Küll aga on 50–59-aastaste seas keskmisest vähem neid, kes peavad majandusliku toimetuleku tagamist abikaasade ühiseks ülesandeks.

Ajalises võrdluses on suurenenud toetus hoiakule, et pere majandusliku toimetuleku eest peaksid vastutama mõlemad abikaasad/elukaaslased ühiselt. Kõige märkimisväärsem muutus on toimunud muust rahvusest naiste seas.

3.5.2 Sissetulek ja toimetulek

Järgnevalt on välja toodud **meeste ja naiste jagunemine erinevatesse sissetulekurühmadesse sõltuvalt leibkonna netosissetulekust ühes kuus** vastavalt nende endi antud hinnangule leibkonna sissetulekule. Selle alusel kuuluvad **naised** veidi sagedamini madalama sissetulekuga leibkondadesse: 52% neist kuulub leibkonda, kus sissetulek leibkonnaliikme kohta on kuni 800 eurot võrreldes 44%-ga meestest (Joonis 32). Üle 1300 euro kuus pereliikme kohta teenib 16% leibkondadest, kus vastajaks oli mees, ning 8% leibkondadest, kus vastajaks oli naine. **Muust rahvusest** vastajate sissetulekud jäävad eestlaste omadele veidi alla – kui 53% muust rahvusest peredes on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kuni 800 eurot, siis eesti peredest jääb sissetulek sellesse vahemikku 46%-il. Sugu eristab olulisemalt kui rahvus ehk naiste sissetulekud on madalamad rahvusest sõltumata.

Joonis 32. Kui suur on Teie leibkonna tavaline netosissetulek ühes kuus ühe inimese kohta? Sooline võrdlus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Elanikel paluti hinnata, **kui hästi leibkond oma tavapärasest igakuist sissetulekut arvestades toime tuleb** (Joonis 33). 33% elanikest peab oma toimetulekut heaks või väga heaks, 39% tavaliseks ning 27% küsitletutest tuleb toime raskustega. **Naiste** hulgas on veidi vähem neid, kes peavad oma toimetulekut heaks või väga heaks (30% vs. 36% meestest), ning rohkem neid, kes tulevad toime mõningate raskustega (19% vs. 13% meestest).

Keskmisest sagedamini hindavad oma leibkonna toimetulekut heaks või väga heaks **15–24-aastased** (43%) ja **25–44-aastased** (40%), keskmisest harvemini aga 75-aastased ja vanemad (21%).

Ootuspäraselt on **seos haridustaseme ja sissetuleku ning majandusliku toimetuleku vahel**: mida kõrgem haridus ja suurem sissetulek, seda suurem on rahulolu oma toimetulekuga.

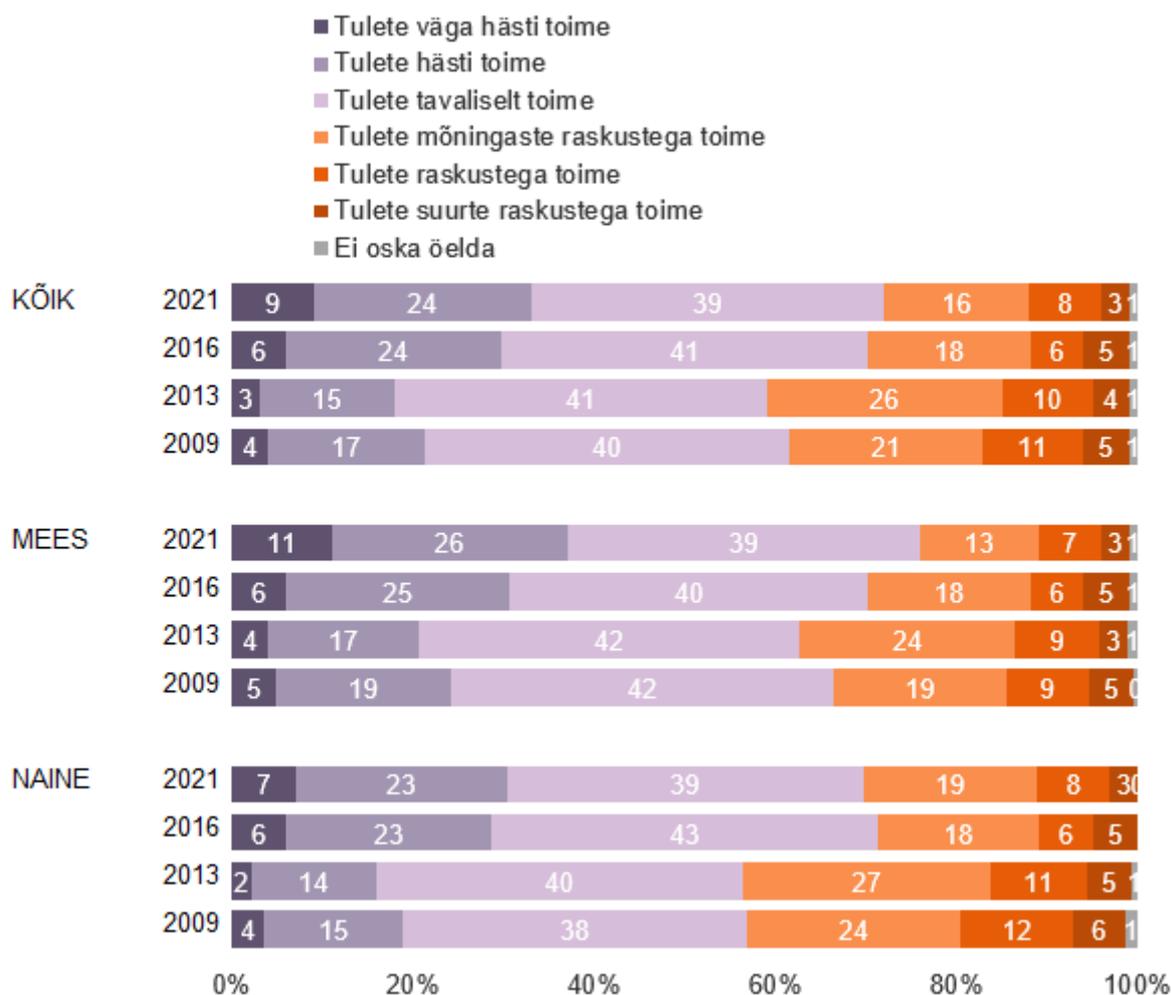
Eestlased hindavad oma toimetulekut keskmiselt kõrgemalt kui muu rahvuse esindajad: eestlastest tuleb hästi või väga hästi toime 36%, muu rahvuse puhul 27%.

Leibkonna suuruse lõikes hindavad oma leibkonna toimetulekut sagedamini keeruliseks üheliikmelistes leibkondades elavad inimesed, kellest 34% tuleb toime raskustega. Lastega või lasteta leibkondade hinnangud oma toimetulekule on sarnased. Küll aga on ühe täiskasvanu ja lapse/lastega pered keerulisemas olukorras võrreldes nende peredega, kus on kaks täiskasvanut – ühe täiskasvanuga peredest tuleb enda hinnangul hästi või väga hästi toime 22%, kahe täiskasvanuga peredest 36%. Samas ei saa alaealiste laste arvu põhjal toimetuleku osas otseseid järeldusi teha: kui ühe alaealise lapsega peredest saab hästi/väga hästi hakkama 33%, siis kahe lapsega peredest 36%

ja kolme või enama lapsega peredest 39%. Ühe ja kahe lapsega perede hulgas jällegi on rohkem neid, kes tulevad toime tavaliselt (vastavalt 37% ja 39% vs. 29% kolme ja enama lapsega peredest).

Töölase staatuse lõikes peavad oma leibkonna toimetulekut sagedamini heaks või väga heaks töötavad inimesed (39%) ning keskmisest harvem pensionärid ja töötud.

Joonis 33. Kuidas Te tulete toime, mõeldes oma leibkonna keskmisele kuu netosissetulekule? Ajaline ja sooline võrdlus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

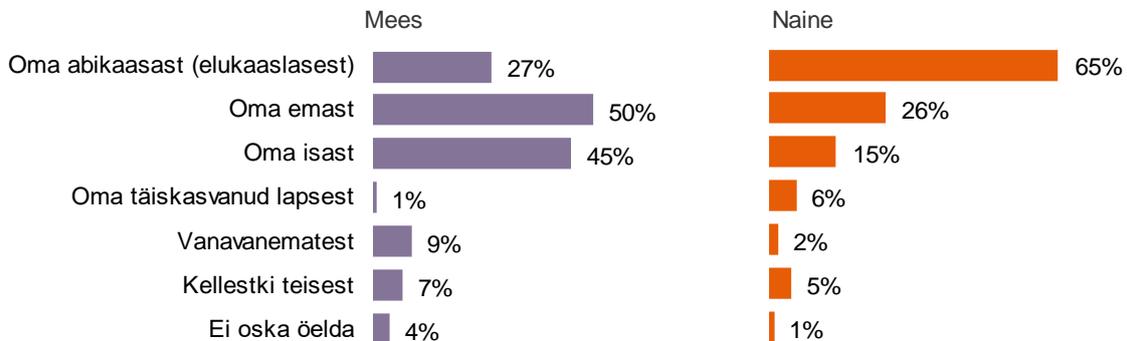
3.5.3 Majanduslik iseseisvus

19% elanikest sõltub materiaalselt mõnest oma pereliikmest. Seejuures on majanduslikult sõltuvad 23% naistest ning 16% meestest (15–74-aastastest 26% naistest ja 17% meestest). Need näitajad pole võrreldes 2016. aastaga muutunud: tollal oli majanduslikult kellestki sõltuv 27% naistest ja 18% meestest. Neist, kes on mõnest oma pereliikmest materiaalselt sõltuvad, nimetab 51% selle pereliikmena oma abikaasat/elukaaslast, 35% oma ema ja 26% oma isa. Vähem on neid, kes sõltuvad rahaliselt oma täiskasvanud lastest (4%), vanaemast-vanaisast (4%) või kellestki teisest (6%).

Materiaalselt sõltuvad naised saavad enamasti rahalist tuge oma abikaasalt või elukaaslaselt (65%), **materiaalselt sõltuvad mehed** aga oma emalt (50%) või isalt (45%) ning vaid 27% oma abikaasalt/elukaaslaselt (Joonis 34). Ka 2016. aastal olid materiaalselt sõltuvad naised enamasti sõltuvuses oma partnerist (65%), mehed aga rohkem oma emast (45%) ja alles seejärel partnerist

(35%). Kui vaadata tulemusi kõigist 15-aastastest ja vanematest elanikest, siis sõltub oma abikaasast või elukaaslasest materiaalselt 15% naistest ja 4% meestest.

Joonis 34. Kellest Te materiaalselt sõltute? Sooline võrdlus (% neist, kes sõltuvad mõnest pereliikmest materiaalselt, n=200; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Materiaalselt sõltuvaid inimesi on nii meeste kui ka naiste puhul keskmisest oluliselt rohkem nooremas **vanuserühmas**: 15–24-aastastest on majanduslikult sõltuv 68% ning neist omakorda 72% sõltub oma emast ja 58% isast. Seejuures on ainult noorimas vanusegrupis (15–24 a) meeste hulgas rohkem materiaalselt sõltuvaid elanikke kui naiste hulgas (72% meestest vs. 64% naistest). See on suuresti seotud sellega, et 15–24-aastastest meestest elas 61% enda või oma partneri vanemate/vanavanemate leibkonnas, aga samas vanuses naistest vaid 46%. Kõigis teistes vanusegruppides on naiste seas rohkem materiaalselt sõltuvaid inimesi. Kõige vähem on materiaalselt sõltuvaid inimesi vanuserühmas 75+, kus kellestki sõltub vaid 5% vastanutest.

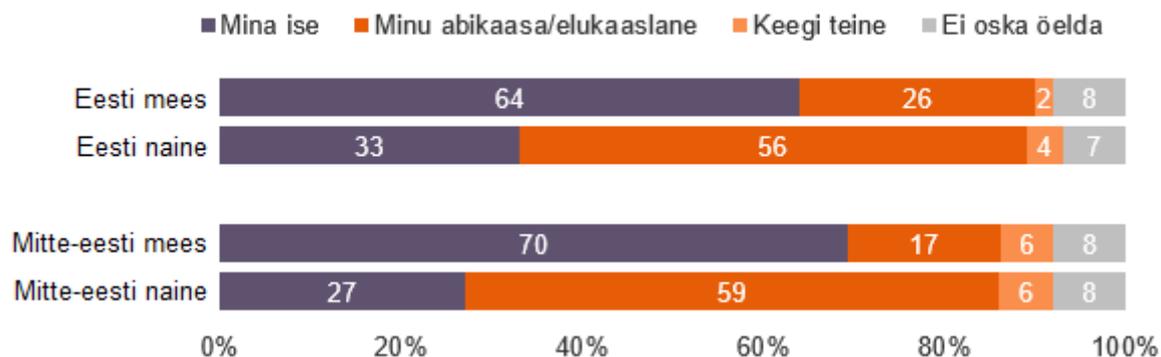
Hariduse lõikes ilmneb, et esimese ja teise taseme haridusega elanike seas on keskmisest rohkem neid, kes on mõnest pereliikmest materiaalselt sõltuvad: vastavalt 25% ja 21% võrreldes 14% kolmanda taseme haridusega vastanute puhul. See on osaliselt tingitud sellest, et esimese taseme haridusega vastanute seas on rohkem noori, kes veel sõltuvad suuresti oma vanematest.

Perekonnaseisul ei ole materiaalsele sõltuvusele märkimisväärset mõju. **Rahvuse** lõikes on näha, et naiste majanduslik sõltuvus on veidi tõenäolisem muust rahvusest naiste seas – neist on materiaalselt sõltuv 27%, samas kui eesti naistest 21%. Seejuures on muust rahvusest naised suurema tõenäosusega sõltuvad oma abikaasast/elukaaslasest (74%), mitte vanematest või teistest lähedastest.

Mida kõrgem on perekonna sissetulek leibkonnaliikme kohta, seda väiksem on nende osakaal, kes on mõnest pereliikmest materiaalselt sõltuv. Kui kuni 500 eurot leibkonnaliikme kohta teenivates peredes on materiaalselt sõltuvad 27% vastanutest, siis enam kui 1300 eurot pereliikme kohta teenivates peredes 8%.

Mitmeliikmelistes leibkondades nimetab **suurima sissetulekuga isikuna** iseennast 65% meestest ja 31% naistest. Seega tuleb mitmeliikmelistes leibkondades üldjuhul suurem sissetulek meestelt. Kõige võrdsem on jaotus vanuserühmas 25–64, kus pooled vastajad peavad ennast leibkonna suurima sissetulekuga liikmeks. Rahvuse lõikes on sugudevaheline ebavõrdsus suurem muust rahvusest peredes, kus 70% meestest ja 27% naistest peab end pere peamiseks leivateenijaks (Joonis 35).

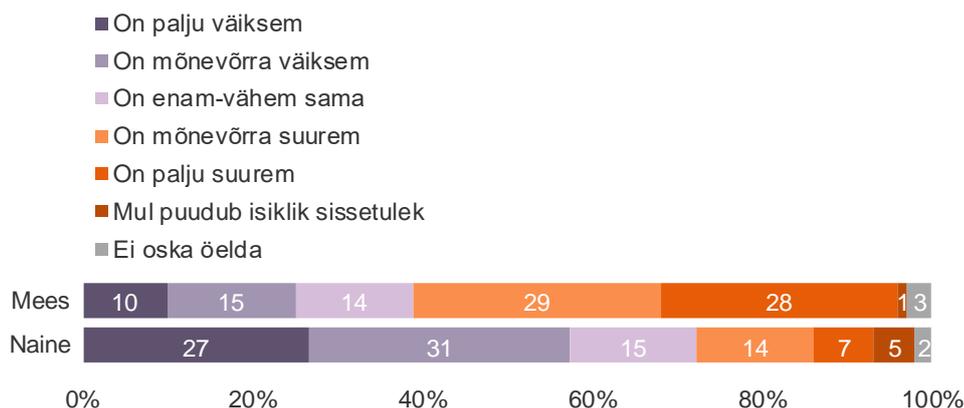
Joonis 35. Kes on Teie leibkonnas suurima sissetulekuga isik? Võrdlus soo ja rahvuse lõikes (% neist, kellel on leibkonnas rohkem kui üks liige ning partner ja/või lapsed, n=1434)

Meeste sissetulekud on nii statistika järgi kui ka nende endi hinnangul oluliselt suuremad kui naistel. 58% naistest peab oma sissetulekut abikaasa/elukaaslase omast väiksemaks ja 21% kaaslane omast suuremaks (Joonis 36). Meestest peab oma sissetulekut partneri omast väiksemaks 25% ja suuremaks 57%. Ainult 14% meestest ja 15% naistest peab partnerite sissetulekuid enam-vähem võrdseks. Oluliselt sagedamini puudub isiklik sissetulek naistel (5%) võrreldes meestega (1%).

Vanusegruppide võrdluses tajuvad 65-aastased ja vanemad (kes elavad partneriga koos) oma sissetulekuid võrreldes abikaasa/elukaaslase omaga kõige võrdsemamana: 28% selles vanuses elanikest leiab, et abikaasade/elukaaslaste sissetulekud on suhteliselt sama suured. Rahvuse lõikes ei ole hinnangutes märkimisväärseid erinevusi. Küll aga on eesti meeste ja naiste ning muust rahvusest meeste ja naiste vastustest näha, et muust rahvusest peredes on lõhe naiste ja meeste sissetulekute vahel suurem: eesti naistest on 25 protsendil sissetulek abikaasa/elukaaslase omast palju väiksem, muust rahvusest naistest aga 31 protsendil. Samuti on muust rahvusest naise seas enam neid, kel isiklik sissetulek üldse puudub – 8%.

Joonis 36. Kas ja kuidas erineb Teie sissetulek Teie abikaasa/elukaaslase omast? Sooline võrdlus (% neist, kes elavad abikaasa/elukaaslasega samas leibkonnas, n=1220)

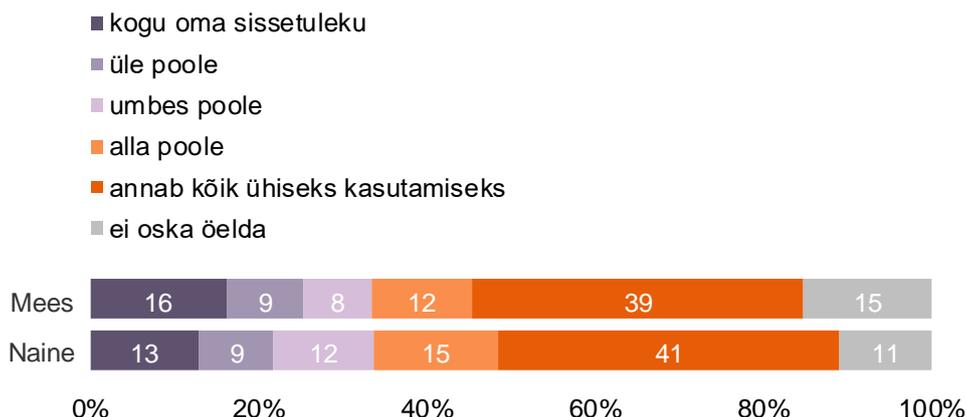
Partneriga koos elavate ja isiklikku sissetulekut omavate meeste ja naiste hinnangud selle kohta, **kui suure osa oma isiklikust sissetulekust hoiavad nad leibkonna ühisest rahast eraldi ja mis osas seda teeb partner**, on sarnased (Joonis 37). Kõige levinum viis on anda kogu raha ühiseks kasutamiseks: nii teeb 45% meestest ja 41% naistest, kes elab koos abikaasa/partneriga ja omab isiklikku sissetulekut. 14% meestest ja naistest jätab kogu oma sissetuleku endale.

Vanusegruppidest tulevad esile 20–29-aastased, keda iseloomustab keskmisest individualistlikum käitumine: 30% neist annab oma sissetuleku ühiseks kasutamiseks ja 21% hoiab kogu teenitud tulu

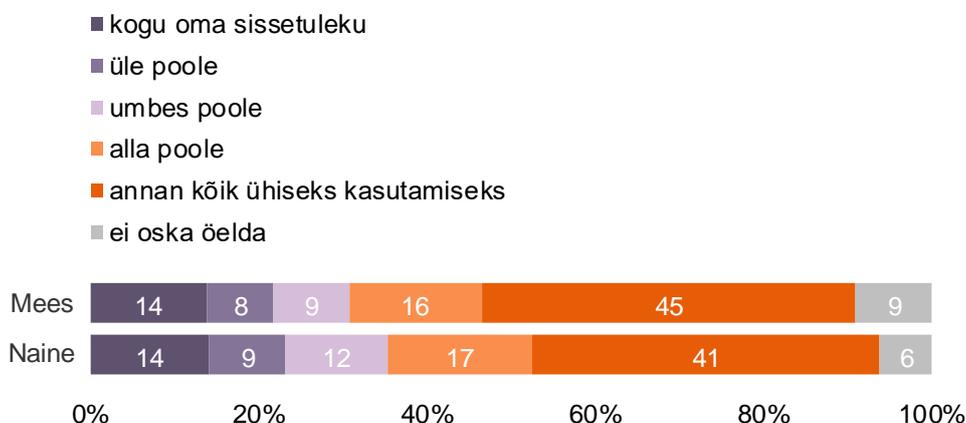
endale. Võrdluseks, 50–59-aastastest paneb 47% kogu oma raha pere ühisesse eelarvesse ja vaid 10% jätab kogu oma tulu ainult isiklikuks kasutamiseks. Rahvuse võrdluses hakkab silma, et muust rahvusest peredes on tavapärasem kogu oma isiklik sissetulek anda pere ühisesse rahakotti. Nii käitub 50% muust rahvusest ja 40% eesti vastajatest.

Joonis 37. Kui suur osa oma isiklikust sissetulekust hoitakse leibkonna ühisest rahast eraldi? Sooline võrdlus (% neist, kes elab koos abikaasa/elukaaslasega ja omab isiklikku sissetulekut, n=1187)

Kui suure osa oma isiklikust sissetulekust hoiate leibkonna ühisest rahast eraldi? Kas...

Kui suure osa Teie abikaasa/elukaaslane hoiab oma sissetulekust leibkonna ühisest rahast eraldi? Kas...

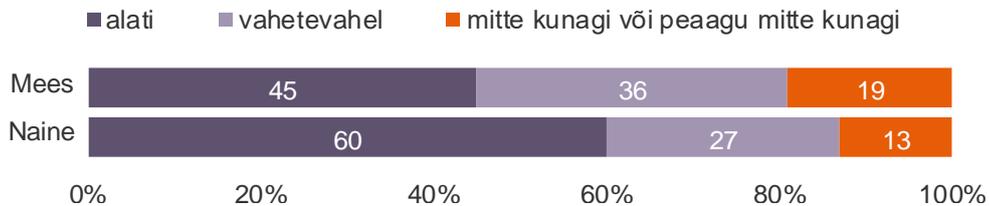

Nendes leibkondades, kus on rohkem kui üks liige, leiavad umbes pooled (53%), et nad **võivad alati teistelt pereliikmetelt küsimata enda peale raha kulutada**. Ligi kolmandik arvab, et sellised kulutused on lubatud vahetevahel. **Meeste ja naiste** vastuseid võrreldes hakkab silma, et **naised** tunnevad sagedamini (60%), et võivad alati enda peale raha kulutada, ilma et peaks teistelt pereliikmetelt luba küsima (Joonis 38). Kui 19% meeste hinnangul ei ole neil mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi võimalik luba küsimata enda peale raha kulutada, siis naistest arvab nii 13%. Eristuvad ka muust rahvusest mehed, kellest enda hinnangul 41% võib alati ilma luba küsimata enda peale raha kulutada, samas kui eesti meestest võib seda 47%.

Kõige suuremat vabadust raha kulutamisel tunnevad **25–44-aastased**: neist 59% julgeb alati kasutada raha omal soovil ilma teistelt pereliikmetelt luba küsimata. Peredes, kus **sissetulek leibkonnaliikme** kohta on keskmine või kõrgem, võivad inimesed suurema tõenäosusega raha ilma küsimata enda peale

kulutada: seda saab alati teha 63% neist, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta kuus on 800–1300 eurot ning 68% neist, kel see on üle 1300 euro. Väiksema sissetulekuga leibkondades on kulud tõenäoliselt täpsemini ära planeeritud ning iseendale kulutamise võimalused piiratumad: 500–800 eurot kuus teenivatest inimestest saab seda alati endale lubada 46%.

Joonis 38. Kas Te tunnete, et võite teistelt leibkonnaliikmetelt küsimata raha enda peale kulutada (oma hobidele, vabale ajale, tarbimisele)? Sooline võrdlus (% neist, kelle leibkonnas on rohkem kui üks liige, n=1605)

Sooline varalõhe

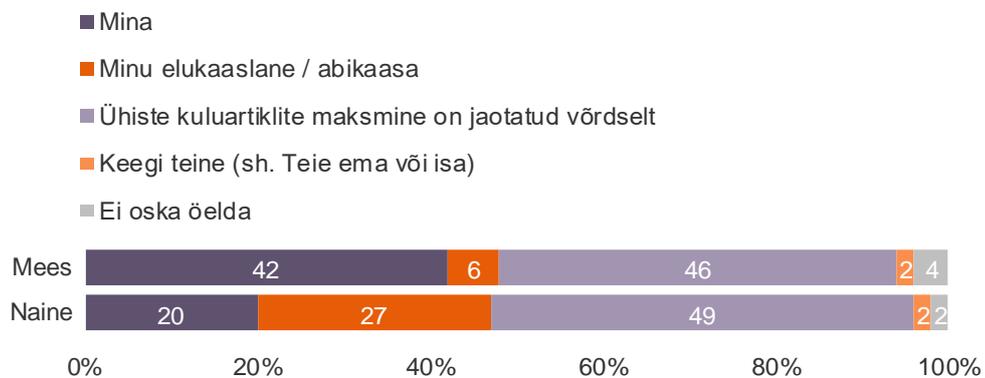
Eesti Panga koostatud varalise ebavõrdsuse analüüs leidis, et meestel on Eestis keskmiselt 45% rohkem vara kui naistel (Meriküll et al, 2019). Sooline erinevus avaldub eelkõige jõukuse ülemises otsas. Meeste varadel on suurem väärtus enamiku varaliikide puhul, välja arvatud kinnisvara puhul, mis jaguneb sugude lõikes võrdselt. Sooline varalõhe on meeste kasuks just paarisuhetes, samas kui leibkondades, kus on üks täiskasvanu või kolm ja enam täiskasvanut on varalõhe kohati isegi naiste kasuks.

Varalõhe põhjustavad erinevused naiste ja meeste hariduses, sissetulekus, tööstaažis jne. Kõige suuremaks eristajaks on ettevõtlus, mis on oluline jõukuseallikas ning jõukaimate seas tegelevad ettevõtlusega eelkõige mehed. Meestel on ka rohkem riskantseid finantsvarasid – st kõrgema tootlikkusega varasid – kui naistel. Selle põhjuseks peetakse pigem erinevat finantskirjaoskust kui naiste riskikartlikkust.

Huvitav on uurijate järeldus, et sooline palgalõhe, mis on järjekindlalt meeste kasuks, küll mõjutab soolist varalõhet, kuid ei ole selle peamine põhjus. Naised koguvad varasid oma sissetulekutaset arvestades meestest paremini, mis võib tuleneda sellest, et nad säästavad oma sissetulekust rohkem või jaotuvad varad leibkonnasiseselt osaliselt ümber.

Kuigi nii mehed kui ka naised on ühel meelel, et meeste sissetulekud moodustavad pere eelarvest suurema osa, erinevad hinnangud sellele, **kes panustab rohkem ühistesse kulutustesse**. Ligi pooled meestest ja naistest leiavad, et ühiste kulutuste tegemine on jaotatud võrdselt (Joonis 39). Mehed valdavalt ei näe naist suurima panustajana ühiskulutustesse (seda leiab vaid 6% meestest), samas kui naistest 20% hindab ennast suurimaks panustajaks. Samas peavad ka mehed end sagedamini suuremaks panustajaks, kui see on naiste hinnangul. Mehe panust pere ühistesse kulutustesse peavad naiste omast suuremaks siiski nii mehed kui ka naised. Võimalik, et meeste suurematest sissetulekutest tingituna on vähemalt osades peredes põhimõtte, et suurema sissetuleku tooja ka panustab pere ühiskulutustesse enam.

Joonis 39. Kes panustab rahaliselt Teie peres kõige rohkem pere ühiste kulutuste ja väljaminekute katmiseks? Sooline võrdlus (% neist, kellel on leibkonnas rohkem kui üks liige ja partner ja/või lapsed, n=1434)

4. Sooline võrdsus tööelus

- 65% elanikest on küll nõus sellega, et mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised, kuid veidi vähem on neid, kes leiavad, et sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi (58%). Pooled meestest leiavad, et mehi võiks olla nendes valdkondades enam.
- 63% elanikest nõustub sellega, et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed, kuid vähem on neid, kes leiavad, et info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi (48%). 53% naistest arvab, et naisi võiks nendes valdkondades olla enam.
- Teadlikkus soolisest palgalõhest on võrreldes 2016. aastaga kasvanud 14 protsendipunkti võrra – 69% → 83% (16 protsendipunkti võrra 15–74-aastaste seas). Mehed ja naised on sellest võrdselt teadlikud.
- 54% soolisest palgalõhest teadlikest elanikest peab seda suureks või väga suureks probleemiks, sealhulgas naised oluliselt enam (71%) kui mehed (35%). Võrreldes 2016. aastaga on nende osakaal, kes palgalõhet probleemiks peab, märkimisväärselt kahanenud – 64% → 54%.
- 96% elanikest nõustub, et sama töö eest peaksid naised ja mehed saama võrdset töötasu. Vähem toetatakse seda, et naised ja mehed, kes teevad küll erinevat, kuid vastutuse, oskuste ja pingutuse osas võrdväärset tööd, peaksid saama ka võrdset tasu – 84%.
- 63% elanikest on nõus sellega, et Eestis oleksid palgad avalikud (ka erasektoris), et tagada võrdne palk võrdse töö eest, sealhulgas pooled neist on nõus palkade avalikustamisega organisatsiooni sees ja pooled sellega, et palgad oleksid avalikud kõigi jaoks. Võrreldes 2016. aastaga on nõustujate osakaal kasvanud 8 protsendipunkti – 55% → 63%. Palga avalikustamise vastu (24%) on enam mehed (27% vs. 21% naistest) ja kõrgemasse sissetulekurühma kuuluvad elanikud (üle 1300 euro kuus pereliikme kohta) (31%).
- 92% elanikest (95% palgatöötajatest) leiab, et töökuulutustes peaksid olema märgitud palganumbrid/palgavahemikud.
- Üldine hinnang naiste ja meeste võrdsetele võimalustele tööelus näitab, et meeste võimalusi peetakse natuke või märgatavalt paremaks kui naistel (59%). Naiste võimalusi peab paremaks vaid 4% ja 28% leiab, et võimalused on naistel ja meestel võrdsed. Hoiakud ei ole perioodil 2009–2021 oluliselt muutunud.
- 80% elanikest leiab, et mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised, ja 74% nõustub, et mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad. 53% leiab, et tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi peretoitjateks, ja 52%, et naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd.
- 27% peab mehi paremaks juhiks kui naisi, 89% peab naisi sama pühendunud töötajaks kui mehi, 73% leiab, et mehed seavad elus sagedamini kui naised esikohale karjääri, ning 73% näeb, et naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööil. 26%

elanikest on nõus, et olukorras, kus töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel. Perioodil 2009–2021 on vähenenud nõustumine sellega, et mehed on paremad juhid kui naised (43% → 27%), et töökohtade vähesuse korral on meestel suurem eelisõigus tööle kui naistel (38% → 26%) ning et naistel on kahekordne töökoormus (86% → 73%).

- Tööle kandideerimisel on 44 protsendilt elanikelt päritud laste olemasolu või vanuse kohta (ligikaudu pooltelt kandideerivatelt naistelt), 37 protsendilt küsitud nende perekonnaseisu (meestelt-naistelt võrdselt) ja 15 protsendilt kavatsust lähiajal lapsi saada (naistelt ligi kolm korda enam kui meestelt). Võrreldes 2013. aastaga on perekonnaseisu küsitud naistelt ja meestelt üha vähem ning meestelt vähem laste olemasolu või nende vanust.
- Töökohal kogevad naised ebavõrdset kohtlemist kõige sagedamini seoses töötasuga (21% olulisel või mõningal määral), töökoormuse jagunemisega (21%) ning lisatasude ja preemiate saamisega (20%). Mehed toovad kõige sagedamini ebavõrdsust välja seoses töökoormuse jaotumise (16%), aga ka töötasu (10%) ning lisatasude ning preemiate määramisega (11%).
- Mehed ja naised töötavad enamasti jätkuvalt organisatsioonides, mille töötajaskond on kaldu ühe või teise soo suunas: naiste suurema osakaaluga on 43%, meeste suurema osakaaluga 34% ja sooliselt tasakaalus 19% organisatsioonidest.
- 48% organisatsioonidest on sellised, kus juhtivtöötajate seas on enam mehi (sh ainult mehed 19% organisatsioonidest). Naiste osakaal juhtkonnas on suurem 24 protsendil juhtudest ja sooline tasakaal valitseb 20 protsendil organisatsioonidest. Töötavatest/töötanud inimestest 54% ütles, et nende otseseks ülemuseks on/oli viimati mees, ja 39%, et see on/oli naine.
- Palgakõrgendust on viimase nelja aasta jooksul küsinud 30% palgatöötajatest: naised vähem (26%) kui mehed (33%). 66% neist sai palka juurde. 2016. aastal lõppesid palgaläbirääkimised veidi tulemuslikumalt: palka sai juurde 72%. Kokku on viimase nelja aasta jooksul palgakõrgendust saanud (enda või tööandja initsiatiivil) 62% palgatöötajatest: mehed enam (67%) kui naised (58%).
- Mehed ei küsi palka juurde, kuna kõige sagedamini on nad senise palgaga rahul. Naistel jaotuvad põhjused võrdselt julguse puudumise, palgaga rahulolu ja muude põhjuste vahel.

Naiste võrdsem osalemine tööelus annab eeliseid nii ettevõtetele endile kui ka ühiskonnale tervikuna. 2015. aastal leidis McKinsey Instituut, et kui naised saaksid tööelus osaleda meestega võrdsel määral, siis lisaks see maailma sisemajanduse koguproduktile 2025. aastaks 28 triljonit dollarit ehk 26% (Woetzel et al., 2015). Samale järeldusele on jõudnud ka mitmed teised uuringud (ILO, 2019). Naiste võimalikult suur kaasamine tööturul on majanduslikult kasulik, kuid Eesti jaoks on see ka eluliselt vajalik, kuna Eesti on vananeva ja väheneva elanikkonnaga ühiskond. Seega on oluline, et rohkem inimesi saaks ja sooviks tööl käia ning panustaks seeläbi ka riigi sotsiaalsüsteemi.

Ettevõtete seisukohast on naiste suurem osalus tööturul kasulik samuti vananeva elanikkonna tõttu. Eestis on juba mõnda aega olnud tööjõu puudus (Urke et al., 2022). Kuna naised on keskmiselt haritumad (Statistikaamet, 2022a), siis on nende puhul tegemist kvaliteetse tööjõuga. Kuid mis veelgi olulisem, suurema naiste osakaalu ja ettevõtte majandusliku edukuse vahel on kindel seos: ettevõtetel, kellel on sootundlik ja naisi kaasav sisekultuur, on 8,9% suurema tõenäosusega paremad äritulemused, ning võrdsete võimaluste poliitikaga ettevõtetel on enam 26% tõenäosusega paremad majanduslikud tulemused (ILO, 2019). Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) viitab ka teistele uuringutele, mis on näidanud, et sooliselt tasakaalustataval ettevõttel on mitmeid eeliseid: tugevamad juhid, parem koostöö nii juhtide vahel kui ka eri osakondade vahel, mis loob uusi lahendusi, võimalusi ning kasvukultuuri, suurem tõenäosus jätkusuutlikuks kasumi kasvuks ja stabiilsem tootlus.

Seega on selge, et sooliselt tasakaalukamad töökeskkonnad on kasulikud majandusele ning riigile on kasulik, et rohkem inimesi töötab ja teeb seda kauem. See tähendab, et on vaja ennetada takistusi, mis võiksid vähendada naiste osakaalu tööturul, nende võimalusi ja soovi selles osaleda. Nii heaolu

arengukava 2020–2023 kui ka uus loodav arengukava näevad, et üks sellistest takistavatest teguritest võib olla sooline ebavõrdsus ja diskrimineerimine töökohal või värbamisel. Järgnev peatükk uuribki, kuidas inimesed ise näevad olukorda tööturul ning kuivõrd tunnetatakse naiste väärtust erinevates tööelu aspektides, eelkõige võrreldes meestega.

Kajastamist leiab lai ring erinevaid tööeluga seotud aspekte. Alustuseks on toodud tööturu horisontaalse segregatsiooniga ning palgalõhe ja palkade avalikustamisega seotud hoiakud (vertikaalse segregatsiooni kohta vaata ptk 7). Seejärel vaadatakse, milliseks hinnatakse naiste ja meeste võimalusi tööelus, seda nii seoses töötasu kui ka tööle pühendumise ja juhina töötamisega. Töötavate või hiljutise töötamiskogemusega inimestelt on küsitud selle kohta, kas neid on tööle kandideerimisel diskrimineeritud või on nad kogenud ebavõrdset kohtlemist tööelus seoses rea erinevate aspektidega. Viimaks vaadatakse ka töökollektiivi ja juhtkonna soolist tasakaalu organisatsioonides.

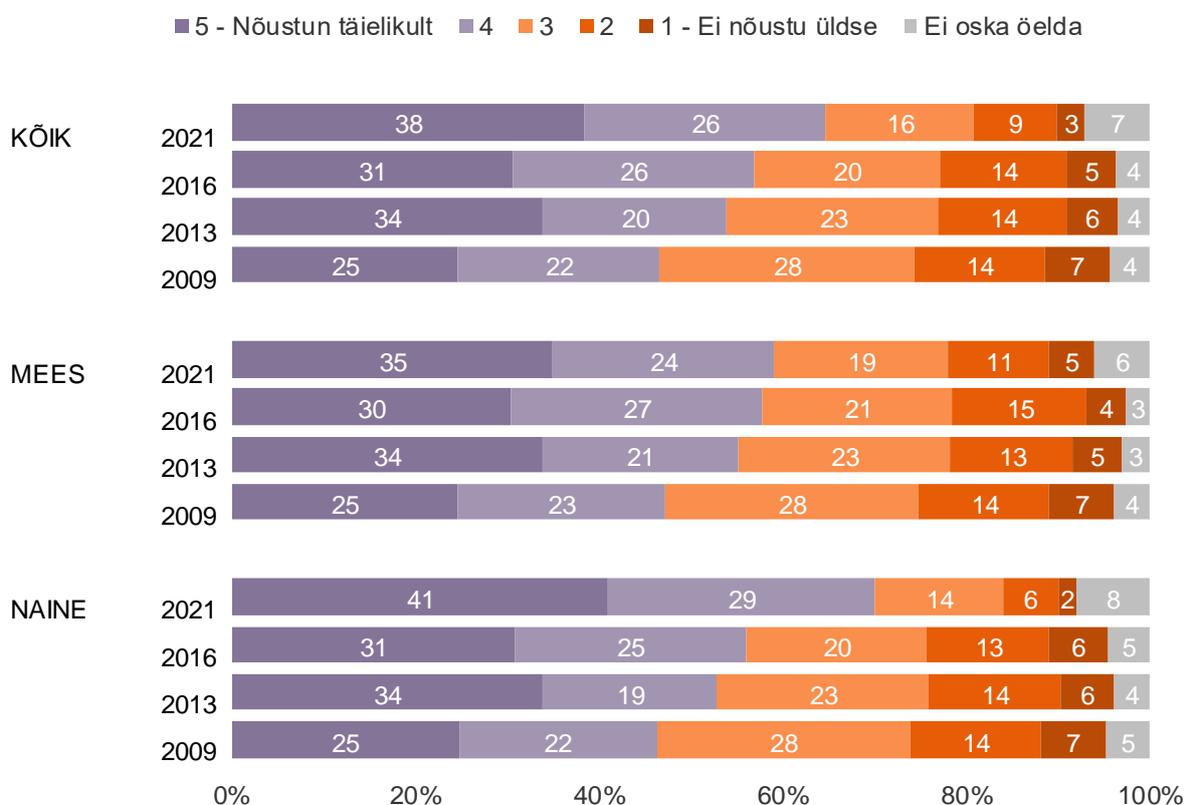
4.1 Võrdsuse väärtustamine tööelus

4.1.1 Horisontaalse segregatsiooniga seotud hoiakud

Horisontaalse segregatsiooni ilminguna tööturul paistab Eestis teravalt silma, et naised on koondunud hariduse, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkonda ning mehed tehnoloogia, inseneri- ja täppisteadustega seotud erialadele. Monitooring mõõtis seda, kuivõrd meeste ja naiste hoiakud endiselt toetavad soolist lõhet ameti valikul.

65% elanikest nõustub sellega, et **mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised** (hinnang 4 või 5 palli) (Joonis 40).

Joonis 40. Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

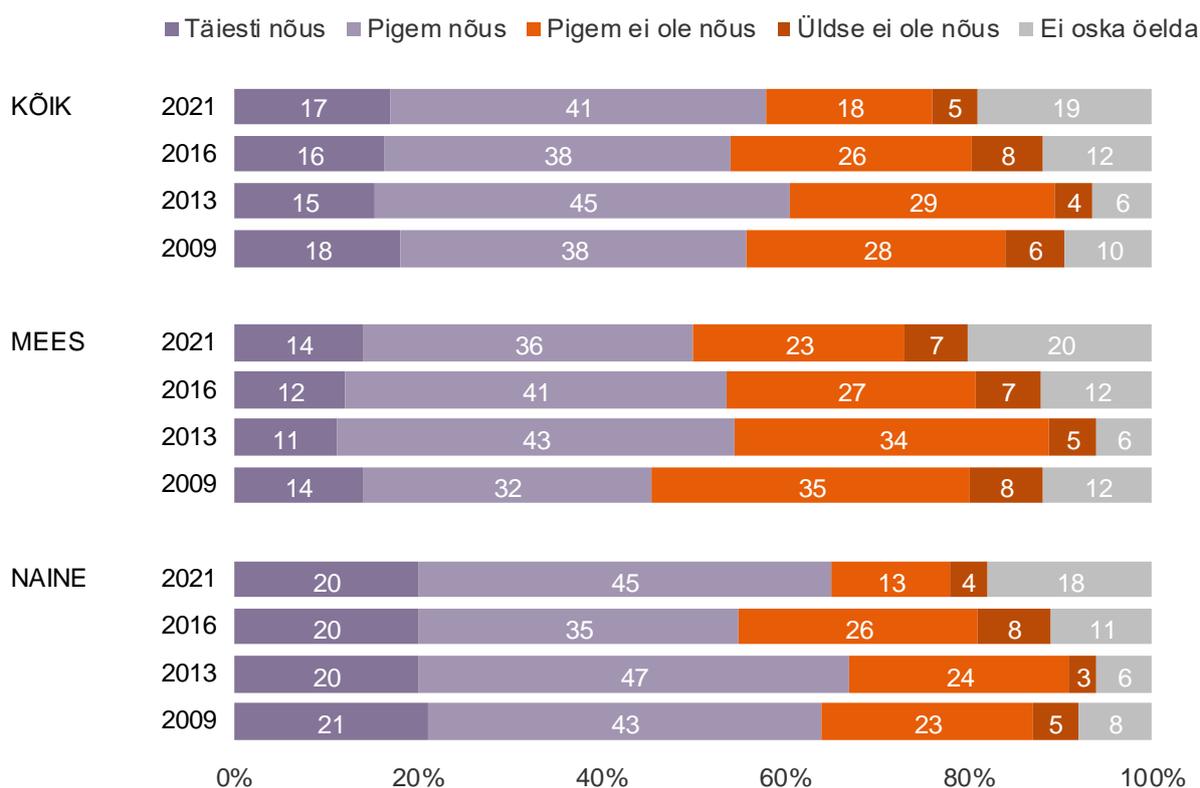

Alates 2009. aastast on nõustujate osakaal pidevalt kasvanud. Naised on sellega siiski enam nõus (70%) kui mehed (59%). 16% meestest ja 8% naistest ei ole väitega nõus (hinnang 1 või 2 palli). Kõige

enam on nõus eesti naised (73%) ning kõige vähem muust rahvusest mehed (50%). Enam nõustuvad sellega 15–24-aastased noored (77%), aga ka 25–44-aastased elanikud (69%), ning vähem 75-aastased ja vanemad (57%).

Samas ollakse veidi vähem nõus sellega, et **sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi**: 58% elanikest on nõus (4 või 5 palli), sealhulgas 65% naistest ja 50% meestest (Joonis 41). Kõige enam sooviksid sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas rohkem mehi näha kõige eakamad, 75-aastased ja vanemad elanikud (68%), samas kui 15–24-aastastest veerand ei oska hinnangut anda. Eesti naiste hulgas on toetus kõige kõrgem (68%), jäädes alla keskmise eesti meeste (52%) ja muust rahvusest meeste seas (46%).

Joonis 41. Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

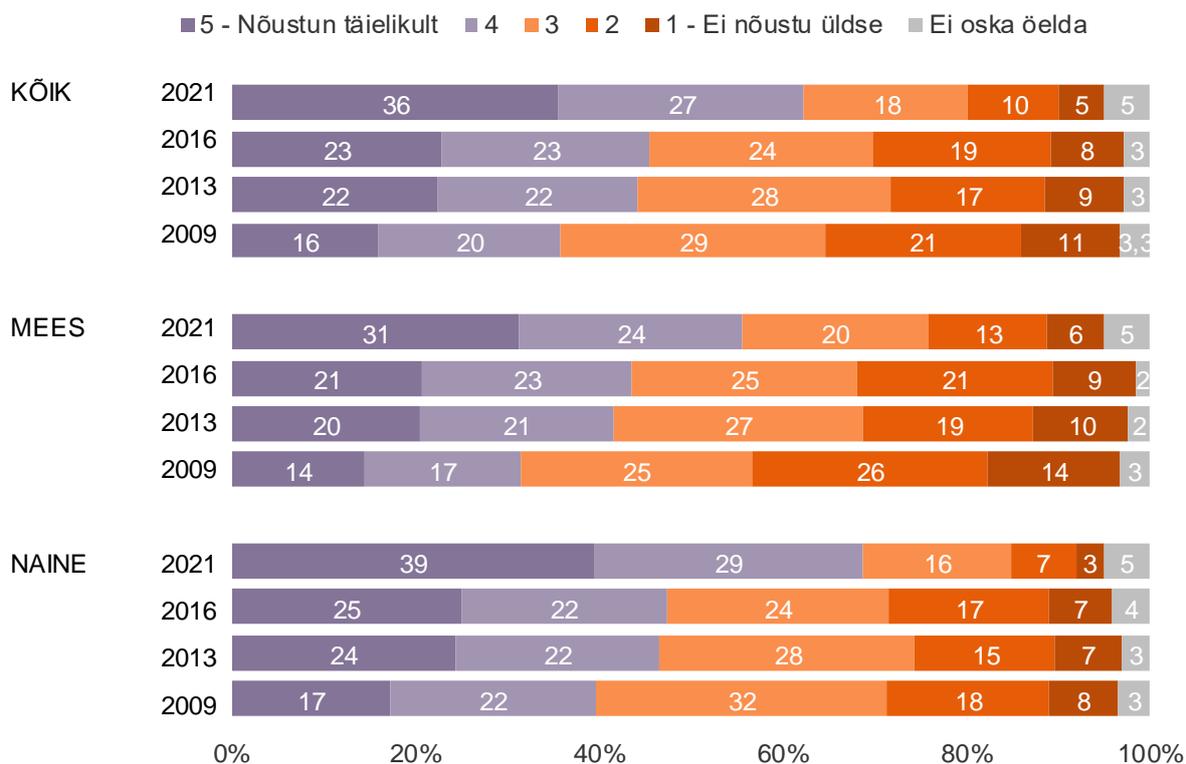

Nõustumine selle väitega ajavahemikus 2009–2021 ei näita selget muutuste trendi (jäädes vahemikku 54–61%). Võrreldes 2016. aastaga paistab silma ka suurenenud hoiakuline segadus: ligi viiendik elanikest ei ole osanud oma arvamust väljendada. Üks põhjus võib olla, et sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna töötajaskonna tegelikku soolist jaotust ei teata, mistõttu ei osata ka hinnata, kas mehi peaks seal töötama enam.

63% elanikest nõustub (hinnang 4 või 5 palli) sellega, **et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed** (Joonis 42). Võrreldes 2013.–2016. aasta tasemega (44–46%) on seega nõustumine oluliselt kasvanud (seda ka 15–74-aastaste võrdluses). Naistest tehnoloogiaaladel on viimastel aastatel üha enam räägitud ka meedias, mis selle hoiaku arengut toetab.

Naised leiavad võrreldes meestega sagedamini, et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed (69% vs. 56%). Keskmisest enam nõustuvad 15–44-aastased (72%) ning vähem 45–74-aastased (55%). Eestlased nõustuvad enam kui muu rahvuse esindajad: kõige enam on nõustujaid eesti naiste seas (73%) ning keskmisest vähem eesti meeste (59%) ning muust rahvusest meeste (49%) seas.

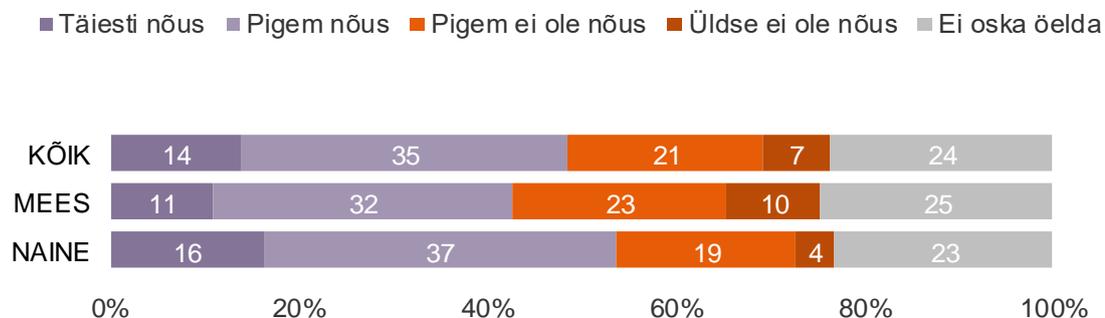
Joonis 42. Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Sellega, et **info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi**, on nõus 48% elanikest (Joonis 43). Naistest nõustub 53% ning meestest 43%. 15–24-aastased noored on selles osas veidi avatumad: väitega nõustub 56%. Kõige vähem näevad vajadust naiste osakaalu kasvu järele tehnikaaladel 45–64-aastased (nõus 43%).

Sarnaselt sellega, et märkimisväärne osa elanikest ei osanud hinnata, kas mehi peaks olema sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas enam, ei oska umbes veerand meestest ja naistest hinnata, kas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest enam naisi või mitte. See näitab madalat teadlikkust sellest, et naisi töötab nendes sektorites oluliselt vähem kui mehi.

Joonis 43. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi (% kõigist vastajatest, n=2147)

Horisontaalne segregatsioon

Nii Eestis kui ka mujal Euroopas on tööturul välja kujunenud selge horisontaalne segregatsioon ehk naised ja mehed koonduvad erinevatele tegevusaladele.

Enamik naisi koondub hariduse, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkondadesse: 27% naistest ja 5% meestest (EIGE, 2020b). 2021. aastal oli naiste osakaal kõige suurem tervishoius ja sotsiaalhoolekandes (88%) ning hariduses (83%) (Statistikaamet, 2022b).

Sooline jaotumine on vastupidine tehnilistes tegevusvaldkondades: teaduse, tehnoloogia, inseneriteaduse ja matemaatika valdkonnas töötab 10% naistest ja 40% meestest (EIGE, 2019). 2021. aastal oli meeste osakaal üle 80% kokku neljas tegevusvaldkonnas: ehituses (93%), maismaaveonduses ja torustranspordis (90%), mootorsõidukite ja mootorrataste hulgi- ja jaemüügis ning remondis (82%) ning veevarustuses, kanalisatsioonis, jäätme- ja saastekäsitluses (80%) (Statistikaamet, 2022b).

4.1.2 Sooline palgalõhe ja palkade avalikustamine

Soolisest palgalõhest on kuulnud 83% elanikest ning neid on oluliselt enam kui 2016. aastal (69%). Kasv on veidi suuremgi, kui võrrelda vaid 15–74-aastaste sihtrühma – 16%.

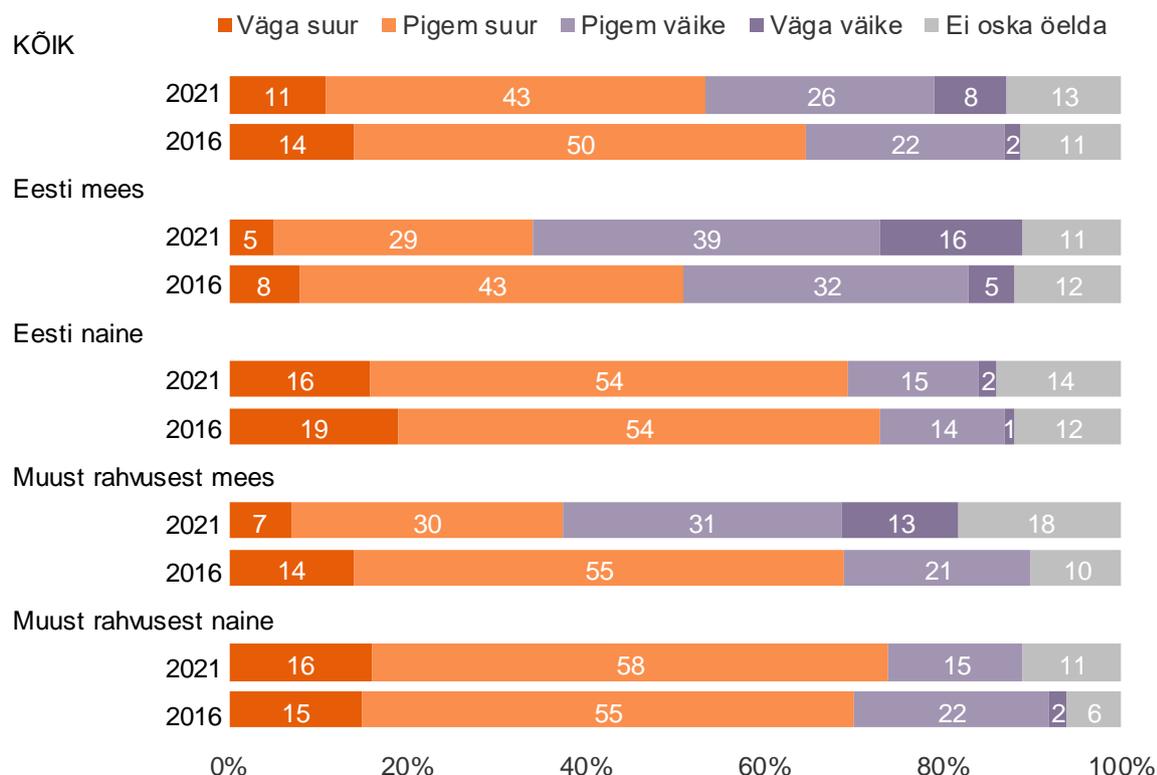
Teadlikkus on naiste ja meeste seas samal tasemel. Teadlikumad on 15–44-aastased (ligi 90%), vähem on sellest kuulnud 75-aastased ja vanemad, kellest enamik tööturul enam aktiivsed ei ole (71%). Eestlased on sõltumata soost oluliselt teadlikumad (91% on palgalõhest kuulnud) kui muust rahvusest elanikud (67%). Palgalõhest kuulnud elanike osakaal on seda suurem, mida kõrgemasse sissetulekurühma (netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus) nad kuuluvad: alla 500-eurose kuusissetulekuga elanikest on teadlikud 86% ning kõige kõrgemas grupis (1300 eurot kuus ja enam) 92%. Erinevus madalaima ja kõrgeima sissetulekurühma vahel on siiski väiksem kui 2016. aastal.

54% neist, kes on **soolisest palgalõhest** kuulnud, **peab seda suureks või väga suureks probleemiks** (Joonis 44). Käärid meeste ja naiste hinnangute vahel on märkimisväärsed: soolist palgalõhet peab probleemiks 71% teadlikest naistest ning vaid 35% teadlikest meestest (hinnangut ei oska anda 13% nii meestest kui ka naistest).

Kõige enam peavad seda probleemiks muust rahvusest naised (74%) ning eesti naised (69%), vähem tajuvad seda probleemina muust rahvusest mehed (38%) ning eesti mehed (34%). Suureks probleemiks peavad seda sagedamini 25–44-aastased (58%) ning vähem 75-aastased ja vanemad elanikud (47%).

Sissetuleku lõikes hoiakud oluliselt ei erine. Vaid kõrgemasse sissetulekurühma kuuluvad elanikud (üle 1300 euro kuus leibkonnaliikme kohta) leiavad veidi sagedamini, et palgalõhe ei ole probleem (39% vs. 33% keskmiselt).

Joonis 44. Kui suur probleem on sooline palgalõhe Teie arvates Eestis? (% vastajatest, kes on kuulnud soolisest palgalõhest, n=1820; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

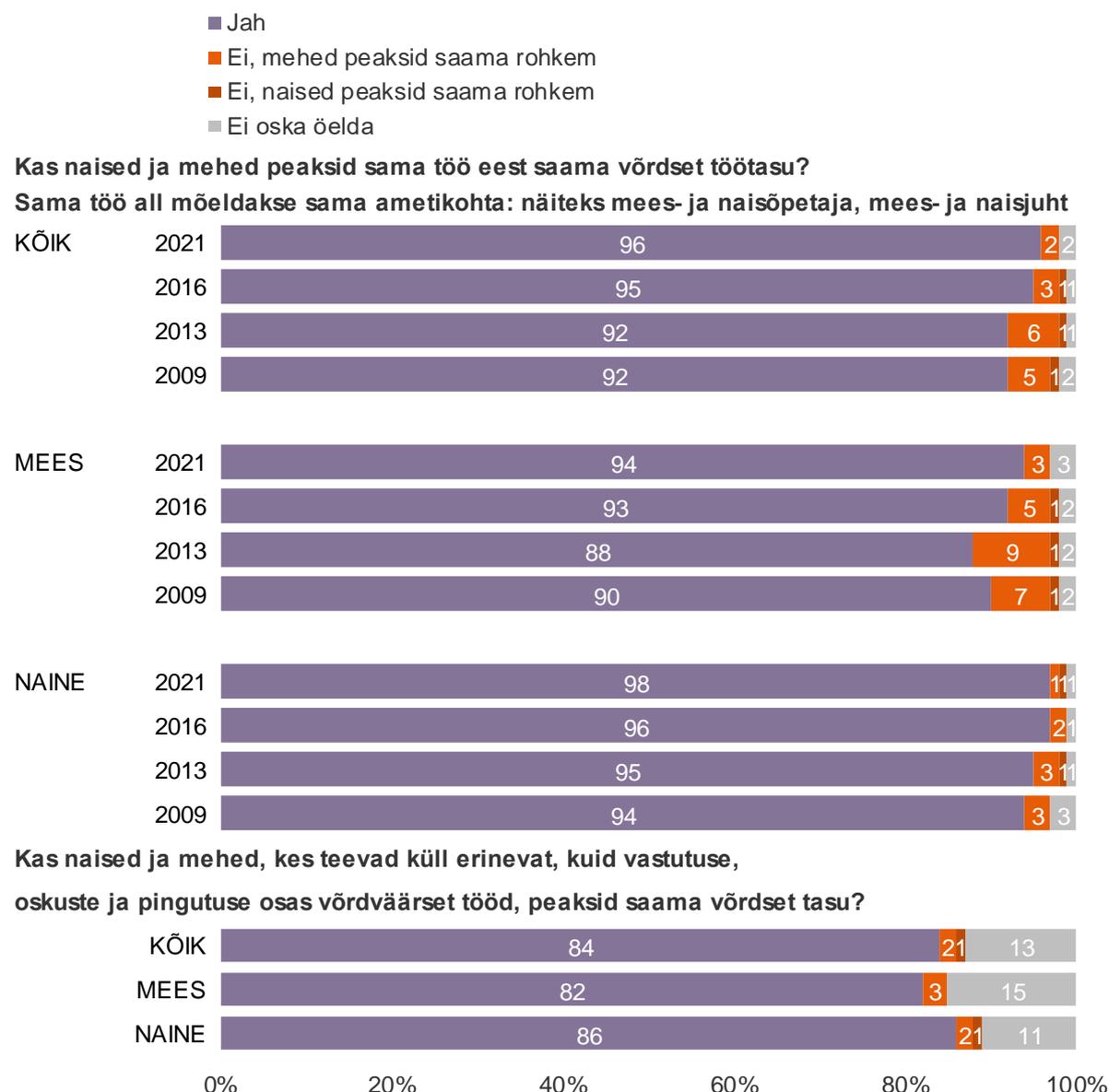
Võrreldes 2016. aastaga on nende osakaal, kes palgalõhet probleemiks peavad, märkimisväärselt kahanenud: 64 protsendilt 54 protsendile (15–74-aastaste seas 55 protsendile). Palgalõhe on küll tegelikkuses ka vähenenud: 2016. aastal oli see 20,9% ning 2021. aastal 14,9% (Statistikaamet 2022d), kuid niikaua, kui see eksisteerib, on see soolise võrdõiguslikkuse vaatest probleem.

Naised (sõltumata rahvusest), kelle keskmine brutotunnipalk on väiksem kui meestel, peavad seda siiski sama suureks probleemiks nagu viis aastat tagasi, kuid mehed (sõltumata rahvusest) näevad selles vähem probleemi kui 2016. aastal. Monitooring näitas ka, et kasvanud on nende meeste osakaal, kes leiavad, et naiste positsioon ühiskonnas on parem kui meeste oma. Suhtumine palgalõhesse kui probleemi langeb monitooringus eri küsimuste puhul ilmnenu kategooriasse, mille järgi mehed on naiste olukorra ja võimaluste osas optimistlikumad, kui selleks on põhjust.

Mis puudutab hoiakuid töötasu võrdsuse suhtes eri soost inimeste puhul, siis on pea kõik elanikud (96%) ühel nõul selles, et **sama töö eest peaksid naised ja mehed saama võrdset töötasu** (sama töö all mõeldakse sama ametikohta: näiteks mees- ja naisõpetaja). Naised on selles veidi enam veendunud kui mehed. Nii naiste kui ka meeste seas on see hoiak alates 2009. aastast vähehaaval tugevnenud.

Vähem on aga kindlust selles, kas **naised ja mehed, kes teevad küll erinevat, kuid vastutuse, oskuste ja pingutuse osas võrdväärset tööd, peaksid saama ka võrdset tasu**. 84% usub, et see peaks nii olema, kuid 13% ei oska hinnangut anda. Viimaste seas on enam mehi, muu rahvuse esindajaid ning madalamasse sissetulekurühma kuulujaid. Võrdset töötasu toetavad enam naised, eestlased ning kolmanda taseme haridusega elanikud.

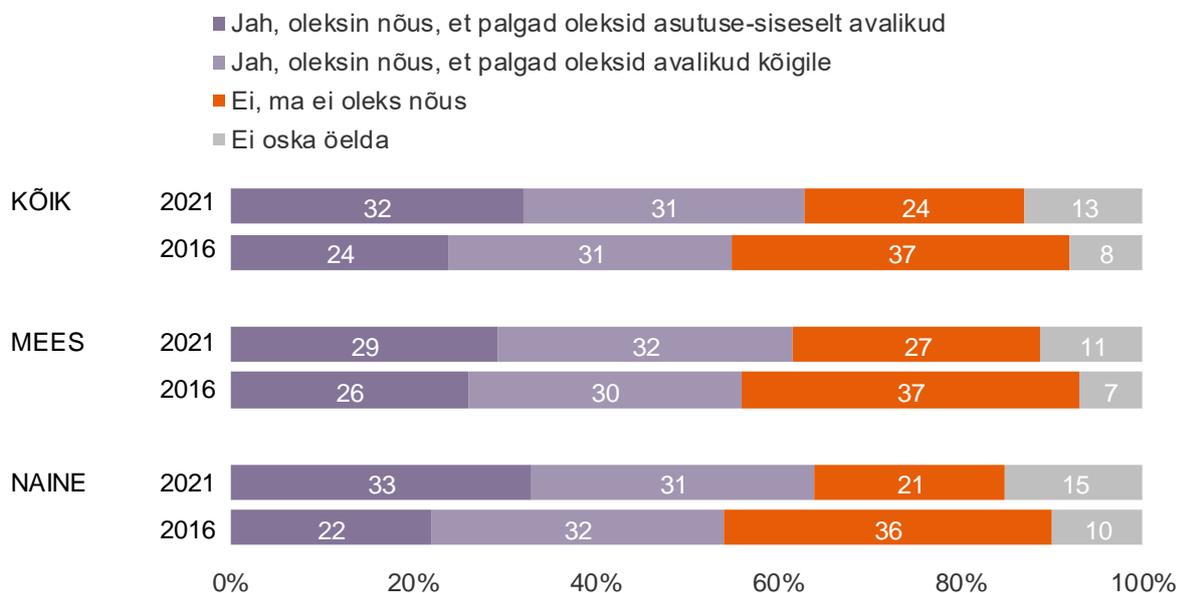
Joonis 45. Sugu ja töötasu võrdsus (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Üks soolist palgalõhet vähendav abinõu on palkade läbipaistvus ehk palkade avalikustamine nii organisatsiooni sees kui ka väljaspool. Palkade avalikustamine aitab ennekõike kaasa just haavatavamate gruppide (sh naised) palgatõusule (Aavik et al, 2020). Sellega, et **Eestis oleksid palgad avalikud (ka erasektoris), et tagada võrdne palk võrdse töö eest**, on nõus on 63% elanikest: sealhulgas pooled neist on nõus palkade avalikustamisega organisatsiooni sees ja pooled sellega, et palgad oleksid avalikud kõigi jaoks (Joonis 46). **Naiste ja meeste** hoiakud ei erine: nõus on 62% meestest ja 64% naistest. Ligi veerand elanikest (24%) on palga avalikustamise vastu. Vastuseisjate seas on enam mehi (27%), 45–64-aastasi (28%) ning neid, kes kuuluvad kõrgemasse sissetulekurühma (üle 1300 euro kuus pereliikme kohta). Organisatsioonisiselt palkade avalikustamist toetavad naised veidi enam kui mehed; 15–24-aastased keskmisest enam ja 45–64-aastased keskmisest vähem. **Ettevõtjad-töötajad** aga palkade avalikustamist niivõrd ei soosi: 48% neist on selle vastu, mida on kaks korda enam kui palgatöötajate seas (24%).

Võrreldes 2016. aastaga on toetus palkade avalikustamisele kasvanud 8 protsendipunkti võrra; kasv on toimunud nii naiste kui ka meeste seas. Vastuseis on kahanenud ühelt poolt toetuse kasvu, aga teiselt poolt ka seisukoha puudumise najal.

Joonis 46. Kas Te oleksite nõus, et Eestis oleksid palgad avalikud (ka erasektoris), selleks et tagada võrdne palk võrdse töö eest? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

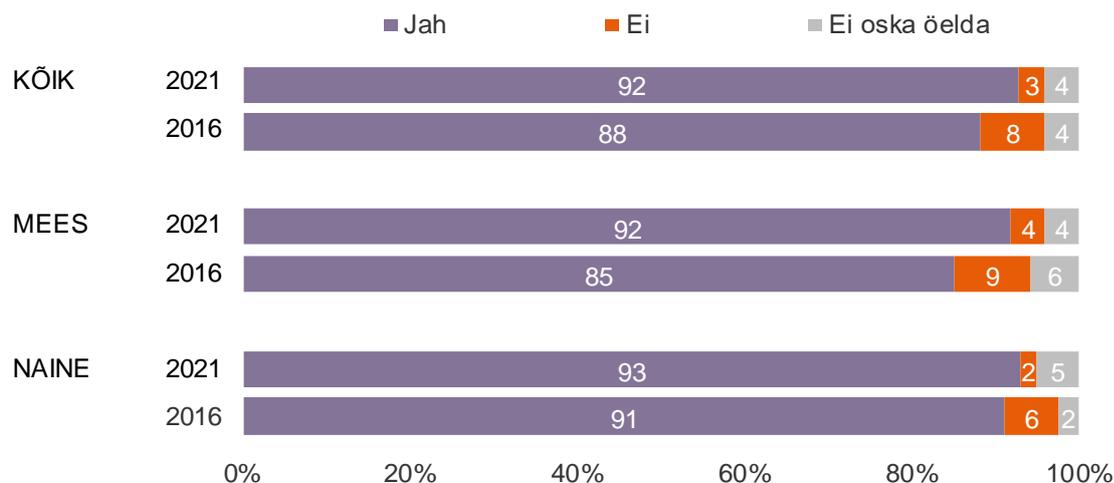

Palgavahemike avalikustamine töökuulutustes julgustab palgaläbirääkimiste pidamist (Government Equality Office, 2018). Sellest on ennekõike võita naistel, kuna nad laskuvad palgaläbirääkimistesse väiksema tõenäosusega. Avalikustatud palgavahemik võib julgustada palgaläbirääkimisi pidama, kuna viitab, millele on mõistlik loota. Samuti on see märk tööandja avatusest läbirääkimisi pidada.

92% elanikest leiab, et **töökuulutustes peaksid olema märgitud palganumbrid/palgavahemikud** (Joonis 47). Palgatöötajatest soovib neid näha 95%, kuid ettevõtjad-tööandjad pooldavad palgavahemike avaldamist vähem (87%).

Meeste ja naiste hoiakud oluliselt ei erine. Ajalises võrdluses 2016. aastaga on mehed palgavahemike avaldamise osas muutunud avatumaks.

Joonis 47. Kas töökuulutustes peaks olema märgitud palganumbrid/palgavahemikud? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Sooline palgalõhe Eestis ja Euroopas

Eesti Panga toimetistes ilmus 2021. aastal huvitav uurimus soolisest palgalõhest alates Nõukogude Liidu lõpust (Meriküll & Tverdostup, 2021). Eesti tööturu uuringu andmete põhjal leiti, et sooline palgalõhe on märkimisväärselt vähenenud: 41 protsendilt 1989. aastal 20 protsendile 2020. aastal. Uurijate hinnangul teeb see Eestist suurima palgalõhega riigi nii Nõukogude Liidus kui ka pikka aega Euroopa Liidus. Soolise palgalõhe üks põhjustest paistab olevat tegevusala ja mitte niivõrd ametikoht või haridus. Siiski jääb pärast demograafiliste, hariduse, tööandja, ametikoha ja tegevusala tunnuste kõrvalejätmist osa lõhest endiselt alles ja sellele ei ole selgitust. Eestis oli see 1989. aastal 32% ning 2020. aasta esimeses kvartalis 17%. Uurijad leidsid, et üksnes sooliste hoiakutega seda selgitada ei saa.

Statistikaameti andmetel langes 2021. aastal sooline palgalõhe 15 protsendile (Statistikaamet, 2022e). Eurostati andmetel on palgalõhe Eestis 21%. Suurem on palgalõhe ainult Lätis (22%) (Eurostat, 2022b). Madalaima soolise palgalõhega on Luksemburg (0,7%). Euroopa Liidu keskmine on 13%. Eurostati andmetel on palgalõhe mõnevõrra suurem kui Eesti Statistikaameti andmetel, kuna nad ei võta arvesse alla 10 töötajaga ettevõtteid ja jätavad statistikast välja ka mõned tegevusalad (Sotsiaalministeerium, 2020). Samas võimaldab see rahvusvahelist võrreldavust.

4.2 Tajatud võimalused tööelus

Vastajatel paluti anda üldine hinnang sellele, kui võrdsed on naiste ja meeste võimalused tööelus, aga ka täpsemalt nende võimalustele seoses töötasuga, tööle pühendumise ja juhina töötamisega.

Üldine hinnang naiste ja meeste võrdsetele võimalustele tööelus näitab, et meeste võimalusi peetakse natuke või märgatavalt paremaks kui naistel (59%) (Joonis 48). Naiste võimalusi peab paremaks vaid 4% ning 28% elanikest leiab, et võimalused on naistel ja meestel võrdsed.

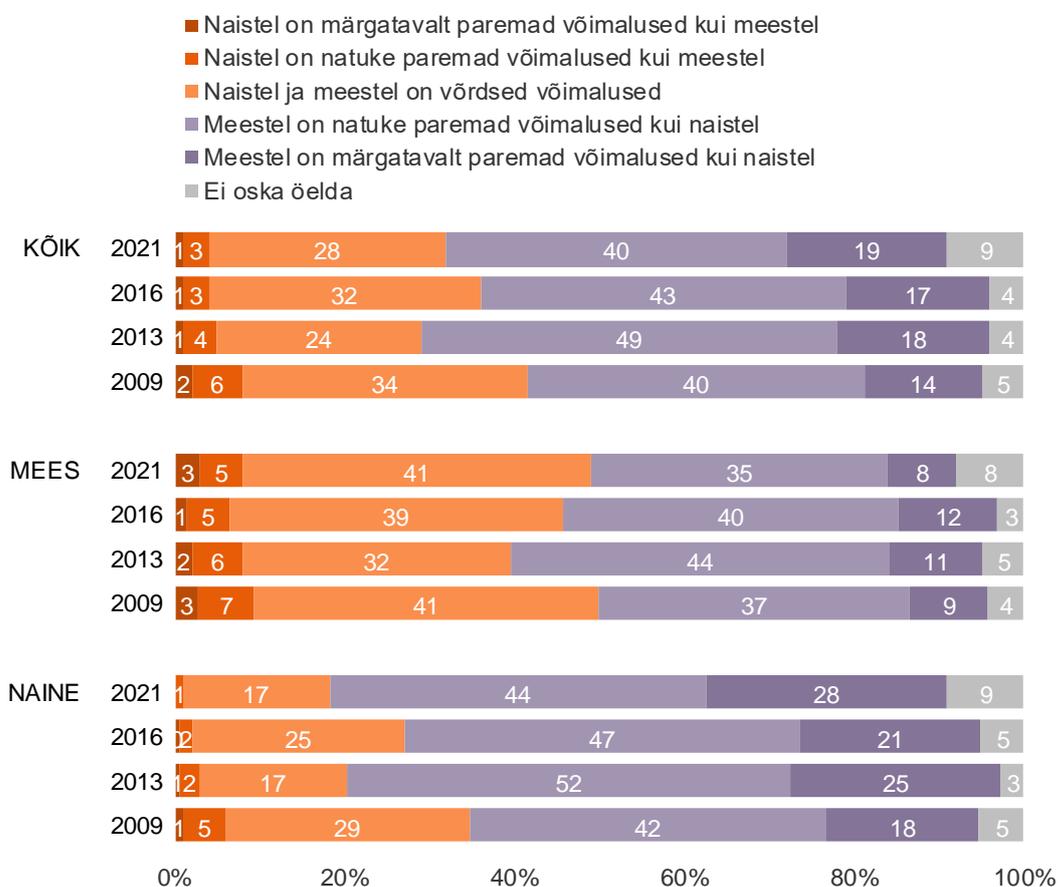
Taaskord on märgata ka mitmetes muudes küsimustes ilmnenu suundumust, et **mehed** peavad naiste võimalusi paremaks kui naised ise: 41% meestest ja vaid 17% naistest peab naiste-meeste võimalusi võrdseks ning 8% meestest ja 1% naistest peab naiste võimalusi paremaks. Samas peab meeste võimalusi tööturul paremaks 72% naistest ja 43% meestest. **Rahvus** selles küsimuses olulist rolli ei mängi: ühtemoodi peavad meeste võimalusi paremaks nii eesti kui ka muust rahvusest naised, samas

kui mehed sõltumata rahvusest leiavad võrdset, et meeste võimalused on paremad või on võimalused naistega võrdsed.

Need vastajad, **kellel on töö juhtimiskohustus**, leiavad harvem, et meeste võimalused on võrreldes naistega paremad (52% võrreldes 64%-ga neist, kel pole juhtimiskohustusi) ja sagedamini, et võimalused on võrdsed (34% vs. 24%). Ettevõtjad-tööandjad (kui osa juhtimiskohustusega vastajate grupist) leiavad samuti veidi sagedamini kui palgatöötajad ja iseendale tööandjad, et meeste ja naiste võimalused on võrdsed – 39%.

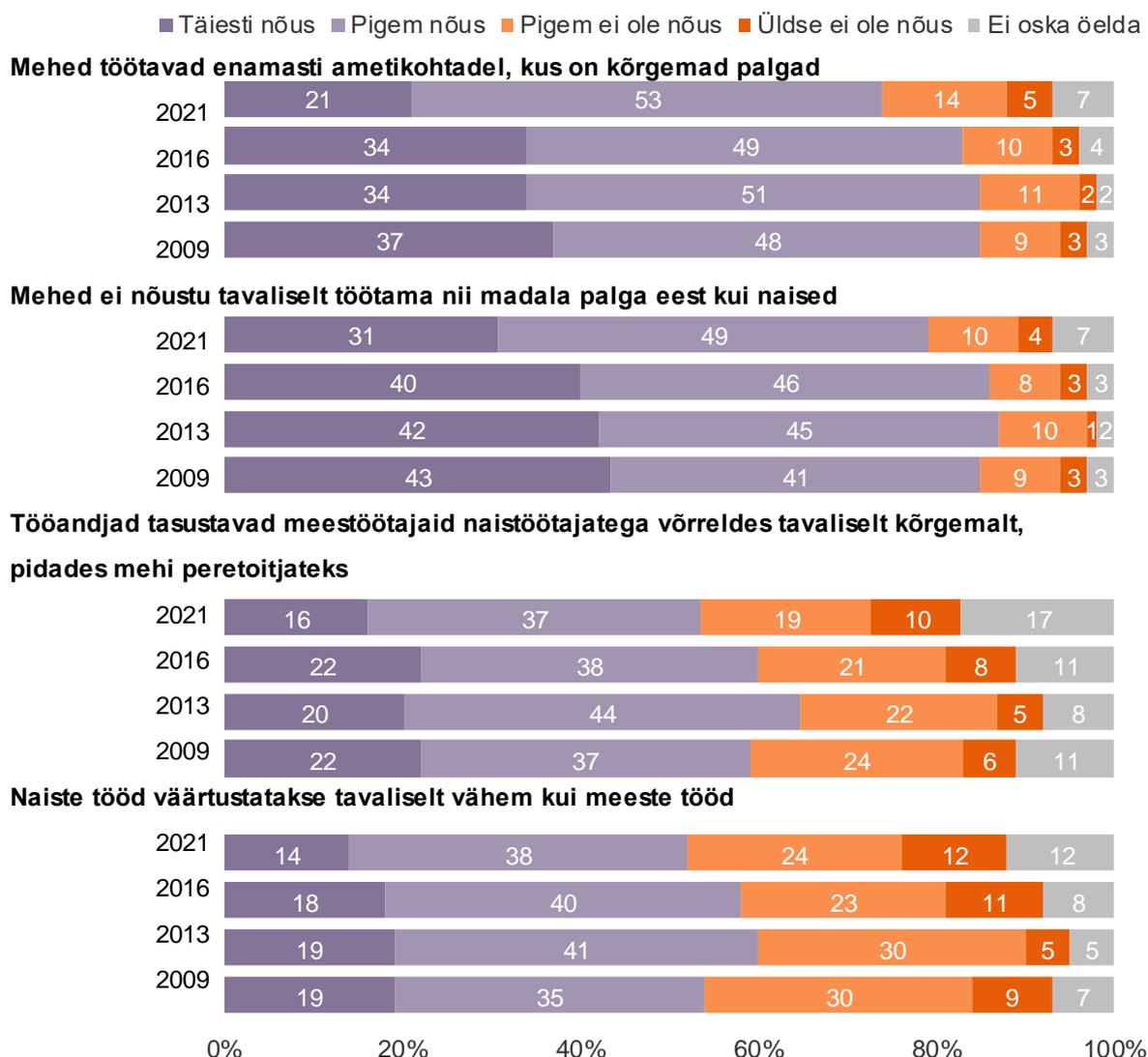
Ajalises võrdluses perioodil 2009–2021 ei ole selgesuunalisi muutusi selles küsimuses aset leidnud. Meeste hoiakud on sel perioodil küll veidi kõikunud, kuid on 2021. aastal samad nagu 2009. aastal. Naised tunnevad üha vähem, et neil on meestest paremad võimalused: kui 2009. aastal leidis seda veel 6%, siis 2021. aastal vaid 1% (valides variandi, et võimalused on natuke paremad). Ülejäänud naiste antud hinnangud on aasta-aastalt kõikunud ja ei moodusta selget trendi.

Joonis 48. Kuidas Teile tundub, kas naistel ja meestel on tööelus võrdsed võimalused? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Mis puudutab naiste ja meeste võimalusi töötasu osas, siis kõige sagedamini tajutakse, et **mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised** (80% on nõus) ning **mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad** (74% on nõus). Sellega võrreldes leitakse harvem, et **tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt**, pidades mehi peretoihtajateks (53% on nõus), või **naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd** (52% on nõus) (Joonis 49). Siin on tajutav hoiak, nagu oleks see meeste endi valida ja teha, et nende töötasu on kõrgem, samas kui tööandjate roll on väiksem. Nende väidete puhul on suurem ka elanike osakaal, kes ei oska hinnangut anda.

Joonis 49. Hoiakud naiste ja meeste võimaluste suhtes tööturul seoses töötasuga. (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Naiste seas on võrreldes meestega enam neid, kes leiavad, et **mehed töötavad kõrgema palgaga ametikohtadel** (80% vs. 67%) ning et mehed ei nõustu töötama nii madala palga eest kui naised (88% vs. 70%). Sellised on naiste ja meeste hoiakud rahvusest sõltumata. Meestest leiavad 25–44-aastased teistest sagedamini, et mehed töötavad kõrgepalgalistel ametikohtadel (73%), naiste hoiakutes vanus selget rolli ei mängi. Küll aga tunnevad teise taseme haridusega naised sagedamini, et mehed töötavad kõrge palgaga ametikohtadel (83%).

Võrreldes 2009.–2016. aastaga on nõustumine mõlema vaadeldud hoiakuga veidi vähenenud ja seda ka vaadates vaid 15–74-aastaste vanuserühma.

Naised leiavad meestest oluliselt sagedamini, et **tööandjad tasustavad meestöötajaid võrreldes naistöötajatega tavaliselt kõrgemalt** (65% vs. 40%) ning naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd (65% vs. 37%). Eriti tunnevad seda, et tööandjad tasustavad meestöötajaid tavaliselt kõrgemalt, muust rahvusest naised – 69% –, samas kui eesti meestest leiab seda vaid 37%.

Vaadates ajalist trendi alates 2009. aastast, siis on nõustumine selgelt vähenenud sellega, et tööandjad tasustavad mehi paremini. Nõustumine sellega, et naiste tööd väärtustatakse vähem, oli 2013.–2016. aastal vahemikus 58–60% ning on 2021. aastal samal tasemel nagu 2009. aastal (toona 54%).

Lisaks töötasuga seotud võimalustele vaatles monitooring hoiakuid ka meeste ja naiste juhiomaduste, karjääri pühendumise ja topelt koormuse suhtes.

Mehi peab paremaks juhiks kui naised 27% elanikest ning 60% sellega ei nõustu. Mehed nõustuvad sellega veidi enam kui naised (30% vs. 24%). Sealhulgas kõige rohkem usuvad meesjuhtide paremusse muust rahvusest mehed (34%) ning kõige vähem eesti naised (22%). 15–24-aastastased noored on väitega vähem nõus (19%) ning 75-aastased ja vanemad nõustuvad kõige enam (37%). Need, kelle otsene ülemus on või oli viimati naine, leiavad harvem, et mehed on paremad juhid (22%), ning sagedamini, et see nii ei ole (68%). Meessoost ülemusega elanike hoiakud ei erine keskmisest.

Naisi peab sama pühendunud töötajateks kui mehi 89% elanikest. Naiste ja meeste hoiakutes on väike erinevus: väitega nõustub 92% naistest ning 86% meestest. Neid mehi, kes ei nõustu sellega, et naised on sama pühendunud töötajad, on kaks korda enam kui naised (8% vs. 4%). Enim on naiste võrdse pühendumusega tööle nõus eesti naised (93%) ja kõige vähem muust rahvusest mehed (77%).

Selles, et **mehed seavad elus karjääri sagedamini esikohale kui naised**, on veendunud 73% elanikest. Naised leiavad seda sagedamini kui mehed: 78% naistest ja 67% meestest. Mehed võrreldes naistega ei oska sagedamini oma sookaaslaste käitumisele hinnangut anda (12% ei osanud hinnata vs. 7% naistest). Selles küsimuses jookseb selge hoiakute erinevus nooremate ja vanemate vahel. 15–44-aastastest ligi kaks kolmandikku (66%) nõustub sellega, et mehed prioriseerivad naistest sagedamini karjääri, samas kui 65-aastastest ja vanematest leiab nii 83%. Enam on neid, kes väitega nõustuvad, kolmanda taseme haridusega inimeste seas (79%) võrreldes esimese taseme haridusega elanikega (64%). See erinevus võib olla tingitud sellest, et ootused töö- ja pereellu panustamise osas on erinevad.

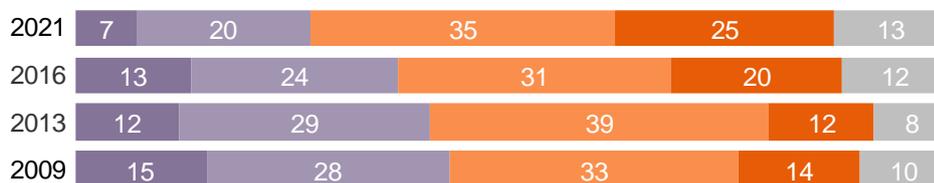
73% elanikest nõustub, et **naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl**. Naised näevad seda küsimust teisiti kui mehed: 87% neist tajub naistel lasuvat topelt koormust, samas kui meestest oskab seda märgata 57%. Selles küsimuses näevad noored ja vanad asju erinevalt: noortest (15–44 a) on väitega nõus 65%, kuid 65-aastastest ja vanematest juba 86%. Kõige enam on naiste topelt koormuse olemasoluga nõus muust rahvusest naised (93%) ning kõige vähem eesti mehed (53%). Eesti naistest tunnistab naiste kahekordset töökoormust 84% ning muust rahvusest meestest 68%.

Väitega, et **olukorras, kus töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel**, on nõus 26% elanikest, sealhulgas 33% naistest ja 17% meestest. Kõige vähem on nõustujaid 15–44-aastaste seas (18%), kõige enam 65–74-aastaste hulgas (42%) ning ka 75-aastased ja vanemad on keskmisest enam nõus (34%). Rahvustevaheline erinevus taandub sellele, et muust rahvusest naised on kõige enam nõus meeste eelisõigusega tööle (50%) ning eesti mehed keskmisest vähem (14%). Eesti naiste ja muust rahvusest meeste hoiakud kattuvad: veerand neist tunnustavad meeste eelisõigust. Seega toetab eesti mees igati naiste õigust tööd teha, samas kui naised ise on rohkem valmis seda õigust meestele loovutama. Meeste eelisõigust tööle toetavad enim 60–74-aastased naised (51% nõustub) ning kõige enam on selle vastu 50–59-aastased mehed (76% ei nõustu).

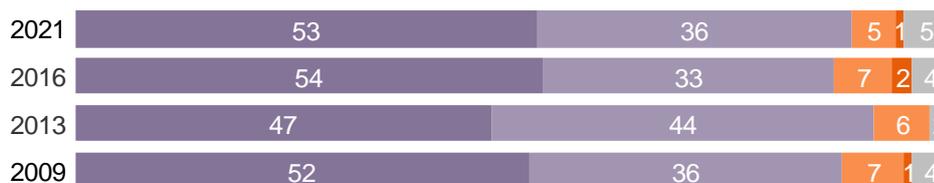
Joonis 50. Hoiakud naiste ja meeste hoiakute suhtes tööturul seoses karjäärile pühendumise ja juhtimisega (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

■ Täiesti nõus ■ Pigem nõus ■ Pigem ei ole nõus ■ Üldse ei ole nõus ■ Ei oska öelda

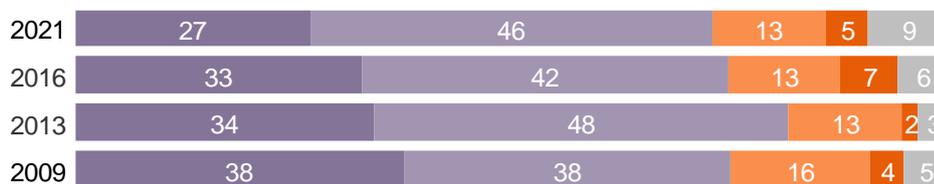
Mehed on paremad juhid kui naised

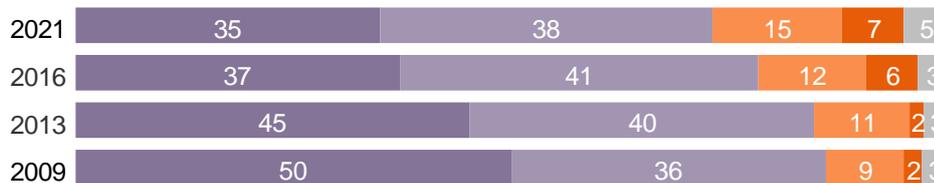
Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed

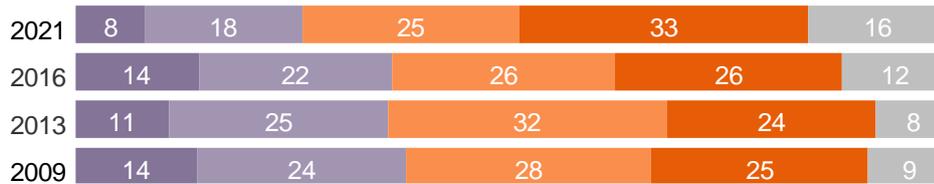
Mehed seavad elus sagedamini karjääri esikohale kui naised

Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui tööl

Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Ajalistest trendidest paistab silma, et 2009.–2021. aasta lõikes on vähenenud nõustumine sellega, et mehed on paremad juhid kui naised (43% → 27%). Oluliselt on vähenenud ka nende elanike osakaal, kes leiavad, et töökohtade vähesuse korral on meestel suurem eelisõigus tööle kui naistel. See näitaja püsis 2009.–2013. aastal 36–38% vahemikus ning on nüüd langenud 26 protsendile. Eesti 20–64-aastaste naiste tööhõive määr on üks Euroopa Liidu kõrgemaid (2021. aastal 77,5%) (Eurostat, 2021) ning praeguses olukorras, kus räägitakse tööjõupuudusest, on, ja seda eriti noorematel inimestel, keeruline ette kujutada, et töötamise õigus tuleks loovutada meestele.

Samuti ollakse nelja monitooringu tulemuste lõikes üha vähem nõus sellega, et naistel on kahekordne töökoormus (86% → 73%). Võrreldes 2016. aastaga on nii eesti kui ka muust rahvusest naiste hoiakud naiste topelt koormuse osas jäänud samaks, kuid mehed, ennekõike eesti mehed, nõustuvad vähem sellega, et naistel on topelt koormus (eesti mees 66% → 53%; muust rahvusest mees 74% → 68%).

4.3 Diskrimineerimine tööle kandideerimisel

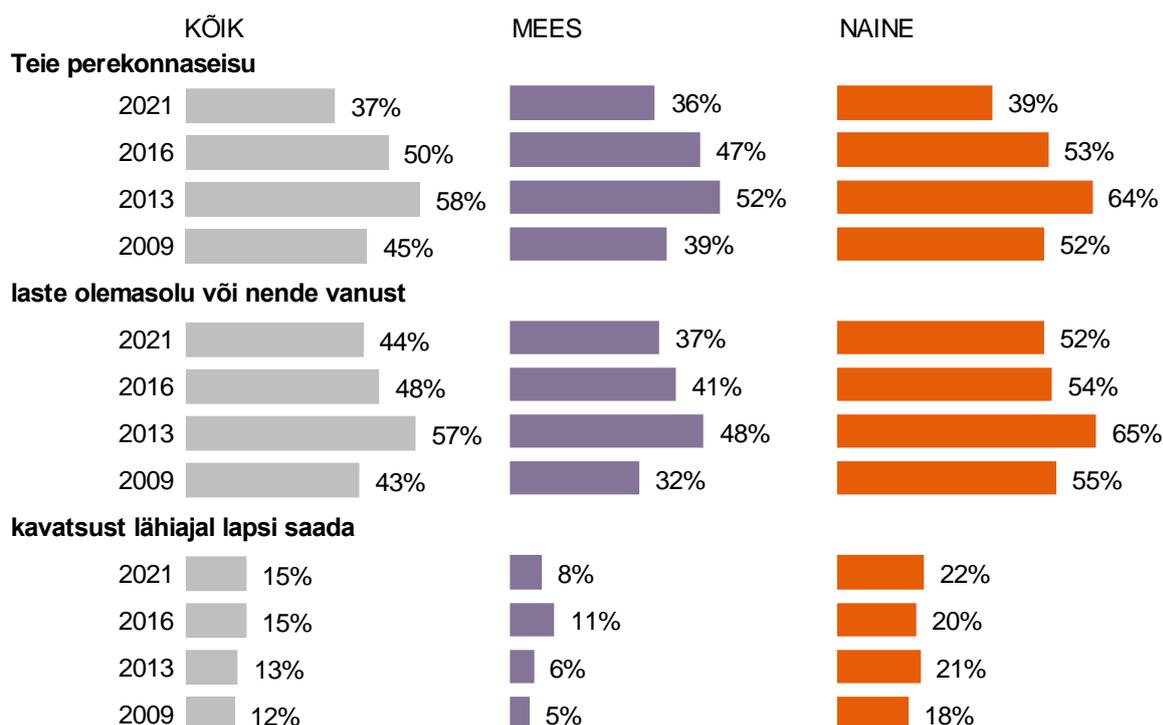
Monitooringu raames uuriti selle kohta, kui levinud on tööle kandideerides töötajalt tema pereelu kohta küsimuste küsimine. Soolise võrdõiguslikkuse seadusega ei tohi tööandja värbamisel lähtuda kandideerija soost ning kohelda teda ebasoodsamalt seoses raseduse, sünnitamise, lapsevanemaks olemise, perekondlike kohustuste täitmise või muude soolise kuuluvusega seotud asjaoludega.

Diskrimineerimise kogemuse kohta tööle kandideerimisel küsiti neilt, kes töötasid küsitlushetkel, olid töötanud viimase 7 päeva või 12 kuu jooksul.

Kõige sagedamini on tööintervjuudel päritud **laste olemasolu või vanuse kohta** (44%), aga küsitud on ka **perekonnaseisu** (37%) ning **kavatsust lähiajal lapsi saada** (15%) (Joonis 51). Perekonnaseisu on meestelt ja naistelt küsitud sama sageli, kuid laste olemasolu ja vanust ning kavatsust lähiajal lapsi saada küsitakse naistelt sagedamini kui meestelt. Neist viimast küsitakse naistelt ligi kolm korda sagedamini kui meestelt.

Sagedamini on neid küsimusi küsitud 30–39-aastastelt naistelt. Enam on seda kogunud muust rahvusest naised: 61% toob välja laste olemasolu, 44% perekonnaseisu ja 24% laste saamise kavatsuse kohta küsimist. Perekonnaseisu ja laste olemasolu/vanust on enam küsitud 40–49-aastastelt meestelt, kavatsust lähiajal lapsi saada 20–29-aastastelt meestelt.

Joonis 51. Kas tööle kandideerimisel on Teie käest küsitud ...? (% vastajatest, töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Perekonnaseisu ja laste olemasolu või saamise kohta küsimine on diskrimineerimine ja sellisel kujul soolise võrdõiguslikkuse seadusega vastuolus. Samas asjaolu, et selliste küsimuste adressaadid on eelkõige naised, näitab tööandjate endiselt jonnakalt püsivaid stereotüüpseid arusaamu, et lastega tegelevad ainult või ennekõike naised ning see võib saada takistuseks tööle pühendumisele. Kahes monitooringus – 2013 ja 2016 – oli märgata, et naised (aga ka mehed) kogesid tööle kandideerimisel küsimusi perekonnaseisu ning laste olemasolu ja vanuse kohta enam kui 2009. aasta monitooringus. 2021. aasta monitooring näitab, et perekonnaseisu kohta on uuritud vähem nii naiselt kui ka meestelt.

Laste olemasolu või vanuse kohta küsitakse umbes sama sageli kui 2009. aastal. Samuti küsitakse laste saamise kavatsuse kohta endiselt sama palju kui 2009. aastal: see näitaja on püsinud stabiilsel tasemel ning veidi enam on seda kahe viimase monitooringu andmetel küsitud ka meestelt, mis võib olla seotud sellega, et mehed kasutavad tasapisi üha enam isa- ja vanemapuhkusele jäämise võimalusi.

4.4 Ebavõrdne kohtlemine töökohal

Järgnevalt on analüüsitud, kui sageli ja millega seoses on need, kes küsitlushetkel või sellele eelneva 12 kuu jooksul töötasid, viimase nelja aasta jooksul tajunud põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist võrreldes teiste töötajatega tulenevalt oma soost.

Tulemuste tõlgendamisel on oluline silmas pidada, et ebavõrdse kohtlemise tajumine on väga subjektiivne: mis ühele on ebavõrdne kohtlemine, ei pruugi teist inimest häirida ega silmangi torgata.

Tulemused näitavad, et **naised kogevad ebavõrdset kohtlemist** kõige sagedamini seoses töötasuga (21% olulisel või mõningal määral), töökoormuse jagunemisega (21%) ning lisatasude ja preemiate saamisega (20%) (

Joonis 52). Mehed toovad kõige sagedamini ebavõrdsust välja seoses töökoormuse jaotumise (16%), aga ka töötasu (10%) ning lisatasude ning preemiate määramisega (11%). Siiski toovad mehed neid valdkondi välja harvem kui naised. Ainuke valdkond, kus naised ja mehed on ebavõrdsust kogunud sama palju, puudutab töösuhte iseloomu (nt tähtjaline või tähtjatu leping): 7% naistest ja 6% meestest.

Kõigis ülejäänud valdkondades on naised kogunud ebavõrdsust enam kui mehed. Tööalaste soodustuste (nt ametiauto, telefon) ja teabe saamisel, edutamisel, võimalusel korraldada ja teha iseseisvalt oma tööd on ebavõrdset kohtlemist kogunud naised võrreldes meestega umbes kaks korda enam. Väiksemad on käärid koolitustele pääsemisel tööandja kulul (11% naistest vs. 7% meestest on kogunud ebavõrdsust).

Rahvust analüüsides ilmneb, et kõigis vaadeldud valdkondades läheb kõige paremini eesti meestel, kellest umbes 80% või enam ütleb, et nad pole ebavõrdset kohtlemist töökohal kogunud. Eesti naiste puhul eristuvad töötasuga seotud hinnangud: nad väljendavad keskmisest sagedamini ebavõrdse kohtlemise kogemust (19%), aga ka teadmatust, kas neid on ebavõrdselt koheldud (15%). Kõige sagedamini tajuvad ebavõrdset kohtlemist muust rahvusest naised, kes on kõigis aspektides toonud ebavõrdse kohtlemise kogemust sagedamini välja: kõige sagedamini on nad seda tundnud seoses töökoormuse jagunemise ning erialaste oskuste ja teadmiste hindamisega (mõlemal juhul 27%) ning kõige vähem seoses töösuhte iseloomuga (12%).

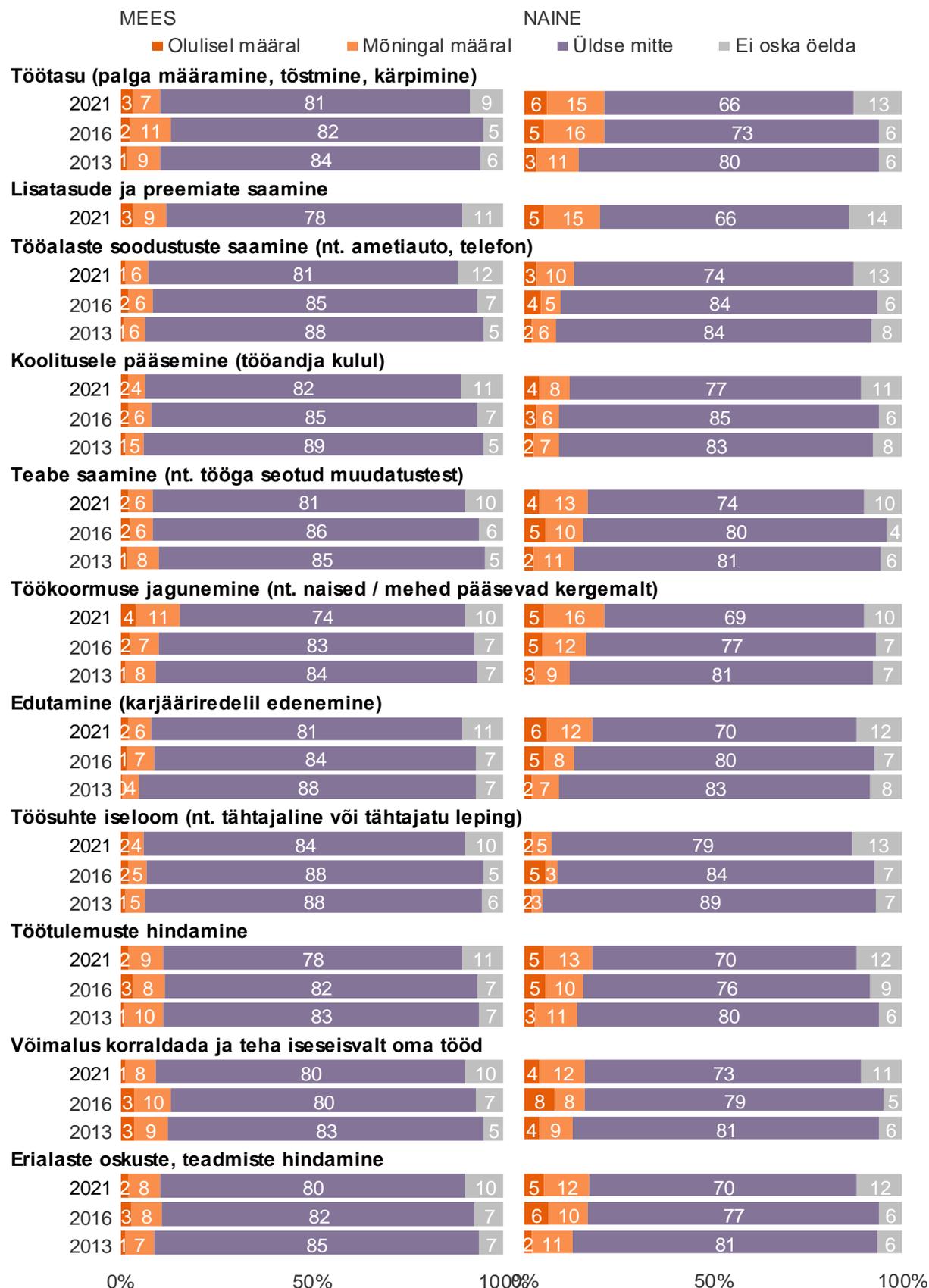
Kui analüüsida **tulemusi naiste hulgas hariduse lõikes**, siis paistab silma, et just esimese taseme haridusega naised ei oska sagedamini hinnata, kas nad on kogunud ebavõrdset kohtlemist seoses töötasuga, lisatasude ja preemiatega, tööalaste soodustustega, töösuhte iseloomuga, iseseisva töökorralduse võimalusega ning erialaste teadmiste ja oskuste hindamisega. Umbes viiendik on jätnud hinnangu neile aspektidele andmata. Madalam haridustase võib olla seotud madalama teadlikkusega sellest, mis on ebavõrdne kohtlemine.

Meeste hulgas on 30–39-aastased toonud sagedamini välja, et nad ei ole üldse kogunud ebavõrdset kohtlemist seoses tööalaste soodustuste saamise, koolitustele pääsemise, töösuhte iseloomu ning töötulemuste hindamisega. 20–29-aastased mehed toovad välja ebavõrdset kohtlemist seoses töökoormuse jagunemisega, mida on kogunud umbes veerand neist. Sarnaselt naistega ei ole umbes viiendik esimese taseme haridusega meestest osanud hinnata, kas neid on ebavõrdselt koheldud seoses lisatasude ja preemiatega, tööalaste soodustustega, koolitustele pääsemisega, teabe saamisega, töökoormuse jagunemisega, edutamisega ning erialaste oskuste ja teadmiste hindamisega.

Ajalistest muutustest paistab silma, et nii naised kui ka mehed on perioodil 2013–2021 üha enam tajunud ebavõrdset kohtlemist või oskavad seda enam märgata seoses töökoormuse jagunemisega: kasv meeste puhul 9% → 16% ja naiste puhul 12% → 21%. Seda võib olla võimendanud

koroonapandeemia. Naised on üha enam märganud ebavõrdsust ka seoses edutamisega (9% → 18%) ning tööalaste soodustuste saamisega (8% → 13%).

Joonis 52. Mõeldes oma praegusele või viimasele töökohale, kas Te olete viimase NELJA aasta jooksul kogenud põhjendamatut ebavõrdset kohtlemist teiste töötajatega võrreldes, kuna olete naine/mees (% vastajatest, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)

4.5 Töökoha sooline mitmekesisus

Selles alapeatükis on vaadatud töökoha soolist mitmekesisust puudutavaid aspekte nagu juhtimiskohustusega töötajate, juhtkonna ja töökollektiivi sooline tasakaal. Neid küsimusi küsiti elanikelt, kes küsitluse ajal töötasid või olid töötanud viimase 7 päeva või 12 kuu jooksul. Selliste vastajate osakaal oli 73% kogu valimist, sh 64% töötas küsitlushetkel või sellele eelnenud 7 päeva jooksul. Töötavatest või töötanud vastajatest 52% on mehed ja 48% naised.

4.5.1 Juhtimiskohustus

Statistikaameti andmetel oli 2021. aastal juhtidest 41% naised ja 58% mehed (Statistikaamet, 2022c). Monitooringu andmetel on või oli juhtimiskohustusi 45 protsendil vastajatest. Seda on oluliselt enam kui 2016. aastal, mil juhtimiskohustuse olemasolu märkis 25% vastajatest. 2016. aasta monitooringus täpsustati antud küsimuse juures, et juhtimiskohustus tähendab vähemalt ühe töötaja eest vastutamist ning ei hõlma näiteks kvaliteedikontrolli või konsultandi tööd ega ajutiselt puuduva ülemuse asendamist. Kuna 2021. aasta monitooringu ankeedis neid täpsustusi ei olnud, siis on vastajad juhtimiskohustust seekord tõenäoliselt tõlgendanud laiemalt.

Juhtimiskohustus oli meestel sagedamini kui naistel: vastavalt tõi seda välja 53% meestest ja 36% naistest. 2016. aastal oli kitsama tõlgenduse järgi juhtimiskohustus 30 protsendil meestest ja 21 protsendil naistest. Palgatöötajatest omas juhtimiskohustusi 42% ja ettevõtjatest-tööandjatest 76%. Ka vabakutselistest ja FIE-dest 52% märgib endal olevat juhtimiskohustuse.

Meeste seas kasvab juhtimiskohustustega inimeste osakaal kuni vanuserühmani 50–59, kellest 61% on juhtimiskohustusega, ning seejärel hakkab vähenema. Samuti on juhtimiskohustus seda tõenäolisem, mida harituma inimesega on tegu: esimese taseme haridusega meestest on juhtimiskohustusega 33% ja kolmanda taseme haridusega meestest 64%.

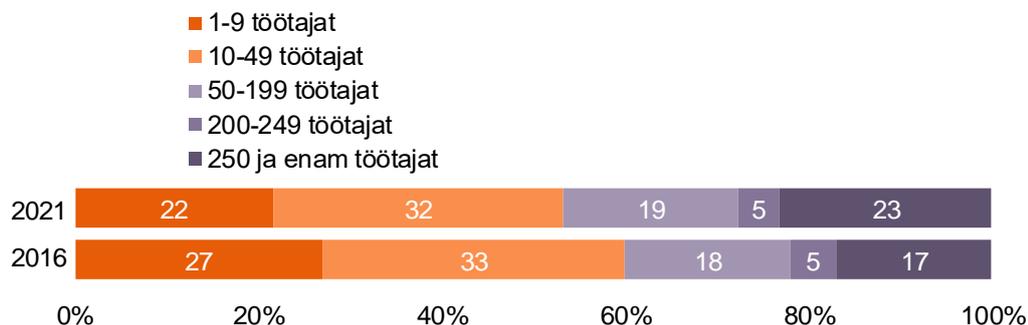
Naiste seas on juhtimiskohustusega inimeste osakaal väiksem alla 30-aastaste seas (22%) ning kõige suurem vanusevahemikus 45–64 (42%). Ka naistel kasvab juhtimiskohustuse esinemise tõenäosus haridustaseme kasvades: esimese taseme haridusega naistest on meestega sarnaselt juhtimiskohustusi 32 protsendil ning kolmanda taseme haridusega naistest 42 protsendil. Seega on kõrgemalt haritud naistel juhtimiskohustusi vähem kui kõrgemalt haritud meestel.

Juhtimiskohustusega vastajatelt küsiti nende otseses alluvuses olevate töötajate arvu. 35 protsendile juhtimiskohustusega töötajatest allus vähem kui 5 töötajat ning 34 protsendile 5–10 töötajat; 17 protsendile 11–20 töötajat ning üle 20 töötaja allus 16 protsendile. Meestel ja naistel alluvate arvus olulisi erinevusi ei olnud, mediaanväärtus oli mõlema soo puhul 6. Võrreldes 2016. aastaga on vastajate seas enam suurema alluvate arvuga juhtimiskohustusega töötajaid.

4.5.2 Töötajaskonna ja juhtkonna sooline tasakaal

Töötavatest inimestest veidi üle poole (53%) töötas alla 50 töötajaga organisatsioonis, 50–199 töötajaga organisatsioonis töötas viiendik ning 200 või enama töötajaga organisatsioonis 28% (Joonis 53).

Joonis 53. Kui suures organisatsioonis Te töotate/töötasite? (% vastajatest, töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

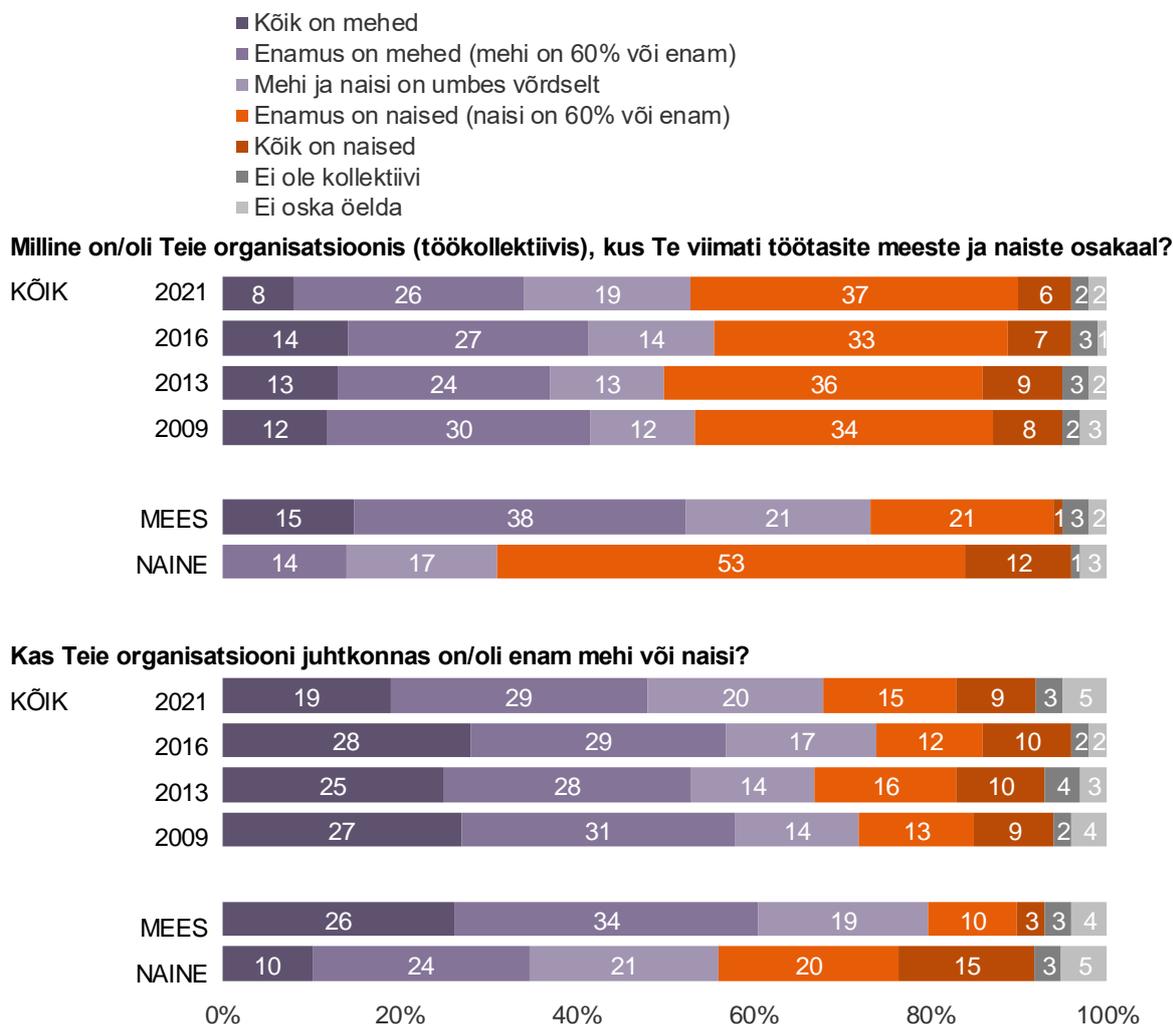

Võrreldes 2016. aastaga on valimis vähem kõige väiksema töötajate arvuga (1–9 töötajaga) organisatsioonides töötavaid inimesi (22% vs. 27%) ning enam vähemalt 250 töötajaga organisatsioonides töötavaid inimesi (23% vs. 17%). 2021. aastal töötas mehi võrreldes naistega veidi enam 1–9 töötajaga organisatsioonides (24% meestest vs. 19% naistest) ning veidi vähem 50–199 töötajaga organisatsioonides (17% meestest vs. 21% naistest). Viimasel juhul oli see nii ka 2016. aastal (13% meestest vs. 22% naistest).

Eesti tööturg on segregeeritud horisontaalselt nii, et mehed ja naised töötavad erinevates valdkondades. See mõjutab ka **töötajaskonna soolist koosseisu organisatsioonides sees**. 2021. aasta monitooringu tulemused kinnitavad, et endiselt jagunevad organisatsioonid meeste ja naiste suurema osakaaluga organisatsioonideks: naiste suurema osakaaluga on 43% organisatsioonidest, meeste suurema osakaaluga 34% ja sooliselt tasakaalus 19% organisatsioonidest (Joonis 54). 52% meestest töötab/töötas viimati organisatsioonides, kus olid kõik mehed või oli neid vähemalt 60%, ning 22% töötas naiste suurema osakaaluga organisatsioonides. Naistest töötab/töötas 65% organisatsioonides, kus enamik või kõik olid naised, ning 14% organisatsioonides, kus oli meeste suurem osakaal. Kokkuvõttes – naised töötavad suurema tõenäosusega seal, kus on rohkem nende sookaaslast, ning väiksema tõenäosusega meestekesksetes organisatsioonides. Enamik mehi töötab samuti seal, kus on ülekaalus mehed, kuid võrreldes naistega veidi enam ka sooliselt tasakaalus või naiste suurema osakaaluga kollektiivides. 82% naistest töötab naistekesksetes või sooliselt tasakaalus organisatsioonides, samas kui 74% meestest töötab meestekesksetes või sooliselt tasakaalus organisatsioonides. Rahvus selles küsimuses rolli ei mängi.

Võrreldes 2016. aastaga on meeste suurema osakaaluga organisatsioonides töötavate meeste osakaal vähenenud 18% võrra, kuid naiste suurema osakaaluga organisatsioonides töötavate naiste osakaal on jäänud samaks. See võib olla seotud sellega, et oskus- või lihttöölisena (sinikraena) töötavad mehed ei vastanud monitooringu pikale veebiankeedile nii hästi, kuid just selliseid töölisi koondavates ettevõtetes on sooline tasakaal ühele või teisele poole kaldu. Monitooringu tulemused näitavad, et esimese taseme haridusega inimesed töötavad sagedamini organisatsioonides, kus kõik on mehed (14%). Selliseid töökollektiive, kus kõik on mehed, on oluliselt enam ka väiksemate, 1–9 töötajaga organisatsioonides seas (20%), samas kui enam kui 50 töötajaga ettevõtetest on neid vaid 2%. See, et 2021. aasta monitooringule vastanute seas oli võrreldes 2016. aastaga veidi enam suuremates organisatsioonides töötavaid inimesi, võib samuti sellele tulemusele mõju avaldada.

Joonis 54. Töökollektiivi ja organisatsiooni juhtkonna sooline tasakaal (% vastajatest, töötasid küsitluse ajal või olid töötanud sellele eelneva 12 kuu jooksul, n=1589; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Töötavate inimeste vastuste põhjal on **organisatsioonide juhtivtöötajate** seas enam mehi: 48 protsendil organisatsioonidest, sh ainult mehed 19% (Joonis 54). Naiste osakaal juhtkonnas on suurem 24 protsendil organisatsioonidest ning sooline tasakaal valitseb 20 protsendil organisatsioonidest. Mehed töötavad sagedamini organisatsioonides, kus juhtivtöötajate seas on enam mehi kui naisi: 60% meestest töötab organisatsioonis, kus juhtivtöötajate seas on enamik või kõik mehed, ning 36% naistest töötab naiste suurema osakaaluga juhtkonna all. Sooliselt tasakaalus juhtkonnaga organisatsioonides töötab võrdselt viiendik meestest ja naistest. Sarnaselt olukorrale töökollektiivi soolise tasakaaluga ei mängi rahvus ka siin rolli.

Positiivne on see, et vähehaaval on perioodil 2009–2021 kasvanud selliste organisatsioonide osakaal, mille juhtkonnas on naised ja mehed võrdselt (14% → 20%), ning vähenenud nende osakaal, kus juhtkonnas on enam mehi (2016: 57% → 2021: 48%). Siiski võib ka selle tulemuse puhul mõju avaldada see, et võrreldes 2016. aastaga on vastanute hulgas veidi enam neid, kes töötavad suuremates organisatsioonides, kus sooliselt tasakaalus juhtkondi on enam (26% ettevõtetest, kus on 200 ja enam töötajat).

Mitmekesise tööandja märgis

2012. aastal algatati mitmekesisuse kokkuleppe, mida nüüd koordineerib Eesti Inimõiguste Keskus. Sellega saavad liituda kõik ettevõtted, avaliku sektori asutused ja vabaühendused, kelle jaoks on oluline inimeste mitmekesisuse austamine ja võrdse kohtlemise põhimõtte väärtustamine töökeskkonnas. Mitmekesisuse all peetakse muuhulgas silmas soolist mitmekesisust. Kokkuleppe tekstiga saab tutvuda Eesti Inimõiguste Keskuse kodulehel. Kokkuleppega liitujad saavad omavahel kogemusi jagada ning keskuse eestvedamisel ennast arendada.

Eesti mitmekesisuse kokkulepe on osa üleeuroopalisest mitmekesisuse kokkuleppe võrgustikust, kuhu kuulub 26 riiki. Eestis on kokkuleppega liitunud 150 organisatsiooni nii era- kui ka avalikust sektorist.

Koostöös Sotsiaalministeeriumiga antakse 2018. aastast välja ka mitmekesise tööandja märgist „Austame erinevusi”. Seda on võimalik taotleda pärast kokkuleppega liitumist ning eneseanalüüsi läbiviimist. Seejärel koostatakse kaheaastane mitmekesisuse plaan. Kui plaan saab mitmekesisuse nõustajatelt ja ekspertidelt heakskiidu, saab ettevõtte kaheks aastaks õiguse kasutada mitmekesisuse märgist. Seejärel on võimalik seda uuesti taotleda.

Seni on märgist taotlenud ja selle saanud 32 organisatsiooni.

austame
erinevusi

austame
erinevusi

austame
erinevusi

Lisaks küsiti töötavatel või viimase 12 kuu jooksul töötanud vastajatelt seda, **kas nende otsene ülemus on või oli viimati mees või naine**. 54% ütles, et nende ülemuseks on/oli mees, ja 39%, et see on/oli naine. 7 protsendil vastajatest ülemus puudus. Nii mehed kui ka naised töötavad enamasti samast soost ülemuse alluvuses: 68% meestest ja 57% naistest. Meesülemuse alluvuses töötavaid mehi on võrreldes 2016. aastaga jäänud vähemaks (8 protsendipunkti), kuid nende alluvuses töötavate naiste osakaal pole muutunud. Naisülemuse alluvuses töötavaid mehi on vähem (23%) kui meesülemuse alluvuses töötavaid naisi (39%). Siiski on naisülemuse alluvuses töötavaid mehi võrreldes 2016. aastaga juurde tulnud 9 protsendipunkti võrra (2016: 14%).

4.6 Palgakõrgenduse küsimine

Neilt, kes küsitluse ajal tegid palgatööd või olid seda teinud eelnenud 12 kuu jooksul, küsiti palgatõusu küsimise ja saamise ning töötasu kujunemise kohta lisaküsimusi.

Palgakõrgendust on viimase nelja aasta jooksul küsinud 30% palgatöötajatest (Joonis 55). Naised on seda küsinud vähem (26%) kui mehed (33%). Palgatõusu on enam küsinud juhtimiskohustusega töötajad (37% vs. 25% juhtimiskohustuseeta inimestest), 25–44-aastased (37%) ning muust rahvusest palgatöötajad (36% vs. 27% eestlastest). Kõige enam on palgatõusu küsinud muust rahvusest mehed (41%) ning kõige vähem eesti naised (24%).

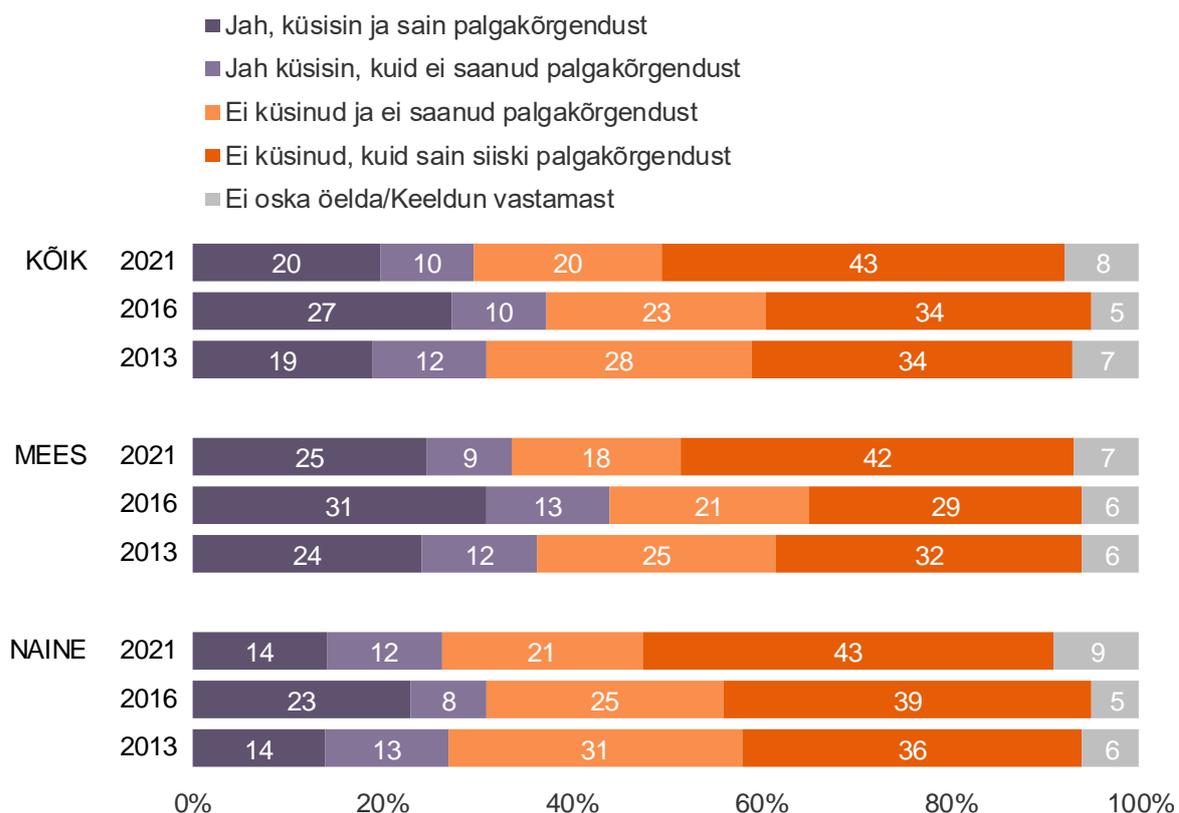
Võrreldes 2016. aastaga on palgatõusu küsijate osakaal langenud (2016: 37%) ning näitaja on samal tasemel 2013. aastaga (31%). Palgatõusu küsijate hulga vähenemine võib olla seotud ka vahepealse koroonapandeemiast tingitud ebakindlusega tööturul, mil osadel tööandjatel oli keeruline palku välja maksta, rääkimata nende tõstmisest.

Neist, kes palka juurde küsisid, 66% ka said seda (75% meestest ja 55% naistest). Need tulemused sarnanevad 2013. aasta näitajatega, samas kui 2016. aastal lõppesid palgaläbirääkimised sagedamini tulemuslikult (palgatõusu sai 72%) ning erinevusi meeste ja naiste vahel ei olnud.

Kokku on viimase nelja aasta jooksul **palgakõrgendust saanud** (enda või tööandja initsiatiivil) 62% palgatöötajatest: mehed enam (67%) kui naised (58%). Palgakõrgendust on enam saanud 25–44-aastased (69%) ja kolmanda taseme haridusega inimesed (68%). Rahvuse ja soorühma analüüsid on palgakõrgendust saanud enam eesti mehed (67%).

Viiendik palgatöötajatest ei küsinud palgakõrgendust ega ka saanud seda. Nende seas on enam väiksemate, 1–9 töötajaga organisatsioonide palgatöötajaid (25%), 15–24-aastaseid (39%) ning esimese taseme haridusega inimesi (25%). Ajavahemikus 2013–2021 on palgatõusu mitte küsinud töötajate osakaal vähenenud (28% → 20%).

Joonis 55. Kas Te olete viimase nelja aasta jooksul palka juurde küsinud või saanud? (% vastajatest, kes teevad palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul, n=1352)

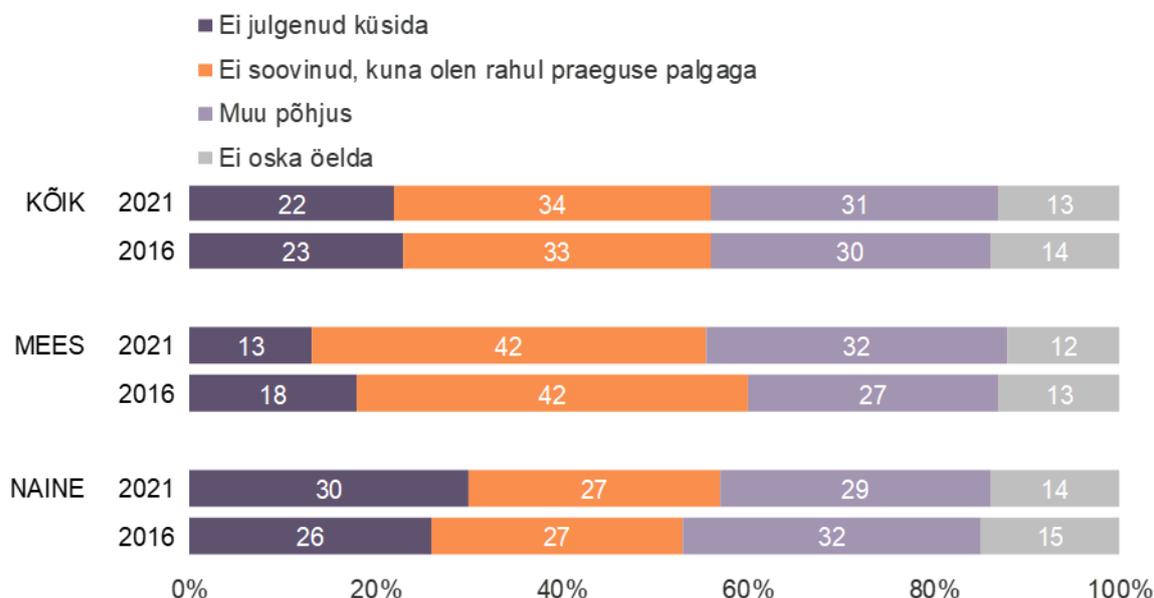

Neil, kes ise viimase nelja aasta jooksul ei ole palgakõrgendust küsinud, paluti täpsustada, **miks nad palka juurde ei küsinud**.

Meeste puhul on kõige sagedasemaks põhjuseks, miks palgakõrgendust ei ole küsitud, rahulolu praeguse palgaga, seda toovad esile ennekõike eesti mehed (44%). Naised toovad sama põhjust välja oluliselt harvem, eriti just muust rahvusest naised (21%).

Naised mainivad pea võrdväärselt seda, et nad ei julgenud palka juurde küsida, olid muud põhjused või olid nad oma palgaga rahul. Julgust palka juurde küsida toovad naised takistusena välja oluliselt sagedamini kui mehed. Muudest põhjustest mainivad naised-mehed võrdväärselt organisatsioonis paika pandud regulaarset palgatõusu (ca kümnendik), fikseeritud palka (6–7%), liiga lühikest tööstaaži (5%) ning tunnet, et nagnii palka juurde ei saa, kuna pole ressursse (5%). Olulisi muutusi võrreldes 2016. aastaga ei ole selles küsimuses toimunud.

Joonis 56. Miks Te ei küsinud palgakõrgendust? (% vastajatest, kes teevad palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul ning ei küsinud viimase 4 aasta jooksul palgakõrgendust, n=835)

Monitooringus küsiti ka selle kohta, **kuidas kujunes palk põhiametikoal, kus vastaja küsitlushetkel töötas või oli töötanud 12 kuu jooksul.**

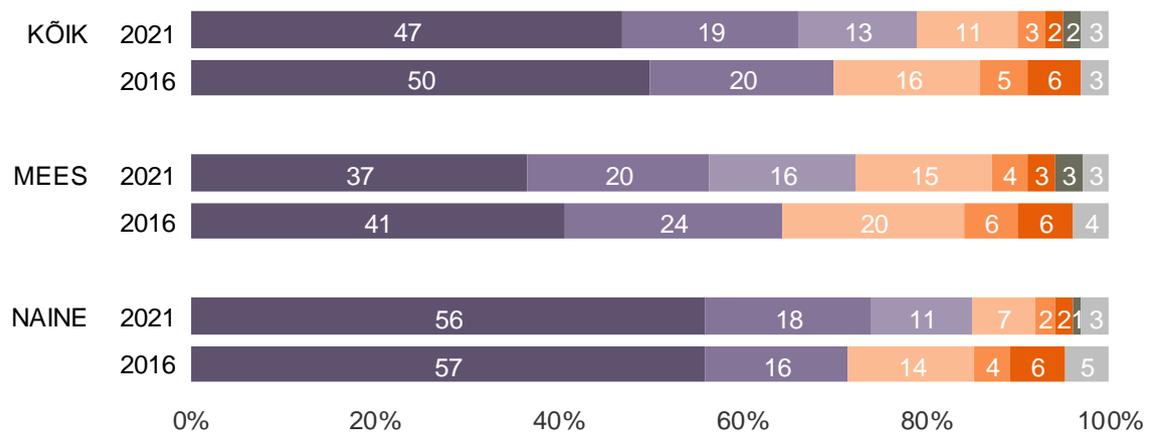
Ligi pooled palgatöötajatest (47%) ütlesid, et palk oli määratud ja läbirääkimisvõimalusi ei olnud (Joonis 57). Seda töid naised välja sagedamini kui mehed. 19% ütles, et palk oli määratud ja nad ei uurinud läbirääkimisvõimaluste kohta, selles osas naiste ja meeste hinnangud ei erine. Küll aga toovad mehed võrreldes naistega sagedamini välja, et palgavahemik oli ette antud ja lõplik summa kujunes läbirääkimiste käigus või tuli ise avaldada oma palgasoov ja see sobis tööandjale.

Meeste palgasoovid kipuvad tõenäoliselt olema suuremad kui naistel, sest nad on naistega võrreldes kaks korda enam kogenud seda, et nende avaldatud palgasoov kujuneb läbirääkimiste tulemusena väiksemaks (4% vs. 2%).

Peamised palgakujunemise mehhanismid on võrreldes 2016. aastaga jäänud samaks. Vähem, ja seda just naiste seas, tuuakse välja seda, et tuli esitada palgasoov ja see sobis tööandjale (naiste seas 14% → 7%; meeste seas 20% → 15%), aga ka seda, et palgasoovi avaldamise tagajärjel kujunes palk suuremaks või väiksemaks. Samas on 2021. aasta monitooringu ankeeti lisatud võimalus märkida variant „palgavahemik oli ette antud, kuid lõplik summa kujunes läbirääkimiste käigus“, mida seekord valis 13% palgatöötajatest, sh mehed sagedamini (16%) kui naised (11%). See ei tähenda tingimata, et palgavahemikke on hakatud enam ette andma, kuid ei ole välistatud, et eelmises monitooringus märkisid vastajad vähemalt osaliselt selle olukorra „ise palgasoovi avaldamise“ alla.

Joonis 57. Kuidas kujunes palk põhiametikohal, kus Te hetkel töötate/viimati töotasite? (% vastajatest, kes teevad praegu palgatööd või on teinud seda eelneva 12 kuu jooksul, n=1352)

- Palk oli määratud, läbirääkimisvõimalust ei olnud
- Palk oli määratud, ei uurinud läbirääkimisvõimaluse kohta
- Palgavahemik oli ette antud, kuid lõplik summa kujunes läbirääkimiste käigus*
- Pidin ise avaldama oma palgasoovi ja see sobis tööandjale
- Pidin ise avaldama oma palgasoovi, kuid palk kujunes läbirääkimiste tulemusel väiksemaks
- Pidin ise avaldama oma palgasoovi, kuid palk kujunes läbirääkimiste tulemusel suuremaks
- Muu
- Ei mäleta

* variant lisati 2021. aasta ankeeti

5. Sooline võrdsus töö ja pereelu ühitamisel

- Mõlemast soost vastajad on üksmeelel selles, et pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi: nii arvab 54% meestest ja 59% naistest. Meeste karjääri piiravad lapsed elanike hinnangul vähem, kuid mehed leiavad seda sagedamini (22%) kui naised (13%).
- Kui peres on koolieelikust lapsi, eelistab 44% vastajatest elukorraldust, kus nii mees kui ka naine töötavad täisajaga ning hoolitsevad kodu ja laste eest võrdselt. Võrreldes 2016. aastaga on märkimisväärselt kasvanud nende inimeste osakaal, kes pooldavad nii ema kui ka isa töötamist kas täis- või osajaga ning koduse koormuse võrdset jagamist (41% → 56%).
- Meeste hulgas on rohkem neid, kes eelistaksid, et töötab ainult mees ja naine hoolitseb kodu eest (16% meestest vs. 8% naistest). Naiste seas jällegi leiab suuremat toetust variant, kus mõlemad küll töötavad, aga naine töötab osajaga ja hoolitseb kodu eest (30% naistest vs. 21% meestest).
- Töötavad inimesed peavad üldjuhul kõigis lapsehoolduspuhkust / isapuhkust / rasedus- ja sünnituspuhkust puudutavates aspektides isal koju jäämist keerulisemaks kui emal. Samuti leitakse, et emade jaoks on kergem töötada väikeste laste tõttu osajaga või teha kaugtööd. Kolmanda taseme haridusega, eestlased ja keskmisest kõrgema sissetulekuga vastajad arvavad keskmisest enam, et väikeste laste tõttu osajaga töötamine või kaugtöö tegemine pole nende töökohas probleem ei isade ega emade jaoks.
- Haige lapsega töölt koju jäämist peetakse emade jaoks lihtsamaks kui isade jaoks: 53% elanikest leiab, et see pole emadel raske, ja 44%, et see ei ole isadel raske. Kui haige lapsega töölt koju jäänud emade osakaal pole 2016. aastaga võrreldes oluliselt muutunud, siis märkimisväärselt on kasvanud nende meeste osakaal, kes on haige lapse tõttu koju jäänud (34% → 61%).
- 41% vastajatest leiab, et emadel ei ole raske keelduda ületundidest perega seotud kohustuste tõttu, ning 32%, et isadel ei ole see raske. Mehed leiavad sagedamini kui naised, et neil ei ole raske olla vajadusel nädalavahetustel või hilja tööl (teha tavapärasest erineva tööajaga töid nagu nt medõde) või minna ööbimisega tööreisile või koolitusele. Ületundide tegemise või enesetäiendamise võimaluste osas naiste ja meeste hinnangud ei erine.
- Juhul kui abikaasa/elukaaslane teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja puuduks otsene vajadus töötada, sooviks siiski suurem osa nii meestest (88%) kui ka naistest (86%) tööl käia. Mehed eelistaksid töötada pigem täiskoormusega (63%), naistest aga võrdselt täiskoormusega (44%) või osakoormusega (42%).
- Oma abikaasast või elukaaslasest materiaalselt sõltuda ei soovita: kui sissetulekut oleks võimalik saada muul moel kui töötades või partneri käest, eelistaksid elanikud ennekõike töötada osakoormusega (50%), sealhulgas naised pisut enam (53%) kui mehed (46%).

Sooline võrdsus töö ja pereelu ühitamisel on oluline laste ja nende vanemate heaolu tagamiseks ning naistele tööl võrdsemate võimaluste loomiseks. Rohkelt on uuringuid, mis tõestavad, et isade suurem osalus laste elus mõjub positiivselt nii laste sotsiaalsele kui ka akadeemilisele heaolule (Musumeci et

al, 2018). Pärast lapse sünni enda pikemaks ajaks töölt vabaks võtmisel on otsene mõju isa ja lapse suhtele ja ühisele vanemlusele, tõstes nende kvaliteeti nii lapse esimestel aastatel kui ka hiljem (Petts, 2020). See mõjutab positiivselt ka meeste endi elukvaliteeti, kuna toob meeste jaoks kaasa suurema psühholoogilise rahulolu (Wac, 2018).

Mõlema vanema töö ja pereelu tasakaal mõjub positiivselt ka emadele. Võrdsem vanemapuhkuste ja muude laste eest hoolitsemisega seotud töölt puudumiste jagamine vanemate vahel parandab naiste positsiooni tööturul (Biin et al, 2013). Emade töö- ja karjäärikatkestused oleksid lühemad ning kui isadel on neid sama palju, siis oleksid nad tööturul sarnases positsioonis. Biin et al viitavad uuringutele, mis on näidanud, et isade sissetulekule oli vanemapuhkuse võtmine väikese mõjuga, samas kui ema sissetulekut mõjutas see märgatavalt positiivselt, kui vanemapuhkust võttis ema asemel isa.

Lisaks on mitmed uuringuid näidanud, et parem töö ja pereelu tasakaal toob kaasa ka sündimuse suurenemise (vt nt Blum, 2012). Samas on tegemist väga kompleksse teemaga, mistõttu töö ja pereelu meetmetega peaksid sündimuse suurendamiseks kaasnema ka muud pereelu ja vanemlust toetavad meetmed.

Kuigi uuringud näitavad sooliselt võrdsema töö ja pereelu ühitamise positiivset mõju nii isale, emale kui ka lastele, siis ühiskondlikud hoiakud on selles osas tihti maha jäänud. Järgnev peatükk vaatab, kas uuringutes välja toodud positiivset mõju nähakse ka Eesti ühiskonnas ning kas aastate jooksul on arusaamades muutusi toimunud.

5.1 Võrdse väärtustamine töö ja pereelu ühitamisel

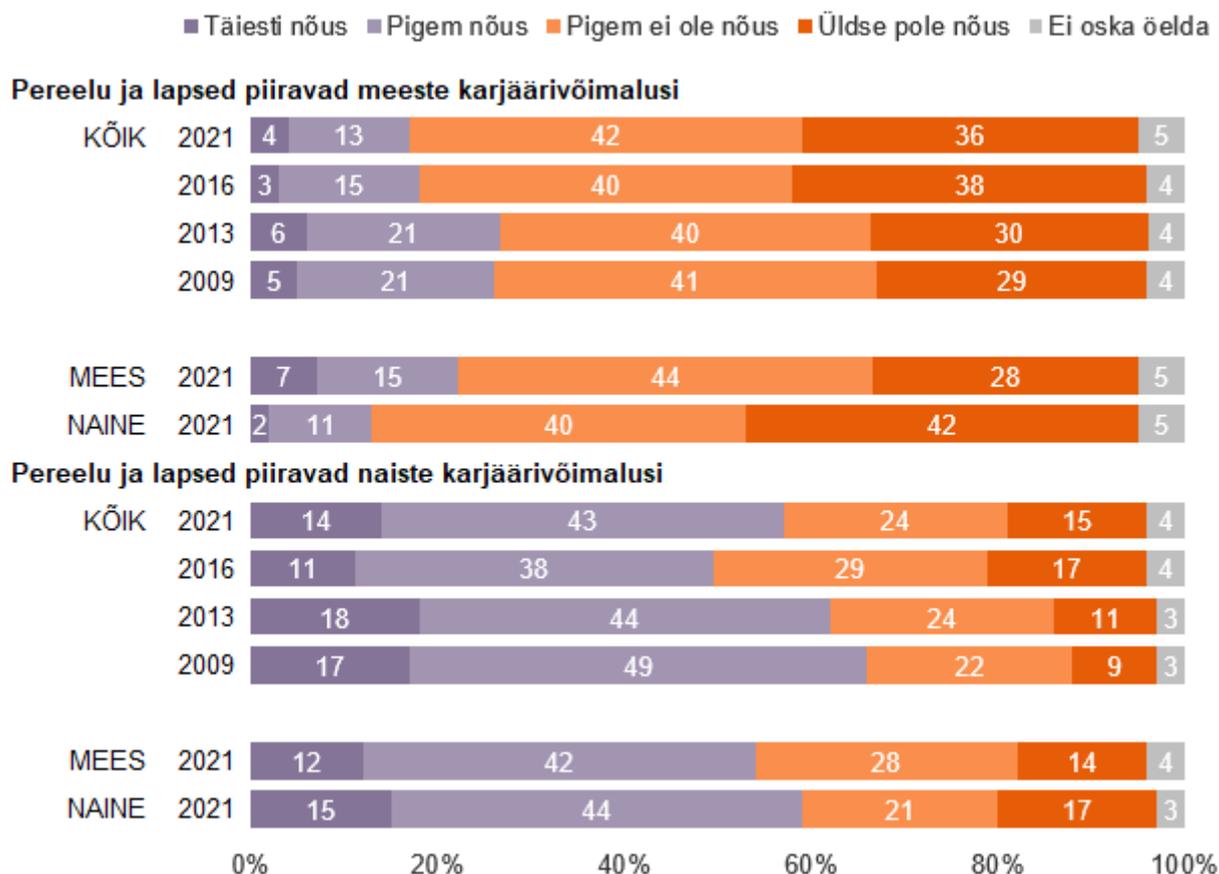
Monitooringus paluti hinnata pere ja laste mõju nii meeste kui ka naiste karjäärile ning vältida oma eelistusi sobivaima elukorralduse osas koolieelikute lastega peres. Mõlemast soost vastajad leiavad võrväärselt, et pereelu ja lapsed mõjutavad rohkem naiste karjäärivõimalusi: 54% meestest ja 59% naistest nõustub väitega, et **pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi** (Joonis 58). Meeste puhul peavad **peret meeste karjääri takistavaks teguriks** sagedamini mehed ise: 22% meestest ja 13% naistest.

Kui ajavahemikus 2009–2016 vähenes pidevalt nende elanike osakaal, kes pidasid **peret ja lapsi naiste karjäärivõimalusi piiravaks teguriks**, siis 2021. aastal leiavad nii naised kui ka mehed seda sagedamini (naiste puhul kasv 53% → 59%: meeste puhul 46% → 54%). Tervikuna on sellise hoiakuga elanike osakaal kasvanud 49% → 57% (15–74-aastaste seas 58%). Samas ei ole muutnud nende meeste ega naiste osakaal, kes peavad **peret ja lapsi meeste karjäärivõimalusi piiravaks teguriks**. Seega tajutakse, et olukord on keerulisemaks muutunud just naiste jaoks.

Vanusegruppide võrdluses ilmneb, et nooremad inimesed peavad suurema tõenäosusega pereelu ja lapsi naise karjääri tegemist takistavaks teguriks. **Hariduse** lõikes eristuvad esimese taseme haridusega vastajad, kes keskmisest harvem leiavad, et lapsed takistavad naiste karjääri (49% vs. 61% kolmanda taseme haridusega vastajatest). **Rahvuse** võrdluses on nii mehi kui ka naisi puudutavas küsimuses muu rahvuse esindajad kriitilisemad ning peavad lapsi ja peret olulisemaks karjääri takistavaks teguriks kui eestlased: eestlastest on 54% nõus, et pereelu piirab naiste karjäärivõimalusi, muu rahvuse esindajatest 64%. Sealhulgas eesti meestest arvab nii 52%, eesti naistest 56%, muust rahvusest meestest 60% ja muust rahvusest naistest 66%.

Leibkonnatüübi lõikes ilmneb, et mida noorem on perekonna noorim laps, seda enam nõustutakse väitega, et pere ja lapsed piiravad naise karjääri. Meeste karjääri piiramise osas selget seost ei ole.

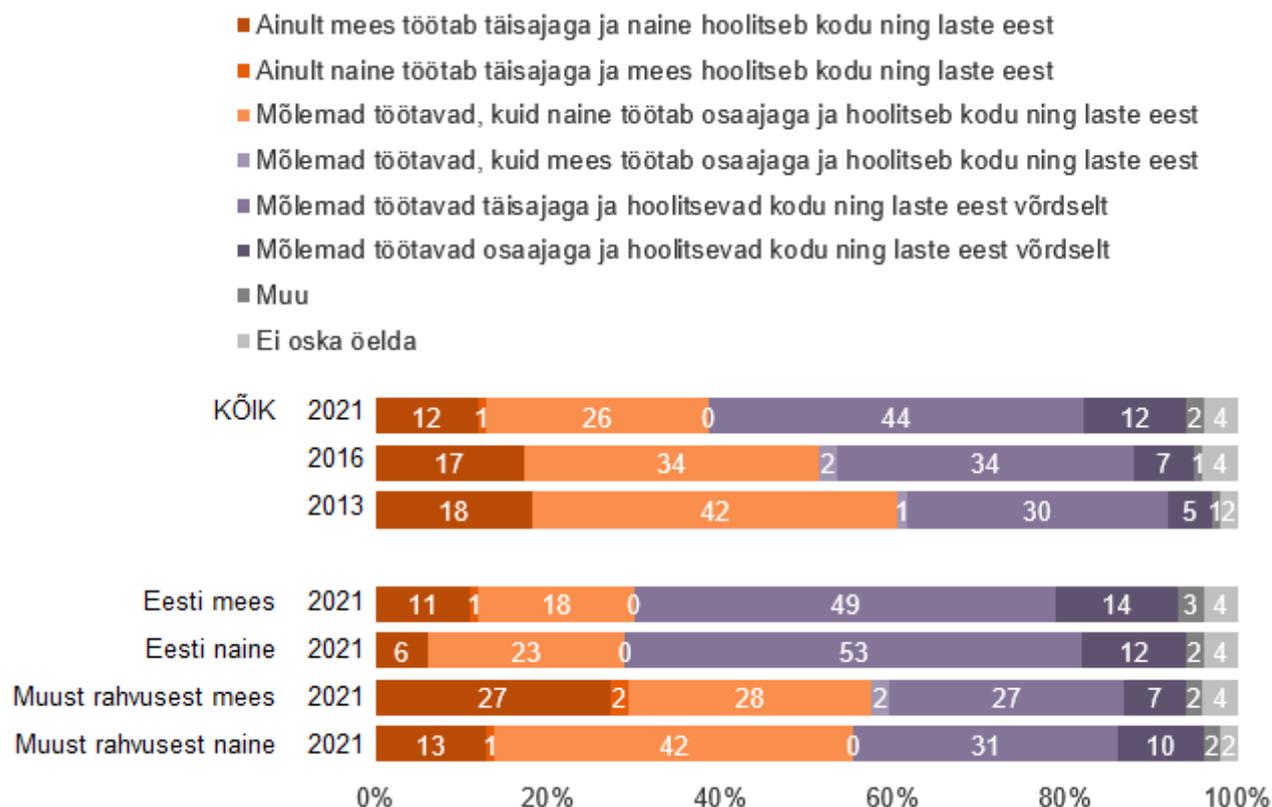
Joonis 58. Pereelu ja laste mõju karjäärivõimalustele (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Kui peres on koolieelikust lapsi, eelistab 44% vastajatest elukorraldust, kus nii mees kui ka naine töötavad täisajaga ning hoolitsevad kodu ja laste eest võrdselt (Joonis 59). 2016. aasta monitooringuga võrreldes on märkimisväärselt kasvanud nende inimeste osakaal, kes pooldavad nii ema kui ka isa töötamist kas täis- või osaajaga ning koduse koormuse võrdset jagamist (41% → 56%). **Sugude** lõikes on üldjuhul arvamused sarnased, kuid meeste hulgas on rohkem neid, kes eelistaksid seda, kui töötab ainult mees ja naine hoolitseb kodu eest (16% meestest vs. 8% naistest). Naiste seas leiab suuremat toetust variant, kus mõlemad küll töötavad, aga naine töötab osaajaga ja hoolitseb kodu eest (30% naistest vs. 21% meestest).

Vanuse lõikes ilmneb, et nooremad vastajad eelistavad mõlema vanema töötamist ning võrdselt kodu ja laste eest hoolitsemist. Lisaks leiavad nad keskmisest sagedamini, et nii ema kui ka isa võiks töötada osaajaga. Nii arvab 20% 15–24-aastastest (vs. 8% 65–74-aastastest). **Haridus** ei mõjuta olulisel määral seda, millist kodust elukorraldust eelistatakse. **Rahvuse** lõikes on see-eest suured erinevused. Muust rahvusest vastajad toetavad sagedamini konservatiivsemat peremudelit, kus mees töötab täisajaga ning naine osaajaga ja hoolitseb kodu eest (36% muust rahvusest ja 21% eestlastest). Kui eestlastest toetavad pooled (51%) täielikku võrdsust ehk mehe ja naise täisajaga töötamist ja koduse koormuse võrdset jagamist, siis muust rahvusest elanikest eelistab sellist elukorraldust vaid 29%.

Joonis 59. Kui peres on/oleks koolieelikust (st alla 7 a) lapsi, siis milline järgnevaist oleks Teie arvates sobivaim elukorraldus? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

5.2 Lapsehooldus-, isa- ning rasedus- ja sünnituspuhkusele jäämine ja sealt naasmine

Monitooringu andmetel on praegu või oli eelneva 12 kuu jooksul tööga hõivatud 80% meestest ja 66% naistest vanuses 15+. Töötavad inimesed peavad üldjuhul kõigis lapsehoolduspuhkust / isapuhkust / rasedus- ja sünnituspuhkust puudutavates aspektides isal koju jäämist keerulisemaks kui emal (Joonis 60). Eriti suur erinevus on hinnangutes lapse 1,5-aastaseks saamiseni koju jäämise osas: 58% elanikest arvab, et emadel ei ole see raske, ja ainult 30%, et isadel ei ole see raske. Samuti peetakse pärast lapsega kodus olemist tööle naasmist emade jaoks lihtsamaks. Üldiselt kehtib seos, et mida pikema perioodiga on tegu, seda keerulisem on töölt koju jääda nii naistel kui ka meestel.

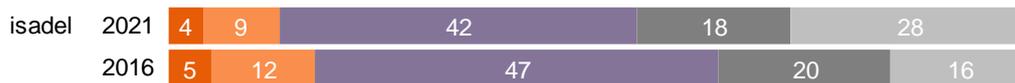
Vanuserühmadest on 25–44-aastaste seas kõige enam neid, kes leiavad, et isal ei ole raske lapsega koju jääda. Emade kojujäämist ei pea keskmisest sagedamini raskeks 25–64-aastased. **Sugude** võrdluses ilmneb, et mehed peavad isadel lapsepuhkusele jäämist ja ka tööle naasmist raskeks oluliselt sagedamini kui naised. Emade kojujäämist peavad naised ise aga lihtsamaks kui mehed, nt arvab 48% meestest ja 69% naistest, et nende töökohas ei ole emadel raske lapsega kuni lapse 1,5-aastaseks saamiseni koju jääda.

Leibkonnatüübi võrdluses ilmneb, et isade kojujäämist ja hiljem tööle naasmist peavad lihtsamaks need pered, kus on kaks või enam alaealist last või kus sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta on üle 1300 euro kuus. Hinnangut sellele, kui lihtne on emadel lapsepuhkusele jääda, laste arv ei mõjuta. Kõrgema sissetulekuga vastajad arvavad sagedamini, et emadel ei ole raske jääda rasedus- ja sünnituspuhkusele ja vanemahüvitisega koju kuni lapse kolmekuuseks või 1,5-aastaseks saamiseni. Sellest kauemaks koju jäämine ja pärast tööle naasmine ei ole lihtsamad ka kõrgema sissetulekuga inimeste arvates.

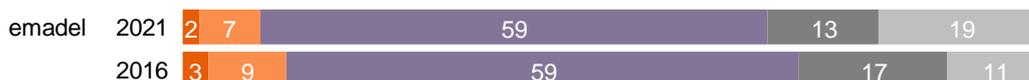
Joonis 60. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ...? (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)

- Väga raske
- Valmistab mõningaid raskusi
- Ei ole raske
- Ei puuduta minu töökohta
- Ei oska öelda

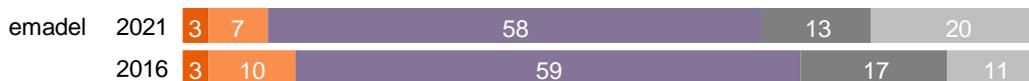
jääda isapuhkusele / jääda rasedus- ja sünnituspuhkusele

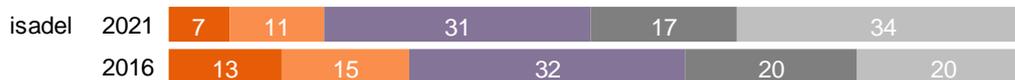
jääda vanemahüvitisega koju vähemalt üheks kuni kolmeks kuuks

jääda koju vanemahüvitisega lapse pooleteise (1,5) aastaseks saamiseni

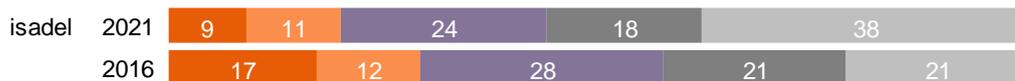
tulla tagasi tööle pärast 1,5-aastast lapsehoolduspuhkuse perioodi

jääda lapsehoolduspuhkusele, kuni laps saab 3-aastaseks

tulla tagasi tööle pärast lapsehoolduspuhkust, lapse 3-aastaseks saamise järel

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Ajalises võrdluses on nende vastajate osakaal, kelle hinnangul ei ole nii isadel kui ka emadel raske vanemapuhkusi kasutada, püsinud suhteliselt muutumatuna. Oluliselt on vähenenud nende inimeste osakaal, kelle hinnangul on isadel raske jääda vanemahüvitisega koju kuni kolmeks kuuks (2016. a 29% → 2021. a 17%), kuni laps saab 1,5-aastaseks (31% → 19%) ja kuni laps saab 3-aastaseks (37% → 22%). See osakaalude vähenemine on tulnud peamiselt selle arvelt, et on suurenenud inimeste arv, kes ei osanud antud küsimustes seisukohta võtta. Nimelt ei osanud suur hulk elanikest isade/emade töölt koju jäämise küsimustele vastata. Eriti suur oli „ei oska öelda“ osakaal isade kojujäämist puudutavate küsimuste puhul. See võib olla tingitud sellest, et mehed ei ole siiani piisavalt palju lapsega koju jäämise võimalust kasutanud ja seetõttu ei osata hinnata, kui keeruline see on. Samuti võib arvata, et nende vastajate jaoks, kellel lapsi veel pole või kelle lapsed on juba piisavalt suured, pole lapsehoolduspuhkusele jäämine aktuaalne ja seetõttu pole neil antud võimaluse lihtsuse või keerukuse osas selget seisukohta.

Perehüvitiste ja -puhkuste süsteem Eestis 2022

1. aprillist 2022 kehtima hakanud uus perehüvitiste ja vanemapuhkuste süsteem on senisest paindlikum, arvestades varasemast enam lapsevanemate vajadustega.

Emal vanemahüvitis ja emapuhkus – töötaval emal on õigus 100-päevasele hüvitisele ja puhkusele, millest 70 päeva võib kasutada enne lapse sündi. Töötav ema saab ise otsustada, millal ta soovib emal vanemahüvitist kasutama hakata ning tööandja juurest emapuhkusele jääda. Mittetöötaval emal on õigus ainult sünnijärgsele 30 päevale. Selle peab välja võtma järjekorras päevadel ning emapuhkuse ajal ei tohi ta ühegi tööandja juures töötada.

Isal vanemahüvitis ja puhkus – isal on õigus 30-kalendripäevasele hüvitisele, mida võib hakata kasutama kuni 30 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnitähtaega kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Töötaval isadel kaasneb isa vanemahüvitisega õigus isapuhkusele. Töötav isa peab isa vanemahüvitise ja isapuhkuse kasutamiseks kõigi oma tööandjate juurest isapuhkusele jääma.

Jagatav vanemahüvitis ja vanemapuhkus. Enamjaolt on jagatava vanemahüvitise ja -puhkuse kestus 475 kalendripäeva, aga see oleneb emal vanemahüvitise kasutamisest. Seda saab võtta päevade kaupa ning hüvitise saajaid saab vastavalt vanemate soovile vahetada. Kuni 60 kalendripäeva saavad nad vanemapuhkust koos kasutada, saades mõlemad ka vanemahüvitist. Hüvitist on võimalik võtta ka ilma puhkusega. Kui üks vanem juba on vanemapuhkusel, siis on hüvitisele õigus just temal. Jagatava vanemahüvitise ja -puhkuse ajal on võimalik töötada ja tulu teenida.

Lisaks mainitud perehüvitistele ja -puhkustele on peredele olenevalt olukorrast saadaval veel mitmeid hüvitisi ja puhkuseid. Rohkem infot leiab Sotsiaalkindlustusameti kodulehelt.

5.3 Osaajaga töö ja kaugtöö tegemine laste tõttu

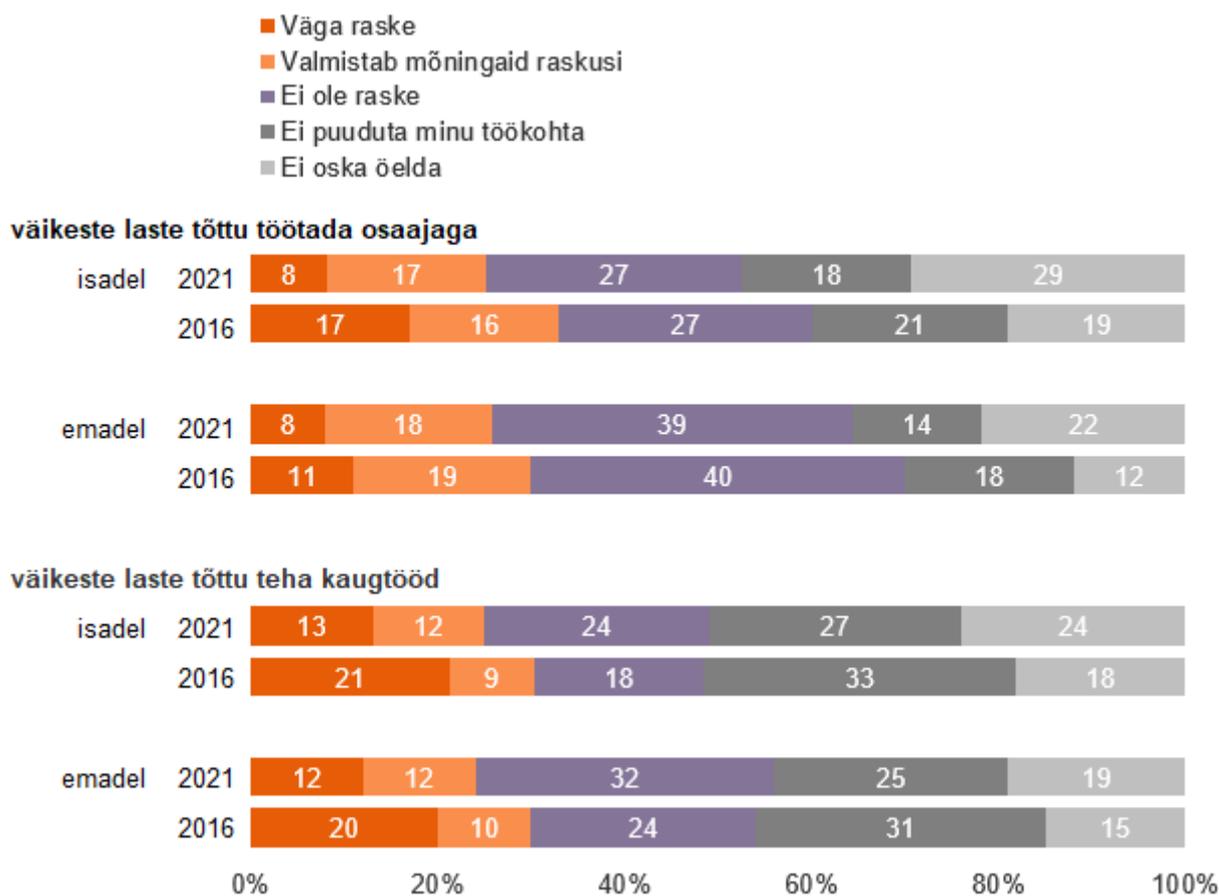
Neilt, kes töötavad või on viimase 12 kuu jooksul töötanud, küsiti, kui kerge on isadel nende töökohas väikeste laste tõttu teha kaugtööd või osaajaga tööd, ning samu küsimusi küsiti ka emade kohta

39% leiab, et emadel ei ole raske **töötada väikeste laste tõttu osaajaga, ja 32%, et neil pole raske teha kaugtööd** (Joonis 61). Samas isade puhul ei oska suurem osa vastajatest seisukohta võtta, kui keeruline selline töökorraldus nende töökohas võiks olla. Üheks põhjuseks võib olla see, et isad sagedamini ei muuda enda töökorraldust väikeste laste tõttu ning seetõttu puudub ka võimalus selle olukorra lihtsuse või keerulisuse hindamiseks. Umbes veerand töötavatest vastajatest leiab, et isadel ei ole osaajaga töötamine või kaugtöö tegemine raske. Võrreldes 2016. aastaga on kasvanud nende osakaal, kes ei oska antud küsimusi hinnata ja seda eriti osaajaga töö tegemise võimaluste puhul.

Kolmanda taseme **haridusega** vastajad arvavad keskmisest sagedamini, et väikeste laste tõttu osaajaga töötamine või kaugtöö tegemine pole nende töökohas probleem (nt isade puhul vastavalt 34% ja 33% kolmanda taseme haridusega vastajatest vs. 24% ja 18% esimese taseme haridusega vastajatest). **Rahvuse** lõikes on eestlased sagedamini seda meelt, et väikeste laste kõrvalt osaajaga töötamine ning kaugtöö tegemine pole ei isadele ega emadele raske. Samuti arvavad kõrgema **sissetulekuga** vastajad sagedamini, et väikeste laste tõttu osaajaga töötamine või kaugtöö tegemine ei ole nende töökohas ei emade ega isade jaoks raske. Need, kellel **on lapsi**, leiavad sagedamini, et osaajaga või kaugtöö tegemine valmistab nende töökohas raskusi, kui need, kellel endal lapsi pole.

Nii isade kui ka emade puhul peetakse väikeste laste tõttu osaajaga töötamist reaalsemaks võimaluseks kui kaugtöö tegemist. Samas on 2016. aastaga võrreldes suurenenud nende osakaal, kes ei pea ei isade ega ka emade puhul kaugtöö tegemist raskeks. Samuti on vähenenud nende töötavate elanike osakaal, kelle töökohal ei saa kaugtööd teha (variant „ei puuduta minu töökohta“), kuna koroonaviiruse levikust tingituna muutus kaugtöö tegemine soositumaks töötamise vormiks kui varem.

Joonis 61. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ...? (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)

5.4 Töölt koju jäämine lapse haigestumise korral

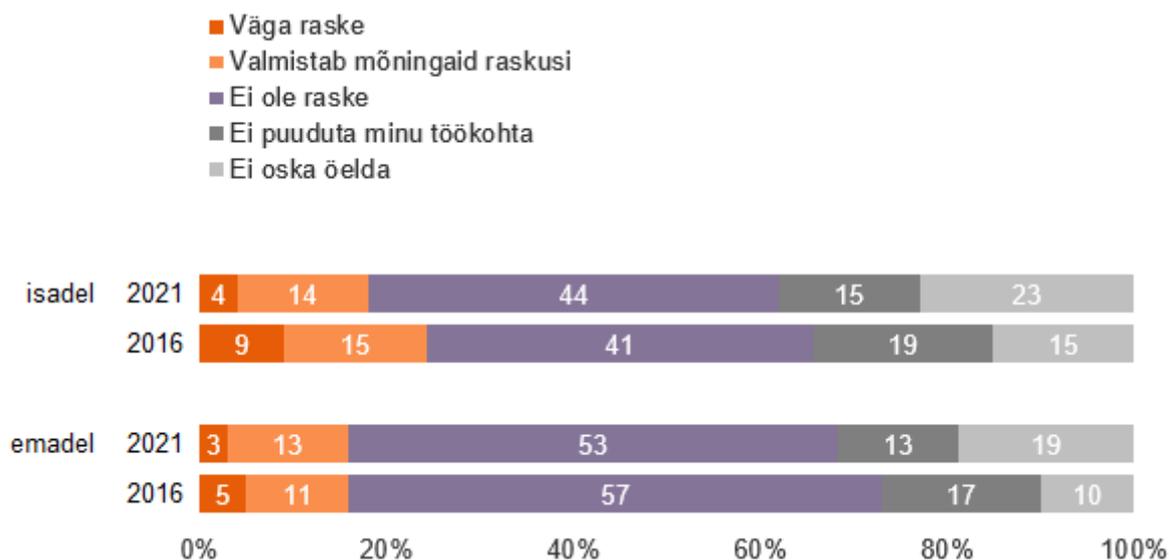
Enam kui pooled töötavatest elanikest (53%) arvavad, et **emadel ei oleks raske jääda haigestunud alla 12-aastase lapse tõttu töölt koju** (vs. 44% isade puhul; Joonis 62). Kui nende vastajate osakaal on püsinud suhteliselt muutumatuna, kelle arvates oleks haige lapsega koju jäämine ema jaoks raske, siis isade osas on suhtumine muutunud pisut soosivamaks: 2016. aastal arvas 24%, et haige lapsega koju jäämine on isale raske, 2021. aastal 18%.

Mehed leiavad võrreldes naistega veidi sagedamini nii seda, et isadel ei ole raske jääda haige lapsega koju (46% vs. 41%), kui ka seda, et see valmistab raskusi (16% vs. 12%). Samas leiavad nad võrreldes naistega harvem, et emadel on raske haige lapsega koju jääda (48% vs. 58%) või et see võiks valmistada raskusi (9% vs. 17%).

Eestlaste seas on rohkem neid, kelle arvates nii isadel kui ka emadel ei ole raske haigestunud lapse tõttu töölt koju jääda (isade puhul 46% eestlastest ei pea raskeks vs. 39% muust rahvusest vastajatest; emade puhul 56% vs. 47%).

Leibkonnatüübi võrdluses on kahe täiskasvanuga peredes vanematel lihtsam haige lapsega koju jääda kui ühe täiskasvanuga leibkonnas.

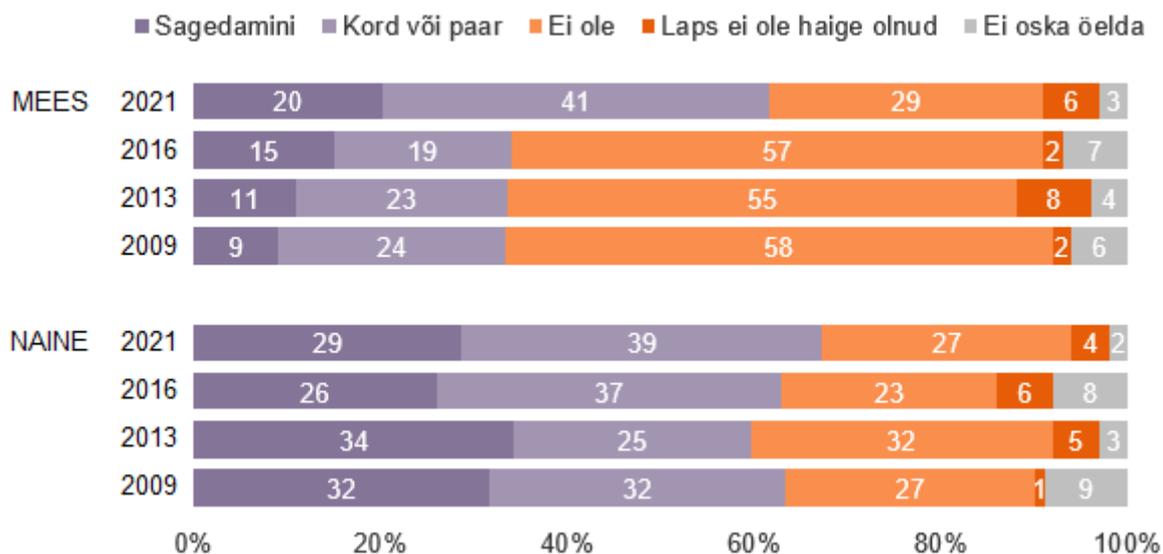
Joonis 62. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske jääda koju hoidma haigestunud alla 12-aastast last? (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)

67% naistest ja 61% meestest, kellel on vähemalt üks alla 12-aastane laps, on **viimase kahe aasta jooksul vähemalt korra haige lapse tõttu töölt koju jäänud või töötamist vähendanud** (Joonis 63). Naiste puhul ei ole haige lapse hooldamiseks koju jäänute osakaal varasemate aastatega võrreldes märkimisväärselt muutunud. Küll aga on 2016. aastaga võrreldes oluliselt kasvanud nende meeste osakaal, kes on haige lapse tõttu koju jäänud (34% → 61%). Sellele muudatusele võis mõju avaldada küsimuse sõnastuse täiendamine 2021. aasta monitooringus töötamise vähendamise näol. Need lapsevanemad, kes tegid kaugtööd, ei pruukinud lapse haigestumisel alati võtta hoolduslehte, vaid lükkasid töökohustusi edasi, vähendasid töötamist või tegid seda lapse kõrvalt kodus. Kuivõrd mehed näevad enda rolli pere materiaalsete võimaluste tagamisel suuremana, siis võib oletada, et kaugtöö muutumine normaalsuseks on toetanud ka isade jäämist lapsega koju, võimaldades neil töötamist selles olukorras jätkata.

Soo ja rahvuse lõikes eristuvad muust rahvusest naised, kelle koormus haige lapsega koju jäämisel on märksa suurem kui eesti naistel ja (muust rahvusest) meestel. Vaid 12% muust rahvusest naistest ei ole eelneva kahe aasta jooksul haige lapsega koju jäänud (vs. 33% eesti naistest) ja 44% on koju jäänud sagedamini kui kord või paar (vs. 22% eesti naistest). Koju jäämise sageduse ja laste arvu ning noorema lapse vanuse vahel ei ole selget seost.

Joonis 63. Kas Te olete viimase KAHE aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud, töötamist vähendanud või töökohustusi edasi lükanud? (% neist, kellel on vähemalt üks alla 12-aastane laps, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=366)

5.5 Tööga seotud (lisa)kohustuste täitmine perekonna kõrvalt

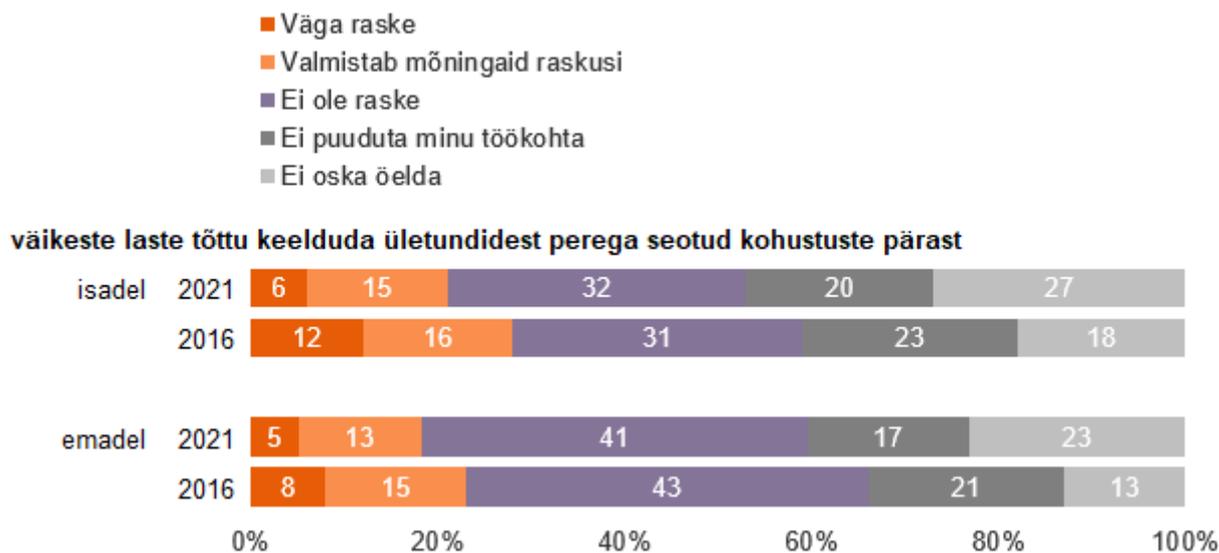
Analüüs näitas, et lapsehoolduspuhkusele jäämist ja tööle naasmist ning väikeste laste kõrvalt osajaga töötamist või kaugtöö tegemist peetakse emade jaoks lihtsamaks kui isade jaoks. Sama kehtib ka **ületundidest keeldumise** puhul: 41% vastajatest leiab, et emadel ei ole raske keelduda ületundidest perega seotud kohustuste tõttu, ning 32%, et isadel ei ole see raske (Joonis 64). Seejuures arvavad mehed suurema tõenäosusega kui naised, et isade jaoks ei ole ületundidest keeldumine keeruline (36% meestest vs. 28% naistest).

2016. aasta tulemustega võrreldes on vähenenud nende vastajate osakaal, kes peavad nii emade kui ka isade jaoks ületundidest keeldumist keeruliseks. Vähenemine on tingitud sellest, et on kasvanud nende vastajate osakaal, kes ei oska antud küsimuses seisukohta võtta.

Vanusegruppide lõikes on keskmisest rohkem neid, kes leiavad, et isadel ja emadel ei ole raske väikeste laste tõttu ületundidest keelduda, 25–44-aastaste seas. Kui **eesti meestest** leiab 40%, et isadel ei oleks raske pere tõttu ületundidest keelduda, siis muust rahvusest meestest arvab nii 27%. Emade puhul ei pea 48% eesti naistest ja 39% muust rahvusest naistest väikeste laste tõttu ületundidest keeldumist keeruliseks.

Hariduse lõikes on kolmanda taseme haridusega vastajate seas keskmisest rohkem neid, kelle arvates ei ole ei isadel ega emadel raske väikeste laste tõttu keelduda ületundidest. Leibkonnatüübi või laste arvu põhjal ei saa selget seost välja tuua.

Joonis 64. Kas Teie töökohas on/oli isadel/emadel raske ...? (% neist, kes töötavad või on töötanud viimase 12 kuu jooksul, n=1589)

Vastajatel, kes töötavad ja kellel on alla 18-aastaseid lapsi, paluti hinnata, **kas neil on lastega seotud perekondlike kohustuste tõttu raske teha vajadusel ületunde, töötada tavapärasest erineva graafiku alusel, õppida või minna ööbimisega töölähetusele/koolitusele**. Mehed leiavad sagedamini kui naised, et neil ei ole raske olla vajadusel nädalavahetustel või hilja tööl (teha tavapärasest erineva tööajaga töid nagu nt medõde) või minna ööbimisega tööreisile või koolitusele (Joonis 65). 15% naistest ütleb, et neil on väga raske teha tavapärasest erineva tööajaga tööd, ning 18%, et neil on väga raske minna ööbimisega tööreisile. Ületundide tegemise või enesetäiendamise võimaluste osas naiste ja meeste hinnanguid ei erine. Soo ja rahvuse võrdluses eristuvad taaskord muust rahvusest naised: nende hulgas on keskmisest vähem neid, kes saaksid ilma raskusteta täita tööga seotud lisakohustusi.

Mehed hindavad võrdselt sageli keeruliseks nädalavahetusel või hilja tööl olemist (valmistab raskusi 37%-le), õppimist / koolitustel osalemist (36%), ööbimisega tööreisil / koolitusel käimist (36%). Veidi harvem peavad mehed keeruliseks tavapärasest tööajast erineva tööaja tõttu nädalavahetusel või hilja töötamist (31%).

Naiste jaoks on keeruline minna ööbimisega tööreisile/koolitusele (valmistab raskusi 48%-le) ja õppida või osaleda koolitustel (45%). Veidi vähem raskusi valmistab nädalavahetusel või hilja tööl olemine (st töötada tavapärasest tööajast erineval ajal; raske 40%-le) ning teha tavapärasest tööaega ületavat tööd (38%).

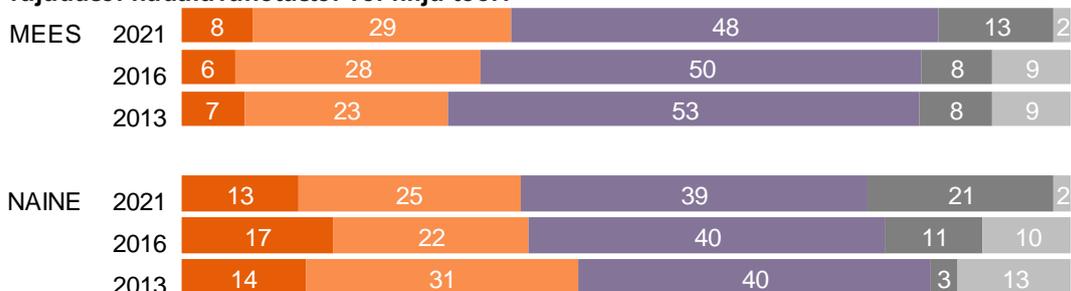
Lastega leibkondade võrdluses toovad ühe täiskasvanu ja lapse/lastega leibkonnad võrreldes kahe täiskasvanu ja lapse/lastega või muud lapse/lastega leibkonnad sagedamini välja seda, et neil on väga raske olla nädalavahetusel või hilja tööl (24%) või teha tavapärasest erineva tööajaga tööd (22%). Ööbimisega tööreisile või koolitusele minek valmistab neile sagedamini mõningaid raskusi (42%). Sellistel peredel ei pruugi turvavõrgustiku puudumisel olla võimalust last selleks ajaks kellegi hoolde jätta või eeldab see teatavaid lisapingutusi.

Võrreldes 2016. aastaga ei ole naiste ja meeste hinnangud oluliselt muutunud.

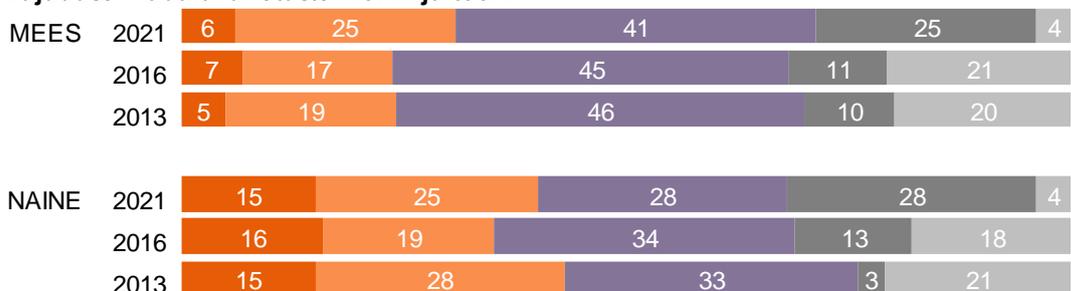
Joonis 65. Kas Teil on lastega seotud perekondlike kohustuste tõttu raske ... (% neist, kes töötavad praegu, kellel on alla 18-aastaseid lapsi ja kellel on partner ja/või lapsed, n=481)

- Väga raske
- Valmistab mõningaid raskusi
- Ei ole raske
- Ei puuduta minu töökohta
- Ei oska öelda

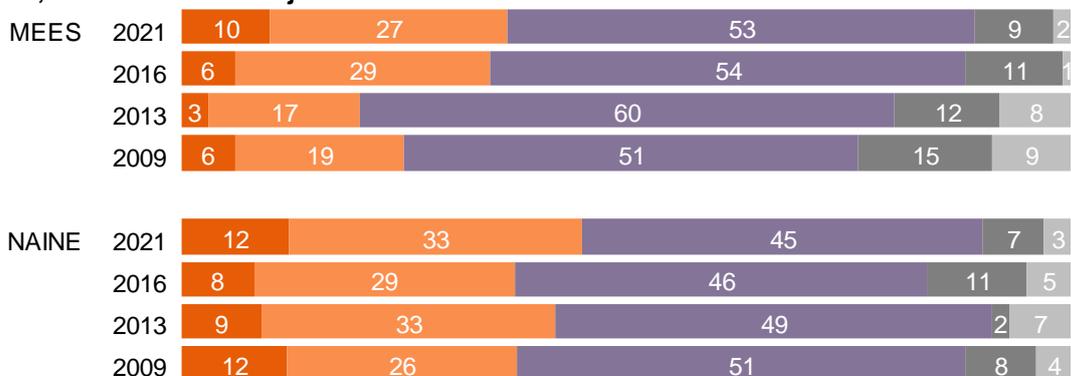
olla vajadusel nädalavahetustel või hilja tööl?

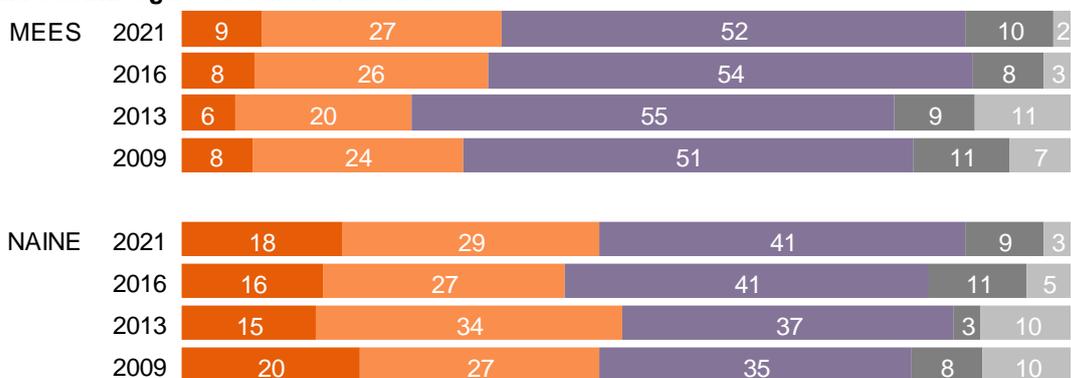
olla vajadusel nädalavahetustel või hilja tööl?

õppida, osaleda koolitustel ja enesetäienduskursustel?

minna õõbimisega tööreisile või koolitusele

0% 20% 40% 60% 80% 100%

5.6 Eelistatud töökoormus

Selgitamaks välja, milline on inimeste eelistatud töökoormus, paluti kõigil vastajatel hinnata, kui palju sooviksid nad töötada, juhul kui abikaasa/elukaaslane teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja puuduks otsene vajadus töötada. Sellises olukorras eelistaks 88% meestest ja 86% naistest käia tööl.

Mehed eelistaksid töötada pigem täiskoormusega (63%), naistest aga sooviks 44% töötada täis- ja 42% osakoormusega. **Muust rahvusest naiste** seas on enam neid, kes eelistaksid võimalusel töötada osakoormusega (50%) või töötamisest loobuda ja olla abikaasa ülalpeetav (8%), vähem aga neid, kes eelistaksid jätkata töötamist täiskoormusega (32%) (Joonis 66). Eesti naised eelistaksid võrreldes meestega samuti enam töötada osakoormusega (38%), kuid võrreldes muust rahvusest naistega sooviks vaid 2% olla abikaasa ülalpeetavad.

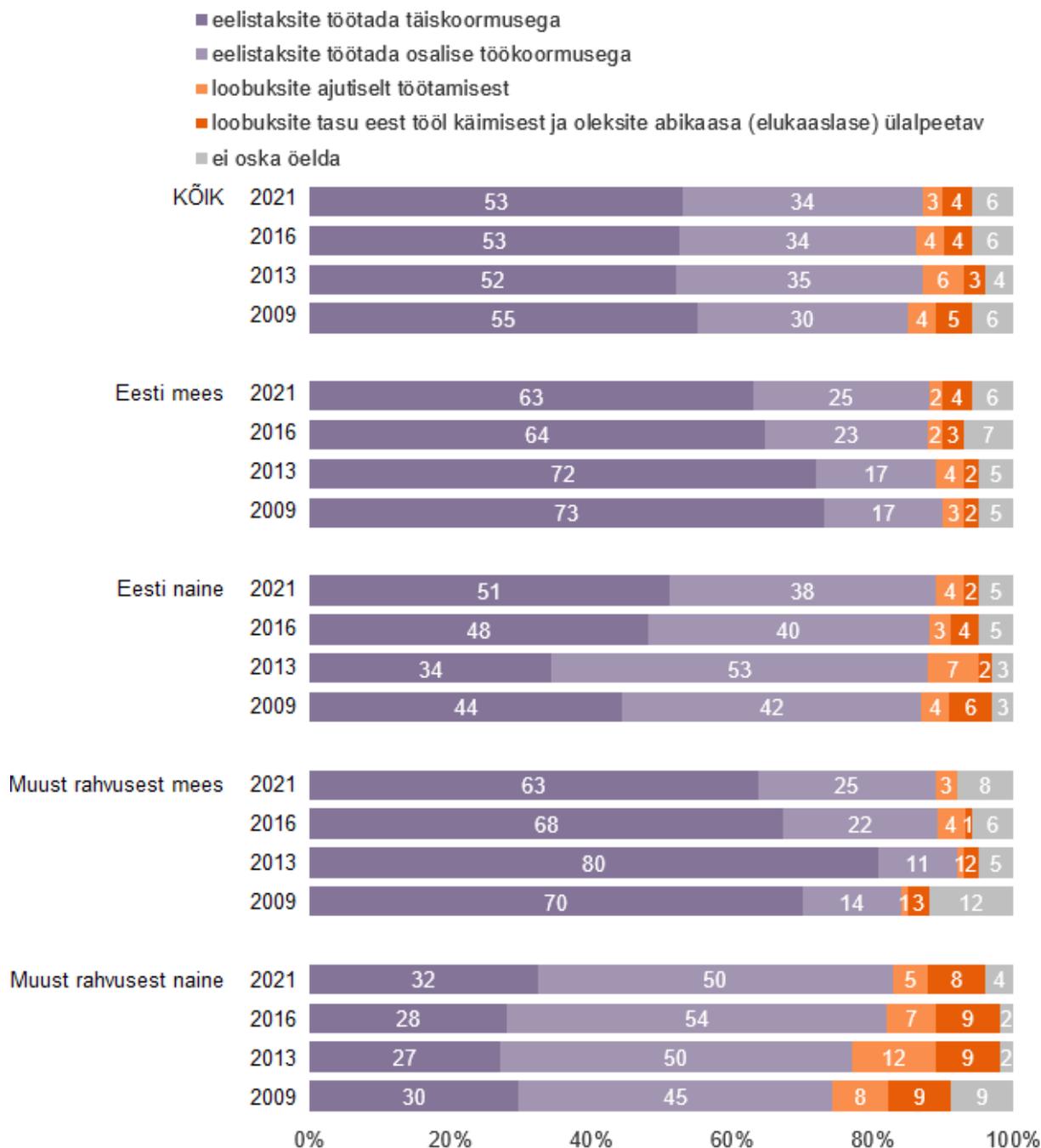
Vanuse lõikes ilmneb, et nooremad inimesed eelistaksid sagedamini osalise koormusega töötamist (42% 15–24-aastastest vs. 27% 65–74-aastastest) ja kõige eakamad täiskohaga töötamist (63%).

Kuni 500 eurot pereliikme kohta teenivate vastajate hulgas on keskmisest vähem neid, kes eelistaksid täiskoormusega töötamist (47% vs. 60% neist, kelle sissetulek on üle 1300 euro pereliikme kohta).

Hariduse ega **perekonnaseisu** lõikes olulisi erinevusi ei ole. Küll aga mõjutab eelistatud töökoormust **laste olemasolu**: lasteta peredes eelistaks täiskoormusega tööd 57%, lastega peredes aga 45%.

Võrreldes 2016. aastaga ei ole märkimisväärseid muutusi toimunud. Mõnevõrra on vähenenud täiskoormuse ja kasvanud osakoormuse eelistamine muust rahvusest meeste seas. Vastupidises suunas on muutunud muust rahvusest naiste eelistused: nende puhul on pisut sagenenud täiskoormuse eelistamine ja vähenenud osakoormuse eelistamine.

Joonis 66. Mida Te teeksite, kui Teie abikaasa (elukaaslane) teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja Teil ei oleks otsest vajadust töötada. Kas Te ...? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Juhul kui puuduks vajadus töötada ja sissetuleku saaks muul moel, eelistaks siiski 81% elanikest töötada. Sealhulgas 50% töötaks edasi osalise koormusega ning 10% loobuks ajutiselt töötamast, mida on enam kui olukorras, kus sissetulek tuleks abikaasalt või elukaaslaselt.

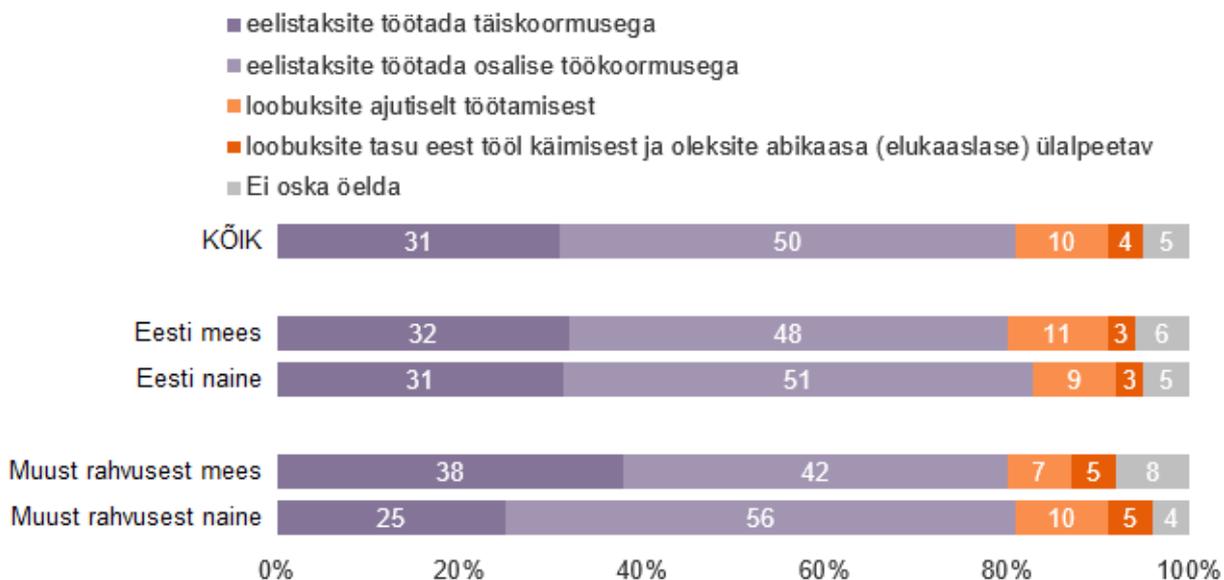
Kuigi nii **naised kui ka mehed** eelistaksid sel juhul ennekõike osalise koormusega tööd, on meeste hulgas võrreldes naistega veidi enam neid, kes jätkaksid täiskoormusega töötamist (34% vs. 29%) ning vähem neid, kes töökoormust vähendaksid (46% vs. 53%).

Muust rahvusest perekondades säiliks suurema tõenäosusega konservatiivsem elukorraldus ka siis, kui puuduks otsene vajadus töötada. Muust rahvusest naiste seas on keskmisest vähem neid, kes sellisel juhul töötaksid täiskoormusega. Muust rahvusest meeste seas jällegi on keskmisest vähem neid, kes kasutaksid võimalust töötada osalise koormusega (Joonis 67).

Vanusegruppide võrdluses on 15–44-aastaste seas keskmisest vähem neid, kes sissetuleku olemasolul töötaksid jätkuvalt täiskoormusega ning pigem eelistaksid nad osakoormust.

Sissetuleku ja eelistatud töötamise aja vahel olulist seost ei ole. Küll aga eelistaksid lastega leibkonnad harvem täiskoormusega töötamist. Kolme ja enama lapsega pered eristuvad selle poolest, et nende esindajatest loobuks 21% ajutiselt töötamisest, kui sissetulek oleks tagatud (keskmine 10%).

Joonis 67. Mida Te teeksite, kui Teil ei oleks otsest vajadust töötada ja Te saaksite sissetuleku muul moel (v.a abikaasa ülalpeetav olemine)? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

6. Koroonaviiruse leviku mõju soolisele võrdsusele

- 14% abikaasa või elukaaslasega koos elavatest inimestest leidis, et koroonaviiruse leviku perioodil muutus vastutus kodutööde ja perega seotud toimetuste eest, sealhulgas 8% leidis, et see muutus ebavõrdsemaks (koormus kandus vastajale või tema partnerile). Mehed ja naised leidsid sama sageli, et nende vastutusel olevate tööde hulk suurenes. 37% abikaasa või elukaaslasega elavate inimeste hinnangul ei kaasnenud koroonaviiruse leviku perioodil pere elukorralduses muutusi ning 47% leidis, et piirangud ei muutnud seda, kuidas on kodutööd abikaasade/elukaaslaste vahel jaotunud.
- 54% meestest arvab, et koroonapiirangute tõttu lisandunud täiendavad kodutööd jagati partnerite vahel võrdselt. Naised aga tunnevad, et lisanduv koormus jäi pigem nende õlule. Samuti kinnitab naiste suuremat koormust see, et 11% meeste hinnangul langes koormus peamiselt tema partnerile. Võrdluseks – naistest leiab vaid 2%, et lisanduv koormus jäi peamiselt partneri kanda.
- Suuremat mõju avaldasid koroonapiirangud pere jaoks aja leidmisele, samas kui tööle pühendumine kannatas piirangute tõttu mõnevõrra vähem. Veidi enam kui pooled vastajatest (54%) ei ole kunagi tundnud, et koroonapiirangute ajal jäi neil perekondlike kohustuste tõttu liiga vähe aega tööle pühendumiseks. Neid, kes leiavad, et koroonapiirangute ajal ei takistanud töö neil pere jaoks soovitud aega leidmast, on märksa vähem ehk 40%. Meeste ja naiste hinnangud ei erine.
- Koroonapiirangud mõjutasid lastega leibkondi rohkem kui lasteta leibkondi. Lastega peredes on rohkem neid, kellel oli perekondlike kohustuste tõttu vähemalt mingil määral takistatud tööle pühendumine ja samuti töiste kohustuste tõttu takistatud perele pühendumine.
- Piirangud mõjutasid nende endi hinnangul rohkem madalama sissetulekuga elanikke (kuni 500 eurot kuus leibkonnaliikme kohta). 14% neist tundis, et alati või suuremal osal ajast takistas töö neil soovitud määral perele keskendumist (vs. 5% neist, kelle sissetulek on üle 1300 euro pereliikme kohta).

Koroonapandeemia algusest peale 2020. aastal oli selge, et sellel saab olema mõju soolisele võrdsuslikkusele. Esiteks mõjutasid pandeemia kontrollimiseks vastu võetud meetmed just neid sektoreid, kus suurem osa töötajatest on naised (nt majutus, toitlustus, hotellindus, jaekaubandus, turism) (Euroopa Komisjon, 2021; Eurofound, 2020). Teiseks, eesliini töötajad, kes pandeemia tingimustes töötamist jätkasid, olid enamuses samuti naised (nt õendus, hooldus, koristus) (Kambouri, 2020; Euroopa Komisjon, 2021). Kolmandaks kardeti, et naiste tasustamata koduste ja hooldustööde koormus tõuseb ning läbi selle kannatab ka nende töö ja pereelu tasakaal (Eurofound, 2020; Kambouri, 2020; EIGE, 2021b; Euroopa Komisjon, 2021). Selline tagasilangus kinnistaks konservatiivseid soorolle ning võiks mõjutada naiste heaolu ja võimalusi tööturul pikaajaliselt.

Uuringud näitavad, et kartustel oli alust ning soolises võrdsuslikkuses toimus tagasilangus. Mõjud olid eriti suured just üksikemade puhul (Eurofound, 2021). Siiski tõi pandeemia kaasa ka võimalusi. Kuigi naised panustasid tasustamata kodustele ja hooldustöödele endiselt märkimisväärselt rohkem, siis kodus töötavate meeste panus kodu- ja hooldustöösse samuti tõusis (EIGE, 2021b; Euroopa

Komisjon, 2021). Kas sellel on ka pikaajalisem mõju koduste tööde jaotusele, on veel vara öelda (EIGE, 2021b). Belgias flaami piirkonnas läbi viidud uuring leidis, et kodukontori võimalus naistele üldiselt meeldis (Moens et al., 2022), kuid lisaks paindlikule töötamise kohale oleks naiste olukorra parandamiseks vaja ka paindlikku tööaega ja paremaid hooldusteenuseid (EIGE, 2021b; Euroopa Komisjon, 2021). Samas tuleb olla ettevaatlik, et töö kodukontoris ei muutuks soospetsiifiliseks ja ei tõstaks samal ajal naiste panust kodutöösse veelgi.

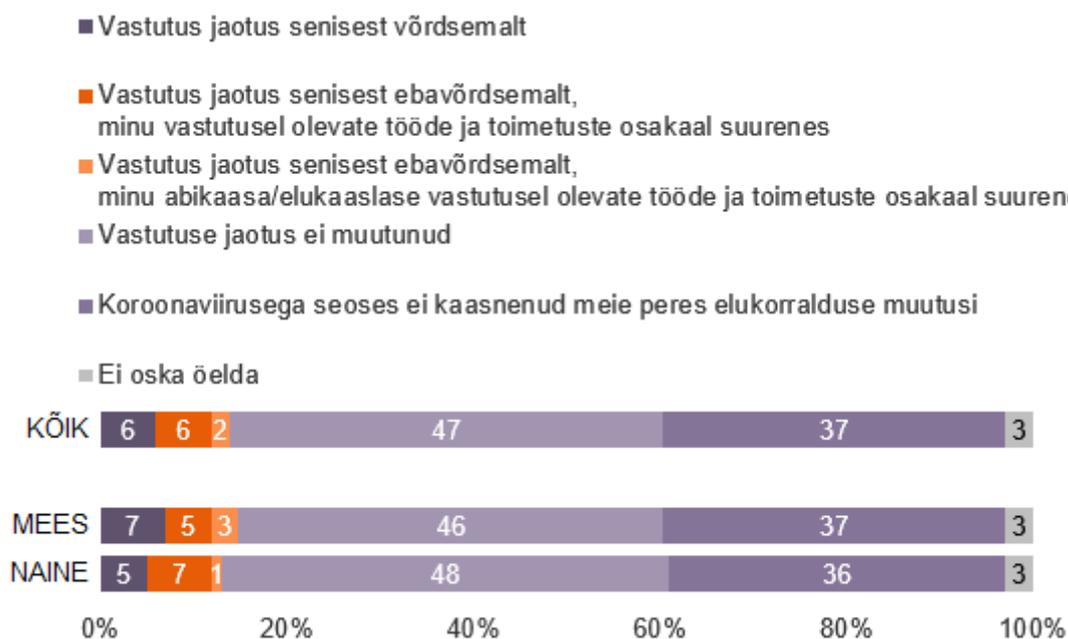
Kuna pandeemial oli naiste nägu, siis on palju kirjutatud ka sellest, et pandeemia tagajärgedega tegelemisel peab silmas pidama sooaspekti. Vastuvõetavad meetmed peaksid silmas pidama, mis mõju neil naistele oleks ja kuidas naisi kõige paremini pandeemiast taastumisel abistada (Kambouri, 2020; Shreeves, 2021; Euroopa Komisjon, 2021).

Järgnev peatükk vaatleb, kuidas Eesti naised ja mehed tunnetasid pandeemia mõju oma elule ning kuivõrd see läheb kokku erinevate uuringute tulemustega.

6.1 Mõju kodusele tööjaotusele

2020. aasta kevadel koroonaviiruse leviku tõkestamiseks kehtestatud piirangud muutsid paljude perede elukorraldust. Ligi pooled vastajatest (47%), kes elavad abikaasa/elukaaslasega koos samas leibkonnas, leiavad, et **vastutuse jaotus seoses kodutööde ja perega seotud toimetustega** peres ei muutunud (Joonis 68). Pisut enam kui kolmandiku hinnangul ei kaasnenud koroonapiirangutega üldse pere elukorralduses muutusi. Seda, et vastutus muutus ebavõrdsemaks ehk suurem koormus langes kas vastajale või tema abikaasale/elukaaslasel, nendib 8% elanikest. Meeste ja naiste vastused antud küsimusele on sarnased. Samuti ei erine vastused rahvuse, sissetuleku ega leibkonnatüübi (lastega vs. lasteta) lõikes olulisel määral. Siiski leiavad 20–29-aastased naised, et vastutus jaotus senisest võrdsemalt (10% vs. 5% naistest keskmiselt) ning samamoodi arvavad 30–39-aastased mehed (14% vs. 7% meestest keskmiselt). Hariduse lõikes on kolmanda taseme haridusega vastajate hulgas keskmisest enam neid, kelle peres piirangute mõjul vastutuse jaotus ei muutunud (51%). Eesti mees leiab kõige sagedamini, et koroonaviirusega ei kaasnenud peres muudatusi (40%).

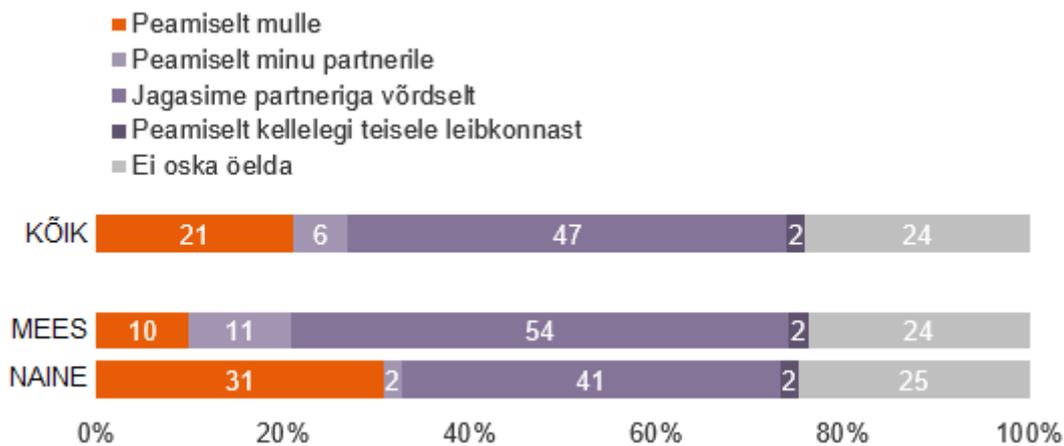
Joonis 68. Kui mõtlete koroonaviiruse algusest alates kõige rohkem Teie elukorraldust muutnud perioodile, siis kuidas muutus Teie ja Teie abikaasa/elukaaslase vaheline vastutus kodutööde ja perega seotud toimetuste eest võrreldes koroonaviiruse leviku eelse perioodiga? (% neist, kelle abikaasa või elukaaslane elab samas leibkonnas, n=1220)

Neil, kellel on partner ja/või lapsed, paluti hinnata, **kuidas jaotus koroonapiirangute tõttu lisanduv täiendavate kodutööde koormus** (Joonis 69). Veidi enam kui pooled meestest (54%) arvavad, et koormus jagunes võrdselt. Naised tunnevad seda meestest vähem (41%) ning leiavad meestega võrreldes sagedamini, et lisanduv koormus jäi pigem nende kanda (31% vs. 10%). Samuti kinnitab naiste suuremat koormust see, et 11% meeste hinnangul langes koormus peamiselt tema partnerile. Võrdluseks, naistest leiab vaid 2%, et lisanduv koormus jäi peamiselt partneri õlgadele.

Hariduse ja rahvuse lõikes tulemused ei erine. Samuti on omavahel sarnased eesti ja muust rahvusest meeste ning eesti ja muust rahvusest naiste tulemused. Eesti meeste hulgas on rohkem neid, kes arvavad, et koormus jaotus partnerite vahel võrdselt (56%), mõlemast rahvusest naiste seas aga on rohkem neid, kelle arvates jäi lisandunud koormus nende kanda. Veel ilmneb, et neis peredes, kus tullakse **majanduslikult väga hästi või hästi toime**, tajutakse lisandunud koormuse jagunemist võrdsemalt – 53% selliste perede esindajatest leiab, et lisakoormus jagati partnerite vahel võrdselt (vs. 32% raskustega toime tulevates peredes).

Joonis 69. Kellele langes Teie peres lisandunud täiendavate kodutööde ja toimetuste koormus, mille on põhjustanud koroonaviiruse levik ja piirangud (nt pereliikmete kodus püsimisega lisandunud söögikordadel söögitegemine, laste distantsõppel toetamine, koristamine ja desinfitseerimine)? (% neist, kes elavad rohkem kui üheliikmelises leibkonnas ja kellel on partner ja/või lapsed, n=1434)

6.2 Mõju töö- ja pereelu ühitamisele

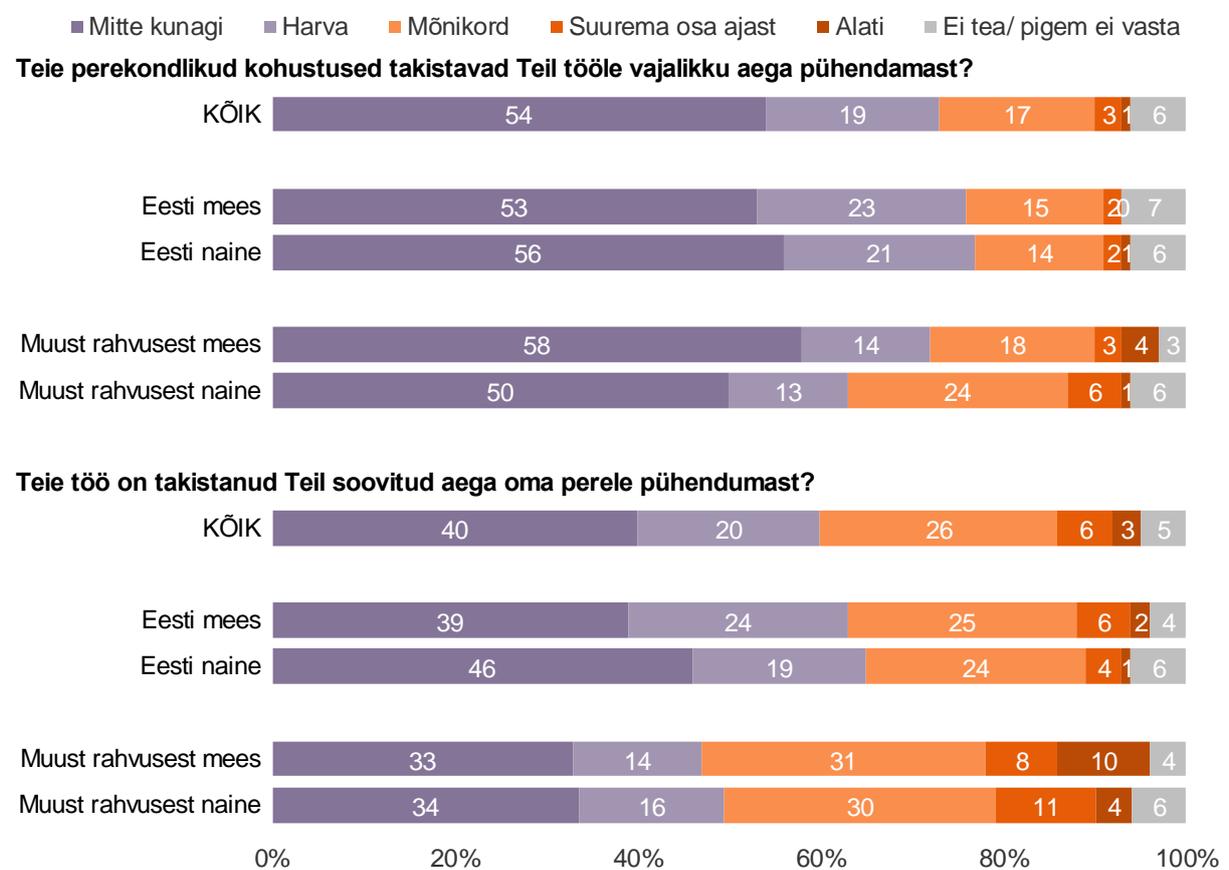
Koroonapiirangud ei toonud kaasa mitte ainult lisanduvaid kodutöid, vaid avaldasid mõju ka sellele, kui palju aega said inimesed pühendada tööle ja perele. Neilt, kes töötasid ning ei elanud üks, uuriti nende mõjude kohta täpsemalt. Vastustest ilmneb, et suuremat mõju avaldasid koroonapiirangud pere jaoks aja leidmisele ning töö piirangute tõttu niivõrd ei kannatanud. Veidi enam kui pooled vastajatest (54%) ei ole kunagi tundnud, et koroonapiirangute ajal jäi neil perekondlike kohustuste tõttu liiga vähe aega tööle pühendumiseks (Joonis 70). Neid, kes leiavad, et koroonapiirangute ajal ei takistanud töö neil pere jaoks soovitud aega leidmast, on märksa vähem: 40%. Samuti on umbes kaks korda rohkem neid, kelle jaoks alati või suurema osa ajast takistas töö perele pühendumist (9% vs. 4% neid, kellel perekondlikud kohustused takistasid piisaval määral tööle pühendumast). Meeste ja naiste vastused mõlemas küsimuses erinevad vähe: meeste seas on naistega võrreldes enam neid, kes tunnevad, et töö on alati takistanud neil soovitud aega perele pühendamast (4% vs. 2%).

Vanuse ja hariduse lõikes ei tule esile selget seost, kuidas koroonapiirangud on mõjutanud tööle ja perele pühendumist. Siiski on esimese taseme haridusega inimesed teistest sagedamini toonud välja, et perekond takistas tööle pühendumist (8%), mis võib olla seotud sellega, et neil on vähem võimalusi teha tööd kodukontorist. **Rahvuse** võrdluses on muu rahvuse esindajad sagedamini tundnud, et

piirangute ajal oli neil alati või suurem osa ajast takistusi soovitud määral nii tööle kui ka perele pühenduda. Siin eristuvad eesti naised, kellest 46% ei ole kordagi tundnud, et töö oleks takistanud neil soovitud määral aega perele pühendamast. Muust rahvusest naised ja mõlemast rahvusest mehed toovad seda vähem välja.

Koroonapiirangud mõjutasid **lastega leibkondi** rohkem kui lasteta leibkondi: lastega peredest tunneb 51%, et koroonapiirangute ajal oli neil vähemalt mingil määral perekondlike kohustuste tõttu takistatud tööle pühendumine, ja 60 protsendil oli tööiste kohustuste tõttu takistusi perele pühendumisel. Lasteta leibkondades on vastavad näitajad 30% ja 51%. Samuti mõjutasid piirangud rohkem **madalama sissetulekuga elanikke** (kuni 500 eurot kuus leibkonnaliikme kohta). Neist 14% tundis, et alati või suurema osa ajast takistas töö neil soovitud määral perele keskendumist (vs. 5% neist, kelle sissetulek on üle 1300 euro pereliikme kohta), ja 8%, et perekondlikud kohustused segasid tööle keskendumist.

Joonis 70. Kas Te olete seoses koroonaviiruse levikuga kehtestatud piirangute tõttu tundnud, et ... (% vastajatest, kes elavad rohkem kui üheliikmelises leibkonnas ja töötavad või on viimase 12 kuu jooksul töötanud, n=1246)

Covid-19 mõju soolisele võrdõiguslikkusele Eestis ja Euroopa Liidus

Covid-19 mõju soolisele võrdõiguslikkusele Eestis on varasemalt uurinud mõttekoda Praxise uuring „COVID-19 sotsiaalmajanduslikust mõjust”, mille raames intervjueriti naisi (Haugas & Sepper, 2021), ning Euroopa Parlamendi tellitud Eurobaromeetri uuring „Naised Covid-19 ajal”, kus küsitleti samuti ainult naisi (Euroopa Parlament, 2022). Praxise uuring keskendus eelkõige lastega naistele, kas siis üksikvanematele või jagatud vanemlusega peredele, kuid Eurobaromeeter leibkonnatüüpe ei erista.

Eurobaromeetri uuringu kohaselt nõustus 32% vastanud naistest (EL-i keskmine oli 44%) ja 48% ei nõustunud sellega, et pandeemia avaldas mõju naise töö- ja eraelu tasakaalule. Nii Eurobaromeetri kui ka Praxise uuringu kohaselt suurenes naiste koduste tööde osakaal pandeemia ajal. See mõjutas omakorda nende võimalusi teha palgatööd. 13% Eurobaromeetri uuringule vastanud eestlastest nõustus (EL-i keskmine oli 25%) ning 57% ei nõustunud sellega, et koduste tööde mahu suurenemise tõttu sai naine vähem teha tasustatud tööd (palga või tasu eest), kui oleks soovinud. Praxis märkis, et “COVID-19 majandusmõju mõõtmisel tuleks arvestada, et sektoreid, mis moodustavad ühiskonna nn formaalse majanduse, hoiab käigus naiste tasustamata töö”.

Praxise uuringu kohaselt olid osad naised sunnitud oma palgatöö koormust vähendama või sellest üldse loobuma. Eurobaromeetri küsitluse kohaselt oli 21% vastanutest nõus (EL-i keskmine oli 29%) ning 49% ei nõustunud sellega, et pandeemia tõttu muutusid tema ametialased otsused (nt töökoha vahetamine). 14% vastanutest oli otsustanud pandeemia mõjul vähendada palgatööle kuluvat aega (EL-i keskmine oli 22%) ning 55% jäi pigem senise juurde, mis võib tähendada ka üleminekut ettevõtlusele. Praxise uuringus selgus, et osa naisi olidki tasuvalt ja rahuldust pakkuvalt töölt läinud üle ettevõtlusesse, mis pakkus nende jaoks paindlikumaid võimalusi ühitada tööd ja pereelu.

Praxis leidis, et sellel võib olla pikaajaline negatiivne mõju: see seab takistusi naiste edenemisele karjääris, võib mõjutada palgalõhet ja sealt tulenevalt pensionilõhet. Samas võib sellel olla ka positiivne mõju, kui palgatööst loobunud naised alustasid hoopis ettevõtlusega.

Kokkuvõtvalt tõdes Praxis oma uuringus, et „Eestis ei ole kasutusele võetud piisavalt meetmeid, toetamaks lapsevanemate edukat toimetulekut ja soolist võrdsust pandeemia ajal”.

7. Võrdsuse väärtustamine ühiskondlike otsuste tegemisel

- 85% naistest ja 72% meestest arvab, et naiste osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks.
- Umbes kolmandik nii meestest kui ka naistest arvab, et naised on meestega võrreldes vähem huvitatud vastutavatest ametikohtadest. Naiste hulgas on võrreldes meestega oluliselt rohkem neid, kes väitega ei nõustu (62% vs. 54%).
- Naised ei nõustu meestega võrreldes pisut sagedamini sellega, et naistel pole piisavalt teadmisi ja oskusi, et olla poliitikas vastutavatel kohtadel (81% vs. 76%).
- Kui naiste osalemisse poliitikas suhtutakse valdavalt pooldavalt, siis seisukohad naiste osaluse suurendamise suhtes ettevõtete juhtivatel kohtadel ei ole nii toetavad. Seda, et ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi, leiab 36% meestest ja 56% naistest. Lisaks on meeste hinnang muutunud negatiivsemaks ehk 2016. aastaga võrreldes arvab vähem mehi, et naiste senisest suurem osalus juhtkonnas tuleks ettevõtetele kasuks.
- Naiste hulgas on võrreldes meestega oluliselt rohkem neid, kes leiavad, et poliitikute ja juhtide hulgas peaks olema sooline tasakaal. Meeste jaoks on see vähem oluline, kõige vähem oluliseks peavad nad soolist tasakaalu eraettevõtete tippjuhtide seas. Samas on umbes 40–50% nii meestest kui ka naistest seisukohal, et antud küsimus ei oma tähtsust.
- Nii naised kui ka mehed hääletasid viimastel valimistel sagedamini meeskandidaadi poolt. Naiskandidaatide poolt hääle andnuid on meeste ja naiste seas suhteliselt võrdselt.
- Naised peavad vajalikumaks kui mehed, et valijad ja riik tegeleks naiste osakaalu suurendamisega poliitikas.

Soolist tasakaalu ühiskondlike otsuste tegemisel ja selle mõju otsustele ja ka laiemalt on juba mõnda aega uuritud. Uuringud on näidanud, et naiste osalus poliitikas mõjutab poliitilisi prioriteete – teemasid, mis on laual, ja lahendusi, mida välja pakutakse. Mida rohkem naisi valitakse, seda kõrgem on üldiselt ka elukvaliteet ning perede, naiste ja vähemuste prioriteete peegeldavate poliitikate osakaal (Bekaj, 2020; Wängnerud, 2009). Kanadas tehtud uuring leidis seose rahvastiku tervisenäitajate paranemise ja valitsuses olevate naiste suurema osakaalu vahel, mis on seotud tervisenäitajate paranemist soodustavate rahastusotsustega (Ng & Muntaner, 2018). Naiste osakaalu suurenemine parlamentides on kaasa toonud ka nende riikide soolise võrdõiguslikkuse üldise taseme paranemise mõjutatuna teemadest ja otsustest, mida nendes parlamentides tehakse (Bekaj, 2020). On leitud, et naistel on poliitikas teistsugune tegutsemisstiil: nad on rohkem orienteeritud koostööle, vähem vastandavad ja rohkem võimelised teiste parteidega ühisjooni leidma (Shreeves & Prpic, 2019). Naised valitsuses võivad erineda ka oma suhtumise, arvamuste ja käitumise poolest, muutes sisemisi tööprotsesse ja tõstes avalikkuse usaldust valitsuse suhtes (Wängnerud, 2009). Nimetatud uuringud on piiratud ulatusega, uurinud kas üksikuid riike või isegi väiksemaid piirkondi, mistõttu ei ole selge, kuivõrd hästi on need üldistatavad teistele riikidele ja piirkondadele. Arutelud jätkuvad selle ümber, kas muutused tulevad naiste osakaalust või konkreetsete naiste vaadetest, elukogemusest või omadustest. Sellest

sõltumata on oluline meele pidada, et kuna ühiskond koosneb ligi 50% ulatuses naistest, siis on oluline, et ühiskonnale reegleid loovad ja neid rakendavad asutused peegeldaksid ühiskonna koosseisu.

Erasektorit analüüsivad uuringud on järjekindlalt jõudnud ühtedele ja samadele järeldustele soolise mitmekesisuse kasude osas. Rohkelt on uuringuid, mis leiavad, et sooline mitmekesisus ettevõtete juhtkondades parandab ettevõtete majanduslikke näitajaid, innovatsiooni, ettevõtte juhtimistavasid, sidusrühmadele ja sotsiaalsele vastutusele orienteeritust ja mainet ühiskonnas (vt nt Reguera-Alvarado et al, 2017; Brieger, 2019). Seda eelkõige seetõttu, et vaadete paljusid parandab otsuste kvaliteeti ja loob uuenduslikumaid lahendusi kogemuslike konfliktide kaudu (Reguera-Alvarado et al, 2017). Tõestamist on leidnud seos innovatsiooni ja soolise mitmekesisuse vahel. Näiteks Lorenzo et al (2017) uuring näitab, et ettevõtte, mille juhtkonnas oli vähemalt 20% naisi, said 34% oma tuludest innovatiivsetest toodetest või teenustest (võrreldes 25%-ga teistes ettevõtetes) ning nendes ettevõtetes oli ka rohkem murrangulist innovatsiooni ehk tooteid või teenuseid, mis asendavad täielikult mõnda varem eksisteerinud toodet või teenust. Sellistes ettevõtetes on ka rohkem uusi patente kui teistel (Griffin et al, 2021; Eagly, 1990).

Uuringud näitavad, kuidas naiste suurem osakaal otsuste tegemisel nii era- kui ka avalikus sektoris on kasulik nii organisatsiooni tasandil kui ka ühiskonnale tervikuna. Järgnev peatükk vaatab seda, kas ka avalik arvamus tunneb ära selle kasu ja väärtuse, mida naised ühiskondlike otsuste tegemisel loovad.

7.1 Üldised hoiakud naiste suurema osakaalu vajalikkuse suhtes ühiskondlikus elus

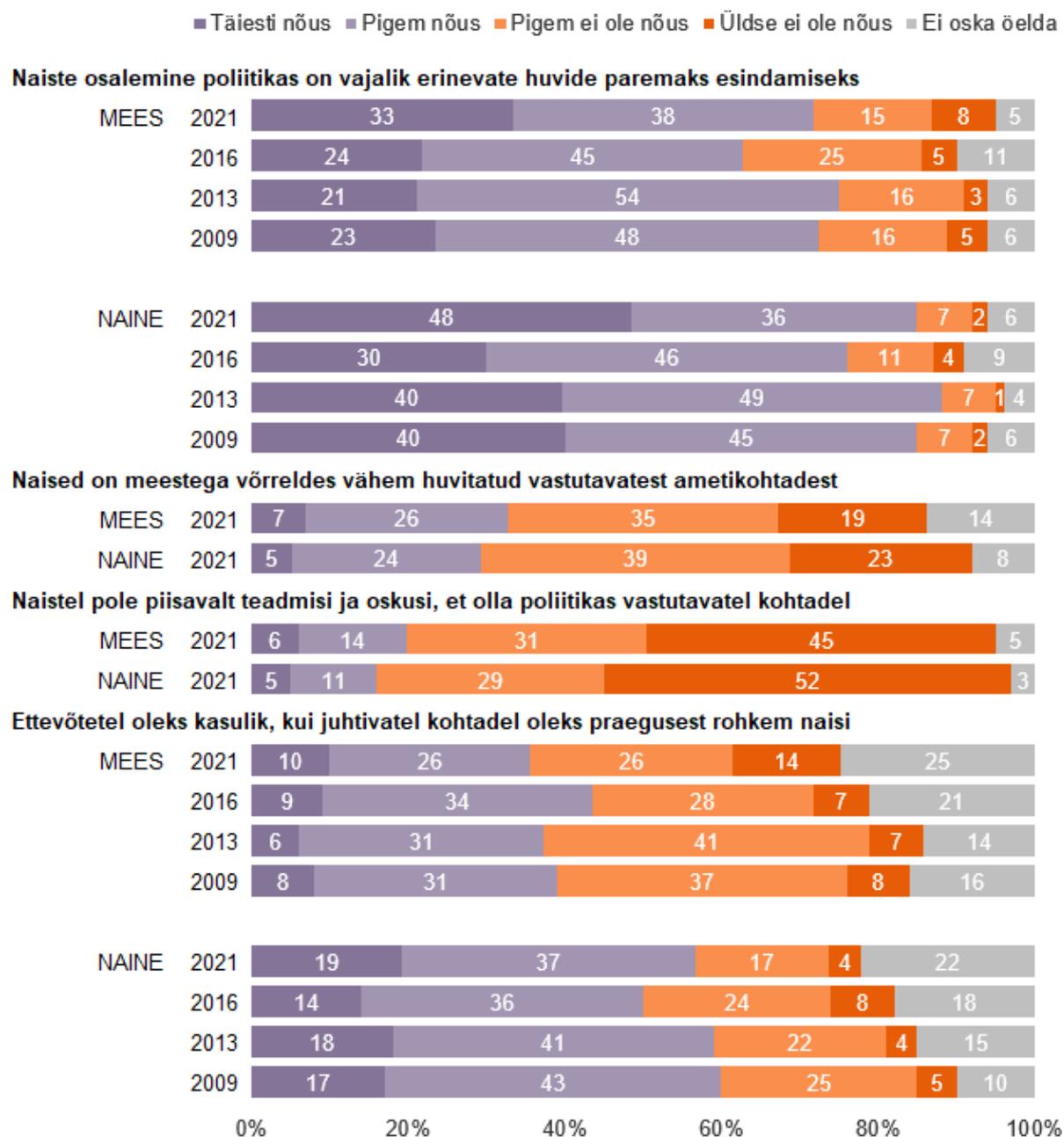
Üldjuhul on nii naised kui ka mehed seisukohal, et **naiste osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks**: nii arvab 85% naistest ja 72% meestest (Joonis 71). Kuni 2016. aasta monitooringuni oli väide sõnastatud pisut teisiti ja küsiti, kas naiste *suurem* osalemine poliitikas on vajalik. Kuna 2016. aastal oli Eestil juba naissoost president (Kersti Kaljulaid) ja naise oli valitsuses enam kui kunagi varem (vt peatüki infokasti), võisid elanikud tajuda, et naised on juba piisavalt esindatud. Seetõttu vähenes 2016. aastal antud väitega nõustumine märkimisväärselt. 2021. aasta monitooringus küsiti üldiselt naiste poliitikas osalemise vajalikkuse kohta ning väitega nõustujate osakaal on taastunud umbes 2013. aasta tasemele. Lisaks on 2021. aastal võrreldes eelnevate monitooringutega nii meeste kui ka naiste hulgas oluliselt rohkem neid, kes on täiesti nõus, et naiste osalus poliitikas on vajalik.

Keskmisest sagedamini näevad naiste poliitikas osalemises kasutegurit eesti naised (86%) ja palgatöötajad (81%). Keskmisest vähem vajalikuks peavad naiste osalemist poliitikas muust rahvusest mehed (68% nõustub, et naiste osalemine poliitikas on vajalik), kodused/töötud (56%) ja kõige madalamasse sissetulekurühma kuuluvad inimesed (73%).

Umbes kolmandik meestest ja naistest arvab, et **naised on meestega võrreldes vähem huvitatud vastutavatest ametikohtadest**. Naiste hulgas on aga oluliselt rohkem neid, kes väitega ei nõustu (62% vs. 54% meestest). Mehed sagedamini ei oska hinnangut anda. **Vanuse** lõikes ilmneb, et mida noorem vastaja, seda suurem on tõenäosus, et ta ei usu, et naised on vähem huvitatud vastutavatest ametikohtadest kui mehed. Suhtumist antud küsimusse mõjutab ka **haridus**: kolmanda taseme haridusega vastajate hulgas on keskmisest rohkem neid, kes ei nõustu, et naised pole vastutavatest ametikohtadest sama huvitatud kui mehed (63% vs. 52% esimese taseme haridusega vastajatest). Kui paljudes küsimustes on eesti vastajad pigem võrdsust pooldavate vaadetega kui muust rahvusest vastajad, siis antud küsimuses on vastupidi: 51% **eesti meestest** ei nõustu väitega, samas kui muust rahvusest naiste puhul on see 65%. Eesti naiste ja muust rahvusest meeste hoiakud keskmisest ei erine.

Kui eelnevas väites käsitleti naiste soovi olla vastutavatel ametikohtadel, siis järgmiseks paluti vastajatel **hinnata naiste võimekust olla poliitikas vastutavatel kohtadel**. 81% naistest ja 76% meestest ei nõustu väitega, et **naistel pole piisavalt teadmisi ja oskusi, et olla poliitikas vastutavatel kohtadel**. Eriti vastu on sellele 15–44- aastased, kolmanda taseme haridusega (83%), eestlased (84%), enam kui 800 eurot pereliikme kohta teenivad (84%) ja majanduslikult hästi toime tulevad inimesed (82%).

Joonis 71. Kuivõrd Te nõustute järgnevate väidetega? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)⁴

Kui naiste osalemisse poliitikas suhtutakse valdavalt pooldavalt, siis seisukohad naiste osaluse suurendamise suhtes ettevõtete juhtivatel kohtadel ei ole nii toetavad. Seda, et **ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi**, arvab 36% meestest ja 56% naistest, vastupidisel seisukohal on 40% meestest ja 21% naistest, kindel seisukoht puudub 25 protsendil meestest ja 22 protsendil naistest.

Võrreldes 2016. aastaga on vähenenud nende meeste osakaal, kes arvavad, et suurem naisjuhtide arv tuleks ettevõtetele kasuks. Samal ajal on kasvanud nende meeste osakaal, kes väitega ei nõustu, ning

⁴ Aastatel 2009–2016 oli väide sõnastatud: Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks.

seejuures on varasemaga võrreldes märksa rohkem neid, kes väitega üldse ei nõustu. Seega on meeste hinnang muutunud negatiivsemaks ehk varasemast vähem mehi arvab, et naiste senisest suurem osalus juhtkonnas tuleks ettevõtetele kasuks.

Naiste seas on suhtumine muutunud vastupidises suunas: 2016. aastaga võrreldes on kasvanud nende naiste osakaal, kes arvavad, et suurem naisjuhtide arv tuleks ettevõtetele kasuks. Samas on vähenenud nende arv, kes väitega ei nõustu.

Vanusegruppide võrdluses hindavad naisjuhtide kasutegurit ettevõtete jaoks keskmisest kõrgemalt 15–24-aastased ja kolmanda taseme haridusega vastajad (51%). Rahvuse lõikes vastused ei erine, küll aga ilmneb, et sarnased on eesti ja muust rahvusest meeste ning eesti ja muust rahvusest naiste arvamused. Rahvusest hoolimata on naiste seas enam neid, kes arvavad, et suurem naisjuhtide osakaal tuleks ettevõtetele kasuks (59% eesti ja 52% muust rahvusest naistest). Meeste seas on rohkem neid, kes ei nõustu, et senisest rohkem naissoost juhte oleks ettevõtetele kasulik (38% eesti ja 43% muust rahvusest meestest).

Naiste osakaal eri otsustustasanditel

2022. aastal on Riigikogus olevatest erakondadest – Eesti Keskerakond, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, Eesti Reformierakond, Isamaa Erakond ning Sotsiaaldemokraatlik Erakond – ainult ühel naisjuht – peaminister Kaja Kallas. Erakondade juhatustes on kõige rohkem naisi sotsiaaldemokraatidel (43%) ning Keskerakonnal ja Reformierakonnal (mõlemal 35%). Kõige vähem on naisi Isamaal (19%).

Viimastel Riigikogu valimistel 2019. aastal oli kandidaatide seas 32% naisi ning Riigikokku valitute seas 28%. Lõhe kandideerinud ja valitud naiste vahel on olnud püsiv alates esimestest valimistest taasiseseisvunud Eestis 1992. aastal (Praxis, 2021).

Praeguses Riigikogu XIV koosseisus on naisi komisjoni juhtide ja asejuhtide seas varasemast enim (47%), mis on esimese taasiseseisvunud Eesti Riigikogu VII koosseisu 17%-ga võrreldes kahtlemata suur edasimineku (Riigikogu, 2022). Naised on praeguses koosseisus siiski põhiliselt asejuhtide positsioonidel.

Kohalike omavalitsuste valimistel on samuti selge sooline lõhe. Viimastel valimistel 2021. aastal osales kandidaadina naisi üksnes 38,4% ning nendest osutus valituks veelgi vähem – 29,6% (Vabariigi valimiskomisjon, 2022).

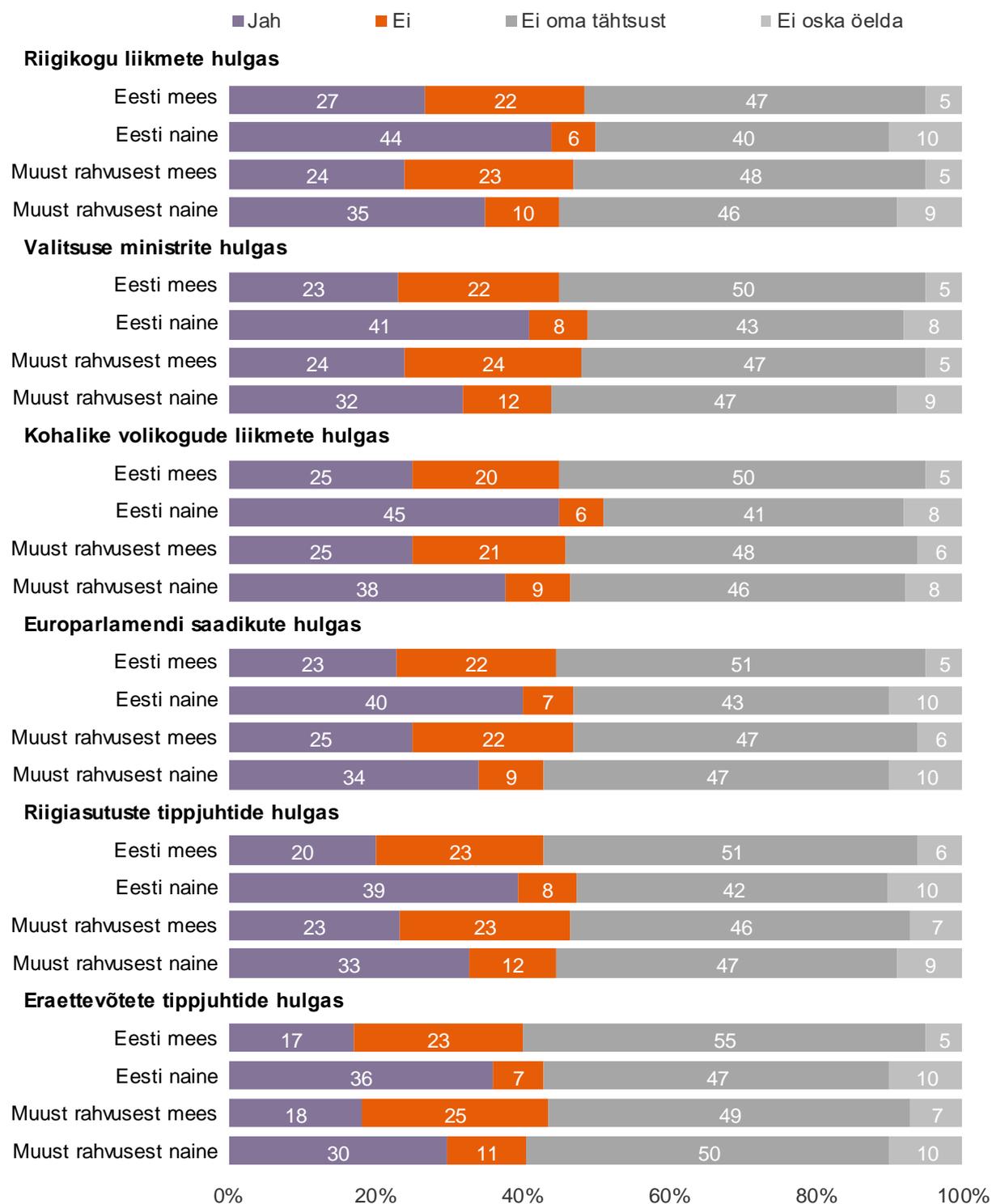
2016–2021 teenis Eestit presidendina esimest korda ajaloos naine – Kersti Kaljulaid. 2021. aastal sai esimest korda Eesti ajaloos peaministriks naine – Kaja Kallas. 2022. aasta esimesel poolel oli valitsuse koosseisus koos peaministriga 40% naisi (Vabariigi Valitsus, 2021), kuid see jääb alla Taavi Rõivase 2014. aasta valitsusele, kus naisi oli 45%. Siiski on see märkimisväärne muutus võrreldes eelnevate, Jüri Ratase, valitsustega, kus oli ajalises järjestuses vastavalt 25% ja 17% naisi (Praxis, 2021).

Statistikaameti andmete kohaselt oli 2021. aastal avaliku ja erasektori eri taseme juhtidest 41% naised ja 58% mehed (Statistikaamet, 2022c). Börsiettevõtete juhtide seas on naisi 31% ning nende nõukogudes üksnes 9% (Eurostat, 2022a).

7.2 Hoiakud soolise tasakaalu osas avaliku ja erasektori otsustajate seas

Monitooringus mõõdeti, milline peaks elanike hinnangul olema **sooline tasakaal avaliku ja erasektori otsustajate seas**. Kõigis küsimustes on naiste hulgas oluliselt rohkem neid, kes leiavad, et **poliitikute ning era- ja avaliku sektori juhtide hulgas peaks olema sooline tasakaal** (Joonis 72). Samas on umbes 40–50% nii meestest kui ka naistest seisukohal, et antud küsimus ei oma tähtsust ehk nad ei oska teadvustada soolise tasakaalu positiivset mõju otsuste tegemisele poliitikas ja ettevõtluses.

Joonis 72. Kas erineva tasandi poliitikute ja juhtide seas peaks olema sooline tasakaal, st kummagi soo esindajaid vähemalt 40%? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

15–24-aastaste seas on kõige rohkem neid, kes pooldavad soolist tasakaalu otsustajate hulgas. 65–74-aastaste seas on aga enim neid, kes leiavad, et otsustajate sooline tasakaal ei oma tähtsust.

Rahvuste võrdluses on taaskord eesti ja muust rahvusest meeste vastused sarnased ehk soolist tasakaalu pooldavad nad keskmisest harvem. Eesti naised väärtustavad soolist tasakaalu otsustajate seas keskmisest enam ning muust rahvusest naised jäävad oma hinnangutes eesti naiste ja muust

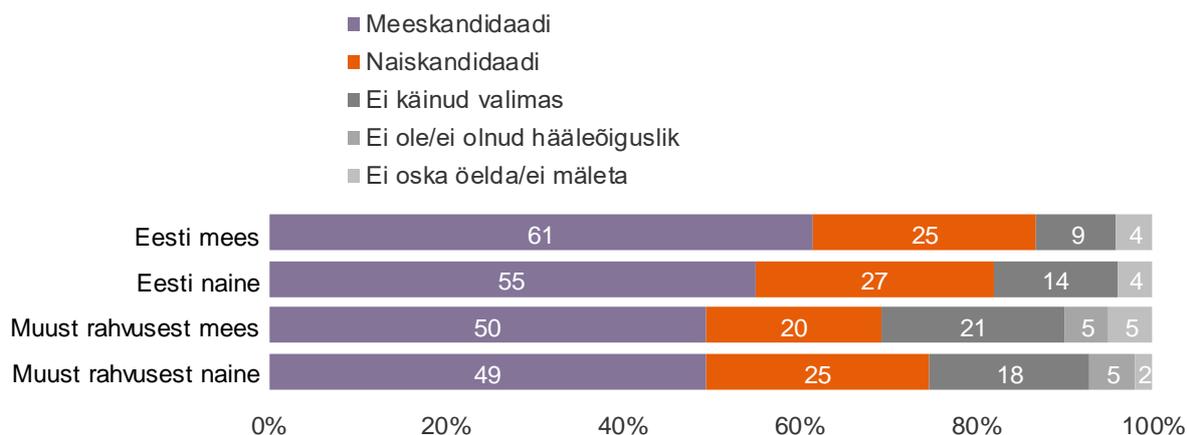
rahvusest ning eesti meeste vahele. Nii mehed kui ka naised arvavad, et pigem peaks sooline tasakaal valitsema poliitiliste otsustajate seas ning kõige vähem vajalikuks peetakse seda eraettevõtete tippjuhtide hulgas.

7.3 Hääletamine vastassoost kandidaadi poolt

Alates 2016. aastast on monitooringus kaardistatud seda, kas valimistel eelistatakse mees- või naiskandidaati. Tulemused näitavad, et nii **naised kui ka mehed** hääletasid viimastel valimistel sagedamini meeskandidaadi poolt, mehed veidi sagedamini kui naised (Joonis 73). Naiskandidaatide poolt hääle andnuid on meeste ja naiste seas võrdselt. Meeskandidaati eelistavad keskmisest sagedamini eesti mehed (61% vs. 50% muust rahvusest meestest). Muust rahvusest meeste seas jällegi on keskmisest enam neid, kes ei käinudki valimas (21%). **Vanusegruppide** võrdluses hääletavad 15–24-aastased keskmisest harvem meessoost kandidaadi poolt (43% vs. 60% 45–74-aastastest). Hariduse ja sissetuleku lõikes ei ilmne antud küsimuses selget seost.

2016. aasta monitooringus oli küsimus sõnastatud pisut teisiti, st ei hinnatud mitte lihtsalt hääletamist viimastel valimistel, vaid konkreetselt kohalike omavalitsuste, Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimistel. Seega ei ole tulemused otseselt võrreldavad 2021. a andmetega. Küll aga on näha, et nii meeste kui ka naiste hulgas on kasvanud naissoost kandidaatide poolt hääletamine: nt 2016. aasta andmetel hääletas viimastel Riigikogu valimistel naissoost kandidaadi poolt 8% meestest ja 17% naistest. Kasv on tulnud selle arvelt, et on vähenenud valimistel mitteosalenute arv ja samuti nende osakaal, kes oma eelistust ei tea või ei mäleta.

Joonis 73. Kas Te hääletasite viimastel valimistel mees- või naiskandidaadi poolt? (% neist, kes on 16-aastased ja vanemad, n=2145)

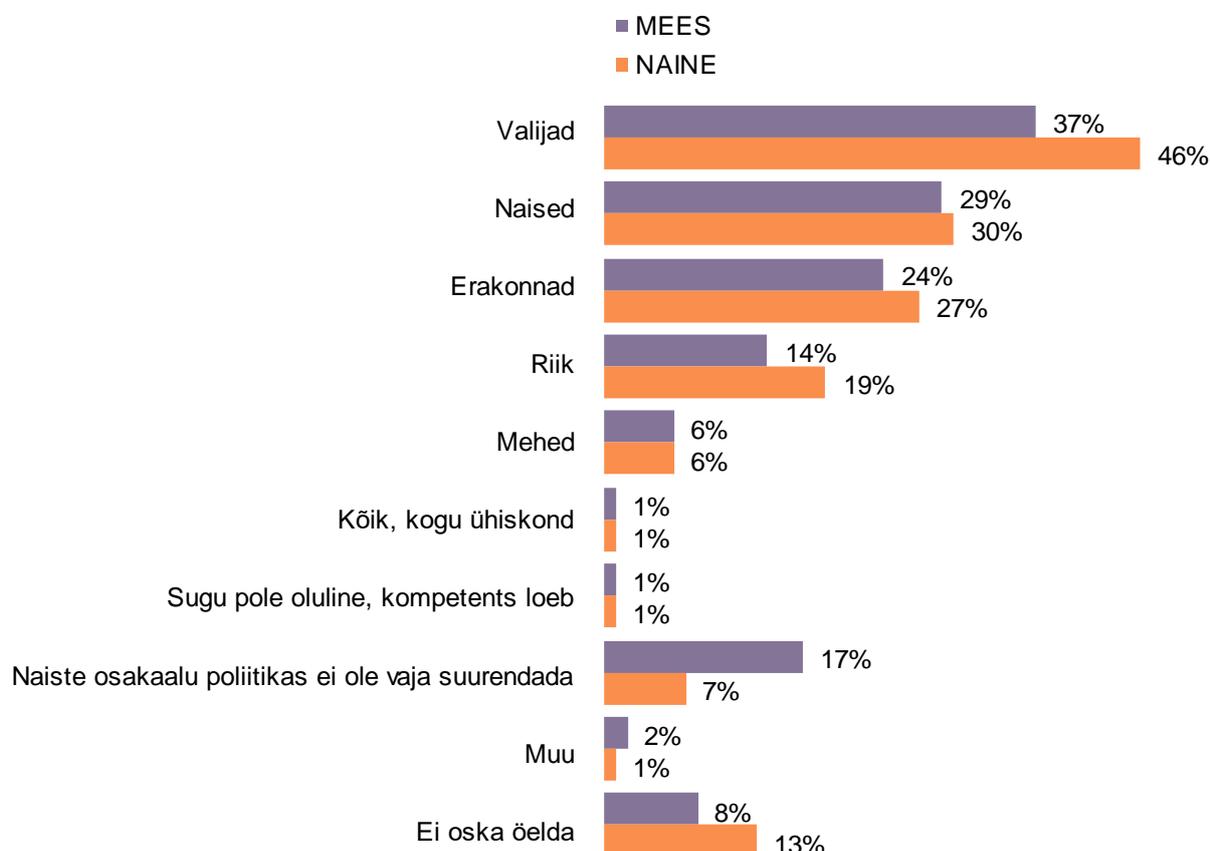
7.4 Naiste osakaalu suurendamine tipp-poliitikas: kes ja mida peaks tegema?

Sellela, et naised oleks poliitikas rohkem, peaks elanike hinnangul tegelema eelkõige valijad. Nii arvab 46% naistest ja 37% meestest (Joonis 74). Järgmise variandina nimetatakse naised endid, seejärel erakondi, riiki ja mehi. 17% meestest ja 7% naistest leiab, et naiste osakaalu poliitikas ei ole vaja suurendada. Võrreldes 2016. aastaga esineb sellist suhtumist siiski oluliselt vähem: siis arvas nii 22%, nüüd 12% kõigist vastajatest. Naised peavad oluliselt sagedamini kui mehed vajalikuks, et valijad ja riik tegeleksid naiste osakaalu suurendamisega poliitikas. Samas on naiste hulgas keskmisest enam ka neid, kes ei oska arvata, kes täpselt peaks naiste rolli suurendamisega tegelema.

Vanusegruppide võrdluses toovad 15–24-aastased keskmisest sagedamini välja seda, et nii erakonnad (36%), riik (29%), mehed (12%) kui ka kogu ühiskond (3%) peaksid pingutama selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem. 25–44-aastaste seas kohtab aga enim suhtumist, et naised ise peavad tegelema sellega, et oma rolli poliitikas suurendada (34%), kuigi nad toovad keskmisest enam välja ka riigi (20%) ja meeste rolli (8%).

Samuti ilmneb seos, et mida kõrgem **sissetulek**, seda enam usutakse, et naised ise peaksid tegutsema selle nimel, et neid poliitikas rohkem oleks (44% neist, kelle sissetulek oli üle 1300 euro, vs. 25% neist, kelle sissetulek oli kuni 500 eurot pereliikme kohta kuus).

Joonis 74. Kes peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem? (% kõigist vastajatest, n=2147)

Neist, kes leiavad, et **naiste osakaalu suurendamisega poliitikas peaks tegelema riik**, arvab suurem osa, et riik peaks seda toetama koolituse või mentorlusega. Nii arvab 68% naistest ja 51% meestest. Samuti peetakse oluliseks, et Riigikogu töö võimaldaks ühitada töö- ja pereelu ning naissoost eeskujud oleks esile tõstetud. Nii mehed kui ka naised peavad kõige vähem mõjusaks seda, kui naiste osakaalu poliitikas hakataks mõjutama läbi rahalise toetuse ehk kui enam kui 40-protsendiline naiste osakaal erakonna nimekirjas suurendaks partei rahalist toetust. Naised toetavad meestest enam koolituse või mentorluse kasutamist, aga ka seda, et erakondadele antavat rahalist toetust vähendatakse, kui nende valimisnimekirjades on naisi alla 40%.

Nagu juba eelnevalt selgus, leiavad **nooremad vastajad** (15–24 a) keskmisest enam, et riik peaks tegelema naiste toomisega tipp-poliitikasse. Keskmisest enam toetavad nad kvootide kehtestamist: nõudeid, et nii naisi kui ka mehi on Riigikogus ja ministrite hulgas vähemalt 40% (nii arvab vastavalt 49% ja 40% noortest). 45–64-aastased toetavad kvootide kehtestamist keskmisest vähem (25% ja 20%).

Eestlased toetavad võrreldes muu rahvuse esindajatega enam seda, et Riigikogu töökorraldus võimaldaks ühitada tööd ja pereelu (58%), naissoost eeskujude esiletoomist (59%), valijate üleskutsumist naiste poolt hääletama (28%) ning erakondade rahalise toetuse suurendamist, kui nende valimisnimekirjades on naisi üle 40% (21%).

Hariduse ja sissetuleku lõikes ei ole märkimisväärsed erinevusi hoiakutes, kuidas riik peaks naiste osalemist poliitikas toetama.

Joonis 75. Mida peaks riik tegema naiste osakaalu suurendamiseks tipp-poliitikas? (% neist, kes arvavad, et riik peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem; n=356)

Toetama naiste poliitikas osalemist näiteks koolituse või mentorlusega

Tagama, et Riigikogu töökorraldus võimaldaks ühitada tööd ja pereelu

Tõstma esile naissoost eeskujusid

Kehtestama reeglid valimisnimekirjadele

Kehtestama nõude, et nii naised kui mehed on Riigikogus vähemalt 40%

Kehtestama nõude, et nii naised kui mehed on ministrite hulgas vähemalt 40%

Vähendama erakondadele antavat rahalist toetust, kui nende valimisnimekirjades on naised alla 40%

Kutsuma valijaid üles hääletama naiste poolt

Suurendama erakondadele antavat rahalist toetust, kui nende valimisnimekirjades on naised üle 40%

Muu

8. Füüsiline vägivald peres ja valesüüdistused ahistamise osas

- Nii naised kui ka mehed peavad abielus või kooselus ühtemoodi vastuvõetamatuks nii naiste kui ka meeste vastu suunatud füüsilist vägivalda: selle paratamatusega ei ole nõus ligi 90%.
- Lapse füüsilist karistamist peetakse paratamatuseks sagedamini kui abikaasa või elukaaslase puhul: seda pooldab 28% elanikest, sealjuures mehed oluliselt sagedamini (35%) kui naised (22%).
- 83% elanikest nõustub sellega, et vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või pealtkuulajad sekkuma. Toetus sellele on aja jooksul tugevnenud.
- Mehed usuvad sagedamini (45%) kui naised (32%), et see on tavaline, et naised esitavad ahistamise ja vägivalda kohta valesüüdistusi.

Vägivalda ohvriks võivad langeda nii mehed kui ka naised, kuid see, kuidas nad vägivalda kogevad, on väga erinev (Justiitsministeerium, 2022a). Mehed puutuvad vägivaldaga kokku enamasti avalikus ruumis ja selle toimepanija on pigem võõras või tuttav. Naiste jaoks on kõige ohtlikum koht kodu ning vägivallatseja on lähedane inimene (WHO, 2021). Uuringud näitavad, et naistevastase vägivalda levikut ühiskonnas mõjutavad naiste staatus, sooline ebavõrdsus, suhtumine naistevastasesse vägivalda ja üldine sotsiaalmajanduslik areng (Wachter et al., 2018). Paarisuhte tasandil on riskifaktoriteks muuhulgas mehe domineerivus, majanduslik sõltuvus ja partnerite erinev haridustase (*ibid.*). Soolise võrdõiguslikkuse tase ühiskonnas ennustab ka naistevastase ja lähisuhtevägivalda levikut.

Lisaks ohvrile tekkivale selgele kahjule mõjub lähisuhtevägivald negatiivselt ühiskonnale tervikuna. Sellel on mõju ohvri vaimsele ja füüsilisele tervisele, tema tööle ja tööproduktiivsusele, sellega kokku puutuvad lapsed puuduvad suurema tõenäosusega koolist ja mõjutatud saab ka nende tervis ja käitumine (Duvvury et al., 2013; Pettai et al., 2016). Lisaks eelnevale on ühiskonna jaoks finantskoormuseks ka õiguskaitseüsteemis tehtud kulud ning ka lastele tekitatud psühholoogiline ja füüsiline kahju ja sellest tulenevad kulutused. Kümme aastat tagasi, 2012. aastal Eestis tehtud uuringu kohaselt on perevägivalda hind aastas kokku 116,5 miljonit eurot (Pettai et al., 2016), kuid arvestades elukalliduse tõusu, on kulud tänaseks kindlasti suuremad.

Monitooring mõõtis hoiakuid füüsilise vägivalda kasutamise suhtes peres, tehes seda kolme väite abil. Hoiakud selle suhtes: 1) kui mehed abielus või kooselus oma naist füüsiliselt n-õ korraks kutsuvad, 2) kui naised abielus või kooselus oma meest füüsiliselt korraks kutsuvad ning 3) kas lapse füüsilise karistamine on mõnikord paratamatus. Lisaks kaardistati hoiakuid pealtnägijate ja -kuuljate sekkumise suhtes vägivaldsetesse peretülidesse.

Peatüki teine osa vaatleb seda, kui sageli ei usuta neid naisi, kes ahistamise või vägivalda kohta süüdistusi esitavad, pidades neid valesüüdistusteks. 2017. aastast hoo sisse saanud #MeToo (#minaka) liikumine on muuhulgas ka selle küsimuse toonud avalikkuse vaatevälja. Seoses ahistamisjuhtumite suurenemise päevavalgele toomisega on esile kerkinud ka neid, kes ei usu, et sellised olukorrad võivad aset leida. Selline hoiak aga võib pärssida naiste julgust nendega juhtunust rääkida.

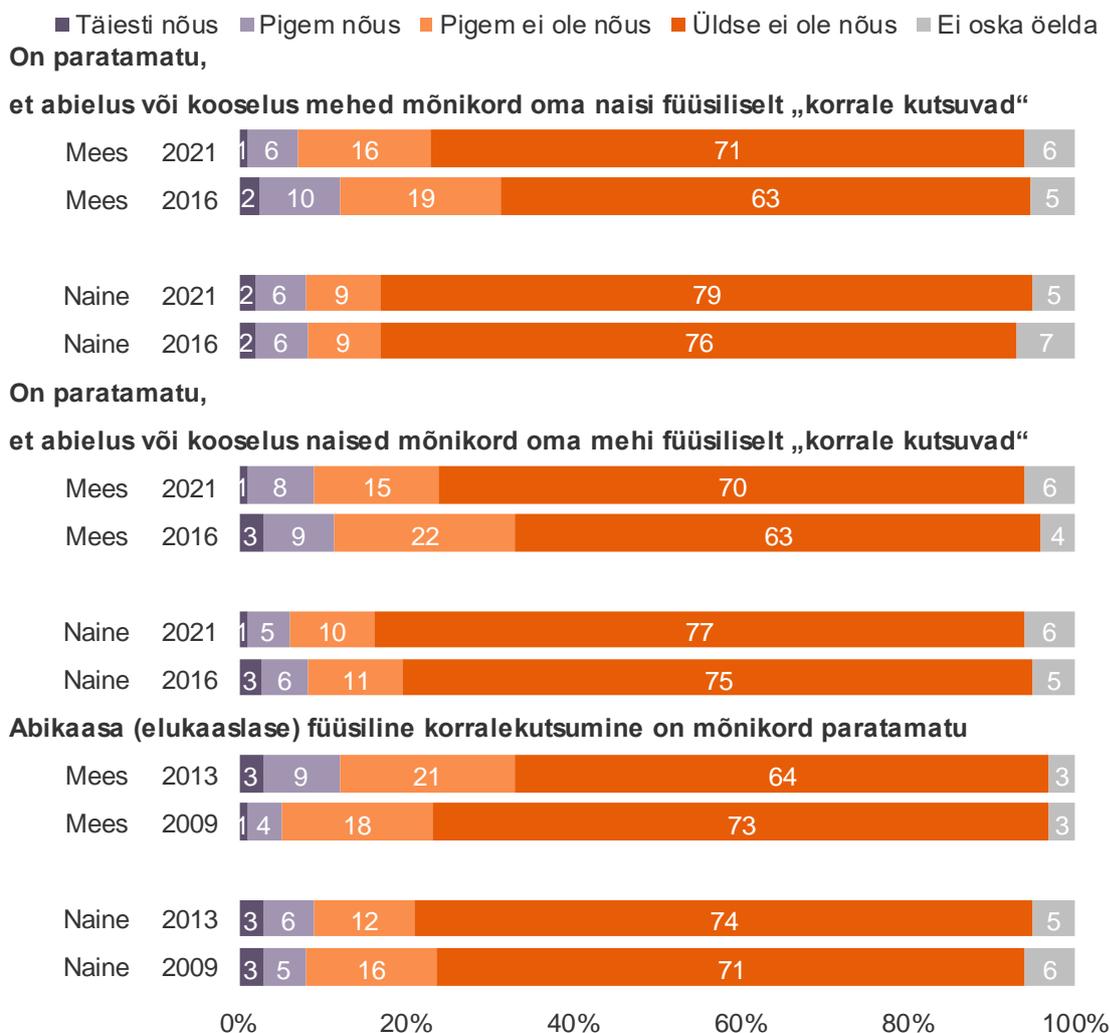
8.1 Hoiakud füüsilise vägivalda kasutamise kohta peres

Naised ja mehed peavad ühtemoodi ülekaalukalt vastuvõetamatuks seda, et **mehed abielus või kooselus oma naise füüsiliselt n-õ korrale kutsuvad**: sellega ei nõustu 87–88% mõlema soo esindajatest (Joonis 76). Meeste seas on nende osakaal, kes seda paratamatuks peavad, viie aastaga vähenenud (12% → 7%), naiste hoiakud ei ole muutunud. Oluliselt mõjutab ka rahvus: eesti naistest ja meestest peavad naistele suunatud vägivalda peres paratamatuks 5%, kuid muust rahvusest naistest ja meestest 12%.

Sarnaselt on vastuvõetamatu ka **mehe füüsiline korralekutsumine abielus või kooselus**; mehed on sellega siiski pisut enam nõus kui naised (9% vs. 6%) (Joonis 76). Ka siin on märgata nii meeste kui ka naiste seas sellise hoiakuga inimeste osakaalu vähenemist (kolm protsendipunkti mõlema soo puhul). Ka siin mängib rahvus rolli: eesti naised toetavad füüsilist vägivalda meeste suunal kõige vähem (4%), samas kui muust rahvusest meestest peab seda paratamatuks 14%. Eesti meeste ja muust rahvusest naise hoiakud on elanikkonna keskmisel tasemel.

Vanus või perekonnaseis ei mõjuta hoiakuid kummagi väite puhul.

Joonis 76. Hoiakud abikaasa või elukaaslaste füüsilise korralekutsumise suhtes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

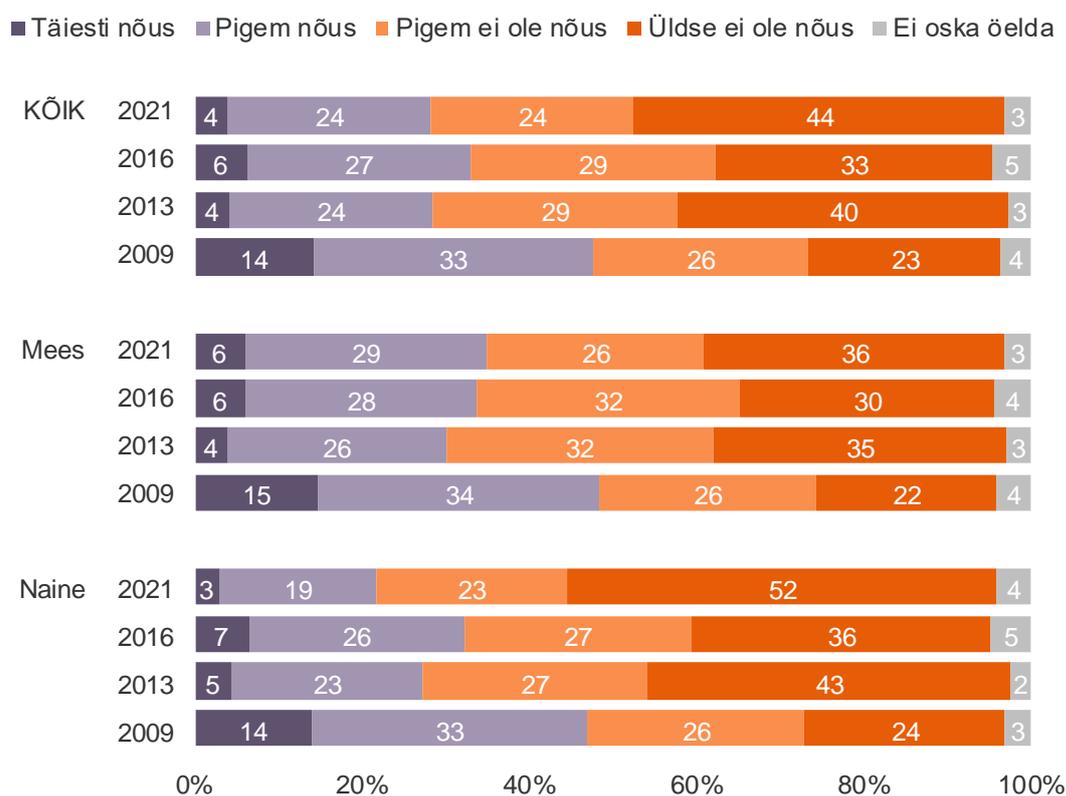
Laste kehaline karistamine keelustati 2014. aastal vastu võetud ja 2016. aastal jõustunud lastekaitseadusega. Varasemalt oli see karistatav karistusseadustiku alusel, mis ei luba kellegi vastu füüsilist jõudu kasutada, kuid lapsed ei olnud seal eraldi välja toodud.

Lapse füüsilist karistamist peetakse endiselt sagedamini paratamatuseks kui abikaasa või elukaaslase puhul: 28% on sellega nõus, sealhulgas mehed märgatavalt enam (35%) kui naised (22%) (Joonis 77). Rahvus mängib ka siin rolli nagu hoiakutes elukaaslase/abikaasa füüsilise korralekutsumise osas: kõige enam toetavad laste füüsilist karistamist muust rahvusest mehed (40%), enam, kuid mõnevõrra vähem keskmisest ka eesti mehed (33%); eesti naised toetavad seda keskmisest vähem (19%) ning muust rahvusest naiste hoiakud on keskmisel tasemel.

Noored (15–24-aastased) ise peavad laste füüsilist karistamist paratamatuseks harvem (20%) ning kõige sagedamini pooldavad seda 65–74-aastased elanikud (35%).

Naiste hoiakud laste füüsilise karistamise suhtes on aja jooksul kõikunud, kuid on nüüdseks kõige madalamal tasemel. Meese hinnangud ei ole võrreldes 2016. aastaga oluliselt muutunud, kuid võrreldes 2013. aastaga toetatakse karistamist siiski veidi enam. Tervikuna on toetus alates 2013. aastast püsinud elanikkonnas suhteliselt samal tasemel.

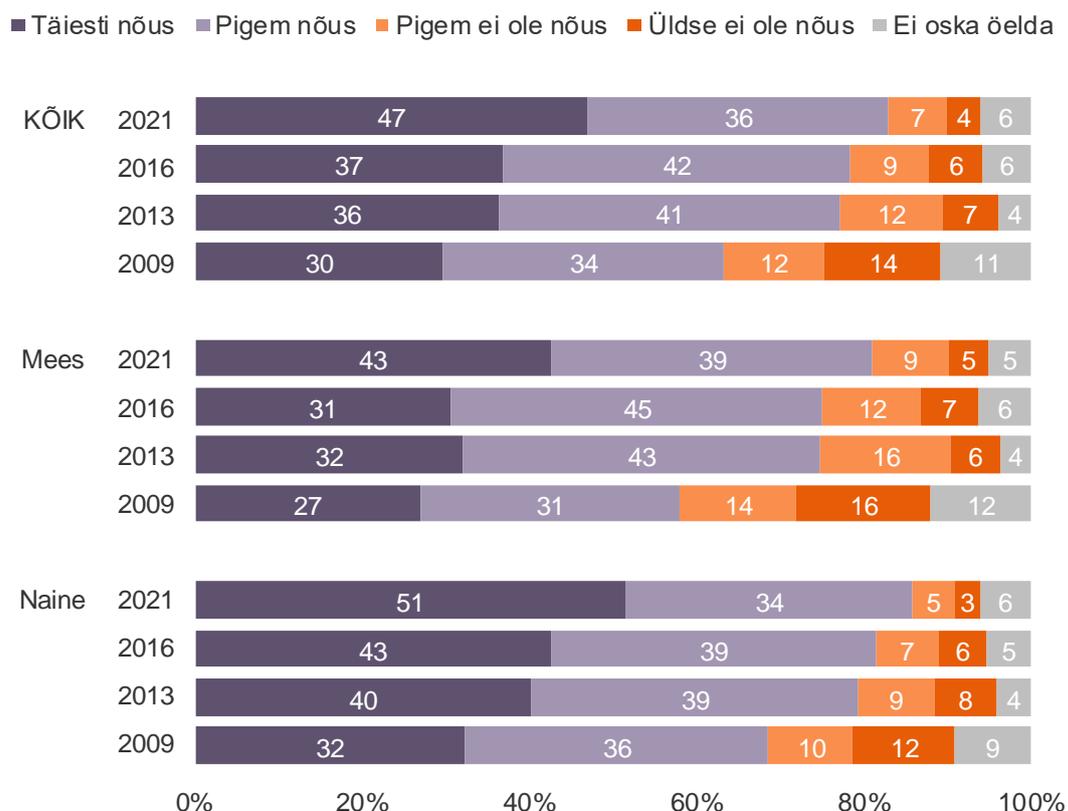
Joonis 77. Lapse füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

83% elanikest nõustub sellega, et **vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või pealtkuulajad sekkuma** (Joonis 78). Selles on naised ja mehed üksmeelel, kuid hoiakuid mõjutab ka rahvus. Kõige enam peavad sekkumist õigustatuks eesti naised (88%) ja keskmisest vähem muust rahvusest mehed (72%) Sekkumist soosivad enam 20.–30ndates inimesed, samas kui vanemates eärühmades (65+) toetatakse seda vähem.

Ajaga on elanike toetus sekkumisele perevägivalda lõpetamiseks kasvanud (2013: 64% → 2021: 83%) ja seda pidevalt nii meeste kui ka naiste seas.

Joonis 78. Vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või -kuulajad sekkuma (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Lähi- ja sõltuvussuhtevägivalla statistika

Alates 2017. aastast on lähi- ja sõltuvussuhtevägivalla kuritegudest teatamine tõusnud kolmandiku võrra, kuigi 2019. aastal kasv peatus ja on tasapisi langenud (Justiitsmin, 2022a). Vägivallakuritegudest moodustasid perevägivallakuriteod 50%. Enamasti seisnes lähisuhtevägivald kehalises väärkohtlemises (83%) ning politsei andmetel lõppes see kolmel korral surmaga. Suhtarvuga registreeriti lähisuhtevägivalla kuritegusid kõige rohkem Ida-Virumaal ja Jõgevamaal. Vägivallaakti toimepanija oli enamasti mees (84%) ning endine või praegune abikaasa või elukaaslane (66%).

Seksuaalse ahistamise kuritegusid registreeriti 2021. aastal 36 (2017. aastal, kui see süüteokoosseis loodi, registreeriti neid 20) (Justiitsmin, 2022a). Ahistava jälitamise kuriteoteadete arv ulatus 2020. aastal 225-ni, misjärel see langes 2021. aastal järsult – neid registreeriti üksnes 167.

Ülaltoodud statistikat lugedes peab silmas pidama, et politseile ei anta teada kõigist aset leidnud juhtumitest (Espenberg et al, 2022).

8.2 Naiste esitatavad süüdistused ahistamise ja vägivalla kohta

Nii Euroopa kui Angloameerika riikides läbi viidud uuringud näitavad, et valekaebused ahistamise ja seksuaalse vägivalla kohta moodustavad vähem kui 10% kõikidest esitatud kuriteoteadetest (Kelly, 2010; Weiser, 2017). Selline osakaal iseloomustab ka kõiki teisi kuriteoteateid, seega ahistamise ja

seksuaalse vägivalla kaebused ei erine teistest kuriteo teadetest. See osakaal on püsinud samal tasemel alates 1970ndatest aastatest (Ferguson & Malouff, 2016). Samas on just ahistamise ja seksuaalse vägivalla puhul levinud müüt, et naised valetavad: seda arvab uuringute kohaselt keskmiselt 20–50% inimestest (Collier & Raney, 2018).

Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu tulemused kinnitavad selle müüdi püsivust. Mehed usuvad sagedamini (45%) kui naised (32%), et **see on tavaline, et naised esitavad ahistamise ja vägivalla kohta valesüüdistusi**. Siiski ei ole mõlemast soost vastajad märkimisväärselt sageli sellele küsimusele osanud vastust anda (25–27%). Kõige vähem on sellega nõus eesti naised (22%) ning kõige enam muust rahvusest mehed (60%). Ka muust rahvusest naised usuvad seda keskmisest enam (49%). eesti meeste hoiakud ei erine keskmisest.

Vanus mõjutab seda uskumust oluliselt: 15–24-aastastest enam kui pooled ei ole nõus, et valesüüdistuste esitamine on tavaline (ei nõustu 57%), ning ka 25–44-aastaste seas on neid keskmisest enam (46%). 65–74-aastased usuvad keskmist sagedamini, et see on tavaline (50%) ning 75-aastased pigem leiavad, et see on tavaline (42%), kuid pea sama sageli ei oska küsimusele vastata (38%).

Noorema vanuserühma (15–24) mehed samuti sagedamini ei nõustu sellega, nagu esitaksid naised valesüüdistusi (41%), 25–44-aastaste meeste seas on võrdselt nii nõustujaid kui ka mittenõustujaid (41% ja 27%), kuid mittenõustujate osakaal on kõrgem kui teistes vanuserühmades. Vanemate kui 44-aastaste meeste puhul domineerib selgelt nõustumine valesüüdistuste esinemisega, olles kõige kõrgem 65–74-aastaste seas (61%).

15–44-aastased naised on võrreldes teistega selgelt vähem nõus valesüüdistuste esinemisega, 45–64-aastaste seas on võrdselt nõustujaid ja mittenõustujaid ning nendest vanemad pigem usuvad, et valesüüdistused on tavalised.

Lähisuhtevägivalla ennetamine

Vägivallaennetuspoliitika on paika pandud vägivallaennetuse kokkuleppega aastateks 2021–2025 (Justiitsministeerium, 2022b). Kokkulepe tõdeb, et naistevastane vägivald on laialt levinud ning mehed ja naised kogevad vägivalda erinevalt. Sellest tulenevalt nähakse ette spetsiifilisi tegevusi olenevalt vägivallavormist, sh lähisuhte-, soolise ja seksuaalvägivalla ennetamiseks. Lähisuhtevägivallaga tegeleb lisaks veel lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023 (Siseministeerium, 2019).

Vägivallaennetuse kokkulepe pöörab vägivalla soolisusele tähelepanu läbivalt. Näiteks spetsialistide suunal planeeritakse teadmiste tõstmist soolise võrdõiguslikkuse alal, sh oskust arvestada vägivalla ennetus- ja tõkestustegevustes soospektiga. Ülejäänud tegevused sisaldavad ette avalikkuse teadlikkuse tõstmist erinevate vägivallavormide osas, spetsialistide teadlikkuse ja teadmiste tõstmist, tegeletakse haavatavate gruppide jõustamisega, menetluste ohvrisõbralikumaks muutmisega, ohvriabiteenuste laiendamisega, samuti nõustamisteenuste arendamisega.

9. Hoiakud seksuaal- ja soovähemuste suhtes

- Elanikud peavad Eesti ühiskonda seksuaalvähemuste suhtes sallivamaks (43%) kui soovähemuste suhtes (32%). Viimaste osas on mehed ja naised samal arvamusel, kuid seksuaalvähemuste suhtes peavad mehed ühiskonda sallivamaks kui naised.
- Lesbi, gei või biseksuaalse inimesega samas kollektiivis asju ajades tunneb end mugavalt või pigem mugavalt umbes kaks inimest kolmest, sealhulgas peaaegu pooled tunneksid end mugavalt.
- Transsoolise inimesega samas kollektiivis tööasju ajades tuntakse end vähem mugavalt kui seksuaalvähemustega koos: mugavalt või väga mugavalt tunneb end 54% elanikest.
- Mehed väljendavad võrreldes naistega suuremat ebamugavust nii geide, biseksuaalsete kui ka transsooliste inimestega samas kollektiivis töötamise osas, kuid lesbide osas nende hoiakud naiste omadest ei erine.
- Võrreldes 2013. aastaga on kõige enam paranenud hoiakud geide ja biseksuaalsete inimestega, aga ka lesbidega samas kollektiivis töötamise osas.
- Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel hääletaksid elanikud gei, lesbi või biseksuaalse inimese poolt veidi tõenäolisemalt (65% nõustuvad) kui transsoolise inimese poolt (56%).
- Enda lapsesse suhtuks endiselt hästi, saades teada, et ta on gei, lesbi või biseksuaalne inimene, 74% elanikest ja saades teada, et ta on transsooline, 67%. Võrreldes 2013. aastaga on nõustumine sellega, et säiliks hea suhtumine seksuaalvähemusse kuuluva lapse suhtes, kasvanud: 67% → 74%. Transsoolise lapse puhul ei ole suhtumine sel määral muutunud.
- Suhtumine lapse soo- või seksuaalvähemuse hulka kuuluvasse sõpra järgib sarnast mustrit nagu suhtumine oma lapsesse: enam ollakse nõus sellega, et lapse sõber oleks gei, lesbi või biseksuaalne inimene (57%) kui transsooline inimene (49%). Avatus on mõlemal juhul võrreldes 2013. aastaga suurenenud.
- 83% elanikest on nõus sellega, et inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse.
- Kokkuvõttes on elanike hinnang ühiskonna sallivusele soo- ja seksuaalvähemuste suhtes kriitilisem kui nende hinnang isiklikule sallivusele. Samuti ei ole hinnangud ühiskonna sallivusele muutunud, samas kui hinnangud enda sallivusele on oluliselt paranenud.

Hoiakuid seksuaal- ja soovähemuste suhtes võib mingil määral pidada soorollide püsivuse testiks. Nimelt peetakse seksismi, homfoobia ja ka transfoobia juureks ühte algallikat – heteronormatiivsust (vt nt Tiidenberg, 2013; Seidman, 2020). Heteronormatiivsus on normide kogum, mis koosneb kohustuslikust heteroseksuaalsusest, mille kohaselt on ühiskonnas normiks mehe ja naise suhe, ning patriarhaalsusest, mis tunnistab ühiskonnas kahte sugu, teatavate soorollidega, kusjuures mehed on autoriteetid. Seega ühiskonnas, kus on soorollid ja heteroseksuaalsus valdavalt aktsepteeritud

normaalsusena, on ka homoseksuaalsus ja transsoolisus vähem aktsepteeritud. Neid peetakse n-ö loomuliku kahe sookategooria – “mees” ja “naine” – kahtluse alla seadjateks, mis omakorda seab kahtluse alla soorollid ja sugudevahelised suhted, mida selline ühiskond peab loomulikuks. Seega seavad nii homoseksuaalsus kui ka transsoolisus küsimärgi alla selle ühiskonna alustalad, mistõttu nähakse neid ohtlikuna.

Homofobia ja transfoobia ei tulene kellegi seksuaalsusest või sooidentiteedist, vaid need lähtuvad ühiskonnas domineerivatest soorollidest ja sugude (eba-)võrdsusest. Mida tugevam on heteronormatiivsus, seda suurem on ka surve järgida ühiskonna nägemust “mehest” ja “naisest” ning nõuda kaaslasele, et nad seda järgiksid (vt nt McCann et al., 2009). See võib viia ennasthävivate praktikateni, sealjuures mõjutada näiteks ka hariduslike valikute tegemist. Seega on oluline jälgida ühiskondlikke hoiakuid ning normaliseerida kõiki seksuaalsuseid ja sooidentiteete võrdväärselt, et ühiskond tervikuna saaks saavutada oma potentsiaali.

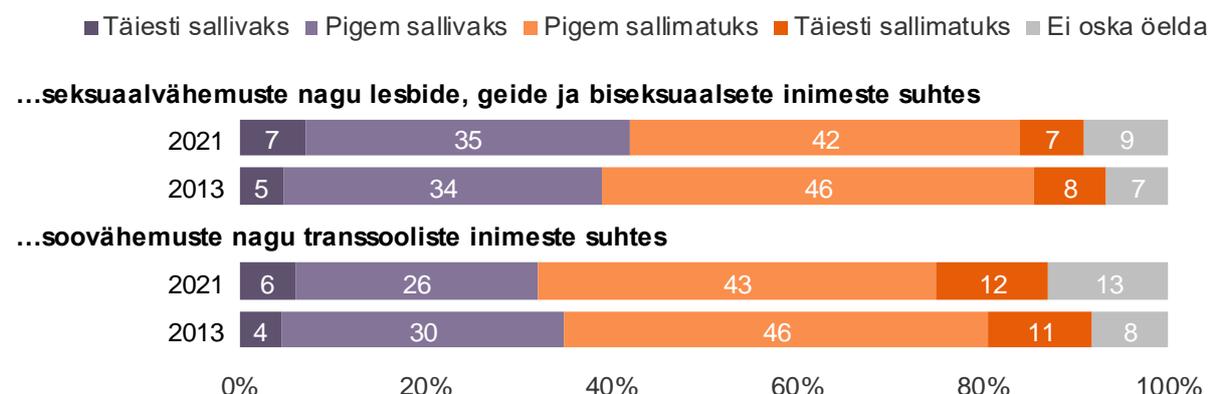
Järgnev peatükk heidabki pilgu Eesti ühiskonna hoiakutele seksuaalsuse ja soolisuse teemadel. See annab muuhulgas ka laiema arusaama sellest, kuidas eestlased tegelikult soorolle ja hierarhiat näevad.

9.1 Hinnang Eesti ühiskonna sallivusele

Elanikel paluti hinnata, kui sallivaks nad peavad Eesti ühiskonda nii seksuaal- kui ka soovähemuste suhtes. Seksuaalvähemuste all peetakse silmas lesbiseid, geiseid ja biseksuaalseid inimesi ning soovähemuste all transsooliseid ehk inimesi, kelle tunnetuslik ja sotsiaalne sugu ei vasta nende bioloogilisele ja/või juriidilisele soole. Viimati mõõdeti selleteemalisi hoiakuid monitooringus 2013. aastal.

Seksuaalvähemuste suhtes peab Eesti ühiskonda sallivaks 43% (Joonis 79). **Mehed** on selles osas optimistlikumad (47% peab sallivaks) kui naised (39%). **Nooremad** inimesed leiavad sagedamini, et ühiskond ei ole seksuaalvähemuste suhtes salliv, nii arvab 65% 15–24-aastastest ja 44% 25–44-aastastest. Keskmisest enam leiavad 45–64-aastased, et ühiskond on salliv. Vanemates eärühmades sageli ka ei osata ühiskonna meelsust hinnata (17% 65-aastastest ja vanematest ei oska öelda). Kolmanda taseme haridusega inimesed leiavad sagedamini, et ühiskond on salliv (50%), võrreldes esimese ja teise taseme haridusega inimestega, kellest pooled peavad ühiskonda sallimatuks. **Rahvus** mängib hinnangus samuti rolli: muu rahvuse esindajatest veidi üle poole (53%) peab ühiskonda sallivaks võrreldes 38% eestlastega.

Joonis 79. Kokkuvõttes palun hinnake, kui sallivaks Te peate üldiselt Eesti ühiskonda ... (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Soovähemuste (transsoolised inimesed) puhul tunnetatakse sallivust vähem: 32% elanikest peab ühiskonda nende suhtes sallivaks (Joonis 79). Selles osas on naised ja mehed samal arvamusel. Sarnaselt seksuaalvähemuste suhtes tunnetavad 15–44-aastased ühiskonda sallimatuna kui 45–64-aastased, samas kui veerand 65-aastastest ja vanematest ei oska hinnangut anda. Vähemalt pooled

erineva taseme haridusega inimestest peavad ühiskonda sallimatuks, kõige enam tunnevad seda teise taseme haridusega inimesed (59%). Muust rahvusest inimesed sagedamini peavad ühiskonda sallivaks (43% vs. 27% eestlastest), kuid sagedamini ka ei oska hinnangut anda (18%).

Kuigi umbes kümnend on viimasest hoiakute mõõtmisest möödunud ning nii seksuaal- kui ka soovähemustest on selle aja jooksul hakatud palju enam rääkima, ei ole elanike hinnangud ühiskonna sallivusele muutunud (seda ka 15–74-aastaste antud hinnangute võrdluses, kes olid sihtrühmaks 2013. aastal).

Sooline identiteet soolise võrdõiguslikkuse seaduses

Soolist identiteeti nagu transsoolisust ei ole eraldi diskrimineerimistunnusena mainitud ei võrdse kohtlemise seaduses ega soolise võrdõiguslikkuse seaduses. Volinikud on pidanud alates 2007. aastast soolist identiteeti „muuks soolise kuuluvusega seotud asjaoluks“ (Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, 2008).

9.2 Isiklikud hoiakud

Lisaks üldistele hinnangutele ühiskonna sallivuse suhtes uuriti elanikelt ka selle kohta, kui mugavalt nad tunneksid ennast seksuaal- ja soovähemusse kuuluvate inimestega samas töökollektiivis töötades, hääletaksid nende poolt Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel või kuidas suhtuksid sellesse, kui saaksid teada, et nende laps kuulub selliste vähemuste hulka.

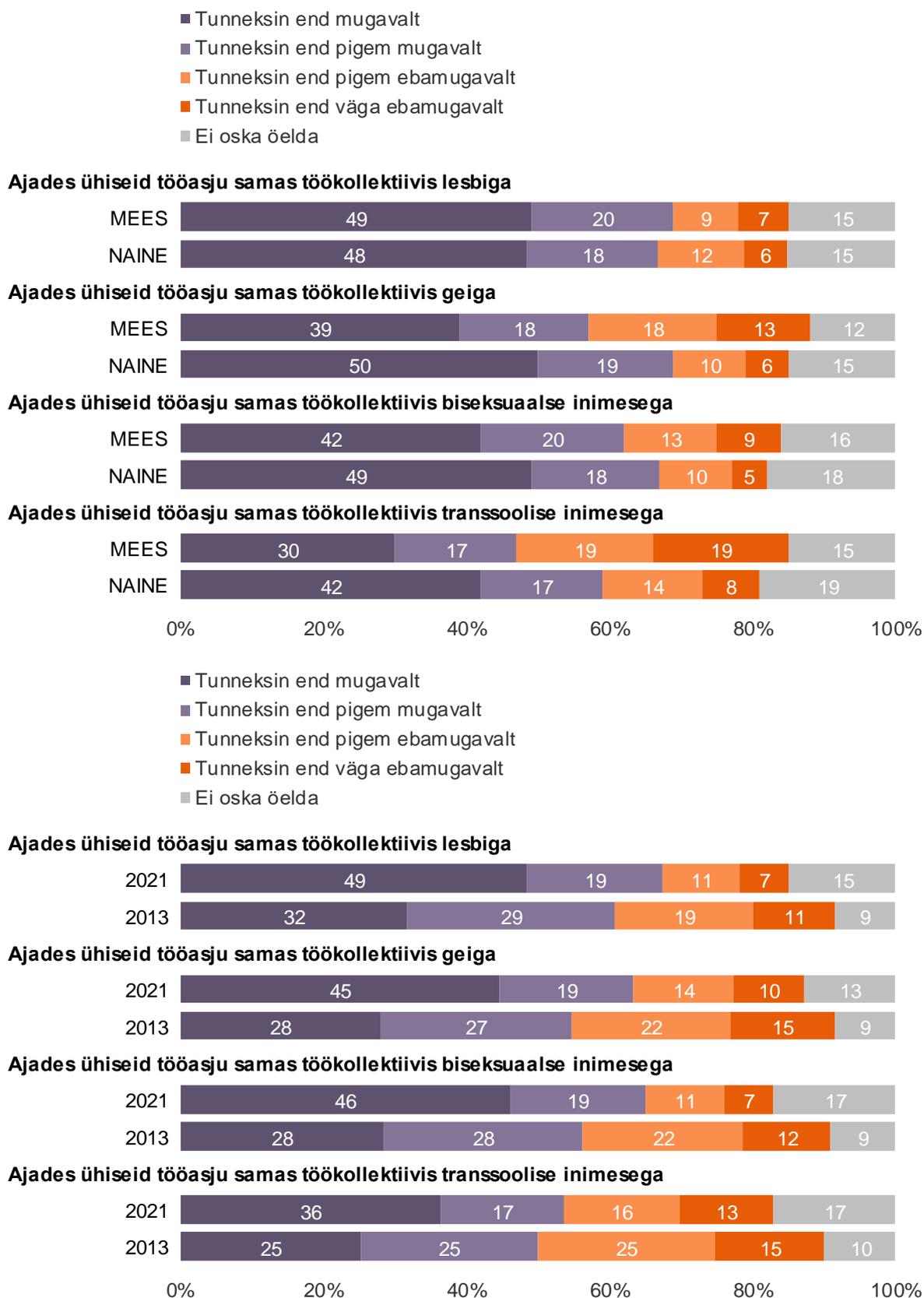
Lesbi, gei või biseksuaalse inimesega samas kollektiivis asju ajades tunneb end mugavalt või pigem mugavalt umbes kaks inimest kolmest (64–68%), sealhulgas peaaegu pooled tunneksid end mugavalt. Ebamugavalt tunneks end lesbide seltskonnas 17%, biseksuaalsete seltskonnas 18% ning geide seltskonnas 23%. Kui lesbiga samas kollektiivis tunneksid mehed ja naised end võrdselt mugavalt (ebamugavust tunneks 16% meestest ja 18% naistest), siis mehed väljendasid ebamugavustunnet gei või biseksuaalse inimesega koos töötades enam kui naised: 31% tunneks end ebamugavalt geiga samas kollektiivis (vs. 16% naistest) ja 22% biseksuaalse inimesega sama seltskonnas (vs. 15% naistest).

Mugavamalt tunnevad ennast alla 50-aastased inimesed (ebamugavust tunneb 11–17%), samas kui üle 50-aastastest tunneks end ebamugavalt umbes 24–30%. Eestlased tunnevad end seksuaalvähemuste seltsis paremini kui muust rahvusest elanikud: ebamugavust väljendas 13–19% eestlastest ja 25–31% muu rahvuse esindajatest. Kõige enam väljendatakse ebamugavust seoses geidega samas kollektiivis.

Transsoolise inimesega samas kollektiivis töös asju ajades tuntakse end vähem mugavalt kui seksuaalvähemustega koos: mugavalt või väga mugavalt tunneb end 54% elanikest. Mehed tunnevad end võrreldes naistega veidi vähem mugavalt (48% vs. 59%). Vanuse osas kehtib sarnane muster nagu seksuaalvähemuste puhul: mida vanem on inimene, seda vähem ta usub end transsoolise inimese seltsis mugavalt tundvat: 15–29-aastastest tunneb mugavalt 72% ja 60-aastastest ja vanematest 39%. Eestlased tunneksid end mugavamalt kui muu rahvuse esindajad: 58% vs. 45%, sealhulgas kõige avatumad on eesti naised (67%), samas kui eesti meestest ja muust rahvusest naiste-meeste puhul väljendab mugavustunnet 45–49%.

Ajalisi trende vaadates on võrreldes 2013. aastaga kõige enam paranenud hoiakud geide ja biseksuaalsete inimestega, aga ka lesbidega samas kollektiivis töötamise suhtes. Transsooliste inimeste, aga ka seksuaalvähemuste puhul on märgata, et kasvanud on nende elanike osakaal, kes vastasid, et tunneksid end nendega koos mugavalt. Tervikuna nende osakaal, kes end transsoolistega asju ajades tunneksid pigem mugavalt või mugavalt, muutunud ei ole.

Joonis 80. Vaatamata asjaolule, kas olete sellises olukorras varem olnud, palun öelge, kui mugavalt Te tunneksite end järgmistes olukordades: ... Ajaline võrdlus ning soo lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Lisaks paluti vastajatel hinnata veel **erinevaid kokkupuuteid soo- ja seksuaalvähemustega**, andes hinnanguid seitsmele väitele (Joonis 81).

Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel hääletaksid elanikud gei, lesbi või biseksuaalse inimese poolt veidi tõenäolisemalt (65% nõustub) kui transsoolise inimese poolt (56%). Mõlemal juhul on naised avatumad nende poolt hääletama: vastavalt teeks seda 69% ja 62% naistest ning 60% ja 50% meestest. Keskmisest avatumad on 15–39-aastased inimesed, vanuserühma 40–49 hoiak on elanike keskmisel tasemel ning 50-aastased ja vanemad on vähem avatud. Viimastest hääletaks seksuaalvähemuste poolt 52% ja transsoolise poolt 44%.

Valmisolek hääletada seksuaalvähemusse kuuluva inimese poolt Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel on võrreldes 2013. aastaga oluliselt kasvanud: 40% → 65%. Sealhulgas on oluliselt kasvanud täielik nõustumine sellise inimese poolt hääletada (19% → 45%) ning vähenenud täielik mittenõustumine (29% → 16%).

Üks osa küsimusi puudutas suhtumist sellesse, kui saadakse teada, et enda laps kuulub soo- või seksuaalvähemuste hulka või kuulub sinna lapse sõber.

Enda lapsesse suhtuks endiselt hästi, saades teada, et ta on gei, lesbi või biseksuaalne inimene, 74% elanikest. 13% ei nõustu sellega, et säiliks hea suhtumine lapsesse. Naistest säilitaks hea suhtumise suurem osa (79%) kui meestest (68%). Sealhulgas kõige enam nõustuvad sellega eesti naised (86%) ning keskmisest vähem muust rahvusest naised ja mehed (62%). Eesti meeste hoiakud keskmisest ei erine.

Keskmisest enam nõustusid väitega 20–39-aastased (naiste seas 15–40-aastased), vähem aga 50-aastased ja vanemad.

Suhtumine sellesse, kui enda laps oleks transsooline, on veidi teistsugune: neid, kes usuvad, et suhtuksid lapsesse endiselt positiivselt, on vähem (67%) kui lapse seksuaalvähemusse kuulus. 17% ei nõustu sellega, et suhtuks lapsesse endiselt positiivselt. Naistest säilitaks hea suhtumise 75% ja meestest 58%. Taaskord on kõige sallivamad eesti naised (83%), samas kui eesti meeste ja muust rahvusest elanike nõustumine väitega jääb alla keskmise. Keskmisest enam olid väitega nõus 15–29-aastased ning vähem 50-aastased ja vanemad. Kui vaadata eraldi mehi, siis eri vanuses meeste hinnangud oluliselt ei erine, vaid 60–74-aastased nõustusid positiivse suhtumise säilimisega vähem (49%).

Võrreldes 2013. aastaga on (täiesti + pigem) nõustumine sellega, et säiliks hea suhtumine seksuaalvähemusse kuuluva lapse suhtes, kasvanud: 67% → 74%. Sealhulgas on märkimisväärselt suurenenud nende elanike osakaal, kes on täiesti nõus sellega, et hea suhtumine säiliks: 30% → 51%. Nõustumine (täiesti + pigem) sellega, et säiliks hea suhtumine transsoolise lapse suhtes, ei ole muutunud, kuid oluliselt on kasvanud nende osakaal, kes on täiesti nõus: 27% → 46%.

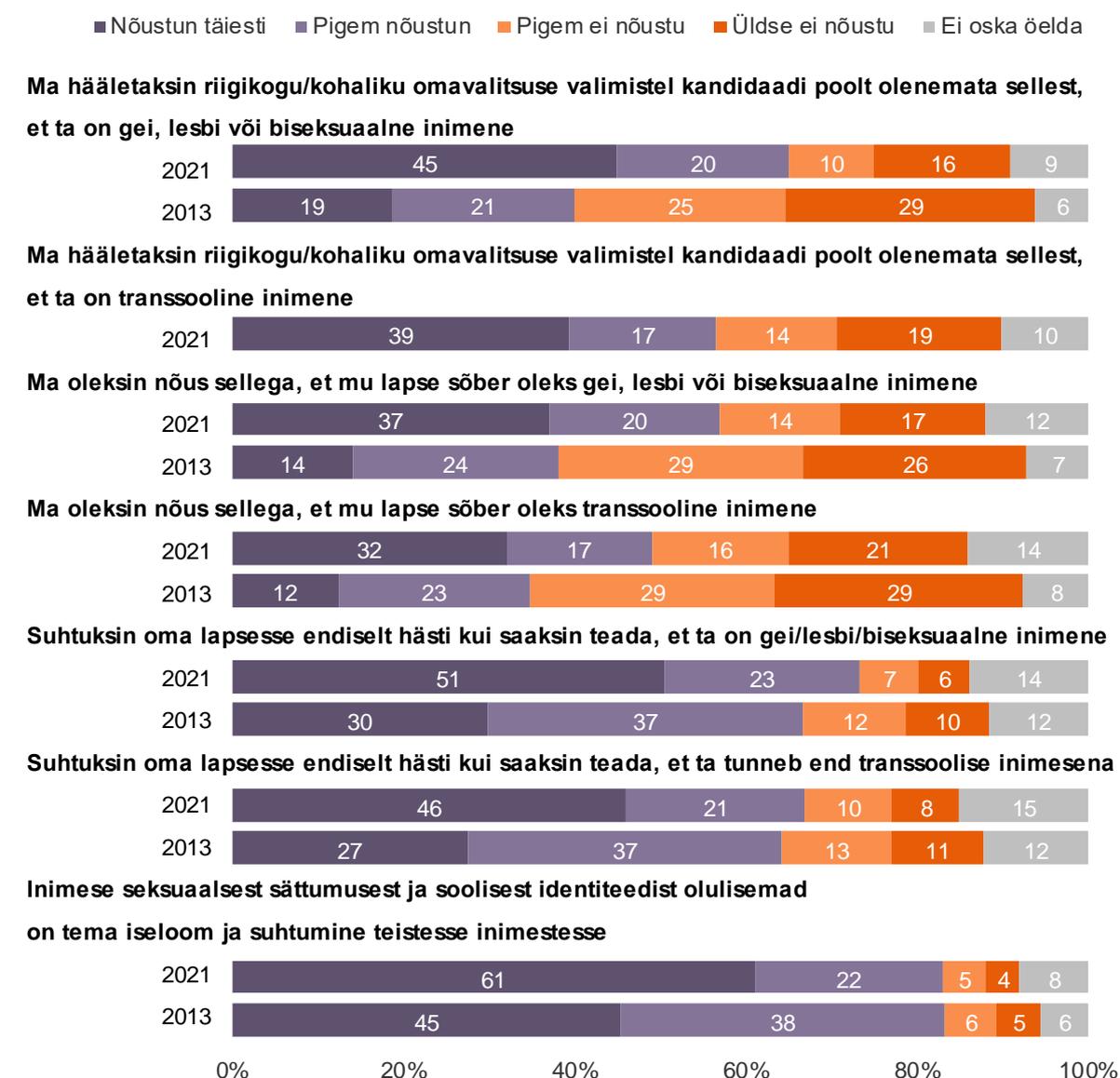
Suhtumine lapse soo- või seksuaalvähemuse hulka kuuluvasse sõpra järgib sarnast mustrit nagu suhtumine enda lapse kuuluvusse nende vähemuste hulka: enam ollakse nõus sellega, et lapse sõber oleks gei, lesbi või biseksuaalne inimene (57%) kui transsooline inimene (49%). Mehed on mõlemal juhul konservatiivsemad, kuid hoiakud võrreldes naistega erinevad vähe, kui tegemist on lapse seksuaalvähemuse hulka kuuluva sõbraga: 54% meestest vs. 59% naistest on nõus, et lapsel on selline sõber. Transsoolist sõpra on nõus aktsepteerima 44% meestest ja 53% naistest. Kõige avatumad on mõlemal juhul eesti naised ning konservatiivsemad muust rahvusest naised-mehed.

Võrreldes 2013. aastaga on suhtumine lapse sõbra kuulumisse soo- või seksuaalvähemuse hulka muutunud avatumaks: seksuaalvähemusse kuuluvat sõpra aktsepteerivate elanike osakaal on kasvanud 38%-lt 57%-le ning transsoolise puhul osakaal 35%-lt 49%-le. Mõlemal juhul on oluliselt kasvanud ka nende osakaal, kes oleksid sellega täiesti nõus, ning vähenenud nende osakaal, kes üldse ei oleks nõus.

83% elanikest on nõus sellega, et **inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse** (sh 61% on sellega täiesti nõus). Naised nõustuvad veidi enam (85%) kui mehed (80%). 20–39-aastased nõustuvad enam (91%) ning 60-aastased ja vanemad vähem (75%). Samuti on enam nõus kolmanda taseme haridusega inimesed (86%) ja vähem esimese taseme haridusega elanikud (72%), viimased ka sagedamini ei oska hinnangut anda (14%). Kogu teemaplokki iseloomustavalt on ka selles küsimuses kõige avatumate vaadetega eesti naised (91% on nõus), konservatiivsemad muust rahvusest elanikud (73% on nõus) ning eesti meeste seas on nõustumine keskmisel tasemel.

Kuigi nõustumine selle väitega tervikuna ei ole **võrreldes 2013. aastaga** muutunud, on kasvanud nende osakaal, kes on täiesti nõus (45% → 61%).

Joonis 81. Kuivõrd Te olete nõus järgnevate väidetega? Ajaline võrdlus ja võrdlus soo lõikes (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

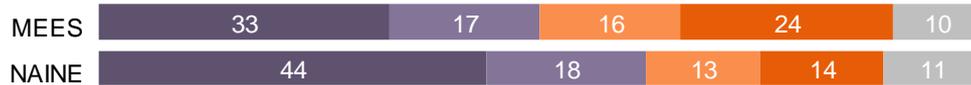

■ Nõustun täiesti ■ Pigem nõustun ■ Pigem ei nõustu ■ Üldse ei nõustu ■ Ei oska öelda

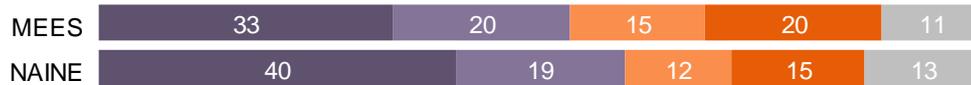
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on gei, lesbi või biseksuaalne inimene

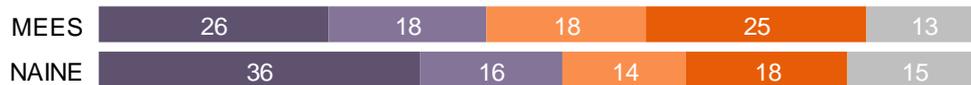
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on transsooline inimene

Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks gei, lesbi või biseksuaalne inimene

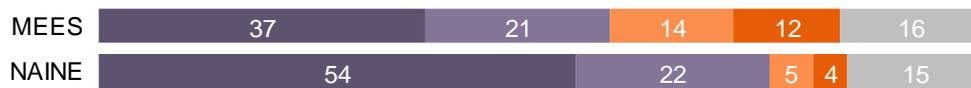
Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks transsooline inimene

Suhtuksin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta on gei/lesbi/biseksuaalne inimene

Suhtuksin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta tunneb end transsoolise inimesena

Inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad

on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Sallivus Eestis võrreldes hoiakutega Euroopas

2019. aastal viis Euroopa Komisjon läbi seni viimase eurooplaste arvamust kaardistava uuringu diskrimineerimist puudutavatel teemadel (Euroopa Komisjon, 2019b). Muuhulgas uuriti ka inimeste hoiakuid seksuaal- ja soovähemuste osas ning võrdluses Euroopa Liidu keskmisega on Eesti elanike hoiakud vähem sallivad.

Seksuaalvähemusse (gei, lesbi, biseksuaalne) kuuluva inimesega kõrgeimal valitaval poliitilisel ametikohal tunneks ennast mugavalt või piisavalt mugavalt 77% Euroopa Liidu kodanikest (Eesti elanikest 54%) ning inter- või transsoolise inimesega 68% (Eestis keskmiselt 42%). Seksuaal- ja soovähemusse kuuluvate töökaaslaste osas oldi positiivsemalt meelestatud (EL-is 82% ja 76–77%, Eestis 60% ja 53–54%). Oma lapse armusuhe samast soost või inter- või transsoolise inimesega oli vastajate jaoks kõige vastuolulisem. Samast soost inimese puhul tunneks ennast (piisavalt) mugavalt ainult 67% Euroopa Liidu kodanikest (Eestis 41%) ning ebamugavalt tunneks ennast 27% (Eestis 45%); viimane on märkimisväärselt kõrgem kui teiste küsimuste puhul. Kui laps oleks armusuhtes inter- või transsoolisega, tunneks ennast (piisavalt) mugavalt 57–58% vastanutest Euroopa Liidus (Eestis 29%) ning ebamugavalt tunneks ennast märkimisväärselt 32–33% (Eestis 51%).

10. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik

- 53% elanikest teab, et neil on ebavõrdse kohtlemise korral õigus saada abi soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikult.
- Ebavõrdse kohtlemise korral pöörduks soolise võrdõiguslikkuse voliniku poole 32% elanikest, sealhulgas naised tõenäolisemalt kui mehed (36% naistest ja 28% meestest). 18% on kindlad, et nad ei pöörduks voliniku poole.
- Infot selle kohta, kuidas riik saab aidata, kui inimest on ebavõrdselt koheldud, eelistatakse ennekõike saada eestikeelsetest telekanalitest, eesti- ja venekeelsetest uudisteportaalidest, voliniku koduleheküljelt ning sotsiaalmeediast. 15% elanikest ei soovi ebavõrdse kohtlemise teemadel infot.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku institutsioon loodi 2004. aastal koos soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmisega. Tema ülesandeks oli selle seaduse täitmise jälgimine. 2008. aastal võeti vastu võrdse kohtlemise seadus ning selle täitmise jälgimine liideti voliniku ülesannetega. Volinik peab olema sõltumatu ja erapooletu asjatundja ning ta täidab oma ülesandeid iseseisvalt. See tähendab, et ta ei allu ühelegi riigiasutusele ega ole ka ühegi erakonna esindaja.

Volinikul on mõlema seaduse täitmise jälgimiseks mitmeid ülesandeid. Lisaks analüüside ja aruannete koostamisele teeb ta riigiasutustele, sh valitsusele ka ettepanekuid, kuidas paremini neid seaduseid ellu viia. Inimeste jaoks on ilmselt kõige olulisem tema ülesanne neid nõustada ja abistada. Tema poole pöörduvad nii inimesed, kes kahtlustavad diskrimineerimist, kui ka asutused, kes soovivad nõu, kuidas kõige paremini võrdse kohtlemise põhimõtet ellu viia. Volinikule saab diskrimineerimise kahtluse korral esitada avalduse. Tema pädevuses on seda menetleda ja küsida lisainfot ning menetluse tulemusel avaldab ta arvamuse. See ei ole küll õiguslikult siduv, kuid annab inimesele kindlust juurde, et minna edasi kas töövaidluskomisjoni või kohtusse.

Vaatamata sellele, et soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku institutsioon on olemas olnud juba 2004. aastast, on soolise võrdõiguslikkuse monitooringud näidanud, et inimesed ei ole sellest piisavalt teadlikud. Järgnev peatükk näitab, et kuigi teadlikkus pole võrreldes 2016. aastaga muutunud, on voliniku poole pöördumiste statistika lootustandev.

10.1 Teadlikkus institutsiooni olemasolust

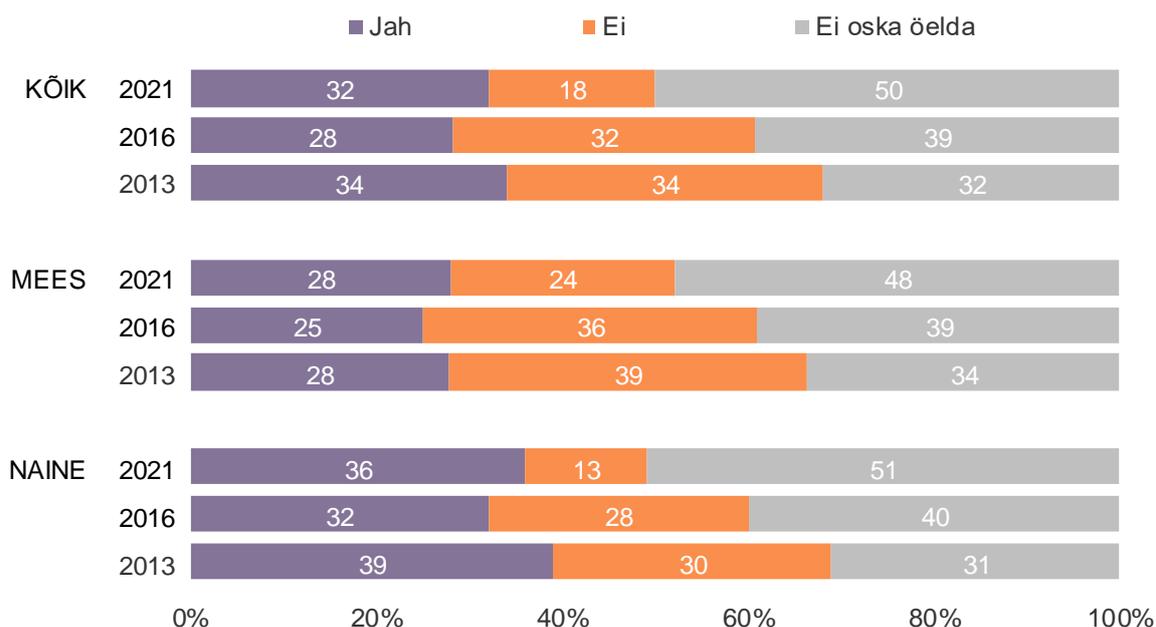
Veidi üle poole elanikest (53%) teab, et neil on ebavõrdse kohtlemise korral õigus saada abi soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikult, 28% ei ole sellisest volinikust kuulnud ja 18% ei tea, et nad temalt abi võivad saada. Teadlikkus voliniku olemasolust ei ole võrreldes 2016. aastaga muutunud (2016: 49%).

Voliniku olemasolust ei ole sagedamini kuulnud 15–24-aastased (41%), esimese taseme haridusega inimesed (37%), muu rahvuse esindajad (46%) ning viimasega seotult Tallinna (33%) ja Kirde-Eesti elanikud (41%), kus muust rahvusest elanike osakaal on suurem.

10.2 Voliniku poole pöördumise valmidus

Ebavõrdse kohtlemise korral pöörduks soolise võrdõiguslikkuse voliniku poole 32% elanikest (sh 36% naistest ja 28% meestest), 18% ei pöörduks ning 50% ei oska seda ette hinnata (Joonis 82). Mittepöördumise põhjustena tuuakse välja usku, et saadakse ise hakkama või et volinik ei saa midagi muuta (4%), pole põhjust pöörduda (3%), julguse puudumist ja soovi vältida piinlikkustunnet (2%), ei teata asutust või kuidas pöörduda (1%). Nende seas, kes ei pöörduks, on enam mehi (24%), 20–29-aastasi (23%), eestlasi (19%), sh eesti mehi (27%).

Joonis 82. Kas Te pöörduksite ebavõrdse kohtlemise kogemise korral soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole? (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Nende osakaal, kes oleksid valmis pöörduma, ei ole perioodil 2013–2021 oluliselt muutunud, küll aga on vähenenud nende osakaal, kes ei pöörduks, ja kasvanud nende osakaal, kes ei oska seda ette hinnata.

10.3 Infoallikad ebavõrdse kohtlemise kohta

Kõigil vastajatel paluti öelda, millistest allikatest nad eelistaksid saada infot selle kohta, kuidas riik saab aidata, kui inimest on ebavõrdsest koheldud.

Eelistatuimaks infoallikaks on eestikeelsed telekanalid, millele üsna võrdväärselt järgnevad eesti- ja venekeelsed uudisteportaalid, voliniku kodulehekülg ning sotsiaalmeedia (Joonis 83). 15% ei soovi ebavõrdse kohtlemise teemadel infot ning 6% ei oska eelistust öelda.

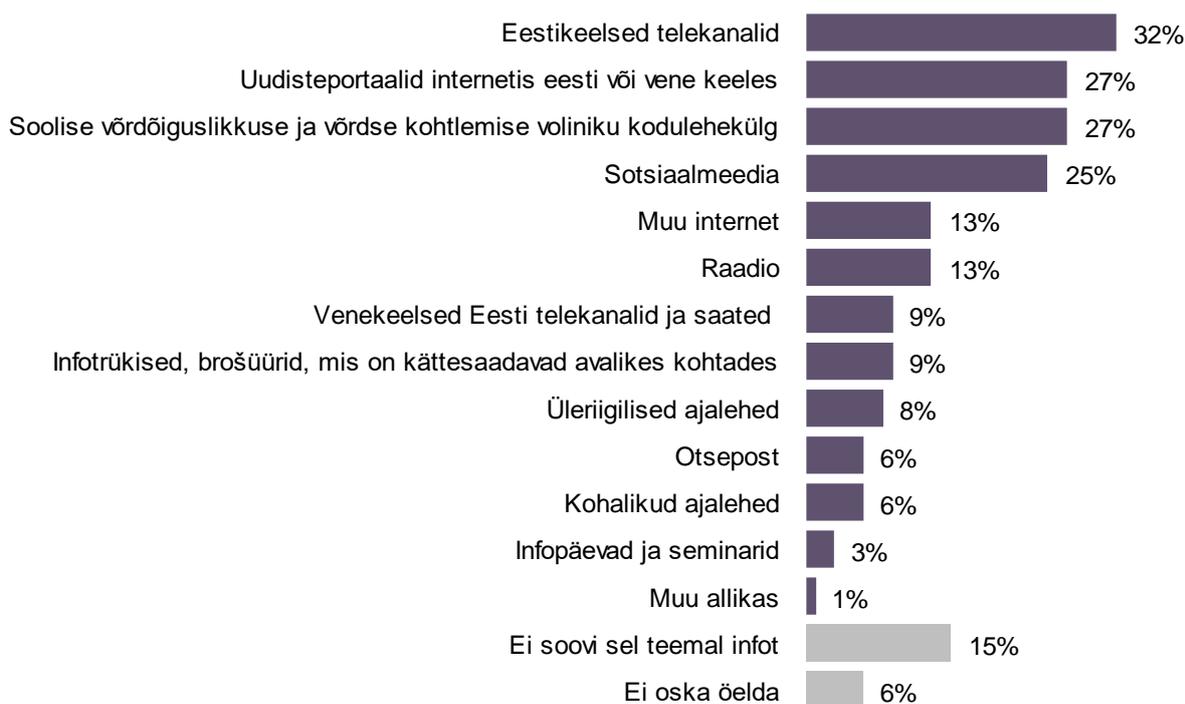
Naised toovad võrreldes meestega veidi enam välja voliniku kodulehte (29% vs. 25%), sotsiaalmeediat (27% vs. 22%), venekeelseid telekanaleid (11% vs. 7%) ning kohalikke ajalehti (8% vs. 4%). Mehed sagedamini ei soovi sel teemal infot (18% vs. 13%).

15–24-aastaste jaoks on kõige olulisemaks infokanaliks sotsiaalmeedia (53%), millele järgnevad eestikeelsed telekanalid (42%). Noored mainivad võrreldes teiste vanuserühmadega enam ka infopäevi (9%), nende all võidakse mõelda ka infotunde koolis. 25–44-aastaste seas on sotsiaalmeedia, eestikeelsed telekanalid ja uudisteportaalid internetis võrdselt olulised (36–37%). Samad kanalid on kõige olulisemad ka 45–64-aastaste jaoks, nad toovad veel teistega võrreldes enam välja internetti üldiselt (17%). 65-aastased ja vanemad soovivad infot saada televiisorist, kuid 25% neist ei soovi sel

teemal informeerimist. Keskmisest olulisemad on nende jaoks ka raadio (16%) ning üleriigiline ja kohalik ajakirjandus (11–12%).

Muu rahvuse esindajate jaoks on kõige olulisemad venekeelsed uudisteportaalid, sotsiaalmeedia ning Eesti venekeelsed telekanalid. Eestlastega võrreldes toovad nad vähem välja voliniku kodulehte (20%) ja Eesti (eestikeelseid) telekanaleid (11%).

Joonis 83. Millistest kanalitest Te eelistaksite saada infot selle kohta, kuidas riik saab Teid aidata, kuid Teid on ebavõrdselt koheldud? Valida sai kuni 3 eelistatud allikat (% kõigist vastajatest, n=2147; 2021. aastal 15+, varasematel perioodidel 15–74)

Volinikule tehtud pöördumiste ja kaebuste statistika

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku tegevusaruanded näitavad, et talle tehtud kaebuste arv kasvas hüppeliselt 2016. ja 2017. aastal – vastavalt 332 ja 471 kaebust (Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, 2016, 2017 & 2018, Roosve, 2022) –, seejärel pöördus kaebuste arv tagasi tavalise hulga juurde ehk veidi üle 300 kaebuse aastas (Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, 2019, 2020, 2021) ning 2021. aastal pöördumiste arv langes (Roosve, 2022). Läbi aastate on kõige rohkem kaebusi tehtud soo teemadel (2015.–2021. aastal keskmiselt 51% kaebustest). Eelkõige on olnud küsimuse all probleemid töö ja pereelu ühitamisel, kus töandja ei ole osanud või tahtnud arvestada väikelast kasvatava naise vajaduste ja õigustega. Kaebustest teisel kohal on olnud vanust puudutavad kaebused. Neid oli aastatel 2015–2021 keskmiselt 16%, moodustades 2017. aastal 18% kõigist kaebustest (Roosve, 2022).

Kolmandaks põhjuseks voliniku poole pöördumisel on olnud vanus võimaliku diskrimineerimise alusena. 2015.–2021. aastal jäi selliste taotluste osakaal 9% lähedusse (Roosve, 2022).

Kaebuste hulk seoses diskrimineerimisega seksuaalse sättumuse alusel on läbi aastate olnud suhteliselt stabiilne: 2–3% kõigist kaebustest. Arvuliselt tähendab see alla 10 kaebuse aastas. 2021. aastal oli nende hulk eriti madal: 2 pöördumist (Roosve, 2022).

Kokkuvõte

2021. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooring on järjekorras kuues. Monitooringu küsitlustöö toimus sel korral kombineeritult nii veebi- kui ka telefoniküsitlusena. Küsitluse viis läbi Kantar Emor ajavahemikus 16.12.2021–27.01.2022. Kokku vastas sellele 2147 Eesti elanikku vanuses 15 aastat ja enam. Uuringu tellis Sotsiaalministeerium ning selle läbiviimist rahastati Norra Toetused 2014–2021 projektist.

Võrdsuse väärtustamine ühiskonnas

Mehed ja naised leiavad ühtemoodi ülekaalukalt (kokku 82%), et ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond. See hoiak püsib muutumatuna alates 2009. aastast. Siiski peab 57% elanikest meeste positsiooni Eesti ühiskonnas paremaks kui naiste oma, sealhulgas naised sagedamini (71%) kui mehed (41%). Naiste positsiooni peetakse kehvemaks, kuid mehed hindavad seda siiski paremaks kui naised ise. Naiste hinnang oma positsioonile on ajavahemikus 2009–2021 langenud, samas kui mehed näevad naiste positsiooni paremana kui kunagi varem. Üleüldise teadlikkuse kasvuga soolise võrdõiguslikkuse osas on naised tõenäoliselt oma positsiooni suhtes muutunud kriitilisemaks.

Mehi usub võrdõiguslikkusest võitvat 61% elanikest, sealhulgas naised veidi sagedamini kui mehed. 24% meestest ei näe võrdõiguslikkusest meestele mingit kasu.

Sooline võrdsus hariduses ja kasvatuses

Poistele ja tüdrukutele vajalikuks peetavad universaalsed, aga ka kummalegi soole spetsiifiliselt vajalikuks peetavad omadused ja oskused on perioodil 2009–2021 jäänud suuresti samaks. Universaalsetest oskustest tuuakse välja rahaga ümberkäimise oskust (tüdrukud 46%, poisid 49%) eneseväljendus- ja suhtlemisoskust (tüdrukud 48%, poisid 45%) ning teistega arvestamist (tüdrukud 43%, poisid 46%). Kahte viimast oskust on võrreldes 2016. aastaga välja toodud oluliselt enam. Selle arvelt on mitmeid soospetsiifilisi oskusi toodud vähem välja, kuid siiski on elanikkonnas konservatiivsete väärtustega segment endiselt suhteliselt suur. Sõltuvalt oskusest peab 19–27% elanikest poistele oluliseks tehnikaga ümberkäimise oskust, autojuhtimist ja ettevõtlikkust. Tüdrukutele peab 17–29% elanikest oluliseks söögitegemis- ja koristamisoskust ning enda välimuse eest hoolitsemist.

Veidi üle poole elanikest näeb, et poisse ja tüdrukuid ei tohiks kasvatus- ja õppeprotsessis erinevalt kohelda: neile pole vaja eraldi mängualasid ja -tegevusi lasteaias ning koolis peaks samu õppeaineid neile õpetatama samal viisil. Toetus viimasele on perioodil 2009–2021 pidevalt kasvanud. Marginaalne osa elanikest (4–7%) leiab, et poisse ja tüdrukuid tuleks õpetada eri klassides või kehtestada poistele/noormeestele esimesse klassi või ülikooli astudes leebemaid nõudeid.

Tasemeõppes õppijad on märganud, et samasuguse korrarikumise eest teeb õpetaja/õppejõud poistele/meestele sagedamini märkusi kui tüdrukutele/naistele. Samas ei tajuta eriti, et õpetajad/õppejõud eristaksid tüdrukuid/naisi ja poisse/mehi, pannes samade teadmiste eest ühtedele paremaid hindmeid, kiites ühte sugupoolt enam iseseisvate või koduste tööde tegemise eest või lastes kellelgi neist enam arutelu domineerida. Ühe või teise sugupoole eelistamist on märganud vähem kui varem, kuid see võib olla tingitud ka vahepealsest koroonapandeemia levikust tingitud distantsõppest, mis teeb nende olukordade hindamise keeruliseks. Kasvanud on ka nende vastajate arv, kes pole osanud neid olukordi hinnata.

Naised (79%) nõustuvad sagedamini kui mehed (68%) sellega, et televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest. Viimase kolme monitooringu lõikes perioodil 2013–2021 on sellega nõustumine nii naiste kui ka meeste seas vähenenud.

Naised toetavad oluliselt sagedamini (72%) kui mehed (40%) seda, et reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist. Võrreldes 2016. aastaga on nõustuvate naiste osakaal jäänud samale tasemele, meeste osakaal aga oluliselt vähenenud (2016: 55%).

Sooline võrdsus pereelus

Nende elanike osakaal, kelle arvates koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine, on alates 2009. aastast pidevalt kahanenud ja seda nii meeste kui ka naiste hulgas, jõudes 17%-le. Valdav osa elanikest – 86% – ei arva, et suurem sissetulek peaks tähendama suuremat otsustusõigust või väiksemat koormust kodutööde tegemisel. Naiste ja meeste vaated selles ühtivad.

Kodusel tööjaotuses jäävad majapidamistööd (riiete korrashoid, koristamine, söögitegemine jne) tavaliselt naiste teha. Meeste vastutada on enamasti kodused remonditööd ja auto korrashoid. Naiste kanda jäävad nende hinnangul sagedamini ülesanded, mis ei ole kiiresti ja lihtsasti tehtavad (nt prügi väljaviimine), vaid seotud korraldava ja planeeriva rolliga ning suhtlemisega (nt ühise vaba aja veetmise planeerimine, kooli ja lasteaiaga suhtluse ülevälhoidmine), mille tegelik maht on sageli partnerile nähtamatu. Naised tajuvad sagedamini kui mehed, et nende koormus koduste tööde tegemisel on liiga suur: sageli tunneb seda 24% naistest ja 7% meestest.

81% Eesti elanikest nõustub sellega, et mehed peaksid laste kasvatamises ja hoidmises osalema praegusest rohkem, sealhulgas mehed nõustuvad harvem (74%) kui naised (87%). Meeste hoiakud pole viie aastaga muutunud, samas kui naiste seas on antud hoiaku pooldajate osakaal kasvanud viie protsendipunkti võrra. Sellega võrreldes leitakse suhteliselt harvem, et ema ja isa peaksid vanemahüvitist jagama võrdselt (60%), meeste ja naiste hoiakud siin ei erine. Siiski on toetus võrdsemale osalusele väikelapse kasvatamisel alates 2009. aastast märkimisväärselt tugevnenud.

Majanduslik iseseisvus

Mehed on vähem nõus sellega, et naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks (83% vs. 94%) ning nende hoiakud on perioodil 2009–2021 püsinud üsna stabiilsed. Umbes kolmandik naistest ja meestest leiab, et mees peaks olema pere peamine toitja, ning nende osakaal on pidevalt langenud. Pere majandusliku toimetuleku kindlustamist peab 78% meestest ja 86% naistest mõlema abikaasa/elukaaslase ühiseks ülesandeks. Meeste hulgas on võrreldes naistega kaks korda enam neid, kes peavad seda ainult mehe ülesandeks (20%).

Meeste sissetulekud on hinnanguliselt suuremad kui naise omad: 58% naistest peab oma sissetulekut abikaasa/elukaaslase omast väiksemaks ja 21% kaaslane omast suuremaks. Meeste arvamus kattub naiste omaga: 57% meestest peab oma sissetulekut abikaasa/elukaaslase omast suuremaks. Naistest sõltub materiaalselt mõnest oma pereliikmest 23% ja meestest 16%. Naised sõltuvad kõige sagedamini oma abikaasast või elukaaslasest, mehed aga oma vanematest.

Sooline võrdsus tööelus

Hinnates seda, kui võrdsed on naiste ja meeste võimalused tööturul, peab veidi üle poole elanikest meeste võimalusi paremaks kui naiste omi ning vaid 28% peab neid võrdseteks. Need hinnangud pole alates 2009. aastast oluliselt muutunud. Oluliselt pole muutunud seegi, kui sageli kogevad naised tööle kandideerimisel diskrimineerivaid olukordi: võrreldes 2009. aastaga küsitakse neilt sama sageli kavatsuse kohta lähiajal lapsi saada (22%) ning laste olemasolu või nende vanust (52%), samas kui meestelt küsitakse neid küsimusi oluliselt harvem. Naised kogevad ka töökohal oluliselt sagedamini soopõhist ebavõrdset kohtlemist kui mehed ja seda ennekõike seoses töötasu, töökoormuse jagunemise ning lisatasude ja preemiatega: seda on kogunud umbes viiendik töötavatest naistest.

Võrreldes 2013. aastaga on naised enam kogenud ebavõrdsust seoses töökoormuse jagunemise edutamise ja tööalaste soodustuste (nt ametiauto, telefon) saamisega.

96% elanikest nõustub, et sama töö eest peaksid naised ja mehed saama võrdset töötasu, ning 84% sellega, et naised ja mehed, kes teevad küll erinevat, kuid vastutuse, oskuste ja pingutuse osas võrdväärset tööd, peaksid saama ka võrdset tasu. Soolist palgalõhet peab sealjuures probleemiks 54% neist, kes on palgalõhest kuulnud (sellest on kuulnud 83% elanikest). Palkade avalikustamist toetab 63% elanikest, ning neid on enam kui 2016. aastal. Töökuulutustel soovib palgavahemikke näha 95% palgatöötajatest.

Töötavad naised küsivad ise harvem palgakõrgendust (nelja aasta jooksul on küsinud 26% naistest vs. 33% meestest) ning ka saavad seda harvem kas ise küsides või tööandja initsiatiivil (nelja aasta jooksul on saanud 58% naistest vs. 67% meestest).

Tööturu horisontaalset segregeeritust näitab see, et organisatsioonid jagunevad meeste ja naiste suurema osakaaluga organisatsioonideks: naiste suurema osakaaluga on 43% organisatsioonidest, meeste suurema osakaaluga 34% ja sooliselt tasakaalus 19% organisatsioonidest. Naised töötavad suurema tõenäosusega seal, kus on rohkem nende sookaaslasti ning väiksema tõenäosusega meestekesksetes organisatsioonides. Enamik mehi töötab samuti seal, kus on ülekaalus mehed, kuid võrreldes naistega veidi enam ka sooliselt tasakaalus või naiste suurema osakaaluga kollektiivides. Töötavate inimeste vastuste põhjal on organisatsioonide juhtivtöötajate seas enam mehi: meeste suurema osakaaluga juhtkonnas on 48% organisatsioonidest (sh 19 protsendil on juhtkonnas ainult mehed), samas kui 24% organisatsioonide juhtkonnas on naiste osakaal suurem ja 20 protsendil juhtudest valitseb sooline tasakaal.

Sooline võrdsus töö ja pereelu ühitamisel

Veidi üle poole meestest ja naistest leiab, et pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi. Meeste karjäärile seavad need elanike hinnangul vähem piiranguid, kuigi mehed tunnetavad seda siiski enam kui naised.

Töötavad inimesed peavad üldjuhul kõigis lapsehoolduspuhkust / isapuhkust / rasedus- ja sünnituspuhkust puudutavates aspektides isal koju jäämist keerulisemaks kui emal. Samuti leitakse, et emade jaoks on kergem töötada väikeste laste tõttu osajaga, teha kaugtööd või jääda haige lapsega koju.

41% vastajatest leiab, et emadel ei ole raske keelduda ületundidest perega seotud kohustuste tõttu, ning 32%, et isadel ei ole see raske. Mehed leiavad sagedamini kui naised, et neil ei ole raske olla vajadusel nädalavahetustel või hilja õhtul tööl (st teha tavapärasest erineva tööajaga töid, nagu näiteks kassapidaja) või minna ööbimisega tööreisile või koolitusele. Ületundide tegemise või enesetäiendamise võimaluste osas naiste ja meeste hinnangul ei erine.

Juhul kui abikaasa/elukaaslane teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja puuduks otsene vajadus töötada, sooviks siiski suurem osa nii meestest (88%) kui ka naistest (86%) tööl käia. Mehed eelistaksid töötada pigem täiskoormusega, naised aga võrdselt täiskoormusega või osakoormusega.

Koroonaviiruse leviku mõju soolisele võrdsusele

Suurem osa partneriga elavatest inimestest leidis, et koroonaviiruse levikust tingituna kodutööde ja toimetuste vastutus partnerite vahel kas ei muutunud (47%) või ei kaasnunud viiruse levikuga pere elukorralduses muutusi (37%). 8% leidis, et jaotus muutus ebavõrdsemaks. Lisanduv kodutööde koormus jäi naiste hinnangul peamiselt nende kanda, meestest veidi üle poole leiab, et see jagati partnerite vahel võrdselt, kuid kümnendik meestest leiab samuti, et see jäi naisele.

Suuremat mõju avaldasid koroonapiirangud pere jaoks aja leidmisele, samas kui tööle pühendumine kannatas piirangute tõttu mõnevõrra vähem. Lastega peredes on rohkem neid, kellel oli perekondlike

kohustuste tõttu vähemalt mingil määral takistatud tööle pühendumine ja samuti töiste kohustuste tõttu takistustatud perele pühendumine.

Võrdsuse väärtustamine ühiskondlike otsuste tegemisel

Suurem osa elanikest on seda meelt, et naiste osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks, kuigi naised nõustuvad sellega enam (85%) kui mehed (72%). Seda, et ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi, toetatakse oluliselt vähem: poolt on 36% meestest ja 56% naistest. Sealjuures on mehed võrreldes 2016. aastaga muutunud vähem toetavaks. Mehed leiavad ka sagedamini kui naised, et mehed on paremad juhid kui naised (30% vs. 24%).

40–50% naistest ja meestest leiavad eri tasandi poliitikute ja juhtide puhul, et nende hulgas soolise tasakaalu saavutamine ei oma tähtsust. Naiste seas on neid, kes seda siiski oluliselt peavad, enam kui meeste hulgas. Meeste jaoks on kõige vähem oluline sooline tasakaal eraettevõtete tippjuhtide seas.

Füüsiline vägivald peres

Nii naised kui ka mehed peavad abielus või kooselus ühtemoodi vastuvõetamatuks nii naiste kui ka meeste vastu suunatud füüsilist vägivalda: selle paratamatusega ei ole nõus ligi 90%.

Lapse füüsilist karistamist peetakse paratamatuseks sagedamini kui abikaasa või elukaaslase puhul: seda pooldab 28% elanikest, sealjuures mehed oluliselt sagedamini (35%) kui naised (22%).

83% elanikest nõustub sellega, et vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või pealtkuulajad sekkuma. Toetus sellele on aja jooksul tugevnenud. Sekkumist soosivad enam 20.–30ndates inimesed, samas kui vanemates eärühmades (65+) toetatakse seda vähem.

Hoiakud seksuaal- ja soovähemuste suhtes

83% elanikest on nõus sellega, et inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse.

Elanikud peavad Eesti ühiskonda seksuaalvähemuste (lesbid, geid, biseksuaalsed inimesed) suhtes sallivamaks (43%) kui soovähemuste (transsoolised inimesed) suhtes (32%). Mehed peavad ühiskonda seksuaalvähemuste suhtes sallivamaks kui naised.

Seksuaalvähemustega samas töökollektiivis asju ajades tunneb end mugavalt umbes kaks kolmandikku elanikest, transsoolistega koos aga veidi üle poole. Võrreldes 2013. aastaga on enim paranenud hoiakud geide ja biseksuaalsete inimestega, aga ka lesbidega samas kollektiivis töötamise suhtes. Mehed väljendavad võrreldes naistega suuremat ebamugavust nii geide, biseksuaalsete kui ka transsooliste inimestega koos töötamisel. Meeste ja naiste hoiakud ei erine suhtumises lesbidega samas kollektiivis töösajade ajamise suhtes.

Samuti suhtutakse paremini seksuaalvähemusse kuulvasse Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimiste kandidaati, oma lapsesse või tema sõpra võrreldes sellega, kui need inimesed oleksid transsoolised. Võrreldes 2013. aastaga on suhtumine märgatavalt paranenud seksuaalvähemuste suhtes, kuid vähem või üldse mitte soovähemuste suhtes.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik

53% elanikest on võrdse kohtlemise volinikust kuulnud. Ebavõrdse kohtlemise korral pöörduks voliniku poole 32% elanikest, sealhulgas 36% naistest ja 28% meestest.

Summary

The sixth gender equality monitoring was conducted in 2021. This time the interviews were conducted online as well as on the phone from December 16, 2021 until January 27, 2022 by Kantar Emor. The total of 2147 Estonian inhabitants, aged 15 and older, were interviewed. The survey was commissioned by the Estonian Ministry of Social Affairs and the study was financed within the framework of the Norwegian Support Program 2014-2021.

Valuing equality in the society

Men and women are equally and overwhelmingly (total of 82%) of the opinion that a society where men and women are equal, is a good society. This attitude has remained unchanged since 2009. Still, 57% of respondents consider men's position in the Estonian society to be better than that of women; women are of this opinion more frequently (71%) than men (41%). Women's position is considered to be inferior, but men believe it to be better than women themselves. Women's rating to their position has dropped during the period of 2009-2021 while men see women's position as better than ever before. It is likely that women have become more critical of their position due to general increase in gender equality awareness.

61% of people believe that men gain from equality (women believe this slightly more often than men), 24% of the men don't see any benefit from equality for men.

Gender equality in education and upbringing

The universal skills and attributes considered necessary for boys and girls, as well as the skills and attributes considered necessary for one or the other gender, have remained the same during the period of 2009-2021. The following universal skills were brought out: handling money (girls 46%, boys 49%), self-expression and interpersonal skills (girls 48%, boys 45%) and consideration for others (girls 43%, boys 46%). The last two skills were brought out significantly more often compared to 2016. On the account of those, several gender-specific skills were brought out less frequently but the segment with conservative values remains rather significant in the society. Depending on the skill, 19-27% of the people consider it important for boys to know how to handle technical equipment, drive a car and show initiative. In case of girls, 17-29% of the people consider cooking and cleaning as well as personal grooming skills important.

Slightly more than half of the inhabitants think that boys and girls should not be treated differently in upbringing and teaching processes: they do not need separate play areas and activities in kindergarten, and at school the same subjects should be taught the same way. Support to the latter has continued to increase during the period of 2009-2021. A marginal share of people (4-7%) find that boys and girls should be taught in separate classrooms or boys/young men should have more lenient admission requirements when starting school or university.

Students in formal education have noticed that boys/men are reprimanded more frequently than girls/women in case of similar transgressions. At the same time, they do not really sense much differentiation between girls/women and boys/men by teachers/professors when it comes to grading, commending one gender more than other for independent work or homework or allowing someone to dominate discussions. Preferring one gender over the other has been noticed less but this may also be due to distance learning, which was prevalent during Covid, and this makes evaluating these situations

complicated. There has also been an increase in the number of respondents who were unable to evaluate these situations.

Women (79%) agree more often than men (68%) that television, internet, social media, advertising, and other modes of entertainment have too much of an impact on children's and young people's understanding of sexuality. Being in agreement with that has decreased among men as well as women in the breakdown of the last three surveys, between 2013 and 2021.

Women (72%) support decreasing the showing of nearly naked bodies in advertising significantly more frequently than men (40%). Compared to 2016, the number of women who agree with that has remained the same, but the share of men has decreased significantly (2016: 55%).

Gender equality in the family

The share of people who think that women should be largely responsible for household chores has continued to decrease since 2009, that among men as well as women, reaching 17%. The majority of respondents - 86% - don't think that higher income should mean more decision-making rights or smaller load of household chores. Women and men have the same views here.

When it comes to the distribution of work at home, household chores (laundry, cleaning, cooking etc.) are usually the woman's responsibility. Men are mainly in charge of household repairs and car maintenance. According to women, they are more frequently in charge of tasks that are not easy and fast (e.g. taking out trash) but have more to do with organising and planning as well as communication (e.g. planning activities for spare time spent together, communicating with the school and kindergarten) and the actual volume of this is often not visible for the partner. Women feel more often than men that they bear too much responsibility for household chores: 24% of women and 7% of men feel this.

81% of Estonian inhabitants agree that men should participate more in raising and taking care of children; men (74%) agree with this less frequently than women (87%). Men's attitudes have not changed over the last five years; there has been a 5% increase in the number of women who support this view. There are less people who think that the mother and father should share the parental benefit equally (60%), men and women hold the same views here. Still, support to more equal participation in raising a small child has increased significantly since 2009.

Economic independence

Men agree slightly less with the statement that economic independence is as important to women as it is to men (83% vs 94%) and their attitudes have remained rather stable between 2009 and 2021. Approximately one third of women and men find that the man should be the main breadwinner of the family and their share has continuously decreased. 78% of men and 86% of women consider it the spouses'/partners' common task to secure the economic wellbeing of the family. There are two times more men who consider it to be only the man's task (20%).

Men's incomes are estimated to be higher than women's: 58% of women consider their income to be lower than their husband's/partner's and 21% think it is higher. Men's opinion overlaps with women's: 57% of men think their income is higher than their wife's/partner's. 23% of women and 16% of men depend financially on one of their family members. Women most frequently depend on their husband or partner; men – on their parents.

Gender equality at work

When rating how equal men's and women's opportunities are on the labour market, slightly more than half of the people consider men's opportunities better than those of women and only 28% consider them equal. These ratings have not changed significantly since 2009. There has been no significant change in how often women experience discrimination when applying for a job: compared to 2009, they are just as often asked about their plans to have children in the near future (22%) and about the existence of children or their age (52%); men are asked the same questions significantly less often. Women also

experience gender-based unequal treatment at work significantly more frequently than men and that primarily in association with wages, distribution of workload as well as bonuses and additional remuneration: one fifth of employed women have experienced this. Compared to 2013, women have experienced inequality mainly when it comes to distribution of workload, promotion and receiving work-related benefits (e.g. company car, phone).

96% of respondents agree that men and women should receive equal wages for the same work and 84% agree with the statement that women and men who do different jobs but ones with equal responsibilities, requiring similar skills and effort, should also receive equal pay. Gender pay gap is considered a problem by 54% of those who have heard about the pay gap (83% have heard of it). 63% of people support wage disclosure and their number has grown compared to 2016. 95% of salaried workers would like to see wage brackets on job ads.

Employed women ask for raises less frequently (26% of women vs. 33% of men have asked for one during the last four years) and they also receive them less frequently – either when asking for them or on their employer's initiative (58% of women vs. 67% of men have received a raise during the last four years).

We can see the horizontal segregation of the labour market also in the fact that organisations are divided into organisations with larger shares of men and larger shares of women: 43% of organisations have larger shares of women, 34% have larger shares of men and 19% of organisations are balanced by gender. Women are more likely to work where there are more other women and less likely in organisations that are more male-centred. Most men also work where men are in the majority but compared to women, slightly more in organisations with larger shares of women or in those where both genders are in balance. Based on the responses from employed people, there are more men working in managerial positions: 48% of organisations have more men in management (in 19% of cases there are only men in management) while 24% have a larger share of women in management and in 20% of the cases the numbers are equal.

Gender equality in combining work and family

Slightly more than half of the men and women find that family and children restrict women's career opportunities. They are less restrictive to men's careers even though men still sense it slightly more than women.

In general, employed people consider a father staying at home to be more complicated than a mother in all aspects of parental leave / paternity leave / maternity leave. People also find that for mothers, it is easier to stay at home with a sick child, work part-time or work remotely due to having small children.

41% of respondents find that for mothers it is not hard to turn down working overtime due to family related responsibilities and 32% find that it is not hard for fathers. Men find more often that women that for them it is not complicated to work on weekends or late evenings upon need (i.e. doing jobs with unusual schedules like a cashier for example) or attending work trips or training with overnight stay. In case of overtime or professional development opportunities, men's and women's opinions are the same.

If one's spouse/partner earned enough to live comfortably and there was no direct need to work, the majority of men (88%) as well as women (86%) would still like to work. Men would prefer working full-time, women would prefer working either full-time or part-time in equal numbers.

Impact of the spread of COVID on gender equality

Most of the people living with a partner found that the responsibility for household chores and duties between partners either did not change due to the spread of COVID (47%) or there was no change in the family's daily life due to the spread of the virus (37%). 8% found that the distribution became more unequal. According to women, the additional household chores were mainly their responsibility; slightly more than half of the men find that they were divided equally between the partners but one tenth of men do find that they were the woman's responsibility.

COVID restrictions had a bigger impact on finding time for the family while dedicating time to work suffered somewhat less due to restrictions. In families with children, there were more of those who had a hard time concentrating on work, at least to some extent, due to family responsibilities and also dedicating time to family due to work responsibilities.

Valuing equality in making social decisions

Most of the people think that women's participation in politics is necessary to ensure better representation of different interests; women (85%) tend to agree more with this than men (72%). Significantly less people support the statement that it would be beneficial for companies to have more women in management positions: 36% of men and 56% of women are in favour of this. Men have become less supportive compared to 2016. Men also find more often than women that they are better managers than women (30% vs. 24%).

40-50% of women and men find that achieving gender balance among politicians and managers on various levels is insignificant. Still, there are more women who consider this important than men. Gender balance is the least important for men among top managers of private enterprises.

Physical violence in families

Physical violence in marriage or partnership, be it against women or men, is considered equally unacceptable by women as well as men: 90% do not agree with it being inevitable.

Physical punishment of children is considered inevitable more frequently than in case of a spouse or partner: 28% of people are in favour of it – men significantly more frequently (35%) than women (22%).

83% agree that witnesses to or people overhearing a violent family argument should intervene. People in their twenties-thirties are more in favour of intervention while older age groups (65+) support it less.

Attitudes towards sexual and gender minorities

83% of the people agree that people's character and attitudes towards other people are more important than their sexual orientation and gender identity.

Estonian society is considered to be more tolerant towards sexual minorities (43%) (lesbian, gay, bisexual) than towards gender minorities (32%) (transgender people). Men consider the society more tolerant towards sexual minorities than women.

Approximately two thirds of the people feel comfortable dealing with sexual minorities in the workplace, slightly more than half feel comfortable with transgender people. Compared to 2013, there has been the most improvement in attitudes towards working in the same setting with gay and bisexual people but also with lesbians. Compared to women, men express more discomfort when it comes to working together with gay, bisexual, and transgender people. Men and women share the same attitude towards working together with lesbians.

Attitude towards Parliamentary or local government election candidates, one's own child or friend who belongs to a sexual minority is better compared to if those same people were transgender. Compared to 2013, we can see a significant improvement in attitudes towards sexual minorities but little or no improvement towards gender minorities.

Gender Equality and Equal Treatment Commissioner

53% have heard of the Equal Treatment Commissioner. 32% of respondents – 36% of women and 28% of men – would turn to the Commissioner in case of unequal treatment.

Резюме

Мониторинг гендерного равноправия, проведенный в 2021 году - шестой по счету. Опросы в рамках мониторинга проводились в этот раз в комбинированном виде, как в интернете, так и по телефону. Опрос был проведен Kantar Emor в промежутке 16.12.2021 – 27.01.2022. Всего в этом опросе приняло участие 2147 жителей Эстонии в возрасте от 15 лет и старше. Исследование было заказано Министерством социальных дел и его проведение профинансировано в рамках проекта Норвежские пособия 2014-2021.

Ценность равноправия в обществе

И мужчины, и женщины преимущественно (всего 82%) считают, что общество, в котором женщины и мужчины равны, это хорошее общество. Эта позиция остается неизменной с 2009 года. Все же 57% жителей считает, что положение мужчин в эстонском обществе лучше, чем женщин, в том числе женщины чаще (71%), чем мужчины (41%). Считается, что положение женщин хуже, но по оценкам мужчин оно все же лучше, чем по оценкам самих женщин. Оценка, которую женщины дают своему положению, снизилась в промежутке 2009-2021, в то время как мужчины оценивают положение женщин, как лучшее, чем когда-либо раньше. В целом с ростом осведомленности в области гендерного равноправия женщины стали очевидно более критически относиться к своему положению.

Преобладающие 61% жителей считают, что мужчины выигрывают от равноправия, в том числе женщины считают так немного чаще, чем мужчины. 24% мужчин не видят в равноправии никакой пользы для мужчин.

Гендерное равенство в образовании и воспитании

Универсальные свойства и умения, считающиеся нужными для мальчиков и девочек, а также свойства и умения, считающиеся специфически нужными для каждого пола, в период 2009-2021 остались по большей части прежними. Из универсальных умений выделяются умение обращаться с деньгами (девочки 46%, мальчики 49%), навыки самовыражения и общения (девочки 48%, мальчики 45%) и умение считаться с другими (девочки 43%, мальчики 46%). Два последних умения по сравнению с 2016 годом выделяются значительно больше. Из этого числа некоторые специфические умения выделены меньше, но все же среди населения сегмент с консервативными ценностями по-прежнему довольно большой. В зависимости от умений 19-27% жителей считают, что для мальчиков важно умение обращаться с техникой, водить автомобиль и предприимчивость. Важными для девочек 17-29% населения считают умение готовить еду, делать уборку и заботиться о своей внешности.

Немного более половины населения считает, что с мальчиками и девочками нельзя обращаться по-разному в ходе воспитательных и учебных процессов: им не нужны отдельные игровые площадки и виды деятельности, и в детском саду и в школе им следует преподавать одни и те же предметы одним и тем же способом. Поддержка последней точки зрения в 2009-2021 годах постоянно усиливалась. Маргинальная часть населения (4-7%) считает, что мальчиков и девочек следует обучать в отдельных классах или установить более низкие требования для мальчиков/молодых людей при приеме в первый класс или университет.

Учащиеся, участвующие в уровневом обучении, заметили, что в случае одинаковых нарушений порядка учитель/преподаватель чаще делает замечания мальчикам/мужчинам, чем девочкам/женщинам. При этом особенно не чувствуется, что учителя/преподаватели различают девочек/женщин и мальчиков/мужчин, выставляя кому-либо из них лучшие оценки за одни и те же знания, высказывая больше похвалы кому-либо на основании пола за выполнение самостоятельных и домашних работ или позволяя кому-либо из них доминировать в дискуссии. Предпочтения, оказываемые одному или другому полу, замечаются меньше, чем раньше, но это может также быть результатом дистанционного обучения из-за недавнего распространения коронавируса, что усложняет оценку таких ситуаций. Также повысилось число тех респондентов, которые не смогли оценить эти ситуации.

Женщины чаще (79%), чем мужчины (68%), соглашались с тем, что телевидение, интернет, социальные сети, реклама и прочие виды развлечений чрезмерно влияют на представления детей и молодых людей о сексуальности. В разрезе последних трех мониторингов в период 2013-2021 с этим соглашается меньше как женщин, так и мужчин.

Женщины значительно чаще (72%), чем мужчины (40%), поддерживают утверждение, что в рекламе следует уменьшить количество показываемых практически голых тел. По сравнению с 2016 годом доля соглашающихся с этим женщин осталась на прежнем уровне, а доля мужчин значительно уменьшилась (2016: 55%).

Гендерное равенство в семейной жизни

Доля населения, которое считает, что за выполнение домашних работ должна в основном отвечать женщина, постоянно снижалась с 2009 года, причем как среди мужчин, так и среди женщин, достигнув 17%. Большая часть населения – 86% - не считает, что больший доход должен означать больше прав при принятии решений или меньшую нагрузку при выполнении работ по дому. Взгляды женщин и мужчин в этом вопросе совпадают.

При распределении домашнего труда работа по дому (уход за одеждой, уборка, приготовление еды и т.п.) обычно достается женщинам. В обязанности мужчин обычно входят ремонтные работы дома и уход за автомобилем. По оценке женщин на их долю чаще достаются не те задания, которые нельзя сделать быстро и легко (как, например, вынос мусора), а, наоборот, те, которые связаны с организацией и планированием, а также общением (например, планирование совместного досуга, поддержка общения со школой и детским садом), действительный объем которых часто незаметен для партнера. Женщины чаще, чем мужчины, чувствуют, что их нагрузка при выполнении домашней работы слишком велика: зачастую это чувствуют 24% женщин и 7% мужчин.

81% жителей Эстонии согласны с тем, что мужчинам следует больше, чем сейчас, участвовать в воспитании и уходе за детьми, при этом мужчины соглашались реже (74%), чем женщины (87%). Позиции мужчин не изменились за пять лет, при этом среди женщин доля поддерживающих эту позицию выросла на пять процентных пунктов. По сравнению с этим респонденты относительно реже утверждают, что мать и отец должны поровну делить родительское пособие (60%), позиции мужчин и женщин в этом вопросе не различаются. И все же поддержка более сбалансированного участия в выращивании маленьких детей заметно усилилась с 2009 года.

Финансовая самостоятельность

Мужчины немного менее согласны с тем, что для женщины финансовая независимость так же важна, как для мужчины (83% против 94%) и их позиции оставались довольно стабильными в период 2009-2021. Примерно треть женщин и мужчин считает, что мужчина должен быть главным кормильцем и доля людей, считающих так, постоянно снижается. 78% мужчин и 86% женщин считают обеспечение финансового функционирования семьи общим заданием супругов/партнеров. Среди мужчин по сравнению с женщинами в два раза больше тех, кто считает это заданием исключительно мужчины (20%).

Доходы мужчин по оценке респондентов больше, чем доходы женщин: 58% женщин считает свой доход меньшим, чем у супруга/партнера и 21% - большим, чем доход партнера. Мнение мужчин пересекается с мнением женщин: 57% мужчин считает свой доход большим, чем у супруги/партнера. Среди женщин материально зависит от какого-либо члена семьи 23%, а среди мужчин - 16%. Женщины чаще всего зависят от своего мужа или партнера, а мужчины от своих родителей.

Гендерное равенство на работе

Оценивая то, насколько равны возможности женщин и мужчин на рынке труда, более половины населения считает, что возможности мужчин лучше, чем возможности женщин, и только 28% считает их равными. Эти оценки значительно не изменились с 2009 года. Значительно не изменилось также и то, как часто женщины при приеме на работу сталкиваются с ситуациями дискриминации: по сравнению с 2009 годом у них так же часто спрашивают об их планах завести детей в ближайшее время (22%) и о наличии детей и их возрасте (52%), в то время как мужчинам эти вопросы задают значительно реже. Также на рабочем месте женщины сталкиваются с неравным обращением на основе гендера значительно чаще, чем мужчины; в первую очередь это касается зарплаты, распределения рабочей нагрузки и доплат и премий. С этим сталкивалась примерно пятая часть работающих женщин. По сравнению с 2013 годом женщины чаще сталкивались с неравенством в связи с распределением рабочей нагрузки, повышением и получением рабочих бонусов (например, служебный автомобиль, телефон).

96% населения соглашались с тем, что женщины и мужчины должны получать одинаковую зарплату за одну и ту же работу, и 84% согласны с тем, мужчины и женщины, которые выполняют различную, но равнозначную по ответственности, умениям и напряжению работу, должны также получать одинаковую зарплату. При этом гендерный разрыв в зарплатах считают проблемой 54% тех, кто слышал о разрыве в зарплатах (об этом слышали 83% населения). Раскрытие информации о зарплате поддерживают 63% жителей, и их больше, чем в 2016 году. 95% наемных работников хотят видеть диапазон зарплат в объявлениях о вакансиях.

Работающие женщины сами реже просят о повышении зарплаты (в течение четырех лет о повышении просили 26% женщин против 33% мужчин) и также получают повышение реже, как в тех случаях, когда просят о нем сами, так и по инициативе работодателя (в течение четырех лет получили повышение 58% женщин против 67% мужчин).

Горизонтальное сегментирование рынка труда показывает, что организации делятся на организации с большей долей мужчин и большей долей женщин: 43% имеет большую долю женщин, 34% имеет большую долю мужчин, а 19% организаций имеет гендерный баланс. С наибольшей вероятностью женщины будут работать там, где больше женщин, и с меньшей вероятностью - в организации, где больше мужчин. Большинство мужчин также работает там, где больше мужчин, но по сравнению с женщинами немного больше мужчин работает в коллективах с гендерным балансом или с большей долей женщин. На основании ответов работающих людей среди руководящих работников организации больше мужчин: 48% организаций имеют большую долю мужчин в руководстве (в т.ч. у 19% в руководстве только мужчины), в то время как в руководстве 24% организаций больше доля женщин, а в 20% случаях достигнут гендерный баланс.

Гендерное равенство при объединении работы и семейной жизни

Немного более половины мужчин и женщин находят, что семейная жизнь и дети ограничивают возможности женщины для карьерного роста. По оценке этих респондентов семья и дети меньше ограничивают возможности карьерного роста мужчин, хотя мужчины чувствуют это все же больше, чем женщины.

Как правило работающие люди считают, что во всех аспектах, касающихся отпуска по уходу за ребенком / отцовского отпуска / отпуска по беременности и родам, отцу сложнее остаться дома,

чем матери. Также считается, что для матерей легче работать из-за маленьких детей с неполной нагрузкой, работать удаленно или оставаться дома с больным ребенком.

41% респондентов находят, что для матерей нетрудно отказываться от переработок из-за семейных обязательств, а 32% считают, что это несложно делать отцам. Мужчины чаще, чем женщины, считают, что им нетрудно при необходимости работать на выходных или поздно вечером (т.е. работать в отличное от обычного время, как, например, кассиры) или отправиться с ночевкой в командировку или на курсы. В области сверхурочной работы или возможностей для саморазвития оценки женщин и мужчин не различаются.

В случае, если бы супруг/партнер зарабатывал(-а) достаточно для нормального проживания и отсутствовала бы непосредственная необходимость работать, все же большая часть как мужчин (88%), так и женщин (86%) хотела бы ходить на работу. Мужчины предпочли бы работать скорее с полной нагрузкой, а женщины - поровну с полной и частичной нагрузкой.

Влияние распространения коронавируса на гендерное равенство

Большая часть людей, живущих с партнером, нашли, что распределение домашних работ и задач, связанных с ведением хозяйства, не изменилось из-за распространения коронавируса (47%) или изменения в организации жизни семьи не были связаны с распространением вируса (37%). 8% нашли, что распределение стало более неравным. Дополнительная нагрузка в области работы по дому легла, по оценке женщин, в основном на их плечи; из мужчин немного более половины находят, что дополнительная нагрузка поровну распределилась между партнерами, однако десятая часть мужчин также находит, что дополнительная нагрузка выпала на долю женщины.

Наибольшее влияние ограничения, связанные с коронавирусом, оказали на возможность находить время для семьи, в то время, как сосредоточенность на работе несколько меньше пострадала из-за ограничений. В семьях с детьми больше тех, кто хотя бы в некоторой степени столкнулся с препятствиями в области углубления в работу из-за семейных обязанностей и также рабочие обязанности пострадала из-за посвящения себя семье.

Ценность равенства при принятии общественных решений

Большая часть населения считает, что участие женщин в политике необходимо для лучшего представления различных интересов, хотя женщины соглашались с этим больше (85%), чем мужчины (72%). Утверждение, что для предприятий было бы полезно, если бы на руководящих должностях было больше женщин, чем сейчас, поддерживают значительно меньше: за - 36% мужчин и 56% женщин. При этом мужчины по сравнению с 2016 годом стали меньше поддерживать эту точку зрения. Также мужчины чаще, чем женщины, считают, что мужчины - лучшие руководители, чем женщины (30% против 24%).

Когда речь идет о политиках и руководителях разных уровней 40-50% женщин и мужчин считают, что достижение гендерного баланса среди них не имеет значения. Среди женщин тех, кто все-таки считает это важным, больше, чем среди мужчин. Для мужчин наименее важным является гендерный баланс среди топ-менеджеров частных предприятий.

Физическое насилие в семье

Как женщины, так и мужчины считают одинаково неприемлемым в жизни супругов или партнеров физическое насилие, направленное как против женщин, так и против мужчин: с его необходимостью не согласны более 90%.

Физическое наказание детей считают необходимым чаще, чем в случае с супругом или партнером: физическое наказание детей поддерживает 28% населения, при этом мужчины значительно чаще (35%), чем женщины (22%).

83% населения согласны с тем, что для прекращения семейной ссоры с применением насилия очевидцы или люди, услышавшие звуки ссоры, должны вмешаться. Поддержка этой позиции усилилась со временем. Вмешательства хотят в основном люди в возрасте 20-30, в то время, как в более старшей возрастной группе (65+) вмешательство поддерживается меньше.

Позиции по отношению к сексуальным и гендерным меньшинствам

83% населения согласны с тем, что характер человека и его отношение к другим людям важнее, чем его сексуальная ориентация и гендерная идентичность.

Респонденты считают эстонское общество более терпимым к сексуальным меньшинствам (лесбиянки, геи, бисексуальные люди) (43%), чем к гендерным меньшинствам (трансгендерные люди) (32%). Мужчины считают общество более терпимым к сексуальным меньшинствам, чем женщины.

При работе в одном коллективе с представителями сексуальных меньшинств примерно две трети населения чувствует себя удобно, а при работе вместе с трансгендерным человеком - немного более половины. По сравнению с 2013 годом больше всего улучшились позиции по отношению к геям и бисексуальным людям, но также и по отношению к работе в одном коллективе с лесбиянками. По сравнению с женщинами мужчины говорят о большем неудобстве при совместной работе как с геями, бисексуальными людьми, так и транссексуальными людьми. Позиции мужчин и женщин в отношении общения с лесбиянками при работе в одном коллективе не отличаются.

Также лучше относятся к кандидату в рийгикогу или местное самоуправление, являющемуся представителем сексуального меньшинства, к своему ребенку или его/ее другу по сравнению с тем, как относились бы, если бы эти люди были транссексуалами. По сравнению с 2013 годом отношение к сексуальным меньшинствам значительно улучшилось, но менее или вообще не улучшилось по отношению к гендерным меньшинствам.

Уполномоченный по гендерному равноправию и равному обращению

53% слышали об уполномоченном по гендерному равноправию. В случае неравного отношения к уполномоченному обратилось бы 32% жителей, среди них 36% женщин и 28% мужчин.

Kasutatud kirjandus

- Aavik, K., Ubakivi-Hadachi, P., Raudsepp, M. & Roosalu, T. (2020). *Soolise palgalõhe vähendamine: mitmetasandiline kvalitatiivuuring*. RASI toimetised nr 11. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P. & Nieminen, M. (2019). *Gender Equality Barometer 2017*. Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 12/2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161485/STM_12_2018_Gender_Equality_Barometer_2017_.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Audette, A. P., Lam, S., O'Connor, H., & Radcliff, B. (2019). (E) Quality of life: a cross-national analysis of the effect of gender equality on life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 20(7), 2173-2188.
- Bekaj, A., Silva-Leander, A., Ballesté Buxó, E., Brusis, M. & Kandawasvika-Nhundu, R. (2020). Taking stock of progress on gender equality using the Global State of Democracy Indices. Twenty-five years since the Beijing World Conference on Women. *The Global State of Democracy IN FOCUS*, nr 10, March 2020. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/progress-on-gender-equality-gsod-indices.pdf>
- Biin, H. (2021). Naised Eesti poliitikas 21. sajandi kolmanda kümnendi lävel. Artikkel kogumikust *Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis III*. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, 2021.
- Biin, H., Karu, M., Masso, M. & Veldre, V. (2013). *Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs*. Uuringu aruanne. Praxis. https://www.sm.ee/sites/default/files/content_editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/loplik_vanempuhkuste_aruanne_praxis.pdf
- Blum, S. (2012). *Family Policies and Birth Rates: Evidence and Challenges for European Countries*. Briefing Paper, March 2012, No 14. Shanghai Coordination Office for International Cooperation, Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/china/11420.pdf>
- Bolotnyy, V., & Emanuel, N. (2018). *Why do women earn less than men? Evidence from bus and train operators*.
- Brenner, P. S., & DeLamater, J. (2016). Lies, Damned Lies, and Survey Self-Reports? Identity as a Cause of Measurement Bias. *Social Psychology Quarterly*, 79(4), 333–354. <https://doi.org/10.1177/0190272516628298>
- Brieger, S. A., Francoeur, C., Welzel, C. & Ben-Amar, W. (2019). Empowering women: The role of emancipative forces in board gender diversity: JBE. *Journal of Business Ethics*, 155(2), 495-511. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3489-3>
- Bussey, K. & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, Vol 106(4): 676-713.
- Collier, C. N., & Raney, T. (2018). Canada's member-to-member code of conduct on sexual harassment in the house of commons: Progress or regress? *Canadian Journal of Political Science*, 51(4), 795-815. doi:<https://doi.org/10.1017/S000842391800032X>

- de Looze, M. E., Huijts, T., Stevens, G. W., Torsheim, T. & Vollebergh, W. A. (2018). The happiest kids on earth. Gender equality and adolescent life satisfaction in Europe and North America. *Journal of youth and adolescence*, 47(5), 1073-1085.
- Dillman Carpentier, F. R. & Stevens, E. M. (2018). Sex in the Media, Sex on the Mind: Linking Television Use, Sexual Permissiveness, and Sexual Concept Accessibility in Memory. *Sexuality & Culture*, 22(1), 22–38. <https://doi.org/10.1007/s12119-017-9450-x>
- Duvvury, N., Callan, A., Carney, P., & Raghavendra, S. (2013). Intimate partner violence: Economic costs and implications for growth and development. *Women's voice, agency, & participation research series 2013 no. 3*, World Bank Group. <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Gender/Duvvury%20et%20al.%202013%20Intimate%20Partner%20Violence.%20Economic%20costs%20and%20implications%20for%20growth%20and%20development%20VAP%20No.3%20Nov%202013.pdf>
- Eagly, A. H., & Johnson, B. T. (1990). Gender and leadership style: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 108(2), 233.
- Eesti Keskerakond (2022). *Juhatus*. <https://www.keskerakond.ee/et/erakonna-liikmed/juhatus.html>
- Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (2022). *Juhatus*. <https://www.ekre.ee/juhatus/>
- Eesti Reformierakond (2022). *Juhtimine*. <https://reform.ee/erakond/juhtimine/erakonna-juhatus/>
- Elborgh-Woytek, M. K., Newiak, M. M., Kochhar, M. K., Fabrizio, M. S., Kpodar, M. K., Wingender, M. P., ... & Schwartz, M. G. (2013). *Women, work, and the economy: Macroeconomic gains from gender equity*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1310.pdf>
- Eurofound (2020). *Living, working and COVID-19*. COVID-19 series. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>
- Eurofound (2021). *Education, healthcare and housing: How access changed for children and families in 2020*, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2021/education-healthcare-and-housing-how-access-changed-for-children-and-families-in-2020>
- Euroopa Komisjon (2019a). *Eurobarometer on Discrimination 2019: The social acceptance of LGBTI people in the EU*. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=70585>
- Euroopa Komisjon (2019b). *Diskrimineerimine Euroopa Liidus. Eesti. Mai 2019*. Eri-Eurobaromeeter 493. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>
- Euroopa Komisjon, õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat (2021). *2021 report on gender equality in the EU*, Publications Office, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/57887>
- Euroopa Parlament (2022). *Naised COVID-19 ajal. Eesti*. Flash Eurobaromeeter. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=80593>
- EIGE (2019). *Soolise võrdõiguslikkuse indeks 2019: Eesti*. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-estonia#downloads-wrapper>.
- EIGE (2020a). *Gender Equality Index 2019. Work-life balance*. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-work-life-balance>
- EIGE (2020b). *Gender Equality Index 2020 Report*. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-report>.

- EIGE (2021a). *Comparing scores for the 2021 edition. Gender Equality Index*.
<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/compare-countries>
- EIGE (2021b). *Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic*. Research note. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-socio-economic-impact-covid-19-pandemic>
- Espenberg, K., Luhamaa, K., Markina, A. & Vain, K. (2022) *Laps perevågivalla pealtnägijana*. Kriminaalpoliitika uuringute sari nr 36. Märts 2022. Justiitsministeerium.
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laps_perevagivalla_pealtnagijana_lopparuanne_isbn.pdf
- Eurostat (2021). *Employment rate by sex TESEM010* [Andmebaas].
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en>
- Eurostat (2022a). *Positions held by women in senior management positions (source: EIGE)*. Online data code: SDG_05_60 [Andmebaas].
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/144d9bad-f0e6-4b92-8d46-ac679111fefb?lang=en>
- Eurostat (2022b). *Gender pay gap in unadjusted form by NACE Rev. 2 activity - structure of earnings survey methodology*. Online data code: EARN_GR_GPGR2 [Andmebaas].
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/c48ca364-b61f-472f-b1df-72830fd60ec2?lang=en>
- Ferguson, C. E. & Malouff, J. M. (2016). Assessing Police Classifications of Sexual Assault Reports: A Meta-Analysis of False Reporting Rates. *Archives of Sexual Behavior* 45(5), 1185-1193.
doi:10.1007/s10508-015-0666-2
- Government Equality Office, United Kingdom (2018). *Reducing the gender pay gap and improving gender equality in organisations: Evidence-based actions for employers*.
<https://www.bi.team/publications/reducing-the-gender-pay-gap-and-improving-gender-equality-in-organisations/>
- Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (Eds.). (2015). *Handbook of socialization: Theory and research (2nd ed.)*. Guilford Press.
- Haridus- ja Teadusministeerium (2020). *Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035*.
https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020_03.27.pdf
- Haugas, S. & Sepper, M-L. (2021). *COVID-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele*. Poliitikaanalüüs. Mõttekoda Praxis. https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2021/01/Pandeemia_ja_sooline_vordoiguslikkus_poliitikaanaluus-2.pdf
- Horowitz, JM & Fetterolf, J. (2020). *Worldwide Optimism About Future of Gender Equality, Even as Many See Advantages for Men*. Report. Pew Research Centre.
<https://www.pewresearch.org/global/2020/04/30/worldwide-optimism-about-future-of-gender-equality-even-as-many-see-advantages-for-men/>
- Hämmal, J., Kruuse, K., Reinson, H., Sepper, M-L. & Kriisa, K-R. (2021). *Klaasseinad ja klaaslagi Eesti IKT-s: müksud naiste osakaalu suurendamiseks IKT valdkonnas hariduses ja tööturul*. Uuringuraport. https://www.sm.ee/sites/default/files/klaaslagi_ja_klaasseinad_eesti_ikt_s_lopparuanne_2021_kantaremor.pdf
- ILO (2019). *Women in business and management. The business case for change*. International Labour Organization.
https://edmsp1.ilo.org/edmsp1/idcplg?ldcService=GET_FILE&dID=393031&dDocName=EDMS_P1_242824&allowInterrupt=1
- Isamaa Erakond (2022). *Eestseisus*. <https://isamaa.ee/eestseisus/>

- Jones, K. (2020). *Challenging Gender Stereotypes in Education. Learning Matters*. Sage Publications. London.
- Justiitsministeerium (2022a). *Perevägivald ja ahistamine. Kuritegevus Eestis 2021*. https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/perevagivald_ja_ahistamine_page.html
- Justiitsministeerium (2022b, 10.jaanuar). *Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025*. <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/vagivallaennetuse-kokkulepe>
- Kambouri, N. (2020). *Towards a gendered recovery in the EU. Women and Equality in the aftermath of the Covid19 pandemic*. Gender Five Plus. https://www.genderfiveplus.com/_files/ugd/530efa_ba5024aa406c4c309ca74f22177098c5.pdf
- Kelly, L. (2010). The (In)credible Words of Women: False Allegations in European Rape Research. *Violence Against Women* 16(12), 1345–1355. doi:10.1177/1077801210387748
- Kimmel, M. S., Aronson, A., & Kaler, A. (Eds.) (2008). *The gendered society reader*. New York, NY: Oxford University Press: 145-146.
- Käger, M., Vollmer, M., Harjo, M., Pertšjonok, A., Gutman, K., Kaldur, K., Käsper, K., Grossthal, K., Rajaveer, L., & Meior, M. (2017). *Inimõigused ja inimõiguste alusväärtused Eesti koolis ja hariduspoliitikas*. Uuringuaruanne. Balti Uuringute Instituut, Eesti Inimõiguste Keskus. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/io_lopparuanne.pdf.
- Lorenzo, R., Voigt, N., Schetelig, K., Zawadzki, A., Welp, I. & Brosi, P. (2017). *The Mix That Matters. Innovation Through Diversity*. The Boston Consulting Group ja The Technical University of Munich. <http://media-publications.bcg.com/22feb2017-mix-that-matters.pdf>
- Massey, A. (2017). Why most men think they're over-working as parents when, quantitatively, this isn't true. *Pacific Standard*. <https://psmag.com/social-justice/ugh-men-are-the-worst>
- McCann, P.D., Minichiello, V. & Plummer, D. (2009). Is homophobia inevitable?: Evidence that explores the constructed nature of homophobia, and the techniques through which men unlearn it. *Journal of Sociology*. 2009;45(2):201-220. doi:10.1177/1440783309103347
- Meriküll, J., Kukk, M. & Rõõm, T. (2019). Millega selgitada naiste ja meeste varalist ebavõrdsust? Administratiivandmetel põhinev analüüs. *Eesti Panga Toimetised 4/2019*. <https://www.eestipank.ee/publikatsioonid/toimetised/2019/42019-jaanika-merikull-merike-kukk-tairi-room-millega-selgitada-naiste-ja-meeste-varalist>
- Meriküll, J., & Tverdostup, M. (2021). Kõige visam lõhe: sooline palgalõhe Eestis nüüd ja 30 aastat tagasi. *Eesti Panga Toimetised 4/2021*. <https://www.eestipank.ee/publikatsioonid/toimetised/2021/42021-jaanika-merikull-maryna-tverdostup-koige-visam-lohe-sooline-palgalohe-eestis-nuud-ja-30-aastat>
- Moens, E., Lippens, L., Sterkens, P., Weytjens, J., & Baert, S. (2022). The COVID-19 crisis and telework: A research survey on experiences, expectations and hopes. *The European Journal of Health Economics*, 23(4), 729–753. <https://doi.org/10.1007/s10198-021-01392-z>
- Musumeci, R. ja Santero, A. (eds) (2018). *Fathers, Childcare and Work: Cultures, Practices and Policies*, Emerald Publishing Limited.
- Praxis (2021). *Naised poliitikas*. https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2019/05/NP_Policy-Brief_2021.pdf
- Ng, E. & Muntaner, C. (2018). The effect of women in government on population health: An ecological analysis among Canadian provinces, 1976–2009, *SSM - Population Health*, Vol 6, 2018, 141-148, <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2018.08.003>

- Papp, Ü-M. (2021). Haridus ja sooline võrdsus. Kogumikust Marlin, R, Sander, K; Raju, M; Pajumets, M (toim). *Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis. III.* (lk 172-195). Sotsiaalministeerium. <https://vordsuskeskus.ee/et/andmebaas/teel-tasakaalustatud-uhiskonda-iii>
- Pettai, I., Tiit, E-M., Ruubel, L., Rist, J. & Laidmäe, V-I. (2016). *Perevägivalla hind Eestis*. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalla_hind.pdf
- Petts, R.J. & Knoester, C. (2020). Are Parental Relationships Improved if Fathers Take Time Off of Work After the Birth of a Child? *Social Forces*. 2020;98(3):1223-1256. doi:10.1093/sf/soz014
- Reguera-alvarado, N., de Fuentes, P., & Laffarga, J. (2017). Does board gender diversity influence financial performance? evidence from Spain: JBE. *Journal of Business Ethics*, 141(2), 337-350. doi:<https://doi.org/10.1007/s10551-015-2735-9>
- Riigikogu (2022). *Komisjonid*. <https://www.riigikogu.ee/riigikogu/komisjonid/>
- Riigi Teataja (2016). *Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti*. Riigi Teataja, RT I, 29.03.2016, 1.
- Riigi Teataja (2019). *Soolise võrdõiguslikkuse seadus*. Riigi Teataja, RT I, 10.01.2019, 19.
- Riigi Teataja (2021). *Gümnaasiumi riiklik õppekava*. Riigi Teataja, RT I, 23.04.2021, 11 ning *Põhikooli riiklik õppekava*, RT I, 23.04.2021, 10.
- Riigi Teataja lisa 5 (2021). *Ainevaldkond „Sotsiaalsed”, Gümnaasiumi riiklik õppekava*. Riigi Teataja, RT I, 23.04.2021, 11 ning *Lisa 5 Ainevaldkond „Sotsiaalsed”, Põhikooli riiklik õppekava*, RT I, 23.04.2021, 10.
- Roosve, A-P. (2022). *Andmed soolise võrdõiguslikkuse monitooringu jaoks*. E-kiri, 14.06.2022, Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei.
- Ruppner, L., Brandén, M. & Turunen, J. (2018). Does unequal housework lead to divorce? Evidence from Sweden. *Sociology*, 52(1), 75-94.
- Scaricabarozzi, R. (2017). *Women's Economic Independence, A Way Out of Violence: Policies and practices to promote women's economic empowerment to be able to leave violent relationships*. WE GO! Women Economic-independence & Growth Opportunity- JUST/2014/RDAP/AG/VICT/7365. <https://www.wegoproject.eu/sites/default/files/media/WEGO-Final-narrative-report.pdf>
- Schieman, S., Ruppner, L. & Milkie, M. A. (2018). Who helps with homework? Parenting inequality and relationship quality among employed mothers and fathers. *Journal of Family and Economic Issues*, 39(1), 49-65.
- Schroeder, J., Caruso, E. M., & Epley, N. (2016). Many hands make overlooked work: Over-claiming of responsibility increases with group size. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 22(2), 238–246. <https://doi.org/10.1037/xap0000080>
- Seidman, S. (2020). *Critique of compulsory heterosexuality*, pp 75-88, in Routledge International Handbook of Heterosexualities Studies (1st ed.). Dean, J.J., & Fischer, N.L. (Eds.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429440731>
- Sepper, M., Murasov, M., & Mägi, E. (2020). *Soolise võrdõiguslikkuse edendamise struktuurivahenditest rahastatud haridusprojektides*. Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2020/04/Soolise-v%C3%B5rd%C3%B5iguslikkuse-edendamine-struktuurivahenditest-rahastatud-haridusprojektides.pdf>

- Shreeves, R. (2021). *Covid-19: The need for a gendered response*. Briefing. Euroopa Parlament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689348/EPRS_BRI\(2021\)689348_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689348/EPRS_BRI(2021)689348_EN.pdf)
- Shreeves, R. & Prpic, M. (2019). *Women in Politics in the EU. State of play*. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635548/EPRS_BRI\(2019\)635548_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635548/EPRS_BRI(2019)635548_EN.pdf)
- Siseministeerium (2019). *Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019-2023*. https://www.sm.ee/sites/default/files/lsv_memorandum_040719.pdf
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2008). *Soolise võrdõiguslikkuse voliniku 2007. aasta tegevuse ülevaade*. <https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/Voliniku-tegevuse-ylevaade-2007.pdf>
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2016). *Riigikogu põhiseaduskomisjonile voliniku tööst 2015*. <https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/2015-aastaaruanne-Riigikogu-PSK.pdf>
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2017). *Riigikogu põhiseaduskomisjonile voliniku tööst 2016*. <https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/aastaaruanne-2016.pdf>
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2018). *2017. aasta aruanne. Riigikogu põhiseaduskomisjon*. https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/2017_aastaaruanne_volinik.pdf
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2019). *2018. aasta aruanne riigikogu põhiseaduskomisjonile*. https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/2018_aastaaruanne_voliniku-kantselei_.pdf
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2020). *Voliniku 2019. aasta tegevuste ülevaade*. <https://volinik.ee/voliniku-2019-aasta-tegevuste-ulevaade/>
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2021). *Aastaaruanne 2020*. https://volinik.ee/wp-content/uploads/2022/03/Voliniku-2020_aasta-tegevuste-u%CC%88levaade.FIN_.pdf
- Sotsiaaldemokraatlik Erakond (2022). *Juhatus*. <https://www.sotsid.ee/erakond/juhatus/>
- Sotsiaalministeerium (2016). *Heaolu arengukava 2016–2023*. <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>.
- Sotsiaalministeerium (2020). *Sissetulek*. Euroopa 2020 ja võrdsed võimalused. <https://www.vordsedvoimalused2020.ee/sissetulek/>
- Sotsiaalministeerium (2021). *Heaolu arengukava 2023-2030*. <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2023-2030>.
- Statistikaamet (2022a, 13.aprill). Statistika andmebaas, tabel HT296: kõrghariduse omandamine soo ja õppeliigi järgi [Andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_haridus_kergharidus/HT296
- Statistikaamet (2022b, 15.veebruar). Statistika andmebaas, tabel TT0201: hõivatud ja palgatöötajad isikute rühma ja tegevusala järgi [Andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_tooturg_heivatud_aastastatistika/TT0201

- Statistikaamet (2022c, 15.veebruar). Statistika andmebaas, tabel TT2119: hõivatud ja palgatöötajad isikute rühma ja ametiala pearühma järgi [Andmebaas].
https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_tooturg_heivatud_aastastatistika/TT2119
- Statistikaamet (2022d). *Palgalõhe*. <https://www.stat.ee/et/find-statistics/statistics-theme/work-life/wages-and-salaries-and-labour-costs/palgalohe>
- Statistikaamet (2022e, 21.aprill). Statistika andmebaas, tabel PA5335: sooline palgalõhe tegevusala (emtak 2008) järgi, oktoober. https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_palk-ja-toojeukulu_palk_aastastatistika/PA5335
- Tiidenberg, K. (2013). Heteronormatiivsus kui domineeriv hoiakutesüsteem Eestis. Roosalu, T. (toim.). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013. *Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 3/2014*.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/sooline_vo_monitooring_2013_veeb.pdf
- Urke, K., Soosaar, O. & Meriküll, J. (2022). *Tööturu ülevaade I/2022*.
<https://www.eestipank.ee/press/aasta-alguses-oli-eesti-tooturg-tugevas-seisus-13042022>
- Vabariigi valimiskomisjon (2022). *Toimunud kohaliku omavalitsuse volikogu valimised*.
<https://www.valimised.ee/et/valimiste-arhiiv/kohaliku-omavalitsuse-volikogu-valimised/toimunud-kohaliku-omavalitsuse-volikogu>
- Vabariigi Valitsus (2021, 23.november). *Vabariigi Valitsuse 51. koosseis*.
<https://valitsus.ee/peaminister-ministrid/valitsuse-koosseis>
- Valk, A. (2016) *Soolised lõhed hariduses*. Haridus- ja Teadusministeerium.
https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_soolised_lohed_hariduses.pdf
- Villosio, C., Di Tommaso, ML., Grinza, E., Rossi, MC., Piazzalunga, D., Mantouvalou, K., Caisl, J. & Gonzalez-Martinez, A. (2017). *Economic benefits of gender equality in the European Union Literature review: existing evidence and methodological approaches*. European Institute for Gender Equality.
https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh0116176enn_pdfweb_20170516164243.pdf
- Wac, K. (2018). Father involvement and men's satisfaction of life. *Journal of Education, Health and Sport*, 8(9), 1566-1575.
- Wachter, K., Horn, R., Friis, E., Falb, K., Ward, L., Apio, C., Wanjiku, S. & Puffer, E. (2018). Drivers of intimate partner violence against women in three refugee camps. *Violence Against Women*, 24(3), 286-306.
- Weiser, D.A. (2017). Confronting Myths About Sexual Assault: A Feminist Analysis of the False Report Literature. *Family Relations* 66(1), 46-60. doi:10.1111/fare.12235
- WHO (2018). *The health and well-being of men in the WHO European Region: Better health through a gender approach*. World Health Organization. Regional Office for Europe.
- WHO, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018*. Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women.
- Woetzel, J., Madgavkar, A., Ellingrud, K., Labaye, E., Devillard, S., Kutcher, E., Manyika, J., Dobbs, R. & Krishnan, M. (2015). *The power of parity: how advancing women's equality can add \$12 trillion to global growth*. McKinsey Global Institute, September 2015.

https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Public%20and%20Social%20Sector/Our%20Insights/How%20advancing%20womens%20equality%20can%20add%2012%20trillion%20to%20global%20growth/MGI%20Power%20of%20parity_Full%20report_September%202015.pdf

Wängnerud, L. (2009) Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation. *Annual Review of Political Science* 2009 12:1, 51-69.

<https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.053106.123839>

Yavorsky, J.E., Kamp Dush, C.M. ja Schoppe-Sullivan, S.J. (2015) The Production of Inequality: The Gender Division of Labor Across the Transition to Parenthood. *Journal of Marriage and Family*, Volume 77, Issue 3 (June 2015), pages 662-679. <https://doi.org/10.1111/jomf.12189>

Yeung, S. P. & Wong, W. I. (2018). Gender labels on gender-neutral colors: Do they affect children's color preferences and play performance? *Sex Roles*, 79(5-6), 260-272. doi:10.1007/s11199-017-0875-3

Lisa 1: uuringu metoodika

Valim

Uuringu sihtrühmaks olid Eesti Vabariigi 15-aastased ja vanemad elanikud. Eesti Statistikaameti andmetel seisuga 1. jaanuar 2021 elas Eestis kokku 1 108 132 antud vanuses inimest. Eesmärgiks oli küsitleda vähemalt 2000 vastavas vanuses elanikku.

Valimi moodustamiseks kasutati üldkogumi proportsionaalset mudelit, mille puhul võeti aluseks Eesti jaotus viieks regiooniks NUTS III klassifikatsiooni alusel (kihtvaliku meetod). NUTS III regioonid on:

- Põhja-Eesti ehk Harjumaa
- Lääne-Eesti ehk Hiiu-, Lääne-, Pärnu- ja Saaremaa
- Kesk-Eesti ehk Järva-, Lääne-, Viru- ja Raplamaa
- Kirde-Eesti ehk Ida-Virumaa
- Lõuna-Eesti ehk Jõgeva-, Põlva-, Tartu-, Valga-, Viljandi- ja Võrumaa

Iga regiooni sees arvatati elanikkonna jaotus soo, vanusrühma (15-24, 24-34, 35-49, 50-64, 65-74, 75+) ning asulatüübi lõikes (pealinn, muu linn, maa-asula) ehk küsitluse ajal jälgiti nende näitajate täitumist regiooni lõikes. Üle-Eestiliselt arvatati elanikkonna jaotus rahvuse (eestlased ja muu rahvus) ja haridustaseme lõikes (esimene, teine või kolmas tase⁵).

Uuringu tegelikuks valimiks kujunes 2147 vastajat.

2147 inimese vastuste alusel arvatatud protsenthinnangute maksimaalne, juhuvaliku protseduurist tulenev võimalik viga ei ületa $\pm 2,11\%$ taset usaldusnivool 95%. Analüüsidest väiksemat sihtrühma tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada suurema veaga (nt kui sihtrühma esindab 100 vastajat, siis ei ületa võimalik viga $\pm 10\%$). Tulemuste analüüsimisel on arvestatud tulemuste veapiiridega ning toob erinevused välja hii-ruut statistiku baasil usaldusnivool 95%.

Varasemalt on monitooringute sihtrühmaks olnud 15-74-aastased elanikud. Sel aastal lisandunud 75-aastaste ja vanemate sihtrühma mõju koondtulemustele ei ole märkimisväärne. Sihtrühm on suhteliselt väike (11% kogu valimist) ning ei mõjutanud oluliselt uuringu tulemusi. Võrreldes 15-74-aastaste sihtrühmaga ei osanud nad sagedamini mitmeid küsimusi hinnata valides variandi „ei oska öelda“. See puudutas ennekõike mõningaid haridus- ja tööturuteemasid, aga ka suhtumist seksuaal- ja soovähemustesse.

⁵ Esimene tase – alghariduseta, alg- või põhiharidus, kutseharidus põhihariduseta või põhihariduse baasil; teine tase – üldkeskharidus, kutsekeskharidus (sh. keskeri- või tehnikumiharidus) põhihariduse baasil, kutseharidus või kutseõpe keskhariduse baasil; kolmas tase - keskeri- või tehnikumiharidus keskhariduse baasil, bakalaureus, magister, doktor või võrdsustatud haridus.

Küsitlustöö

Küsitlus viidi läbi kombineeritud meetodil kasutades nii veebiküsitlust kui telefoniküsitlust. Eesmärgiks oli 30% küsitlusest läbi viia telefoni teel ja 70% veebis. Varasemad monitooringud on läbi viidud silmast-silma küsitlustena vastajate kodudes.

Andmekorjet alustati mõlema meetodiga paralleelset. Toetudes üldkogumi alusel moodustatud valimimudelile saadeti välja osa veebiküsitluse vastamiskutsetest kasutades juhuvaljävõttu Kantar Emori eelvärvatute vastajabaasist. Kantar Emori eelvärvatute baasis on 30 000 vastajakontakti, mis on kogutud mitmeastmelise juhuvalikuga kodudes personaalintervjuude käigus või telefoniküsitlustega. Baas on valideeritud ja sobiv esinduslike uuringute valikväljavõttudeks. Eelvärvatute baasi liikmete kohta on olemas põhiline taustainfo: sugu, vanus, rahvus, elukoht, haridustase jmt. Kõik selle liikmed on andnud selge nõusoleku osaleda Emori uuringutes.

Jälgides küsitluse kulgu saadeti lisakutseid nendele sihtrühmadele, kes vastasid halvemini (ega reageerinud ka kahele veebi teel tehtud meeldetuletusele uuringus osaleda).

Samal ajal alustati telefoniküsitlusega kasutades juhuslikult genereeritud mobiilnumbreid (numbrid eelnevalt valideeriti ja kontrolliti nende toimivust ja mittekuulumist „ära helista“ numbrite sekka). Jälgides valimisegmentide täitumist kasutati telefoniküsitluse puhul lisaks ka Emori eelvärvatute baasi, mis võimaldas küsitlust suunata teatud sihtrühmadele, kelle vastamismäär oli madalam. Algselt pöörduiti nende poole, kes olid andnud ainult oma telefoninumbri, et suurendada selliste inimeste osalemisvõimalust, kes ei pruugi meili teel vastata.

Jälgides veebi- ja telefoniküsitluse kulgu ning valimi täituvust kahe meetodi koondina, intervjueriti ülejäänud telefoniküsitluse osakaalu ulatuses telefoni teel neid sihtrühmi, kes olid alaesindatud. Selleks kasutati Emori eelvärvatute baasi, mis võimalda väljavõttu vajalike taustatunnuste lõikes. Algselt pöörduiti nende poole, kes olid andnud ainult oma telefoninumbri, et suurendada selliste inimeste osalemisvõimalust, kes ei pruugi meili teel vastata.

Küsitlustöökäsi kasutati Kantari firma NIPO Software professionaalset tarkvaraplatvormi Nfield, mis on mõeldud just elanikkonna küsitluste läbiviimiseks.

Veebiküsitlus viidi läbi perioodil 16.12.2021 – 27.01.2022 ning selle käigus viidi läbi 1546 intervjuud. Intervjuu keskmine pikkus oli 33,4 minutit ja mediaanpikkus 31 minutit.

Uuringus osalemise kutse saadeti 6487-le Kantar Emori eelvärvatute baasis olevale Eesti elanikule, lisaks pandi vastamiskutse teatud sihtrühmadele *Facebook*i (15-34-aastased mehed, muu rahvus).

- 1546 juhul viidi intervjuu läbi (sh. 210 intervjuud FB-sse üles pandud uuringukutsega);
- 4797 juhul kontakt puudus;
- 22 juhul sihtrühma esindaja keeldus intervjuust;
- 120 juhul ei läinud kutse sihtrühma esindajale;
- 209 juhul intervjuu katkestati.

Telefoniküsitlus viidi läbi perioodil 16.12.2021 – 26.01.2022 ning selle käigus tehti tehti 601 intervjuud. Intervjuu keskmine pikkus oli 43 minutit. Küsitlustöö osales 25 vastava ettevalmistuse saanud AS Emori küsitlejat.

Valimibaasi 7439 telefoninumbri seast kasutati ära 5921 telefoninumbrit, kusjuures:

- 601 juhul viidi intervjuu läbi;
- 1780 juhul sihtrühma esindaja keeldus intervjuust;
- 187 juhul ei olnud valitud numbril sihtrühma esindajat või polnud ta küsitlusperioodil kättesaadav;

- 357 juhul ei toimunud intervjuud, kuna kvoot oli täis;
- 2988 juhul ei saadud kontakti (number ei vastanud/polnud kasutusel, oli kinni);
- 10 juhul intervjuu katkestati vastaja soovil.

Andmekvaliteedi kontroll ja kaalumine

Nii veebi- kui telefoniküsitluse puhul on andmekogumine toimunud jooksvalt otse arvutisse ning selle käigus on rakendunud küsitlusprogrammi automaatsed kontrollimehhanismid, mis on taganud küsitluse vigadeta toimumise.

Telefoniküsitluse puhul viis järelkontrolli spetsialist läbi vahemikus 16.12.2021 – 25.01.2022 läbi kvaliteedikontrolli 11% telefoniküsitluse valimi ehk 66 intervjuu osas. Kontrolliti kõiki küsitlust läbi viinud 25 intervjuerijat kuulates üle nende tehtud intervjuusid. Järelkontrolli käigus eksimusi ei tuvastatud.

Andmetöötluse faasis analüüsiti kui suures mahus on antud „ei oska öelda“ vastuseid. Andmebaasist välistati intervjuud, kus selliste vastuste osakaal oli suur ning intervjuu vastuste loogilisuse kontroll lubas arvata, et vastaja ei olnud küsitluse sisusse süvenenud.

Uuringu küsitlustöö käigus kujunenud valimi sotsiaaldemograafilist struktuuri soo, vanusrühma ja asulatüübi lõikes NUTS III regioonide tasandil ning rahvuse ja hariduse lõikes kogu Eesti tasandil võrreldi vastavate näitajatega üldkogumi kohta ning esinduslikkuse saavutamiseks kaaluti valim üldkogumi jaotusele vastavaks.

Üldkogumi teoreetilise jaotuse puhul kasutati kõige uuemaid kättesaadavaid Eesti Statistikaameti rahvastiku andmeid (kõik kasutatud andmed on 2021. aasta seisuga). Andmeid kaaluti järgmistes ristlõigetes:

1. Regioon (NUTS III) x sugu (naine, mees) x vanusrühm (15-24, 24-34, 35-49, 50-64, 65-74, 75+)
2. Regioon (NUTS III) x asulatüüp (pealinn, muu linn, maa-asula)

Lisaks korrigeeriti kaalumisele rahvuse (eestlane, muu rahvus) ja haridustaseme (esimene, teine ja kolmas tase) jaotust valimis. Haridustaseme puhul veidi vähendati teise ja kolmanda taseme haridusega inimeste osakaalu valimis ja suurendati esimese taseme haridusega inimeste osakaalu.

Kõige enam korrigeeriti haridustaseme jaotust, soo-vanusrühmade, rahvus ja asulatüübi puhul oli vajalik minimaalne korrigeerimine (maksimaalsed valimi kõrvalekalded üldkogumist jäid 1-2% piiresse).

Üldkogumi jaotus ning valimi struktuur enne ja pärast kaalumist on esitatud Tabel 1

Tabel 1. Kaalumata ja kaalutud valim ning üldkogum

		Kaalumata valim %	Kaalumata valim n	Kaalutud valim %	Üldkogum %
Soo- vanusrühm	mees 15-24	4,1	89	5,9	5,9
	mees 25-34	7,6	163	8,3	8,3
	mees 35-49	12,9	278	12,9	12,9
	mees 50-64	11,1	238	10,9	10,9
	mees 65-74	6,1	132	5,3	5,3
	mees 75+	3,8	81	3,3	3,3
	naine 15-24	6,9	149	5,6	5,6
	naine 25-34	8,2	176	7,6	7,6
	naine 35-49	13,1	281	12,2	12,2
	naine 50-64	12	257	12,2	12,2
	naine 65-74	7,5	160	7,8	7,8
naine 75+	6,7	143	8	8	
Rahvus	Eestlane	70	1 502	67,7	67,7
	Muu rahvus	30	645	32,3	32,3
Asulatüüp	Tallinn	32,8	704	33,3	33,3
	Muud linnad	35,4	760	33,2	33,2
	Maapiirkond	31,8	683	33,5	33,5
Regioon	Põhja-Eesti	45,8	983	45,4	45,4
	Lääne-Eesti	11,2	240	11,3	11,3
	Kesk-Eesti	9,1	196	9,2	9,2
	Kirde-Eesti	11,1	238	10,3	10,3
	Lõuna-Eesti	22,8	490	23,7	23,7
Haridustase	Esimene	14	300	19	19
	Teine	47	1 009	45	45
	Kolmas	39	838	36	36
Kokku		100	2 147	100	100,0%

Tagasiside uuringule

Üldiselt hindasid vastajad küsitlust hästi: kolm neljast vastajast andsid positiivse hinnangu. Positiivsete kommentaarid alusel hinnati küsitluste teemat huvitavaks, oluliseks, küsitlust elu üle järele mõtlema panevaks.

Negatiivse poole pealt kommenteeriti ennekõike, et küsitlus on liia pikk („Absurdset pikki küsimustik“), küsimused on kallutatud ning alati pole antud vajalikke vastusevariante.

Uuringu hinnang	%	n
väga positiivne	30	646
pigem positiivne	44	946
neutraalne	24	512
pigem negatiivne	2	38
väga negatiivne	0	3

- " Mõnede küsimuste mõttest ei saa täpselt aru - kas arvamuseks tuleb märkida minu või ühiskonnas levinud seisukoht.
- " Mõne küsimuse puhul jäi segaseks, et kas peaks vastama, mis minu arvamus on (kuidas võiks olla) või kas ma peaks vastama kuidas ma näen, et asi on.
- " Mõned ebakorrektsed küsimused, mille peale vastata ei saa. Kuna vastus "ebakorrektnes puudub" siis valisin "ei tea". Samas peaks olema võimalik valida mõnedele küsimustele vastuse "nii kuidas inimesed ise leppivad kokku" Ma ei saa öelda kuidas teised peavad elama ja kes peaks mida nendes perekondades teha. See on ebakorrektnes küsimus !
- " Ei saanud osadele küsimustele vastata, kuna olen mehega suhtes (gei).
- " Meie eagrupid teatud teemad ei ole vastuvõetavad nt lesbid jne.
- " Küsimustik meenutab gei propagandat, mis peaks olema üle maailma keelatud!
- " Mõned pakutud kasvatus printsiibid paistsid ekstreemsed (a la 5-aastastele peaks õpetama rahaga ümber käima vms). Noh, lihtsalt tähelepanek.
- " Küsimuste sõnastus oli pahatihti väga umbmäärane (eriti veel siis, kui küsimus oli nt "võrdsuse" kohta; väga keeruline on avaldada arvamust niivõrd laiahaardelise sõna kohta, kui võrdsus võib tähendada väga erinevaid asju).
- " Palju küsimusi on selliseid, millele pole head vastust. Esiteks, meil pole elukaaslasega ühist raha, mõlemad panustame nagu saame ja tahame. Mõlemad korraldavad oma rahaasju ise ja ei anna teineteisele sellest aru. Vabade viienda ringi vanainimeste kooselu :D
- " Osad küsimused olid väited "kas on nii". vastasin, et minu arvates on/ei ole nii, aga ei andnud omalt poolt hinnangut, kas minu arvates see peaks/ei peaks nii olema.
- " Paljudel küsimustel oleks pidanud olema ka vastuse variant: oleneb töökohast või oleneb inimesest, oleneb pädevusest.
- " Mõnedes küsimustes, mis puudutasid materiaalseid asju ja konkreetseid olukordi (nt koolieelikust laps), oleks igatsenud vastusevariante, mis pole seotud sooga, vaid materiaalse olukorraga.
- " Mõne küsimuse osas oli keeruline vastata, sest küsimus ja vastusevariant võib anda hoiaku mida ei ole mõeldud. Ei mäleta konkreetseid küsimusi, aga mõte selles et kui küsitakse hinnangut näiteks väitele stiilis - Mehed peaksid teenima rohkem kui naised, siis kui vastata et ma ei ole väitega nõus kas seda tõlgendada kui et ei, naised peaksid teenima rohkem või siis et ei sõltumata soost peaks teenima mõlemad võrdselt. Analoogseid kahtlema panevaid küsimusi oli mitu.
- " Mõnede küsimuste juurde tahaks lisada selgitusi. Näiteks küsimused, kas erineva tasandi poliitikute ja juhtide seas peaks olema sooline tasakaal, st kummagi soo esindajaid vähemalt 40%?
- " Võiks olla eraldi abikaasa ja elukaaslane, sest samasoolised ei saa abielluda, kas siis, kui väga tahaks.
- " Võiks olla kolmas sookategooria "muu", mitte ainult mees ja naine. eriti kuna tegu on soolise võrdõiguslikkuse küsitlusega. mittebinaarsed inimesed eksisteerivad ka Eestis.
- " G1 - võiks küsida, kui pereliikmeid enam kui 1
- " C1 ja C6 - Kodutööde jaotuse küsimuste juurtele oleks võinud olla ka valik kogu pere koos, mitte ainult mina ja lapsed või abikaasa ja lapsed. Pärilaste mitmeid töid teeme peres kõik, aga seda valikut ei saanud anda.

- " F9 – peaks olema ka variant, et pole kollektiivi
- " F21 – kuigi küsimus puudutab seda, mida inimene teeks kui poleks vaja töötada ja sissetulek tuleks mujalt kui abikaasalt, siis vastusevariandina on ikkagi sees "loobuksite tasu eest töö käimisest ja oleksite abikaasa ülalpeetav". Mitu vastajat märkisid seda.

Lisa 2: uuringu tulemused soo lõikes

OSA A		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
		100	100	100
KÕIK				
Jaotus	CATI	30	25	35
	CAWI	70	75	65
Vanuserühm (1)	15-19	4	5	3
	20-29	14	15	14
	30-39	17	19	15
	40-49	17	19	15
	50-59	16	17	15
	60-74	20	18	23
	75 ja vanemad	11	7	15
Vanuserühm (2)	15-24	11	13	10
	25-44	31	34	29
	45-64	33	35	31
	65-74	13	11	15
	75 ja vanemad	11	7	15
Vanuserühm (3)	15-74	89	93	85
	75+	11	7	15
Sugu	Mees	47	100	0
	Naine	53	0	100
Elukoht	Tallinnas	33	34	33
	Tartu linnas (linnaises asustusüksuses)	8	8	7
	Tartu linnas (alevikus, külas)	3	3	3
	Pärnu linnas (linnaises asustusüksuses)	3	2	3
	Pärnu linnas (alevis, alevikus, külas)	2	2	2
	Narvas	4	3	4
	Kohtla-Järvel	3	3	3
	Muus linnas/alevis	16	17	16
	Maa-asulas (alevikus, külas)	29	29	29
Regionaalne jaotus (1)	Põhja-Eesti	45	45	46
	Kirde-Eesti	10	10	11
	Lääne-Eesti	11	12	11
	Kesk-Eesti	9	10	9
	Lõuna-Eesti	24	24	23
Regionaalne jaotus (2)	Tallinn	33	34	33
	Tartu linn	8	8	7
	Põhja-Eesti (v.a Tallinn)	12	11	13
	Lõuna-Eesti (v.a Tartu linn)	16	16	16
	Kirde-Eesti	10	10	11
	Lääne-Eesti	11	12	11
	Kesk-Eesti	9	10	9
Rahvus (1)	Eestlane	68	71	65
	Venelane	27	24	30
	Muu rahvus	5	6	5
Rahvus (2)	Eestlane	68	71	65
	Muu rahvus	32	29	35
Mis on Teie kõrgeim lõpetatud haridustase?	Alghariduseta	0	0	0
	Alg- või põhiharidus	15	14	17
	Kutseharidus põhihariduseta	1	1	0
	Kutseharidus põhihariduse baasil	3	4	2
	Üldkeskharidus (gümnaasiumi 10.-12. klass)	31	31	31
	Kutsekeskharidus (sh keskeri- või tehnikumiharidus)	8	8	8
	Kutsekeskharidus või kutseõpe keskhariduse baasil	6	7	5
	Keskeri- või tehnikumiharidus keskhariduse baasil	10	10	11
	Bakalaureus, magister, doktor või võrdustatud haridus	26	26	26
Haridus	1. tase	19	19	19
	2. tase	45	45	45
	3. tase	36	36	36
Kas Te õpite või olete viimase 12 jooksul õppinud üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis?	Jah	17	17	16
	Ei	83	83	84
Kas Te olete praegu peamiselt...	töötav	57	63	51
	töötu, tööd otsiv	3	4	3
	(üli)õpilane, tasustamata praktikant	7	9	6
	pensionär (vanadus-, ennetähtaegne või sooduspensionil)	24	18	29
	töövõimetuspensionär või vähenenud töövõimega isik	4	3	4
	rasedus- ja sünnituspuhkusel, isapuhkusel või lapsehoolduspuhkusel	2	0	4
	ajateenija või asendusteenistuja	0	0	0
	kodune	2	2	2
	muu mitteaktiivne	1	2	0

OSA A		KÖIK	Sugu	
			Mees	Naine
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÖIK		100	100	100
Peamine sotsiaalne seisund	töötav (sh. rasedus- ja sünnituspuhkusel, isa- või lapsehoolduspuhkusel)	59	63	56
	töötü, tööd otsiv	3	4	3
	(üli)õpilane, tasustamata praktikant	7	9	6
	Pensionär (vanadus-, ennetähtaegne või sooduspensionil)	24	18	29
	Töövõimetupensionär	4	3	4
	Muu (ajateenija, kodune, muu mitteaktiivne)	3	4	2
Tööalane staatus (1)	Praegu (viimase 7 päeva jooksul töötanud)	64	70	58
	Töötanud viimase 12 kuu jooksul	9	10	8
	Mitte-töötav praegu või viimase 12 kuu jooksul	27	20	34
Tööalane staatus (2)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud)	64	70	58
	Mitte-töötav	36	30	42
Tööalane staatus (1)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud) OR Töötanud viimase 12 kuu jooksul	73	80	66
Mis on/oli Teie peamine tööalane staatus?	Palgatöötaja	85	82	89
	Vabakutseline, FIE või palgatööjõuta talupidaja	6	8	4
	Ettevõtja-tööandja	7	9	5
	Ei oska öelda	2	2	3
Millises sektoris Te peamiselt töötate/töötasite?	Erasektor (nt ettevõtte)	70	75	65
	Avalik sektor (nt kohalik omavalitsus või riigiasutus)	23	19	27
	Mittetulundusühing (nt heategevusorganisatsioon, ametiühing või usuorganisatsioon)	3	3	3
	Muu	4	3	4
Milline on Teie perekonnaseis praegu?	vallaline	39	36	42
	vabas kooselus	22	24	21
	abielus	38	39	37
	registreeritud kooselus	1	1	1
Millises leibkonnas Te elate?	Omaette leibkonnas üksi või koos partneri ja/või lastega	87	86	89
	Oma vanemate (või vanavanemate) leibkonnas ilma enda pereta	9	11	7
	Enda või oma elukaaslase vanematega	4	3	4
Leibkonnaliikmete arv	1 liiget	26	23	28
	2 liiget	36	37	36
	3 liiget	16	16	16
	4 liiget	14	15	13
	5 ja rohkem liiget	8	8	7
Täiskasvanud leibkonnaliikmed (vastajaga)	0	0	0	0
	1	28	25	31
	2	55	58	52
	3 või enam	17	17	16
Alla 18a laste arv leibkonnas	ei ole	70	68	71
	1 laps	15	15	16
	2 last	11	12	10
	3 või rohkem last	4	4	3
Lapsed 0-6a (A17 pealt)	Peres on alla 7-aastased lapsed	12	13	12
	Ei ole selles vanuses lapsi	88	87	88
Lapsed 0-11a (A17 pealt)	Peres on alla 12-aastased lapsed	21	22	20
	Ei ole selles vanuses lapsi	79	78	80
Lapsed 7-17a (A17 pealt)	Peres on lapsed vanuses 7-17	23	24	22
	Ei ole selles vanuses lapsi	77	76	78
Noorima lapse vanus	0-2	7	7	6
	3-6	6	6	6
	7-11	8	9	8
	12 ja vanemad	10	10	9
	Ei ole alla 18-aastaseid lapsi	70	68	71
Leibkonnatüüp (1)	Lastega leibkond	30	31	29
	Lasteta leibkond	70	68	71
	Muu	0	0	0
Leibkonnatüüp (2)	Üheliikmeline lasteta leibkond	37	34	40
	Kahe täiskasvanu ilma lasteta leibkond	50	52	48
	Muu lasteta leibkond	13	14	13
Leibkonnatüüp (3)	Ühe täiskasvanu ja lapse/lastega	8	4	11
	Kahe täiskasvanu ja lapse/lastega	67	70	64
	Muu lapse/lastega leibkond	26	26	25
Leibkonna suurus 1+ ja kooselus või abielus		58	61	56
Kas Teie abikaasa või elukaaslane elab Teiega samas leibkonnas?	Jah	95	96	95
	Ei	5	4	5
Milline on Teie perekonnaseis	vabas kooselus OR abielus OR registreeritud kooselus	61	64	58
Abikaasa või elukaaslasega koos elamine	Abikaasa või elukaaslane elab samas leibkonnas	91	92	91
	Abikaasa või elukaaslane ei ela samas leibkonnas	9	8	9

OSA B		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
B1. Kui võrd Te olete nõus järgmiste väidetega, mis puudutavad poiste ja tüdrukute haridust?				
Poistele peaksid esimesse klassi astumisel kehtima leebemad nõuded kui tüdrukutele	Üldse ei ole nõus	66	66	67
	Pigem ei ole nõus	21	23	19
	Pigem nõus	5	4	7
	Täiesti nõus	2	2	2
	Ei oska öelda	6	5	6
Noormeestele peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui neidudele	Üldse ei ole nõus	77	74	79
	Pigem ei ole nõus	16	18	15
	Pigem nõus	3	3	3
	Täiesti nõus	1	1	1
	Ei oska öelda	3	4	3
Tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid (sh. tööõpetust ja kehalist kasvatust) ühesugusel viisil	Üldse ei ole nõus	12	14	10
	Pigem ei ole nõus	26	28	23
	Pigem nõus	26	24	28
	Täiesti nõus	33	30	36
	Ei oska öelda	3	4	3
Tüdrukuid ja poisse peaks õpetama eraldi klassides	Üldse ei ole nõus	74	74	73
	Pigem ei ole nõus	17	16	19
	Pigem nõus	5	5	5
	Täiesti nõus	2	2	1
	Ei oska öelda	2	2	2
Poistel ja tüdrukutel ei peaks olema lasteaias erinevad mängualad ja tegevused (nt tüdrukutel „nukunurk“ ja poistel „auto-ja klotsinurk“)	Üldse ei ole nõus	19	19	19
	Pigem ei ole nõus	22	24	21
	Pigem nõus	17	19	15
	Täiesti nõus	37	33	41
	Ei oska öelda	5	6	4
Poistele peaksid esimesse klassi astumisel kehtima leebemad nõuded kui tüdrukutele	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole	87	89	86
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	7	6	9
	Ei oska öelda	6	5	6
Noormeestele peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui neidudele	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole	93	92	93
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	4	4	3
	Ei oska öelda	3	4	3
Tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid (sh. tööõpetust ja kehalist kasvatust) ühesugusel viisil	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole	37	42	33
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	59	54	64
	Ei oska öelda	3	4	3
Tüdrukuid ja poisse peaks õpetama eraldi klassides	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole	91	90	92
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	7	8	6
	Ei oska öelda	2	2	2
Poistel ja tüdrukutel ei peaks olema lasteaias erinevad mängualad ja tegevused (nt tüdrukutel „nukunurk“ ja	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole	41	43	40
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	54	51	56
	Ei oska öelda	5	6	4
Milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks poiste kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama	Rahaga ümberkäimine	49	47	51
	Teistega arvestamine	46	44	48
	Eneseväljendus- ja suhtlemisoskus	45	45	46
	Käitumisoskused ja etikett	40	41	39
	Tehnikaga ümberkäimine	27	29	24
	Ettevõtlikkus	20	22	18
	Autojuhtimine	19	19	18
	Söögitegemine	11	10	11
	Oskus ennast kehtestada	10	10	11
	Oma välimuse eest hoolitsemine	8	8	9
	Kodu koristamine	7	5	8
	Läbilöögivõime	6	6	6
	Riskivalmidus	4	5	2
	Muu oskus	1	1	0
	Ei oska öelda	2	2	3

OSA B		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks tüdrukute kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama	Eneseväljendus- ja suhtlemisoskus	48	48	48
	Rahaga ümberkäimine	46	41	51
	Käitumisoskused ja etikett	43	46	41
	Teistega arvestamine	43	44	42
	Söögit tegemine	29	29	28
	Oma välimuse eest hoolitsemine	23	25	22
	Kodu koristamine	17	16	17
	Ettevõtlikkus	13	13	13
	Oskus ennast kehtestada	13	11	14
	Autojuhtimine	6	7	5
	Läbilöögivõime	5	4	6
	Tehnikaga ümberkäimine	4	5	3
	Riskivalmidus	2	3	1
	Muu oskus	1	1	0
Ei oska öelda	2	2	2	
Kas Te õpite või olete viimase 12 jooksul	Jah	17	17	16
B3. Kas Teie koolis (ülikoolis) on ette tulnud olukordi, kus õpetaja (õppejõud)...				
Õpetaja (õppejõud) paneb samade teadmiste eest tüdrukutele/naistele paremaid hindeid kui poistele/meestele	Ei, mitte kunagi	46	38	54
	Mõned korrad	21	24	18
	Jah, küllaltki tihti	9	17	2
	Ei oska öelda	24	21	26
Õpetaja (õppejõud) paneb samade teadmiste eest poistele/meestele paremaid hindeid kui tüdrukutele/naistele	Ei, mitte kunagi	49	54	43
	Mõned korrad	25	23	26
	Jah, küllaltki tihti	2	1	2
	Ei oska öelda	25	22	28
Õpetaja (õppejõud) kiidab iseseisvate tööde või koduste tööde täitmise eest sagedamini poisse/mehi	Ei, mitte kunagi	60	68	52
	Mõned korrad	18	15	20
	Jah, küllaltki tihti	5	4	6
	Ei oska öelda	18	14	22
Õpetaja (õppejõud) kiidab iseseisvate tööde või koduste tööde täitmise eest sagedamini tüdrukuid/naisi	Ei, mitte kunagi	57	58	56
	Mõned korrad	18	16	19
	Jah, küllaltki tihti	9	14	5
	Ei oska öelda	16	12	20
Õpetaja (õppejõud) teeb samasuguse korrarikkumise eest poistele/meestele sagedamini märkusi kui tüdrukutele/naistele	Ei, mitte kunagi	42	37	46
	Mõned korrad	26	25	26
	Jah, küllaltki tihti	20	29	13
	Ei oska öelda	12	9	15
Õpetaja (õppejõud) teeb samasuguse korrarikkumise eest tüdrukutele/naistele sagedamini märkusi kui poistele/meestele	Ei, mitte kunagi	59	68	51
	Mõned korrad	23	22	23
	Jah, küllaltki tihti	4	2	6
	Ei oska öelda	14	8	20
Olen tähele pannud, et kiusatakse neid tüdrukuid/naisi ja poisse/mehi, kes ei käitu nii nagu tavaliselt eeldatakse tema soo esindajalt	Ei, mitte kunagi	23	25	21
	Mõned korrad	42	37	47
	Jah, küllaltki tihti	26	27	25
	Ei oska öelda	9	11	8
Õpetaja (õppejõud) laseb tüdrukutel/naistel arutelu domineerida (annab neile rohkem sõna)	Ei, mitte kunagi	57	55	59
	Mõned korrad	15	16	14
	Jah, küllaltki tihti	9	14	4
	Ei oska öelda	19	16	23
Õpetaja (õppejõud) laseb poistel/meestel arutelu domineerida (annab neile rohkem sõna)	Ei, mitte kunagi	56	59	53
	Mõned korrad	23	23	24
	Jah, küllaltki tihti	3	2	4
	Ei oska öelda	18	16	19
Ma olen märganud, et minu koolis kasutatavates õppematerjalides on sooliseid stereotüüpe, st eeldusi, et tüdrukud/naised ja poisid/mehed peaksid olema ja käituma	Ei, mitte kunagi	29	30	28
	Mõned korrad	34	32	37
	Jah, küllaltki tihti	22	19	26
	Ei oska öelda	14	20	9

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Kes Teie peres enamasti vastutab või mureseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud:				
Pere rahaasjade korraldamine nt maksude maksmine, laenude tagastamine, kindlustuslepingute sõlmimine jms	Enamasti mina	44	43	46
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	14	14	15
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	36	38	35
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	2
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	1	1	1
	Ei oska öelda	0	1	0
Igapäevaostude tegemine	Enamasti mina	38	26	48
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	17	24	10
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	41	45	37
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	0	0	0
	Ei oska öelda	1	1	0
Igapäevane söögitegemine s.h ka valmistoidu soojendamine	Enamasti mina	42	16	66
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	25	46	6
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	27	33	22
	Enamasti laps/lapsed	0	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	0	0	0
	Ei oska öelda	1	1	1
Nõudepesemine s.h nõudepesumasina laadimine	Enamasti mina	37	18	54
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	18	31	7
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	34	41	27
	Enamasti laps/lapsed	1	1	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	2	6
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	1	1	2
	Ei oska öelda	1	0	1
Pesu ja riiete korrahoid nt pesemine, triikimine, parandamine	Enamasti mina	45	8	79
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	31	64	2
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	17	22	12
	Enamasti laps/lapsed	0	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	0	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	2	1
	Seda tööd meil ei ole	0	0	0
	Ei oska öelda	0	0	0
Tubade koristamine	Enamasti mina	35	11	57
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	18	33	4
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	36	46	27
	Enamasti laps/lapsed	1	1	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	5	2	7
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	4	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	0	1	0
	Ei oska öelda	0	1	0

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Kes Teie peres enamasti vastutab või mureseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud:				
Kodused remonditööd	Enamasti mina	43	80	9
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	30	3	55
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	15	11	18
	Enamasti laps/lapsed	1	0	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	1	1	2
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	5	2	7
	Seda tööd meil ei ole	2	1	2
Ei oska öelda	1	0	1	
Auto sõidukorras hoidmine	Enamasti mina	41	77	9
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	32	3	58
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	7	5	8
	Enamasti laps/lapsed	1	0	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	0	1
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	1	1	1
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	3	1	4
	Seda tööd meil ei ole	14	12	17
Ei oska öelda	0	0	1	
Koduloomade (näiteks lehmad, sead) eest hoolitsemine	Enamasti mina	7	7	8
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	4	5	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	10	12	8
	Enamasti laps/lapsed	1	1	0
	Enamasti mina ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	0
	Seda tööd meil ei ole	75	72	78
Ei oska öelda	1	1	2	
Lemmikloomade (näiteks kassid, koerad) eest hoolitsemine	Enamasti mina	17	10	24
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	6	9	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	30	34	27
	Enamasti laps/lapsed	3	3	3
	Enamasti mina ja lapsed koos	3	1	5
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	4	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	36	37	35
Ei oska öelda	0	0	0	
Põllu- ja aiatööd nt kui kasvatatakse juur- ja köögivilju	Enamasti mina	16	9	22
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	8	13	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	24	29	20
	Enamasti laps/lapsed	0	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	0	2
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	0
	Seda tööd meil ei ole	47	45	48
Ei oska öelda	1	1	1	
Iluaia eest hoolitsemine nt kui niidetakse muru ja kasvatatakse lilli	Enamasti mina	17	13	21
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	10	14	6
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	30	34	26
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	36	34	38
Ei oska öelda	0	0	0	

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Kes Teie peres enamasti vastutab või mureseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud:				
Laste koolitöodes abistamine	Enamasti mina	35	13	55
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	17	29	5
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	34	44	24
	Enamasti laps/lapsed	4	4	5
	Enamasti mina ja lapsed koos	3	2	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	3	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	1	1	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	4	3	5
Ei oska öelda	0	0	0	
Lastega mängimine, lugemine	Enamasti mina	22	9	35
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	8	15	1
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	65	74	57
	Enamasti laps/lapsed	1	1	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	0	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	0	1	0
	Seda tööd meil ei ole	1	1	1
Ei oska öelda	0	0	0	
Laste lasteaeda, kooli, huviringidesse jmt viimine ja toomine	Enamasti mina	29	23	35
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	12	17	8
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	32	37	28
	Enamasti laps/lapsed	6	4	7
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	1	1
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	16	13	18
Ei oska öelda	1	2	0	
Asjaajamine kooliga ja lasteaiaga, suhtlemine õpetajatega	Enamasti mina	46	15	75
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	24	47	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	18	25	12
	Enamasti laps/lapsed	1	1	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	1	1
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	7	7	7
Ei oska öelda	0	1	0	
Prügi sorteerimine ja ära viimine	Enamasti mina	30	35	25
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	14	9	18
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	43	46	40
	Enamasti laps/lapsed	2	2	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	1	7
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	2
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Seda tööd meil ei ole	3	3	3
Ei oska öelda	1	0	1	
Ühise vabaaja veetmise korraldamine	Enamasti mina	21	11	31
	Enamasti minu abikaasa (elukaaslane)	8	14	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	58	65	51
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	2	6
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	0	1
	Seda tööd meil ei ole	4	4	4
Ei oska öelda	2	2	2	

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed v.a "seda tööd meil ei ole"				
Pere rahaasjade korraldamine nt maksude maksmine, laenude tagastamine, kindlustuslepingute sõlmimine jms	Enamasti mina	44	43	46
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	14	14	15
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	36	38	35
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	2
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	0	1	0
Igapäevaostude tegemine	Enamasti mina	38	26	48
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	17	24	10
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	41	45	37
	Enamasti laps/lapsed	1	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	1	1	0
Igapäevane söögitegemine s.h ka valmistoidu soojendamise	Enamasti mina	43	16	66
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	25	46	6
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	27	33	22
	Enamasti laps/lapsed	0	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	1	1	1
Nõudepesemine s.h nõudepesumasina laadimine	Enamasti mina	38	19	55
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	18	32	7
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	34	42	27
	Enamasti laps/lapsed	1	1	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	2	6
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	1	0	1
Pesu ja riide korrashoid nt pesemine, triikimine, parandamine	Enamasti mina	46	8	79
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	31	64	2
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	17	22	12
	Enamasti laps/lapsed	0	0	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	0	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	2	1
	Ei oska öelda	0	0	0
Tubade koristamine	Enamasti mina	35	11	57
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	18	33	4
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	36	46	27
	Enamasti laps/lapsed	1	1	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	5	2	7
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	4	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	0	1	0

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed v.a "seda tööd meil ei ole"				
Kodused remonditööd	Enamasti mina	43	81	10
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	31	3	56
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	15	11	18
	Enamasti laps/lapsed	1	0	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	1	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	2	1	2
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	5	2	7
	Ei oska öelda	1	0	1
	Auto sõidukorras hoidmine	Enamasti mina	48	87
Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)		38	4	70
Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos		8	6	10
Enamasti laps/lapsed		1	0	2
Enamasti mina ja lapsed koos		1	0	1
Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos		0	0	0
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema		0	0	0
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa		1	1	1
Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu		3	2	4
Ei oska öelda		0	0	1
Koduloomade (näiteks lehmad, sead) eest hoolitsemine		Enamasti mina	30	25
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	15	17	12
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	41	44	38
	Enamasti laps/lapsed	2	2	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	2	2
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	2	2
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	2	3	2
	Ei oska öelda	6	5	7
	Lemmikloomade (näiteks kassid, koerad) eest hoolitsemine	Enamasti mina	27	16
Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)		10	15	5
Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos		47	54	41
Enamasti laps/lapsed		5	4	5
Enamasti mina ja lapsed koos		5	2	8
Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos		4	6	2
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema		1	1	1
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa		0	0	0
Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu		1	1	1
Ei oska öelda		0	0	1
Põllu- ja aiatööd nt kui kasvatatakse juur- ja köögivilju		Enamasti mina	30	16
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	14	23	6
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	46	53	39
	Enamasti laps/lapsed	1	1	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	3	1	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	2
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	1
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	2	3	1
	Ei oska öelda	1	2	1
	Iluaiad eest hoolitsemine nt kui niidetakse muru ja kasvatatakse lilli	Enamasti mina	27	20
Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)		16	21	10
Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos		47	52	41
Enamasti laps/lapsed		1	0	1
Enamasti mina ja lapsed koos		4	1	6
Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos		2	2	2
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema		2	1	2
Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa		0	0	0
Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu		2	2	1
Ei oska öelda		1	0	1

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed v.a "seda tööd meil ei ole"				
Laste koolitöodes abistamine	Enamasti mina	36	13	58
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	17	30	5
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	35	45	25
	Enamasti laps/lapsed	5	4	5
	Enamasti mina ja lapsed koos	3	2	4
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	3	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	1	1	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	0	0	0
Lastega mängimine, lugemine	Enamasti mina	22	9	35
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	8	15	1
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	66	74	58
	Enamasti laps/lapsed	1	1	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	2	0	3
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	0	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	0	1	0
	Ei oska öelda	0	0	0
Laste lasteaeda, kooli, huviringidesse jmt viimine ja toimine	Enamasti mina	35	26	43
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	14	19	9
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	38	42	35
	Enamasti laps/lapsed	7	5	8
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	1	1
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	2	2	2
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	1	2	0
Asjaajamine kooliga ja lasteaiaga, suhtlemine õpetajatega	Enamasti mina	50	16	80
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	26	51	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	20	27	13
	Enamasti laps/lapsed	1	1	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	1	1	1
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	1	1	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	0	1	0
Prügi sorteerimine ja ära viimine	Enamasti mina	31	37	26
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	14	10	18
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	44	47	41
	Enamasti laps/lapsed	2	2	2
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	1	7
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	1	2
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	1	1
	Ei oska öelda	1	0	1
Ühise vabaaja veetmise korraldamine	Enamasti mina	22	11	32
	Enamasti minu abikaasa(elukaaslane)	9	14	3
	Enamasti mina ja abikaasa (elukaaslane) koos	60	68	53
	Enamasti laps/lapsed	1	1	1
	Enamasti mina ja lapsed koos	4	2	6
	Enamasti abikaasa (elukaaslane) ja lapsed koos	1	2	1
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) ema	0	0	0
	Enamasti minu (või abikaasa/elukaaslase) isa	0	0	0
	Mõni muu leibkonnaliige või keegi muu	1	0	1
	Ei oska öelda	2	2	2
Kas Teile on mõnikord tundunud, et Teie peal on liiga suur osa kodutöödest?	Jah, sageli	16	8	24
	Vahetevahel	19	12	26
	Mõnikord harva	20	21	20
	Ei, mitte kunagi	41	56	27
	Ei oska öelda	3	3	3

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Abikaasa või elukaaslasega koos elamine:	Abikaasa või elukaaslane elab samas leibkonnas	91	92	91
Kuidas muutus Teie ja Teie abikaasa/elukaaslase vaheline vastutus kodutööde ja perega seotud toimetuste eest võrreldes koroonaviiruse leviku eelse perioodiga?	Vastutus jaotus senisest võrdsemalt	6	7	5
	Vastutus jaotus senisest ebavõrdsemalt, minu vastutusel olevate tööde ja toimetuste osakaal suurenes	6	5	7
	Vastutus jaotus senisest ebavõrdsemalt, minu abikaasa/elukaaslase vastutusel olevate tööde ja toimetuste osakaal suurenes	2	3	1
	Vastutuse jaotus ei muutunud	47	46	48
	Koroonaviirusega seoses ei kaasnud meie peres	37	37	36
	Ei oska öelda	3	3	3
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Kellele langes Teie peres lisandunud täiendavate kodutööde ja toimetuste koormus, mille on põhjustanud koroonaviiruse levik ja piirangud?	Peamiselt mulle	21	10	31
	Peamiselt minu partnerile	6	11	2
	Jagasime partneriga võrdselt	47	54	41
	Peamiselt kellelegi teisele leibkonnast	2	2	2
	Ei oska öelda	24	24	25
Mida Te arvate järgmistest väidetest?				
Mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised	Üldse pole nõus	2	1	3
	Pigem ei ole nõus	12	12	12
	Pigem nõus	37	36	38
	Täiesti nõus	48	50	46
	Ei oska öelda	1	1	1
Pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi	Üldse pole nõus	36	28	42
	Pigem ei ole nõus	42	44	40
	Pigem nõus	13	15	11
	Täiesti nõus	4	7	2
	Ei oska öelda	5	5	5
Pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi	Üldse pole nõus	15	14	17
	Pigem ei ole nõus	24	28	21
	Pigem nõus	43	42	44
	Täiesti nõus	14	12	15
	Ei oska öelda	4	4	3
Mehed suudavad igapäevaseid majapidamistöid teha sama hästi kui naised	Üldse pole nõus OR Pigem ei ole nõus	14	14	15
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	85	85	84
	Ei oska öelda	1	1	1
Pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi	Pigem nõus OR Täiesti nõus	17	22	13
	Üldse pole nõus OR Pigem ei ole nõus	78	73	82
	Ei oska öelda	5	5	5
Pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi	Pigem nõus OR Täiesti nõus	57	54	59
	Üldse pole nõus OR Pigem ei ole nõus	40	42	38
	Ei oska öelda	4	4	3
Abielus või kooselus elavad inimesed, kes elavad samas leibkonnas koos		57	60	54
Kes otsustab Teie peres järgnevate asjade üle:				
Igapäevaste ostude tegemine	Alati mina	12	5	19
	Sageli mina	21	15	27
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	52	58	46
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	12	18	7
	Alati abikaasa (elukaaslane)	2	3	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	1
	Ei käi meie pere kohta	0	0	0
	Ei oska öelda	0	0	0
Suuremate ostude tegemine	Alati mina	7	9	6
	Sageli mina	13	17	8
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	72	69	76
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	5	3	8
	Alati abikaasa (elukaaslane)	1	1	1
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei käi meie pere kohta	1	1	1
Ei oska öelda	0	0	0	

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Abielus või kooselus elavad inimesed, kes elavad samas leibkonnas koos		57	60	54
Kes otsustab Teie peres järgnevatel asjade üle:				
Raha kasutamine nt investeerimine, säästmine, laenu võtmine	Alati mina	11	15	7
	Sageli mina	14	19	9
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	55	51	59
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	6	3	9
	Alati abikaasa (elukaaslane)	3	2	4
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei käi meie pere kohta	9	8	10
	Ei oska öelda	2	1	2
Aeg, mille ma veedan tööl	Alati mina	45	44	45
	Sageli mina	12	17	8
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	13	15	12
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	1	1	1
	Alati abikaasa (elukaaslane)	0	0	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	1	1	1
	Ei käi meie pere kohta	22	19	24
	Ei oska öelda	6	2	9
Aeg, mille abikaasa / elukaaslane veedab tööl	Alati mina	2	2	2
	Sageli mina	2	3	2
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	13	16	11
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	18	17	18
	Alati abikaasa (elukaaslane)	37	36	38
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	1	1	1
	Ei käi meie pere kohta	21	22	20
	Ei oska öelda	6	4	9
Ühine vaba aja veetmine	Alati mina	4	2	7
	Sageli mina	10	5	15
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	77	82	72
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	4	8	1
	Alati abikaasa (elukaaslane)	1	1	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei käi meie pere kohta	2	1	2
	Ei oska öelda	2	1	3
Kuidas ma kasutan oma vaba aega	Alati mina	35	24	46
	Sageli mina	28	34	22
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	30	33	27
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	1	2	0
	Alati abikaasa (elukaaslane)	0	0	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei käi meie pere kohta	2	2	2
	Ei oska öelda	3	4	2
Pere juurdekasvu küsimused	Alati mina	2	1	4
	Sageli mina	2	1	3
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	49	49	48
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	2	3	0
	Alati abikaasa (elukaaslane)	2	4	1
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei käi meie pere kohta	39	38	39
	Ei oska öelda	4	3	4
Abielus või kooselus elavad inimesed, kes elavad samas leibkonnas koos v.a "ei käi meie pere kohta"				
Igapäevaste ostude tegemine	Alati mina	12	5	19
	Sageli mina	21	15	27
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	52	58	46
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	12	18	7
	Alati abikaasa (elukaaslane)	2	3	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	1
	Ei oska öelda	0	0	0
Suuremate ostude tegemine	Alati mina	7	9	6
	Sageli mina	13	17	8
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	73	70	76
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	5	3	8
	Alati abikaasa (elukaaslane)	1	1	1
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei oska öelda	0	0	0

OSA C		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Abielus või kooselus elavad inimesed, kes elavad samas leibkonnas koos v.a "ei käi meie pere kohta"				
Raha kasutamine nt investeerimine, säästmine, laenu võtmine	Alati mina	12	16	8
	Sageli mina	16	21	10
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	60	55	66
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	7	4	10
	Alati abikaasa (elukaaslane)	3	3	4
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei oska öelda	2	1	2
Aeg, mille ma veedan tööl	Alati mina	57	55	59
	Sageli mina	16	21	11
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	17	18	16
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	2	2	2
	Alati abikaasa (elukaaslane)	0	0	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	1	1	1
	Ei oska öelda	7	3	12
Aeg, mille abikaasa / elukaaslane veedab tööl	Alati mina	2	2	2
	Sageli mina	3	3	2
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	17	20	14
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	22	22	23
	Alati abikaasa (elukaaslane)	47	45	48
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	1	1	1
	Ei oska öelda	8	5	11
Ühine vaba aja veetmine	Alati mina	4	2	7
	Sageli mina	10	5	15
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	78	83	73
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	5	8	1
	Alati abikaasa (elukaaslane)	1	1	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei oska öelda	2	1	3
Kuidas ma kasutan oma vaba aega	Alati mina	36	25	47
	Sageli mina	28	35	22
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	31	34	28
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	1	2	0
	Alati abikaasa (elukaaslane)	0	0	0
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei oska öelda	3	4	2
Pere juurdekasvu küsimused	Alati mina	4	2	6
	Sageli mina	4	2	5
	Mina ja abikaasa (elukaaslane) umbes võrdselt	80	80	80
	Sageli abikaasa (elukaaslane)	3	5	1
	Alati abikaasa (elukaaslane)	4	6	1
	Alati või tihti mõni muu pereliige	0	0	0
	Sageli või alati keegi, kes ei ela leibkonnas	0	0	0
	Ei oska öelda	6	5	7
Kujutage ette olukorda, kus lapse vanemad lähevad lahku. Kelle juurde peaks Teie arvates jääma laps elama?	Pigem ema juurde			
	Pigem isa juurde	16	11	21
	Osa aega ema, osa aega isa juures	1	1	1
	Selle vanema juurde, kelle juures laps soovib elada	25	27	22
	Sõltuvalt olukorrast	45	49	42
	Selle vanema juurde, kes suudab vastutada, kes on hoolivam, korralikum, kus on paremad tingimused	3	3	3
	Laps jääb koju, vanemad käivad vahetustega	5	4	5
	Oleneb lapse vanusest	0	0	0
Ei oska öelda	1	1	2	
		4	5	4
Kui lapse vanemad lähevad lahku. Peaks laps elama osa aega ema, osa aega isa juures		25	27	22
Milline laste jagamise lahendus oleks Teie arvates eelistatuim?	Võrdselt mõlema vanema juures	86	89	83
	Suurema osa ajast ema juures	13	10	16
	Suurema osa ajast isa juures	1	1	1
Kas Te hooldate kedagi oma leibkonnast või mõnd lähedast väljaspool leibkonda?	Jah	13	13	13
	Ei	87	87	87
		13	13	13
Hooldab kedagi oma leibkonnast või mõnd lähedast väljaspool leibkonda	Piirab oluliselt	18	13	23
	Piirab mõningal määral	35	36	34
	Ei piira oluliselt	28	30	26
	Ei piira üldse	19	22	17
	Ei oska öelda	0	0	0

OSA D		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Töölane staatus (1)	Töötanud viimase 7 päeva jooksul/12 kuu jooksul	73	80	66
Kas Teie töökohas on/oli isadel raske:				
jäada isapuhkusele	Ei ole raske	42	45	39
	Valmistab mõningaid raskusi	9	12	6
	Väga raske	4	6	1
	Ei puuduta minu töökohta	18	13	24
	Ei oska öelda	28	25	30
jäada vanemahüvitisega koju vähemalt üheks kuni kolmeks kuuks	Ei ole raske	36	36	36
	Valmistab mõningaid raskusi	11	13	7
	Väga raske	6	9	3
	Ei puuduta minu töökohta	17	13	22
	Ei oska öelda	31	30	32
jäada koju vanemahüvitisega lapse pooleteise (1,5) aastaseks saamiseni	Ei ole raske	30	29	31
	Valmistab mõningaid raskusi	11	13	8
	Väga raske	8	11	5
	Ei puuduta minu töökohta	18	13	22
	Ei oska öelda	34	34	34
tulla tagasi tööle pärast 1,5-aastast lapsehoolduspuhkuse perioodi	Ei ole raske	32	31	32
	Valmistab mõningaid raskusi	11	13	8
	Väga raske	7	9	4
	Ei puuduta minu töökohta	17	13	21
	Ei oska öelda	34	34	35
jäada lapsehoolduspuhkusele, kuni laps saab 3-aastaseks	Ei ole raske	22	21	22
	Valmistab mõningaid raskusi	11	12	10
	Väga raske	11	15	7
	Ei puuduta minu töökohta	18	14	21
	Ei oska öelda	38	38	39
tulla tagasi tööle pärast lapsehoolduspuhkust, lapse 3-aastaseks saamise järel	Ei ole raske	24	23	25
	Valmistab mõningaid raskusi	11	13	8
	Väga raske	9	13	5
	Ei puuduta minu töökohta	18	14	22
	Ei oska öelda	38	38	39
väikeste laste tõttu töötada osaajaga	Ei ole raske	27	28	26
	Valmistab mõningaid raskusi	17	21	13
	Väga raske	8	11	6
	Ei puuduta minu töökohta	18	13	24
	Ei oska öelda	29	27	32
väikeste laste tõttu teha kaugtööd	Ei ole raske	24	25	23
	Valmistab mõningaid raskusi	12	14	9
	Väga raske	13	14	11
	Ei puuduta minu töökohta	27	24	30
	Ei oska öelda	24	23	26
väikeste laste tõttu keelduda ületundidest perega seotud kohustuste pärast	Ei ole raske	32	36	28
	Valmistab mõningaid raskusi	15	16	14
	Väga raske	6	7	5
	Ei puuduta minu töökohta	20	16	24
	Ei oska öelda	27	25	29
jäada koju hoidma haigestunud (alla 12-aastast) last	Ei ole raske	44	46	41
	Valmistab mõningaid raskusi	14	16	12
	Väga raske	4	5	4
	Ei puuduta minu töökohta	15	11	19
	Ei oska öelda	23	21	24
Kas Teie töökohas on emadel raske:				
jäada rasedus- ja sünnituspuhkusele	Ei ole raske	62	53	73
	Valmistab mõningaid raskusi	6	5	7
	Väga raske	2	2	1
	Ei puuduta minu töökohta	12	17	8
	Ei oska öelda	18	23	12
jäada vanemahüvitisega koju vähemalt üheks kuni kolmeks kuuks	Ei ole raske	59	50	69
	Valmistab mõningaid raskusi	7	7	7
	Väga raske	2	2	2
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	19	24	14

OSA D		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Töölane staatus (1)	Töötanud viimase 7 päeva jooksul/12 kuu jooksul	73	80	66
jääda koju vanemahüvitisega lapse poolelise (1,5) aastaseks saamiseni	Ei ole raske	58	48	69
	Valmistab mõningaid raskusi	7	6	7
	Väga raske	3	3	2
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	20	25	14
tulla tagasi tööle pärast 1,5-aastast lapsehoolduspuhkuse perioodi	Ei ole raske	52	43	62
	Valmistab mõningaid raskusi	11	10	11
	Väga raske	4	4	4
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	21	26	16
jääda lapsehoolduspuhkusele, kuni laps saab 3-aastaseks	Ei ole raske	47	39	55
	Valmistab mõningaid raskusi	12	11	12
	Väga raske	5	5	6
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	24	28	19
tulla tagasi tööle pärast lapsehoolduspuhkust, lapse 3-aastaseks saamise järel	Ei ole raske	43	36	51
	Valmistab mõningaid raskusi	14	13	16
	Väga raske	5	6	5
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	25	28	21
väikeste laste tõttu töötada osaaajaga	Ei ole raske	39	35	43
	Valmistab mõningaid raskusi	18	14	22
	Väga raske	8	6	9
	Ei puuduta minu töökohta	14	18	10
	Ei oska öelda	22	27	16
väikeste laste tõttu teha kaugtööd	Ei ole raske	32	32	31
	Valmistab mõningaid raskusi	12	11	12
	Väga raske	12	9	16
	Ei puuduta minu töökohta	25	25	25
	Ei oska öelda	19	23	16
väikeste laste tõttu keelduda ületundidest perega seotud kohustuste pärast	Ei ole raske	41	39	45
	Valmistab mõningaid raskusi	13	11	16
	Väga raske	5	3	7
	Ei puuduta minu töökohta	17	21	13
	Ei oska öelda	23	26	19
jääda koju hoidma haigestunud (alla 12-aastast) last	Ei ole raske	53	48	58
	Valmistab mõningaid raskusi	13	9	17
	Väga raske	3	2	4
	Ei puuduta minu töökohta	13	17	8
	Ei oska öelda	19	24	14
Töötavad praegu ja kel on leibkonnas alla 18-a lapsi ja kel on partner ja/või lapsed		22	24	20
Kas Teil on lastega seotud perekondlike kohustuste tõttu raske:				
olla vajadusel nädalavahetustel või hilja töö? (Mõeldakse tavapärasest tööaega ületavaid töid)	Ei ole raske	43	48	39
	Valmistab mõningaid raskusi	27	29	25
	Väga raske	10	8	13
	Ei puuduta minu töökohta	17	13	21
	Ei oska öelda	2	2	2
olla vajadusel nädalavahetustel või hilja töö? (Mõeldakse tavapärasest tööajast erineva tööajaga töid, nt medõde või kassapidaja, kes töötab nädalavahetusel või õhtuses)	Ei ole raske	34	41	28
	Valmistab mõningaid raskusi	25	25	25
	Väga raske	11	6	15
	Ei puuduta minu töökohta	26	25	28
	Ei oska öelda	4	4	4
õppida, osaleda koolitustel ja enesetäienduskursustel? (Mõeldakse igasugust õppimist)	Ei ole raske	49	53	45
	Valmistab mõningaid raskusi	30	27	33
	Väga raske	11	10	12
	Ei puuduta minu töökohta	8	9	7
	Ei oska öelda	3	2	3
minna õõbimisega tööreisile või koolitusele	Ei ole raske	47	52	41
	Valmistab mõningaid raskusi	28	27	29
	Väga raske	14	9	18
	Ei puuduta minu töökohta	9	10	9
	Ei oska öelda	3	2	3

OSA D		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Vähemalt 1 alla 12-a laps, töötab praegu või on töötanud viimase 12 kuu jooksul ja kel on partner ja/või lapsed		17	19	15
Kas Te olete viimase KAHE aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud, töötamist vähendanud või töökohustusi edasi lükanud?	Ei ole	28	29	27
	Kord või paar	40	41	39
	Sagedamini	24	20	29
	Laps ei ole haige olnud	5	6	4
	Ei oska öelda	3	3	2
Kas Te olete viimase KAHE aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud, töötamist vähendanud või töökohustusi edasi lükanud?	Ei ole	28	29	27
	Kord või paar OR Sagedamini	64	61	67
	Laps ei ole haige olnud	5	6	4
	Ei oska öelda	3	3	2
Leibkonna suurus 1+ ja töötab praegu või on töötanud viimase 12 kuu jooksul		57	62	52
Kas Te olete seoses koroonaviiruse levikuga kehtestatud piirangute tõttu tundnud, et:				
Teie perekondlikud kohustused takistavad Teil tööle vajalikku aega pühendamast?	Alati	1	1	1
	Suurema osa ajast	3	2	4
	Mõnikord	17	16	18
	Harva	19	20	18
	Mitte kunagi	54	55	54
	Ei tea/ pigem ei vasta	6	6	6
Teie töö on takistanud Teil soovitud aega oma perele pühendumast?	Alati	3	4	2
	Suurema osa ajast	6	7	6
	Mõnikord	26	27	26
	Harva	20	21	18
	Mitte kunagi	40	37	42
	Ei tea/ pigem ei vasta	5	4	6
Teie perekondlikud kohustused takistavad Teil tööle vajalikku aega pühendamast?	Alati OR Suurema osa ajast	4	4	5
	Mõnikord OR Harva	36	36	36
	Mitte kunagi	54	55	54
	Ei tea/ pigem ei vasta	6	6	6
Teie töö on takistanud Teil soovitud aega oma perele pühendumast?	Alati OR Suurema osa ajast	9	11	8
	Mõnikord OR Harva	46	48	44
	Mitte kunagi	40	37	42
	Ei tea/ pigem ei vasta	5	4	6

OSA E		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Kuidas Te hindate naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas?	Naistel märgatavalt parem kui meestel	3	5	1
	Naistel natuke parem kui meestel	5	10	1
	Naised ja mehed on ühiskonnas võrdväärsed	27	36	18
	Meestel natuke parem kui naistel	37	33	41
	Meestel märgatavalt parem kui naistel	20	8	30
	Ei oska öelda	9	8	9
Kuivõrd te nõustute järgnevate väidetega?				
Naiste osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks	Üldse ei ole nõus	5	8	2
	Pigem ei ole nõus	11	15	7
	Pigem nõus	37	38	36
	Täiesti nõus	41	33	48
	Ei oska öelda	5	5	6
Naised on meestega võrreldes vähem huvitatud vastutavatest ametikohtadest	Üldse ei ole nõus	21	19	23
	Pigem ei ole nõus	37	35	39
	Pigem nõus	25	26	24
	Täiesti nõus	6	7	5
	Ei oska öelda	11	14	8
Naistel pole piisavalt teadmisi ja oskusi, et olla poliitikas vastutavatel kohtadel	Üldse ei ole nõus	49	45	52
	Pigem ei ole nõus	30	31	29
	Pigem nõus	12	14	11
	Täiesti nõus	5	6	5
	Ei oska öelda	4	5	3
Ettevõtetel oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi	Üldse ei ole nõus	9	14	4
	Pigem ei ole nõus	21	26	17
	Pigem nõus	32	26	37
	Täiesti nõus	15	10	20
	Ei oska öelda	23	25	22
Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi	Üldse ei ole nõus	5	7	4
	Pigem ei ole nõus	18	23	13
	Pigem nõus	41	36	45
	Täiesti nõus	17	14	20
	Ei oska öelda	19	20	18
Info ja kommunikatsioonitehnoloogiate ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi	Üldse ei ole nõus	7	10	4
	Pigem ei ole nõus	21	23	19
	Pigem nõus	35	32	37
	Täiesti nõus	14	11	16
	Ei oska öelda	24	25	23
Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises	Üldse ei ole nõus	2	3	1
	Pigem ei ole nõus	9	12	5
	Pigem nõus	49	50	48
	Täiesti nõus	32	24	39
	Ei oska öelda	8	10	7
Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk	Üldse ei ole nõus	62	59	65
	Pigem ei ole nõus	24	26	23
	Pigem nõus	6	7	5
	Täiesti nõus	2	2	2
	Ei oska öelda	6	6	5
Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus	Üldse ei ole nõus	65	59	70
	Pigem ei ole nõus	25	28	23
	Pigem nõus	5	7	4
	Täiesti nõus	2	2	1
	Ei oska öelda	4	4	3
Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võivad ka mehed	Üldse ei ole nõus	6	9	4
	Pigem ei ole nõus	13	15	11
	Pigem nõus	35	32	37
	Täiesti nõus	27	27	27
	Ei oska öelda	20	18	21
Reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist	Üldse ei ole nõus	14	24	5
	Pigem ei ole nõus	16	23	10
	Pigem nõus	25	20	29
	Täiesti nõus	32	19	43
	Ei oska öelda	13	13	13
Televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest	Üldse ei ole nõus	4	6	2
	Pigem ei ole nõus	13	17	9
	Pigem nõus	35	36	34
	Täiesti nõus	39	32	46
	Ei oska öelda	9	9	9

OSA E		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
On paratamatu, et abielus või kooselus mehed mõnikord oma naisi füüsiliselt „korrale kutsuvad“	Üldse ei ole nõus	75	71	79
	Pigem ei ole nõus	12	16	9
	Pigem nõus	6	6	6
	Täiesti nõus	2	1	2
	Ei oska öelda	6	6	5
On paratamatu, et abielus või kooselus naised mõnikord oma mehi füüsiliselt „korrale kutsuvad“	Üldse ei ole nõus	74	70	78
	Pigem ei ole nõus	12	15	10
	Pigem nõus	6	8	5
	Täiesti nõus	1	1	1
	Ei oska öelda	6	6	6
Lapse füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu	Üldse ei ole nõus	44	36	52
	Pigem ei ole nõus	24	26	23
	Pigem nõus	24	29	19
	Täiesti nõus	4	6	3
	Ei oska öelda	3	3	4
Vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või –kuulajad sekkuma	Üldse ei ole nõus	4	5	3
	Pigem ei ole nõus	7	9	5
	Pigem nõus	36	39	34
	Täiesti nõus	47	43	51
	Ei oska öelda	6	5	6
On tavaline, et naised esitavad ahistamise ja vägivalda kohta valesüüdistusi	Üldse ei ole nõus	13	8	17
	Pigem ei ole nõus	23	21	24
	Pigem nõus	27	31	23
	Täiesti nõus	11	14	8
	Ei oska öelda	26	25	27
Naiste osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	16	24	9
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	79	72	85
	Ei oska öelda	5	5	6
Naised on meestega võrreldes vähem huvitatud vastutavatest ametikohtadest	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	58	54	62
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	31	32	29
	Ei oska öelda	11	14	8
Naistel pole piisavalt teadmisi ja oskusi, et olla poliitikas vastutavatel kohtadel	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	79	76	81
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	18	20	16
	Ei oska öelda	4	5	3
Ettevõtetel oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	30	40	21
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	47	36	56
	Ei oska öelda	23	25	22
Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	23	30	17
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	58	50	65
	Ei oska öelda	19	20	18
Info ja kommunikatsioonitehnoloogiaga ja teistel tehnikaaladel peaks olema praegusest rohkem naisi	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	28	33	23
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	48	43	53
	Ei oska öelda	24	25	23
Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	10	15	6
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	81	74	87
	Ei oska öelda	8	10	7
Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	87	85	88
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	8	9	7
	Ei oska öelda	6	6	5
Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	90	87	92
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	7	9	5
	Ei oska öelda	4	4	3
Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võivad ka mehed	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	19	24	15
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	61	58	64
	Ei oska öelda	20	18	21
Reklaamides peaks vähendama peaaegu alasti kehade näitamist	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	30	47	15
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	57	40	72
	Ei oska öelda	13	13	13
Televisioon, internet, sotsiaalmeedia, reklaamid ja muu meelelahutus mõjutavad liigselt laste ja noorte arusaama seksuaalsusest	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	17	23	12
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	74	68	79
	Ei oska öelda	9	9	9
On paratamatu, et abielus või kooselus mehed mõnikord oma naisi füüsiliselt „korrale kutsuvad“	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	87	87	87
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	7	7	8
	Ei oska öelda	6	6	5
On paratamatu, et abielus või kooselus naised mõnikord oma mehi füüsiliselt „korrale kutsuvad“	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	86	85	88
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	7	9	6
	Ei oska öelda	6	6	6
Lapse füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	69	62	74
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	28	35	22
	Ei oska öelda	3	3	4
Vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või –kuulajad sekkuma	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	11	13	8
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	84	82	85
	Ei oska öelda	6	5	6
On tavaline, et naised esitavad ahistamise ja vägivalda kohta valesüüdistusi	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	36	29	41
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	38	45	32
	Ei oska öelda	26	25	27

OSA E		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Kas erineva tasandi poliitikute ja juhtide seas peaks olema sooline tasakaal, st kummagi soo esindajaid vähemalt				
Riigikogu liikmete hulgas	Jah	34	26	41
	Ei	14	22	7
	Ei oma tähtsust	44	47	42
	Ei oska öelda	7	5	9
Valitsuse ministrite hulgas	Jah	31	23	38
	Ei	15	22	9
	Ei oma tähtsust	47	49	44
	Ei oska öelda	7	5	9
Kohalike volikogude liikmete hulgas	Jah	34	25	42
	Ei	13	20	7
	Ei oma tähtsust	46	50	43
	Ei oska öelda	7	5	8
Europarlamendi saadikute hulgas	Jah	31	23	38
	Ei	14	22	8
	Ei oma tähtsust	47	50	44
	Ei oska öelda	8	5	10
Riigiasutuste tippjuhtide hulgas	Jah	30	21	37
	Ei	16	23	9
	Ei oma tähtsust	46	49	44
	Ei oska öelda	8	6	10
Eraettevõtete tippjuhtide hulgas	Jah	26	18	34
	Ei	16	24	9
	Ei oma tähtsust	50	53	48
	Ei oska öelda	8	6	10
16-a ja vanemad		100	99	100
Kas Te hääletasite viimastel valimistel mees- või naiskandidaadi poolt?	Meeskandidaadi	55	58	53
	Naiskandidaadi	25	23	26
	Ei käinud valimas	14	13	16
	Ei ole/ei olnud hääleõiguslik	2	2	2
	Ei oska öelda/ei mäleta	4	4	3
Kes peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem	Riik	16	14	19
	Erakonnad	26	24	27
	Valijad	42	37	46
	Naised	30	29	30
	Mehed	6	6	6
	Muu (palun täpsustage)	1	2	1
	Ei oska öelda	10	8	13
	Naiste osakaalu poliitikas ei ole vaja suurendada	12	17	7
	Inimene ise	0	0	0
	Kõik, kogu ühiskond	1	1	1
Sugu pole oluline, kompetents loeb	1	1	1	
Kes peaks tegutsema selle nimel, et naised oleks poliitikas rohkem:		16	14	19
Mida peaks riik tegema naiste osakaalu suurendamiseks tipp-poliitikas	Kehtestama reeglid valimisnimekirjadele (nt nn triibulised nimekirjad, kus nais- ja meeskandidaadid on esitatud vaheldumisi)	39	45	36
	Vähendama erakondadele antavat rahalist toetust, kui nende valimisnimekirjades on naisi alla 40%	27	34	23
	Suurendama erakondadele antavat rahalist toetust, kui nende valimisnimekirjades on naisi üle 40%	17	16	18
	Kehtestama nõude, et nii naisi kui mehi on Riigikogus vähemalt 40%	37	34	39
	Kehtestama nõude, et nii naisi kui mehi on ministrite hulgas vähemalt 40%	30	34	27
	Tagama, et Riigikogu töökorraldus võimaldaks ühitada tööd ja pereelu (nt ööistungite keelamine)	52	47	56
	Toetama naiste poliitikas osalemist näiteks koolituse või mentorlusega	61	51	68
	Tõstma esile naissoost eeskujusid	51	52	51
	Kutsuma valijaid üles hääletama naisi poolt	24	22	26
	Muu (täpsustage)	2	1	2

OSA E		KÖIK	Sugu	
			Mees	Naine
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Vaatomata asjaolule, kas olete sellises olukorras varem olnud, palun öelge, kui mugavalt Te tunnete end järgmistes olukordades:				
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis lesbiga	Tunneksin end väga ebamugavalt	7	7	6
	Tunneksin end pigem ebamugavalt	11	9	12
	Tunneksin end pigem mugavalt	19	20	18
	Tunneksin end mugavalt	49	49	48
	Ei oska öelda	15	15	15
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis geiga	Tunneksin end väga ebamugavalt	10	13	6
	Tunneksin end pigem ebamugavalt	14	18	10
	Tunneksin end pigem mugavalt	19	18	19
	Tunneksin end mugavalt	45	39	50
	Ei oska öelda	13	12	15
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis biseksuaalse inimesega	Tunneksin end väga ebamugavalt	7	9	5
	Tunneksin end pigem ebamugavalt	11	13	10
	Tunneksin end pigem mugavalt	19	20	18
	Tunneksin end mugavalt	46	42	49
	Ei oska öelda	17	16	18
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis transsoolise inimesega	Tunneksin end väga ebamugavalt	13	19	8
	Tunneksin end pigem ebamugavalt	16	19	14
	Tunneksin end pigem mugavalt	17	17	17
	Tunneksin end mugavalt	36	30	42
	Ei oska öelda	17	15	19
Kui mugavalt Te tunnete end järgmistes olukordades:				
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis lesbiga	Tunneksin end väga ebamugavalt OR Tunneksin end pigem ebamugavalt	17	16	18
	Tunneksin end pigem mugavalt OR Tunneksin end mugavalt	68	69	67
	Ei oska öelda	15	15	15
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis geiga	Tunneksin end väga ebamugavalt OR Tunneksin end pigem ebamugavalt	23	31	16
	Tunneksin end pigem mugavalt OR Tunneksin end mugavalt	64	57	69
	Ei oska öelda	13	12	15
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis biseksuaalse inimesega	Tunneksin end väga ebamugavalt OR Tunneksin end pigem ebamugavalt	18	22	15
	Tunneksin end pigem mugavalt OR Tunneksin end mugavalt	65	63	67
	Ei oska öelda	17	16	18
Ajades ühiseid töösaju samas töökollektiivis transsoolise inimesega	Tunneksin end väga ebamugavalt OR Tunneksin end pigem ebamugavalt	30	38	22
	Tunneksin end pigem mugavalt OR Tunneksin end mugavalt	54	48	59
	Ei oska öelda	17	15	19
Kui võrd Te olete nõus järgnevate väidetega?				
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on gei lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu	16	20	13
	Pigem ei nõustu	11	12	9
	Pigem nõustun	20	20	20
	Nõustun täiesti	45	40	49
	Ei oska öelda	9	8	9
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on transsooline inimene	Üldse ei nõustu	19	24	14
	Pigem ei nõustu	14	16	13
	Pigem nõustun	18	17	18
	Nõustun täiesti	39	33	44
	Ei oska öelda	10	10	11
Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks gei, lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu	17	20	15
	Pigem ei nõustu	14	15	12
	Pigem nõustun	20	20	19
	Nõustun täiesti	37	33	40
	Ei oska öelda	12	11	13
Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks transsooline inimene	Üldse ei nõustu	21	25	18
	Pigem ei nõustu	16	18	14
	Pigem nõustun	17	18	16
	Nõustun täiesti	32	26	36
	Ei oska öelda	14	13	15
Suhtusin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta on gei, lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu	6	8	4
	Pigem ei nõustu	7	11	4
	Pigem nõustun	23	24	22
	Nõustun täiesti	51	44	57
	Ei oska öelda	14	14	13
Suhtusin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta tunneb end transsoolise inimesena	Üldse ei nõustu	8	12	4
	Pigem ei nõustu	10	14	5
	Pigem nõustun	21	21	22
	Nõustun täiesti	46	37	54
	Ei oska öelda	15	16	15
Inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse	Üldse ei nõustu	4	5	3
	Pigem ei nõustu	5	6	4
	Pigem nõustun	22	24	21
	Nõustun täiesti	61	56	64
	Ei oska öelda	8	8	8

OSA E		KÖIK	Sugu		
			Mees	Naine	
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on gei lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	26	32	22	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	65	60	69	
	Ei oska öelda	9	8	9	
Ma hääletaksin riigikogu/kohaliku omavalitsuse valimistel kandidaadi poolt olenemata sellest, et ta on transsooline inimene	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	33	40	27	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	56	50	62	
	Ei oska öelda	10	10	11	
Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks gei, lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	31	35	28	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	57	54	59	
	Ei oska öelda	12	11	13	
Ma oleksin nõus sellega, et mu lapse sõber oleks transsooline inimene	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	37	43	32	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	49	44	53	
	Ei oska öelda	14	13	15	
Suhtuksin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta on gei, lesbi või biseksuaalne inimene	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	13	18	8	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	74	68	79	
	Ei oska öelda	14	14	13	
Suhtuksin oma lapsesse endiselt hästi kui saaksin teada, et ta tunneb end transsoolise inimesena	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	17	27	9	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	67	58	75	
	Ei oska öelda	15	16	15	
Inimese seksuaalsest sättumusest ja soolisest identiteedist olulisemad on tema iseloom ja suhtumine teistesse inimestesse	Üldse ei nõustu OR Pigem ei nõustu	9	12	7	
	Pigem nõustun OR Nõustun täiesti	83	80	85	
	Ei oska öelda	8	8	8	
Kokkuvõttes palun hinnake, kui sallivaks Te peate üldiselt Eesti ühiskonda:					
...seksuaalvähemuste nagu lesbide, geide ja biseksuaalsete inimeste suhtes	Täiesti sallimatuks	7	7	6	
	Pigem sallimatuks	42	38	45	
	Pigem sallivaks	35	39	32	
	Ei oska öelda	9	7	10	
...soovähemuste nagu transsooliste inimeste suhtes	Täiesti sallimatuks	12	13	11	
	Pigem sallimatuks	43	42	44	
	Pigem sallivaks	26	28	25	
	Ei oska öelda	13	11	15	
...seksuaalvähemuste nagu lesbide, geide ja biseksuaalsete inimeste suhtes	Täiesti sallimatuks OR Pigem sallimatuks	49	45	52	
	Pigem sallivaks OR Täiesti sallivaks	43	47	39	
	Ei oska öelda	9	7	10	
...soovähemuste nagu transsooliste inimeste suhtes	Täiesti sallimatuks OR Pigem sallimatuks	55	55	54	
	Pigem sallivaks OR Täiesti sallivaks	32	34	30	
	Ei oska öelda	13	11	15	
Kas teate, et Teil on ebavõrdse kohtlemise korral õigus saada abi soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikult?	Jah	53	55	52	
	Ei	18	19	17	
	Ei ole kuulnud sellisest volinikust	28	26	30	
	Kas Te pöörduksite ebavõrdse kohtlemise kogemise korral soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku poole?	Jah	32	28	36
		Ei, palun põhjendage	1	1	0
		Ei usu, et see institutsioon saab midagi muuta	4	7	2
		Saan ise hakkama	4	6	3
		Pole põhjust, vajadust	3	4	2
		Ei julge, piinlik, et taha tähelepanu	2	2	1
Muu põhjus		3	4	2	
Ei tea sellist asutust/kuidas pöörduda		1	1	1	
Ei oska öelda	50	48	51		
Millistest kanalitest Te eelistaksite saada infot selle kohta, kuidas riik saab Teid aidata, kuid Teid on ebavõrdsest koheldud	Eestikeelsed telekanalid (ETV, ETV2, Kanal2, TV3)	32	33	32	
	Uudisteportaalid internetis eesti või vene keeles	27	27	28	
	Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kodulehekülj ja selle alajaotused: volinik.ee, toetav.ee, ahistamine.ee, toopereelu.ee	27	25	29	
	Sotsiaalmeedia (Facebook, Instagram, vKontakte)	25	22	27	
	Muu internet	13	13	14	
	Raadio	13	13	12	
	Venekeelsed Eesti telekanalid ja saated (ETV)	9	7	11	
	Infotrukisid, brošüürid, mis on kättesaadavad avalikes kohtades	9	8	10	
	Üleriigilised ajalehed	8	7	9	
	Otsepost (koju saadetavad brošüürid, materjalid)	6	6	7	
	Kohalikud ajalehed (maakonna-, linna- ja	6	4	8	
	Infopäevad ja seminarid	3	3	4	
	Muu allikas, täpsustage	1	1	1	
	Ei soovi sel teemal infot	15	18	13	
	Ei oska öelda	6	6	6	

OSA F		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Kuidas Teile tundub, kas naistel ja meestel on tööelus võrdsed võimalused?	Naistel on märgatavalt paremad võimalused kui meestel	1	3	0
	Naistel on natuke paremad võimalused kui meestel	3	5	1
	Naistel ja meestel on võrdsed võimalused	28	41	17
	Meestel on natuke paremad võimalused kui naistel	40	35	44
	Meestel on märgatavalt paremad võimalused kui naistel	19	8	28
	Ei oska öelda	9	8	9
Kas Te olete midagi kuulnud soolisest palgalõhest?	Jah	83	84	83
	Ei	13	13	14
	Ei oska öelda	3	3	4
Kas Te olete midagi kuulnud soolisest palgalõhest?: jah		83	84	83
Kui suur probleem on sooline palgalõhe Teie arvates Eestis?	Väga suur	11	6	16
	Pigem suur	43	29	55
	Pigem väike	26	37	15
	Väga väike	8	15	1
	Ei oska öelda	13	13	13
Kui suur probleem on sooline palgalõhe Teie arvates Eestis?	Väga suur OR Pigem suur	54	35	71
	Pigem väike OR Väga väike	33	52	16
	Ei oska öelda	13	13	13
Kas naised ja mehed peaksid sama töö eest saama võrdset töötasu?	Jah	96	94	98
	Ei, mehed peaksid saama rohkem	2	3	1
	Ei, naised peaksid saama rohkem	0	0	1
	Ei oska öelda	2	3	1
Kas naised ja mehed, kes teevad küll erinevat, kuid vastutuse, oskuste ja pingutuse osas võrdväärset tööd, peaksid saama võrdset tasu?	Jah	84	82	86
	Ei, mehed peaksid saama rohkem	2	3	2
	Ei, naised peaksid saama rohkem	1	0	1
	Ei oska öelda	13	15	11
Töölane staatus (1)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud) OR Töötanud viimase 12 kuu jooksul	73	80	66
Kas tööle kandideerimisel on Teie käest küsitud:				
Teie perekonnaseisu	Jah	37	36	39
	Ei	46	46	47
	Ei oska öelda/Ei mäleta	17	18	15
laste olemasolu või nende vanust	Jah	44	37	52
	Ei	42	46	38
	Ei oska öelda/Ei mäleta	14	17	10
kavatsust lähiajal lapsi saada	Jah	15	8	22
	Ei	72	76	68
	Ei oska öelda/Ei mäleta	13	15	10
Kas Teil on/oli juhtimiskohustusi?	Jah	45	53	36
	Ei	55	47	64
Kas Teil on/oli juhtimiskohustusi?				
Mitu töötajat on/oli Teie otseses alluvuses?	Vähem kui 5 töötajat	35	35	33
	5 kuni 10 töötajat	34	36	32
	11 kuni 20 töötajat	15	13	18
	21 kuni 1200 töötajat	16	16	17
Töölane staatus (1)				
Töölane staatus (1)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud) OR Töötanud viimase 12 kuu jooksul	73	80	66
Kui suures organisatsioonis Te töötate/töötasite?	1-9 töötajat	22	24	19
	10-49 töötajat	32	33	31
	50-199 töötajat	19	17	21
	200-249 töötajat	5	4	5
	250 ja enam töötajat	23	22	24
Milline on/oli Teie organisatsioonis (töökollektiivis), kus Te viimati töötasite meeste ja naiste osakaal?	Kõik on mehed	8	15	0
	Enamus on mehed (mehi on 60% või enam)	26	38	14
	Mehi ja naisi on umbes võrdselt	19	21	17
	Enamus on naised (naisi on 60% või enam)	37	21	53
	Kõik on naised	6	1	12
	Ei ole kollektiivi	2	3	1
Kas Teie organisatsiooni juhtkonnas on/oli enam mehi või naisi?	Ei oska öelda	2	2	3
	Kõik on mehed	19	26	10
	Enamus on mehed (mehi on 60% või enam)	29	34	24
	Mehi ja naisi on umbes võrdselt	20	19	21
	Enamus on naised (naisi on 60% või enam)	15	10	20
	Kõik on naised	9	3	15
Kas Teie otsene ülemus on/oli viimati mees või naine?	Ei ole juhtkonda	3	3	3
	Ei oska öelda	5	4	5
	Mees	54	68	39
	Naine	39	23	57
	Mul ei ole/olnud ülemust	7	9	4

OSA F		KÖIK	Sugu	
			Mees	Naine
			Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Mis on/oli Teie peamine tööalane staatus?	Palgatöötaja	85	82	89
Kas Te olete viimase nelja aasta jooksul palka juurde küsinud või saanud?	Jah, küsisin ja sain palgakõrgendust	20	25	14
	Jah küsisin, kuid ei saanud palgakõrgendust	10	9	12
	Ei küsinud ja ei saanud palgakõrgendust	20	18	21
	Ei küsinud, kuid sain siiski palgakõrgendust	43	42	43
	Ei oska öelda	5	4	6
	Keeldun vastamast	3	3	3
Kas Te olete viimase nelja aasta jooksul palka juurde küsinud või saanud?	Ei küsinud ja ei saanud palgakõrgendust OR Ei küsinud, kuid sain siiski palgakõrgendust	62	60	64
Miks Te ei küsinud palgakõrgendust?	Ei julgenud küsida	22	13	30
	Ei soovinud, kuna olen rahul praeguse palgaga	34	42	27
	Muu põhjus	4	3	5
	Ei olnud vajadust	1	1	1
	Pole piisavalt kaua töötanud	5	5	4
	lga-aastane palgatõus, indekseerimine, regulaarne palgatõus	10	11	9
	Eelarveline asutus, fikseeritud palk	6	7	6
	Küsida võib, aga ei anta, pole vahendeid	5	5	4
	Ei oska öelda	13	12	14
Mis on/oli Teie peamine tööalane staatus?	Palgatöötaja	85	82	89
Kuidas kujunes palk põhiametikohtal, kus Te hetkel töötate/viimati töötasite?	Palk oli määratud, läbirääkimisvõimalust ei olnud	47	37	56
	Palk oli määratud, ei uurinud läbirääkimisvõimaluse kohta	19	20	18
	Palgavahemik oli ette antud, kuid lõplik summa kujunes läbirääkimiste käigus	13	16	11
	Pidin ise avaldama oma palgasoovi ja see sobis tööandjale	11	15	7
	Pidin ise avaldama oma palgasoovi, kuid palk kujunes läbirääkimiste tulemusel väiksemaks	3	4	2
	Pidin ise avaldama oma palgasoovi, kuid palk kujunes läbirääkimiste tulemusel suuremaks	2	3	2
	Muu:	2	3	1
		Ei mäleta	3	3
Kas Te oleksite nõus, et Eestis oleksid palgad avalikud (ka erasektoris), selleks et tagada võrdne palk võrdse töö eest?	Jah, oleksin nõus, et palgad oleksid asutuse-siseselt avalikud	32	29	34
	Jah, oleksin nõus, et palgad oleksid avalikud kõigile	31	32	31
	Ei, ma ei oleks nõus	24	27	21
	Ei oska öelda	13	11	15
Kas töökuulutustes peaks olema märgitud palganumbrid/palgavahemikud?	Jah	92	92	93
	Ei	3	4	2
	Ei oska öelda	4	4	5
Tööalane staatus (1)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud) OR Töötanud viimase 12 kuu jooksul	73	80	66
Mõeldes oma praegusele või viimasele töökohale, kas Te olete viimase NELJA aasta jooksul kogunud põhjendamatut ebavõrset kohtlemist teiste töötajatega võrreldes, kuna olete naine/mees:				
Töötasu (palga määramine, tõstmine, kärpimine)	Olulisel määral	4	3	6
	Mõningal määral	11	7	15
	Üldse mitte	73	81	66
	Ei oska öelda	11	9	13
Lisatasude ja preemiade saamine	Olulisel määral	4	3	5
	Mõningal määral	12	9	15
	Üldse mitte	72	78	66
	Ei oska öelda	13	11	14
Tööalaste soodustuste saamine (nt. ametiauto, telefon)	Olulisel määral	2	1	3
	Mõningal määral	8	6	10
	Üldse mitte	77	81	74
	Ei oska öelda	12	12	13
Koolitusele pääsemine (tööandja kulul)	Olulisel määral	3	2	4
	Mõningal määral	6	4	8
	Üldse mitte	80	82	77
	Ei oska öelda	11	11	11
Teabe saamine (nt. tööga seotud muudatustest)	Olulisel määral	3	2	4
	Mõningal määral	9	6	13
	Üldse mitte	78	81	74
	Ei oska öelda	10	10	10
Töökoormuse jagunemine (nt. naised / mehed pääsevad kergemalt)	Olulisel määral	5	4	5
	Mõningal määral	13	11	16
	Üldse mitte	71	74	69
	Ei oska öelda	10	10	10

OSA F		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Töölane staatus (1)	Töötav (viimase 7 päeva jooksul töötanud) OR Töötanud viimase 12 kuu jooksul	73	80	66
Mõeldes oma praegusele või viimasele töökohale, kas Te olete viimase NELJA aasta jooksul kogunud põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist teiste töötajatega võrreldes, kuna olete naine/mees:				
Edutamine (karjääriredelil edenemine)	Olulisel määral	4	2	6
	Mõningal määral	9	6	12
	Üldse mitte	75	81	70
	Ei oska öelda	12	11	12
Töösuhte iseloom (nt. tähtjaline või tähtajatu leping)	Olulisel määral	2	2	2
	Mõningal määral	4	4	5
	Üldse mitte	82	84	79
	Ei oska öelda	12	10	13
Töötulemuste hindamine kohtlemist kogunud	Olulisel määral	4	2	5
	Mõningal määral	11	9	13
	Üldse mitte	74	78	70
	Ei oska öelda	11	11	12
Võimalus korraldada ja teha iseseisvalt oma tööd	Olulisel määral	3	1	4
	Mõningal määral	10	8	12
	Üldse mitte	77	80	73
	Ei oska öelda	10	10	11
Erialaste oskuste, teadmiste hindamine	Olulisel määral	3	2	5
	Mõningal määral	10	8	12
	Üldse mitte	75	80	70
	Ei oska öelda	11	10	12
Järgnev küsimus käsitleb arvamusi selle kohta, millised on meeste ja naiste võimalused tööturul. Palun öelge, kas Te olete nende väidetega nõus.				
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	Üldse ei ole nõus	5	8	2
	Pigem ei ole nõus	14	18	10
	Pigem nõus	53	54	52
	Täiesti nõus	21	13	28
	Ei oska öelda	7	7	7
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	Üldse ei ole nõus	4	6	1
	Pigem ei ole nõus	10	15	6
	Pigem nõus	49	51	47
	Täiesti nõus	31	19	41
	Ei oska öelda	7	9	5
Tööandjad tasustavad meesttöötajaid naisttöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi peretoihtjateks	Üldse ei ole nõus	10	16	5
	Pigem ei ole nõus	19	26	14
	Pigem nõus	37	31	42
	Täiesti nõus	16	9	23
	Ei oska öelda	17	19	16
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	Üldse ei ole nõus	12	20	5
	Pigem ei ole nõus	24	31	18
	Pigem nõus	38	31	45
	Täiesti nõus	14	6	20
	Ei oska öelda	12	12	12
Mehed on paremad juhid kui naised	Üldse ei ole nõus	25	25	26
	Pigem ei ole nõus	35	30	39
	Pigem nõus	20	22	18
	Täiesti nõus	7	9	5
	Ei oska öelda	13	15	11
Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed	Üldse ei ole nõus	1	2	0
	Pigem ei ole nõus	5	7	4
	Pigem nõus	36	41	31
	Täiesti nõus	53	45	61
	Ei oska öelda	5	6	4
Mehed seavad elus sagedamini karjääri esikohale kui naised	Üldse ei ole nõus	5	7	3
	Pigem ei ole nõus	13	15	12
	Pigem nõus	46	47	45
	Täiesti nõus	27	20	33
	Ei oska öelda	9	12	7
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui tööl	Üldse ei ole nõus	7	12	2
	Pigem ei ole nõus	15	24	7
	Pigem nõus	38	39	38
	Täiesti nõus	35	19	49
	Ei oska öelda	5	7	4
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	Üldse ei ole nõus	33	37	30
	Pigem ei ole nõus	25	31	21
	Pigem nõus	18	13	22
	Täiesti nõus	8	4	11
	Ei oska öelda	16	15	16

OSA F		KÕIK		
		Valimi % (kaalutud)	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	18	26	12
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	74	67	81
	Ei oska öelda	7	7	7
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	14	21	7
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	80	70	88
	Ei oska öelda	7	9	5
Tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi peretoijateks	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	29	41	19
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	53	40	65
	Ei oska öelda	17	19	16
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	36	51	23
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	52	37	65
	Ei oska öelda	12	12	12
Mehed on paremad juhid kui naised	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	60	54	65
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	27	30	24
	Ei oska öelda	13	15	11
Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	6	8	4
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	89	86	92
	Ei oska öelda	5	6	4
Mehed seavad elus sagedamini karjääri esikohale kui naised	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	18	21	15
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	73	67	78
	Ei oska öelda	9	12	7
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui tööl	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	22	36	9
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	73	57	87
	Ei oska öelda	5	7	4
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	Üldse ei ole nõus OR Pigem ei ole nõus	59	67	51
	Pigem nõus OR Täiesti nõus	26	17	33
	Ei oska öelda	16	15	16
Mida Te teeksite, kui Teie abikaasa (elukaaslane) teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ja Teil ei oleks otsest vajadust töötada. Kas Te ...	eelistaksite töötada täiskoormusega	53	63	44
	eelistaksite töötada osalise töökoormusega	34	25	42
	loobuksite ajutiselt töötamisest	3	3	4
	loobuksite tasu eest töö käimisest ja oleksite abikaasa (elukaaslase) ülalpeetav	4	3	5
	Ei oska öelda	6	7	5
Mida Te teeksite, kui Teil ei oleks otsest vajadust töötada ja Te saaksite sissetuleku muul moel (va abikaasa ülalpeetav olemine)?	eelistaksite töötada täiskoormusega	31	34	29
	eelistaksite töötada osalise töökoormusega	50	46	53
	loobuksite ajutiselt töötamisest	10	10	9
	loobuksite tasu eest töö käimisest ja oleksite abikaasa (elukaaslase) ülalpeetav	4	4	4
	Ei oska öelda	5	6	5
Kui peres on/oleks koolieelikust (s.t alla 7a) lapsi, siis milline järgnevaist oleks Teie arvates sobivaim elukorraldus?	Ainult mees töötab täisajaga ja naine hoolitseb kodu ning laste eest	12	16	8
	Ainult naine töötab täisajaga ja mees hoolitseb kodu ning laste eest	1	1	0
	Mõlemad töötavad, kuid naine töötab osaaajaga ja hoolitseb kodu ning laste eest	26	21	30
	Mõlemad töötavad, kuid mees töötab osaaajaga ja hoolitseb kodu ning laste eest	0	1	0
	Mõlemad töötavad täisajaga ja hoolitsevad kodu ning laste eest võrdselt	44	43	45
	Mõlemad töötavad osaaajaga ja hoolitsevad kodu ning laste eest võrdselt	12	12	11
	Muu	0	0	0
	Kellel suurem palk, see töötab (täistööajaga)	1	1	0
	Oleneb sissetuleku suurusest, pere eelistustest ja vajadustest	1	2	1
	Ei oska öelda	4	4	3

OSA F		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Mida Te arvate järgmistest väidetest?				
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	1 - Ei nõustu üldse	2	3	1
	2	2	3	1
	3	9	9	8
	4	20	19	20
	5 - Nõustun täielikult	62	62	63
	Ei oska öelda	5	4	6
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	1 - Ei nõustu üldse	3	5	2
	2	9	11	6
	3	17	19	14
	4	26	24	29
	5 - Nõustun täielikult	38	35	41
	Ei oska öelda	7	6	8
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	1 - Ei nõustu üldse	5	6	3
	2	10	13	7
	3	18	20	16
	4	27	24	29
	5 - Nõustun täielikult	36	31	39
	Ei oska öelda	5	5	5
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	1 - Ei nõustu üldse	1	2	1
	2	2	3	1
	3	5	8	3
	4	17	20	15
	5 - Nõustun täielikult	72	64	79
	Ei oska öelda	2	4	1
Ema ja isa peaksid jagama vanemahüvitist võrdselt	1 - Ei nõustu üldse	5	6	5
	2	4	3	5
	3	13	14	12
	4	16	16	15
	5 - Nõustun täielikult	45	45	45
	Ei oska öelda	18	17	19
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	1 - Ei nõustu üldse	39	37	40
	2	20	20	20
	3	22	22	22
	4	10	10	10
	5 - Nõustun täielikult	7	7	7
	Ei oska öelda	2	3	1
Mees peaks olema pere peamine toitja	1 - Ei nõustu üldse	29	29	29
	2	13	12	14
	3	22	23	21
	4	17	18	16
	5 - Nõustun täielikult	16	16	17
	Ei oska öelda	2	2	3
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	1 - Ei nõustu üldse OR 2	4	6	3
	3	9	9	8
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	82	81	83
	Ei oska öelda	5	4	6
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	1 - Ei nõustu üldse OR 2	12	16	8
	3	17	19	14
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	65	59	70
	Ei oska öelda	7	6	8
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	1 - Ei nõustu üldse OR 2	14	20	10
	3	18	20	16
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	63	56	69
	Ei oska öelda	5	5	5
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	1 - Ei nõustu üldse OR 2	3	5	2
	3	5	8	3
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	89	83	94
	Ei oska öelda	2	4	1
Ema ja isa peaksid jagama vanemahüvitist võrdselt	1 - Ei nõustu üldse OR 2	9	9	10
	3	13	14	12
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	60	61	60
	Ei oska öelda	18	17	19
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	1 - Ei nõustu üldse OR 2	59	57	60
	3	22	22	22
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	17	18	17
	Ei oska öelda	2	3	1
Mees peaks olema pere peamine toitja	1 - Ei nõustu üldse OR 2	42	41	43
	3	22	23	21
	4 OR 5 - Nõustun täielikult	34	34	33
	Ei oska öelda	2	2	3

OSA G		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
KÕIK		100	100	100
Järgnevalt palume Teil hinnata oma majanduslikku iseseisvust.	Jah	20	16	23
	Ei	81	84	77
Kas Te sõltute mõnest pereliikmest materiaalselt?		20	16	23
Kellest Te materiaalselt sõltute	Oma abikaasast (elukaaslasest)	51	27	65
	Oma emast	35	50	26
	Oma isast	26	45	15
	Oma täiskasvanud pojast	3	1	4
	Oma täiskasvanud tütrest	1	0	2
	Vanaemast	3	6	2
	Vanaisast	1	3	0
	Kellestki teisest	6	7	5
Ei oska öelda	2	4	1	
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Palun öelge, kes on Teie leibkonnas suurima sissetulekuga isik?	Mina ise	47	65	31
	Minu abikaasa/elukaaslane	41	23	57
	Keegi teine	4	3	5
	Ei oska öelda	8	8	8
Kas Teie abikaasa või elukaaslane elab Teiega samas leibkonnas?		95	96	95
Kas ja kuidas erineb Teie sissetulek Teie abikaasa/elukaaslase omast?	On palju väiksem	18	10	27
	On mõnevõrra väiksem	23	15	31
	On enam-vähem sama	15	14	15
	On mõnevõrra suurem	21	29	14
	On palju suurem	17	28	7
	Mul puudub isiklik sissetulek	3	1	5
	Ei oska öelda	2	3	2
Elab koos partneri/abikaasaga ja vastajal on isiklik sissetulek		93	95	90
Kui suure osa oma isiklikust sissetulekust hoiate leibkonna ühisest rahast eraldi? Kas...	kogu oma sissetuleku	14	14	14
	üle poole	8	8	9
	umbes poole	10	9	12
	alla poole	16	16	17
	annate kõik ühiseks kasutamiseks	43	45	41
	Ei oska öelda	8	9	6
Kas Teie abikaasa või elukaaslane elab Teiega samas leibkonnas?		95	96	95
Kui suure osa Teie abikaasa/elukaaslane hoiab oma sissetulekust leibkonna ühisest rahast eraldi? Kas...	kogu oma sissetuleku	15	16	13
	üle poole	9	9	9
	umbes poole	10	8	12
	alla poole	14	12	15
	annab kõik ühiseks kasutamiseks	40	39	41
	Ei oska öelda	13	15	11
Leibkonna suurus 1+		74	77	72
Kas Te tunnete, et võite teistelt leibkonnaliikmetelt küsimata raha enda peale kulutada (oma hobidele, vabale ajale, tarbimisele) ...	alati	53	45	60
	vahetevahel	31	36	27
	mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi	16	19	13
Leibkonna suurus 1+ ja kel on partner ja/või lapsed		65	66	65
Kes panustab rahaliselt Teie peres kõige rohkem pere ühiste kulutuste ja väljaminekute katmiseks?	Mina	30	42	20
	Minu elukaaslane / abikaasa	17	6	27
	Ühiste kuluartiklite maksmine on jaotatud võrdselt	48	46	49
	Keegi teine (sh. Teie ema või isa)	2	2	2
	Ei oska öelda	3	4	2

OSA G		KÕIK	Sugu	
			Mees	Naine
		Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)	Valimi % (kaalutud)
Kelle ülesanne peaks Teie arvates olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine?	Ainult mehe ülesanne	2	3	2
	Peamiselt mehe ülesanne	13	17	9
	Mõlema abikaasa/elukaaslase ühine ülesanne	82	78	86
	Peamiselt naise ülesanne	0	0	0
	Ainult naise ülesanne	0	0	0
	Ei oska öelda	2	2	2
Leibkonna tavaline netosissetulek ühes koos ühe inimese kohta (kokku)	Kuni 200 eurot	3	3	3
	201-300 eurot	3	3	3
	301-400 eurot	5	4	6
	401-500 eurot	12	11	14
	501-600 eurot	12	8	14
	601-700 eurot	7	7	7
	701-800 eurot	6	8	5
	801-900 eurot	5	5	5
	901-1000 eurot	7	6	8
	1001-1100 eurot	3	3	2
	1101-1300 eurot	5	7	4
	1301-1500 eurot	5	6	4
	1501-1700 eurot	1	2	1
	1701-2000 eurot	2	3	1
	2001-3000 eurot	2	3	1
	Üle 3000 euro	2	2	1
	Sissetulek puudub	1	2	1
Ei oska öelda	6	5	6	
Ei soovi vastata	13	12	13	
Kuidas Te tulete toime, mõeldes oma leibkonna keskmisele kuu netosissetulekule?	Tulete väga hästi toime	9	11	7
	Tulete hästi toime	24	26	23
	Tulete tavaliselt toime	39	39	39
	Tulete mõningaste raskustega toime	16	13	19
	Tulete raskustega toime	8	7	8
	Tulete suurte raskustega toime	3	3	3
	Ei oska öelda	1	1	1